

International scientific-practical conference

**CURRENT ISSUES OF THE WORLD
ECONOMY, INTERNATIONAL ECONOMIC
RELATIONS AND INTERNATIONAL
COMMUNICATIONS AMIDST
THE FORMATION OF A NEW WORLD ORDER
AND POLARIZATION OF THE WORLD**

March 24–25, 2025

Volume 2

 IZDEVNIECĪBA
BALTIJA
PUBLISHING
2025

*Dedicated to the 60th birthday of Mykola Mykhailovych Palinchak,
Dean of the Faculty of International Economic Relations
of Uzhhorod National University*

International scientific-practical conference **“Current Issues of the World Economy, International Economic Relations and International Communications Amidst the Formation of a New World Order and Polarization of the World”** (March 24–25, 2025). Vol. 2. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. 328 pages.

ISBN 978-9934-26-534-1 State University “Uzhhorod National University”, 2025
© Authors of the articles, 2025

HEAD OF ORGANISING COMMITTEE

Smolanka V. I. – Rector of State University “Uzhhorod National University”, Doctor of Medical Sciences, Professor;

Palinchak M. M. – Dean of the Faculty of International Economic Relations, State University “Uzhhorod National University”, Doctor of Political Sciences, Professor;

Lazur Ya. V. – Dean of the Faculty of Law of State University “Uzhhorod National University”, Doctor of Law, Professor;

Ostapets Yu. M. – Dean of the Faculty of Social Sciences of State University “Uzhhorod National University”, Doctor of Political Sciences, Professor;

Nadolenko H. O. – Rector of Hennadiy Udovenko Diplomatic Academy of Ukraine at the Ministry of Foreign Affairs, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine;

Vashchynets I. I. – Head of the Educational and Advising Center of Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine in Uzhhorod, PhD in Law, Associate Professor;

Vikhliayev M. Yu. – Director of the Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation, Doctor of Law, Professor;

Zymomria I. M. – Head of the Department of Theory and Practice of Translation, State University “Uzhhorod National University”, Professor;

Korol M. M. – Deputy Dean of the Faculty of International Relations of State University “Uzhhorod National University”, Doctor of Economics, Professor;

Kukharchyk R. – Dean of the Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava, Slovakia, PhD in International Relations;

Lipkova L. – Alexander Dubček University of Trenčín, Slovakia, Doctor of Economics, Professor;

Myronenko P. V. – President of the Academy of Political and Legal Sciences, Doctor of Political Sciences, Professor;

Panov A. A. – Head of the Department of International Politics, State University “Uzhhorod National University”, PhD in History, Professor;

Prakhodko V. P. – Head of the Department of International Economic Relations, State University “Uzhhorod National University”, Director of the Institute of Public Administration and Regional Development, Doctor of Economics, Professor;

Tomenchuk M. V. – Acting Head of the Department, State University “Uzhhorod National University”, PhD in Philology, Associate Professor;

Toca C. V. – Vice Dean of the Faculty of History, International Relations, Political Sciences and Communication Sciences, University of Oradea, Doctor of Geography, Associate Professor, PhD;

Filipenko A. S. – President of the Ukrainian Association of International Economists, Head of the Educational-Scientific Center “Synthesis” of the Educational-Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Doctor of Economics, Professor, Academician of ASHSU;

Khymynets V. V. – Head of the Sector of Western Region Research, Center for Domestic Policy Studies, National Institute for Strategic Studies, Doctor of Economics, Professor;

Yanas K. – Head of the Department of Political Sciences, Alexander Dubček University of Trenčín, Slovak MP, Mayor of Považská Bystrica, Slovakia, Doctor of Political Sciences, Associate Professor.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

CONTENTS

To the 60th birthday of Mykola Mykhailovych Palinchak.....9

SECTION 1. WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

International integration of Ukrainian clusters into European industrial ecosystems

Lavrukhina K. O. 75

Navigating the Future of Electric Vehicles: Market Dynamics, Geopolitical Impacts, and Technological Innovations

Lendel A. 78

The impact of digitalization on the transformation of international economic relations

Mohylna L. M. 82

The essence of digital transformation as an economic phenomenon

Ozeruha A. O. 85

Challenges to Competitiveness in the Context of Structural Transformations: From Building Industry Digital Platforms to the Digital Economy

Oliinyk K. D. 89

Systematization of the features of the modern migration economy

Pidlisna O. A. 92

The role of social business in the development of local communities: The experience of Asian countries

Prushkivska E. V. 96

The migration paradox of the war: reverse remittances from Ukraine

Romashchenko T. I. 99

Regional features of international labor migration

Roshko S. M., Svalyavchyk A. Yu. 104

Harmonization of Tax Systems in the EU as a Factor in Economic Polarization and Integration

Teplova L. I. 107

Historical development of the unification of INCOTERMS trade rules

Tkach O. V., Kuchera A. M., Korytko L. Ya. 110

Determining the impact of European integration processes on the foreign trade relations of the Baltic states after their accession to the European union

Filipov O. M. 113

Changes in the management of international companies in the digital reality

Tsalan M. I. 117

Ukraine – kingdom of thailand: development of cooperation

Chekalenko L. D.120

Directions for Addressing Asymmetry in the International Labor Market
in the Context of Industry 4.0 and 5.0

**Chernenko N. O., Moiseienko T. Ye., Korohodova O. O.,
Hlushchenko Ya. I.**125

Social policies: Japan and the demographic crisis

Ciocîrtău G. I., Țoca C. V.132

Economic problems in the conduct of accession negotiations with the EU

Shynkar V. A., Roshko S. M., Teplova L. I.136

SECTION 2. POLITICAL INSTITUTIONS AND PROCESSES AMIDST GLOBAL GEOPOLITICAL CHANGES AND THE ESTABLISHMENT OF A NEW WORLD ORDER

Views of the Ukrainian political elite on the Association

Agreement between Ukraine and the EU

Maradyk N., Dudinská I.140

Revival of autocratic tendencies in the political strategy of the ruling regime
of Georgia in the context of the Russian-Ukrainian war

Marukhovskiy O. O.143

Shaping the agenda for discussion between regions and the center:
content, problems, prospects for consensus

Nahirnyi V. M.148

Challenges and Prospects of National Security in the Baltic States and Central
and Eastern Europe in the Context of the War in Ukraine: The Role
of the Military and Civil Society

Obodianskyi Ya. M.152

UNESCO as an Actor and a Platform in the context of Heritage Diplomacy

Orlov S. Yu.156

Election results of right-wing radical parties in European Union countries
in 2024

Ostapets Yu. O., Nester O. I.160

Interrelation between law and religion and the interaction of state
and church institutions

Palinchak M. M., Mandziuk M. V.166

Peculiarities of state-church relations in Hungary

Palinchak M. M., Tovt M. M.170

Local elections in Transcarpathia 2020

Panova A. O.173

The concept of cross-border cooperation and intercultural dialogue at the EU's Eastern borders	
Polgár I.	177
Economic interests and energy dependence: influence on sanctions policy against Russia	
Savchuk V. R.	180
Civil-Military Cooperation as a Factor in the Modernization of the State's Defense Potential	
Syrovatko V. V.	184
Structure of local governments in the USA	
Stebalak D. M., Zavydnyak V. I.	187
The impact of logistics on business in the 21st century	
Stebalak D. M., Medvid M. M.	191
The Greek religious lobby in American politics after Donald Trump's victory	
Stebalak D. M.	194
The Crisis of Greek Democratic Institutions as a Consequence of the Financial Crisis (2009-2018)	
Tymchenko D. M.	197
The world economy in the context of the establishment of a new world order and world polarization: historical and spherical aspects	
Timashova V. M.	201
Anti-corruption reforms in Ukraine under martial law: European monitoring	
Fedorchuk V. Ya.	206
International Political Decisions in Response to Armed Violence: Balancing Humanitarian Values and National Interests	
Feshchuk T. L.	209
Mutual perception of Ukraine and Slovakia in the media: analysis of stereotypes and reality	
Cirner M.	214
The Legal and Political Status of Crisis Staffs During the COVID-19 Pandemic: A Regional Case Study	
Janas K.	218
Development of party systems in the Visegrad countries of Europe in the conditions of democratic transit	
Yatsyna P. E.	225

SECTION 3. ACTUAL PROBLEMS OF LAW UNDER THE NEW WORLD ORDER

Current challenges of the modern world order for the "Constitution for the Oceans"	
Krasnikova O. V.	230

The protection of ownership rights to cultural objects
under private international law

Kryvolapov B. M.234

The Roman Imperial Legacy in the International Legal Personality
of the Vatican City State

Melnyk V. M.237

The Transformation of International Law in the Era of Artificial Intelligence

Palyuh O. M.242

Trends in European Integration in the 21st Century (using the example
of the states of the Balkan region)

Popovych T. P., Baryska Ya. O., Topolnytska M. I.246

To the question of the role played by cities in the functioning of society
(in historical retrospect)

Pravdyuk V. M.252

The right to decent working conditions under martial law

Sydorkina R. D., Zhytnyk M. O.256

Participation of non-European Union contractors in public tenders in the light
of the latest case law of the Court of Justice of the European Union

Sieńko M.259

Actual problems of realization of the right of intellectual property
on a commercial name in entrepreneurial activity

Khridochkin A. V.263

Cross-border mediation in civil and commercial matters within
The European Union

Cicha A.266

Cyber sovereignty without borders: How China is changing the rules
of the global digital realm

Shuliak N. V.269

SECTION 4. THE ROLE OF INTERNATIONAL COMMUNICATIONS IN OVERCOMING GLOBAL DIVISIONS: CULTURAL, EDUCATIONAL AND SOCIAL PERSPECTIVES

Cultural diplomacy as a strategic tool for shaping Ukraine's international image
in the face of globalization challenges

Mytrofanov I. O.272

Polish-Ukrainian communiqué and its reception in Ukraine

Mykhailova O. Yu.276

Communicative strategies for constructing the concept *unity* in political discourse
(based on the New Year's addresses of V. Zelensky and O. Scholz)

Milo A. V.280

The role of language in the formation of cultural identities	
Pitovka V. V., Stoika O. Ya.	284
Philosophy of education & European space of education	
Roșca Simion,	288
Digital technologies for training future specialists for entrepreneurship in European educational practice	
Seredina I. A.	292
Intercultural communication in multicultural education	
Sidun L. Yu.	296
The Role of Short-Term Youth Exchanges in Reducing Global Cultural Polarization	
Solodka T. M., Solodka O. V., Opanasiuk D. V.	300
Regulatory and Legal Framework for the Digital Transformation of Education in Ukraine: Challenges, Opportunities, and Innovations in the Context of Global Change	
Stoika O. Ya.	304
Business correspondence etiquette in international companies	
Tymchyk M. P.	308
British idioms through the prism of culture	
Tomenchuk M. V.	312
Cultural and Historical Cooperation between the Czech Republic and Ukraine: Through the Prism of Global Splits	
Filipovych M. B.	316
We explore the problem of how the synergy of modern international relations affects the potential implementation of sustainable development goals	
Furhalo D. Yu.	320
Phraseological units as a tool of intercultural communication	
Khrypak K. R.	324

ДО ЮВІЛЕЮ М. М. ПАЛІНЧАКА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Шановний Миколо Михайловичу!

Від імені колективу юридичного факультету Ужгородського національного університету та від себе особисто дозвольте висловити найщиріші вітання з нагоди Вашого славного ювілею – 60-річчя!

Ваша наполеглива праця та професіоналізм зробили вагомий внесок у розбудову та розвиток не тільки освіти і науки України, а й безпосередньо юридичного факультету Ужгородського національного університету, за що ми висловлюємо глибоку шану та повагу. Ми глибоко цінуємо Вашу участь у формуванні наукових традицій і збагаченні освітнього простору, що залишають вагомий слід у житті багатьох поколінь студентів та викладачів.

У цей святковий день бажаємо Вам щастя, міцного здоров'я, довгих років життя та благополуччя в родині! Зичимо Вам нових творчих звершень, успішного втілення найсмисливіших ідей, невичерпної енергії, удачі і відкритих горизонтів для здійснення всіх задумів! Нехай кожен день приносить радість, мир і гармонію, а Ваша праця й надалі надихає та об'єднує!

Декан

Ярослав ЛАЗУР

*Деканові факультету
міжнародних економічних відносин,
доктору політичних наук, професору
Миколі Михайловичу Палінчаку*

*з нагоди славного ювілею,
60-річчя від дня народження*

Вельмишановний Миколо Михайловичу!

Шість десятків років минає як Ви успішно просуваєтеся висхідними сходами життя, подолавши шлях від материнської коліски в с. Хижа на Виноградівщині, де Ви були допитливим та працьовитим школярем – підлітком, люблячим сином своїх батьків – Ганни Дмитрівни та Михайла Петровича, до відомого вченого-історика, юриста, політолога та міжнародника, досвідченого педагога та організатора системи вищої школи України, проректора Ужгородського національного університету, а відтак декана факультету міжнародних (міжнародних економічних) відносин УжНУ.

Притаманні Вам патріотизм, професіоналізм та порядність, знання свого фаху, тонке відчуття реалій повсякденного життя сімей, громад рідного краю та країни, студентоцентризм та гуманізм, розуміння подій, процесів розвитку держави, її ролі та місця в міжнародних і міжконфесійних відносинах, усвідомлення гостроти глобальних проблем людства дають Вам можливість досягати на всіх щаблях життєвої траєкторії зримих результатів у освітній, дослідницькій, управлінській, громадській та міжнародній діяльності, що знайшла своє відображення у захищених Вами дисертаціях кандидата та доктора наук, чисельних монографіях, підручниках та посібниках, наукових статтях, виданих в Україні та країнах ОЕСР, у творчому співробітництві з іноземними колегами та викладанні у закладах вищої освіти США, Канади, Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини, Чехії, у фундації за Вашою ініціативою ряду фахових наукових видань України, головою та членом редколегій яких Ви є. Вами засновані та розвиваються за Вашої найактивнішої участі такі освітньо-дослідницькі центри як Науково-дослідницький інститут УжНУ «Інститут державного управління та регіонального розвитку», регіональні відділення Дипломатичної Академії України, Міжнародної академії політико-правових наук, Міжнародного Центру

Українсько-Європейського наукового співробітництва, Української асоціації економістів міжнародників та Української асоціації релігієзнавців, що стали дієвими платформами творчих контактів та обмінів міжнародної та української академічної спільноти, генерують сучасні науково-методичні напрацювання та створюють умови для реалізації дослідницького потенціалу нових й нових поколінь Ваших студентів та аспірантів. Одним з пріоритетів у Вашій академічній діяльності є зміцнення та розширення контактів з підприємствами за участю міжнародного капіталу та дипломатичними установами України, що залюбки приймають за вашою рекомендацією на стажування, практики та роботу студентів ФМЕВ УжНУ.

Саме Ужгородський національний університет та його Факультет міжнародних економічних відносин є головним проєктом Вашого життя, відданість якому і майбутнє якого у наш непростий час Ви не стомлюєтеся засвідчувати й зміцнювати новими й новими навчально-освітніми починаннями та ресурсними проєктами, а викладацький склад і студентів плекає на засадах європейськості, інновацій, доброчесності, демократичних і гуманістичних цінностей. Вірюмо: Вам вдається успішно реалізувати задумане, а ми Вам у поміч.

Щиро бажаємо Вам, високого честованій Миколо Михайловичу, доброго карпатського здоров'я, щастя й добробуту у чудовій родині, настання миру й подальших академічних здобутків на славу рідного університету та факультету, задля відбудови та подальшого розвитку країни, її освіти та інтелектуального потенціалу. Боже єдиний, великий, бережи Вас та Україну!

Колектив
Факультету міжнародних
економічних відносин.

Ужгород, 7 січня 2025

[illegible]

Укладач – доцент Стебляк Д. М.

Бібліографічний покажчик

№	Назва	Характер роботи	Вихідні дані	Обсяг (с.)	Спів-автори
1	2	3	4	5	6
Наукові праці, опубліковані до захисту докторської дисертації					
1	Школа і церква на Закарпатті в умовах Чехословацької республіки (20-30 рр.).	тези	Науково-практична конференція молодих вчених, присвяченої 45-річчю Ужгородського державного університету (м. Ужгород, 29-31 жовтня 1990 року). – Ужгородський державний університет. Ужгород, 1990. – С. 14-16.	3	
2	Державно-церковні відносини в Словаччині та Україні (порівняльний аналіз)	тези	Українсько-словацькі взаємини. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (м. Б.Бистриця (Словаччина), 1993 року). – Б.Бистриця, 1993. – С. 76-81.	6	
3	Державно-церковні відносини в Чехословаччині 40-50-х років XX століття	тези	Трансформація держави у постсоціалістичному суспільстві. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (м. Баю-Маре (Румунія), 1993 року). – Баю-Маре, 1993. – С. 45-56.	12	
4	Сплатити борги має держава	стаття	Карпатський край: Громадсько-політичний журнал. – 1993. – №9 –11. – С.42-43.	2	

1	2	3	4	5	6
5	Держави й патріархи в історії православного руху на Закарпатті	стаття	Карпатський край: Громадсько-політичний журнал. – 1994. – №12. – С.37-39.	3	
6	Суспільство саме повинно бути справді моральним	стаття	Карпатський край: Громадсько-політичний журнал. – 1994. – Випуск 12. – С.39-42.	4	
7	Роль органів державної влади в розв’язанні міжконфесійних конфліктів	тези	Релігія в контексті суспільних і духовних реалій сьогодення: міжнародна конференція (м. Київ, 16-18 травня 1995 року). – Київ, 1995. – С.45-47.	3	
8	Міжконфесійна ситуація на Закарпатті	стаття	Права людини в Україні. Інформаційно-аналітичний бюлетень Українсько-американського Бюро захисту прав людини. – Харків, 1995. – Випуск 13. – С.73-78.	6	
9	Державно-церковні відносини в Закарпатській Україні (листопад 1944-січень 1946 рр.)	стаття	Закарпатська Україна. Осінь 1944 року. – Ужгород, 1995. – С.79-82.	4	
10	Масарик, релігія та церква	стаття	Науковий вісник УжНУ. Серія: Історія. – 1995. – С. 88-93.	6	

1	2	3	4	5	6
11	Нормалізація міжконфесійних відносин на Закарпатті: труднощі і перспективи	стаття	Релігія і церква в контексті реалій сьогодення (збірник статей). – Київ, 1995. – С. 47-49.	3	
12	Сучасне становище греко-католицької церкви Закарпаття	тези	Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 350-річчю Ужгородської унії (1646-1996) (м.Ужгород, 3-4 квітня 1996 року). – Ужгород, 1996. – С.90-105.	15	
13	Деякі аспекти церковно-політичних відносин на Закарпатті у 20-30-і роки	стаття	Науковий збірник Товариства “ПРОСВІТА” в Ужгороді. – Ужгород, 1996. – С.143-147.	5	
14	Правові основи державно-церковних відносин та регулювання міжконфесійних конфліктів на Україні	стаття	Довідник для депутатів та голів Рад. – Ужгород, 1996. – С.175-201.	27	
15	Правове регулювання державно-церковних відносин на Україні (політичний аналіз та прийняття рішення)	Монографія	Монографія – Ужгород: УжДУ, 1996. –32 с.	32/23	Д. Дернінг

1	2	3	4	5	6
16	Державно-церковні відносини на Закарпатті та в Східній Словаччині в 20-середині 30-х років XX століття	Монографія	Монографія – Ужгород, 1996. – 216 с.	216	
17	Релігія та церква на Закарпатті у міжвоєнний період	розділ монографії	Нариси історії Закарпаття. – У 3-х т. – Т.2: 1918-1945. – Ужгород: Закарпаття, 1995. – С. 340-358.	19	
18	Роль церкви в розвитку освіти на Закарпатті	стаття	Карпатський край: Громадсько-політичний журнал. – 1996. – № 7-8. – С. 34-39.	6	
19	Міжнародно-правовий захист прав національних меншин	тези	Державне регулювання міжетнічних відносин в Закарпатті: матеріали науково-практичної конференції. – (м. Ужгород, 1997 року). – Ужгород, 1997. – С.10-26.	17	
20	Поняття політичного аналізу та етапи прийняття політичного рішення	стаття	Актуальні проблеми формування органів місцевого самоврядування в Україні. – Ужгород, 1997. – С. 87-102.	16	
21	Правове регулювання державно-церковних відносин на Закарпатті та в Східній Словаччині	тези	Державно-правовий статус Закарпаття у складі Чехословаччини у 1919-1945 роках: матеріали наукової конференції 3-4 жовтня 1996 року (м. Ужгород, 3-4 жовтня 1996 року). – Ужгород, 1997. – С.32-41.	10	

1	2	3	4	5	6
22	Карпатський Єврове́рґіон як модель регіонального співробітництва у Центральній і Східній Європі	Монографія	Монографія – Ужгород, 1998. – 43 с.	43/20	І. Ілько, М. Лендел
23	Держава та церква в Чехословаччині в 20-30 роках ХХ століття	тези	Актуальні питання розвитку Закарпаття в складі Чехословаччини у 1919-1945 роках: матеріали наукової конференції (м.Ужгород, 1998 року). – Ужгород, 1998. – С.26-30.	5	
24	Антитоталітарний рух в Україні і Румунії: загальне і особливе	стаття	Румунсько-українські відносини: історія і сучасність. – Сату-Маре (Румунія), 1999. – С. 313-318. (провідне наукове видання Румунії)	6/3	І.Ф. Король
25	Ліквідація греко-католицької церкви у Східній Словаччині	стаття	Закарпаття і Чехословаччина в 1945 -1948 роках. – Ужгород-Кошіце, 1999. – С. 19-23.	5	
26	Механізм захисту прав жителів міста	тези	Участь громадян та системна трансформація суспільства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Ужгород, 1999 року). – Ужгород, 1999. – С.56-59.	4	

1	2	3	4	5	6
27	Актуальні питання місцевого самоврядування та повноваження місцевих рад	тези	Соціально-економічний розвиток Перечинського району: матеріали зустрічі за круглим столом. – Ужгород-Перечин, 1999. – С.27-66.	40	
28	Деякі аспекти правового регулювання діяльності громадських організацій	стаття	Державне управління та місцеве самоврядування в Україні: шляхи реформування. – Ужгород: Мистецька лінія, 2000. – С.203-208.	6	
30	Роль релігійних громад у вирішенні міжконфесійних конфліктів	тези	На порозі тисячоліть: сучасні підходи до розвитку громад та регіонів: матеріали міжнародної наукової конференції (Ужгород, 14-15 березня 2000 року). – Ужгород, 2000. – С.67-70.	4	
31	Соціологічні дослідження проблем місцевого та регіонального розвитку в Закарпатській області. Основні висновки	стаття	Місцевий та регіональний розвиток в Україні. Досвід Закарпаття/ За редакцією М. Лендьел. – Ужгород, 2001 – С.13-29.	17	
32	Державно-церковні відносини у Словацькій Республіці	стаття	Регіональні студії. Науковий збірник. – Ужгород, 2001. – Випуск 2. – С.90-98.	9	
33	Правове регулювання державно-церковних відносин у Чеській Республіці	стаття	Регіональні студії. Науковий збірник. – Ужгород, 2001 – Випуск 3. – С.90-98.	9	

1	2	3	4	5	6
34	Конституційно-правовий статус релігійних організацій в постсоціалістичних країнах Центральної Європи	стаття	Науковий вісник УжНУ, Серія «Право». – 2002. – Випуск 1. – С.62-66. (фахове видання)	5	
35	Державно-церковні відносини у Польській Республіці	стаття	Регіональні студії. Науковий збірник. – Ужгород, 2002. – Випуск 4. – С.136-139.	4	
36	Правовий статус церкви в Україні та Словаччині	стаття	Zbornik príspevkov y medzinarodnej vedeckej konferencie Cestou vzajomnosti Slovensko-ukrainske vstahy a suvislosti, konanej v Banskej Bistrici 23-24 oktobra 2003. – С.68-75. (провідне наукове видання Словачької республіки)	8	
37	Трансформація державно-церковних відносин в постсоціалістичних країнах Центральної Європи (як можливий досвід для України)	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – Ужгород, 2003. – Випуск 1. – С.45-50. (фахове видання)	6	
38	Держава і церква (моделі взаємовідносин)	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Спеціальний випуск. – Ужгород, 2003. – С.87-90. (фахове видання)		

1	2	3	4	5	6
39	Державно-церковні відносини в Угорщині	стаття	Регіональні студії. Спецвипуск. – Ужгород, 2003. – С.67-69.	3	
40	Державно-церковні відносини в Польській Республіці	стаття	Регіональні студії. Спецвипуск. Ужгород, 2003. – С.89-91.	3	С.Р.Богдан
41	Школа і церква	тези	Правове регулювання міжнаціональних відносин в Україні. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Ужгород, 2003. – С.23-26	4	
42	Фінансове забезпечення діяльності релігійних організацій	стаття	Держава і право. Науковий збірник. – 2003. – С.56-59. (фахове видання)	4	
43	Політизація релігійного життя Закарпаття	тези	Церква і політика від Президентських виборів 2004 р. до Парламентських виборів 2006 р.: матеріали круглого столу (м.Київ, 17-18.02.2005 р.). – Київ, 2005. – С.73-74.	2	
44	Євроінтеграційні наміри: перспективи та проблеми	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2007. – Випуск 1. – С.80-86.	7	

1	2	3	4	5	6
45	Правовий статус територіальної громади	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2007. – Випуск 7. – С.135-140. (фахове видання)	6	
46	Недержавна система пенсійного забезпечення України та ЄС: порівняльно-правовий аналіз	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2007. – Випуск 7. – С.205-213. (фахове видання)	9	
47	Європейські стандарти релігійної свободи	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2008. – Випуск 2-3. – С.163-167.	5	
48	Місце та роль Північноатлантичного Альянсу в системі національної безпеки США після закінчення Холодної війни	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Регіональні студії. – 2008. – Випуск 6. – С.56-63.	8	
49	До питання про правовий статус школи, держави і церкви	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2008. – Випуск 9. - С.199-202. (фахове видання)	4	

1	2	3	4	5	6
50	Правове регулювання державно-церковних відносин у Словацькій Республіці	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2008. – Випуск 9. – С.78-83. (фахове видання)	6	
51	Правове регулювання державно-церковних відносин у Словацькій Республіці	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2008. – Випуск 9. – С. 88–93. (фахове видання)	6	
52	Державно-церковні відносини в Російській Федерації	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні відносини. – 2010. – № 6. – С. 189–192.	4/2	Л.О.Борейко
53	Фінансове забезпечення діяльності релігійних організацій в країнах Центральної Європи	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2010. – № 4–5. – С. 68–72.	5/3	Б.І.Дяченко
54	Державно-церковні відносини в США	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні відносини. – 2010. – №6. – С. 41–46.	6/2	М.П.Матювка, М.Б.Селменська

1	2	3	4	5	6
55	Україна на шляху до Європейської інтеграції	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні відносини. – 2010. – №4–5. – С. 90–95.	6/3	Б.І.Дяченко
56	Державно-церковні відносини в Угорщині	стаття	Ювілейний збірник до 80-річчя професора Лизанця П.М. – Ужгород : Центр гунгарології, 2010. – С. 441–446.	6	
57	Реституція церковного майна. Досвід країн Центральної Європи	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2010. – Випуск 8. – С. 85–87. (фахове видання)	3	
58	Реституція церковного майна. Досвід Словацької Республіки	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2010. – Випуск 9. – С. 55–61 (фахове видання)	7	
59	Державно-церковні відносини в Чехословаччині 40-50-х рр.	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Історія. – 2010. – Випуск 24. – С. 146–150. (фахове видання)	5	
60	Державно-церковні відносини в країнах СНД	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія. – 2010. – Випуск 14. – С. 226–231. (фахове видання)	6	

1	2	3	4	5	6
61	Evolution of the Investment Theories	стаття	Regional and Cohesion Policy. Debrecen (Hungary), 2011. – P. 152–159. (провідне наукове видання Угорщини)	8/5	V.Bokoch
62	Державно-церковні відносини в Центральній Європі (політико-правовий аспект)	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2011 р. – Випуск 15, Частина 1. – С. 64–69. (фахове видання)	5	
63	Держава і церква у Центральній Європі	стаття	Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації: Український науковий журнал. – К.: Університет "Україна", 2011. – №7. – С. 78–83. (фахове видання)	6	
64	Реституція церковного имуществa: опыт стран Центральной Европы	стаття	Вестник. Научный журнал. – г. Астана (Казахстан), 2011. – № 3. – С. 140–142. (провідне наукове видання Республіки Казахстан)	3	
65	Взаємини держави і церкви в Словацькій Республіці	стаття	Науковий журнал Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2013. – Випуск 5. – С. 106–111. (фахове видання)	6	

1	2	3	4	5	6
66	Зміст і теоретико-методологічні функції поняття «державно-церковні відносини»	стаття	Освіта регіону. Політологія, Психологія, Комунікації: Український науковий журнал. – К.: Університет "Україна", 2013. – Випуск 1. – С. 50–57. (фахове видання)	9	
67	Взаємини держави і церкви в Чеській Республіці	стаття	Вісник Дніпропетровського Університету. Серія: Політологія. – 2013. – Т.20. Випуск 23 (3). – С. 151–155. (фахове видання)	6	
68	Особливості та проблеми державно-церковних відносин у сучасній Україні: конфесійні та соціально-політичні аспекти	стаття	Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. Серія : Політологія. Соціологія. – 2013. – Випуск 7(99). – С. 96–101. (фахове видання)	6	
69	До питань методології дослідження правових аспектів свободи релігії	стаття	Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. Серія : Політологія. Соціологія. – 2013. – Випуск 3 (95). – С. 64–67. (фахове видання)	4	

1	2	3	4	5	6
70	До проблеми історіографії досліджень державно-церковних відносин	стаття	Науковий часопис Національного Педагогічного Університету імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін – 2013. – Випуск 10. – С. 10–17. (фахове видання)	8	
71	Типологія державно-церковних відносин: політологічний аналіз	стаття	Гілея: науковий вісник. – 2013. – Випуск 69 (№2). – С. 708–712. (фахове видання)	5	
72	Суспільний статус церкви в Польщі в умовах тоталітарного режиму	стаття	Гілея: науковий вісник. – 2013. – Випуск 75 (№8). – С. 563–565. (фахове видання)	3	
73	Державно-церковні відносини у країнах Центральної Європи: Головні особливості та динаміка змін	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Регіональні студії. – 2013. – Випуск 7. – С.72–83.	12	
74	Особенности и основные вехи истории украинского христианства в контексте государственно-церковных отношений	стаття	Научный диалог. Серия: Экономика. Право. Политология. 2013. – Випуск 7 (19). – С.179–195.	17	

International scientific-practical conference

1	2	3	4	5	6
75	Взаємини держави і церкви в Чеській Республіці	стаття	Ужгородські чеські наукові читання : історія, культура, політика, право. Науковий збірник. – 2013. – С.178–189.	12	
76	Католицький фундаменталізм в сучасній Польщі: політичний аспект	стаття	Вісник національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. – 2013. – № 1 (17). – С.48–53. (фахове видання)	6	
77	Модели государственно-церковных отношений в странах Центрально-Восточной Европы: основные особенности и динамика изменений	стаття	Научный диалог. Серия: Общественные науки. 2013. – №12(24). – С. 157–169.	13	
78	Государственно – церковные отношения в странах центральной Европы	стаття	Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. – г. Астана (Казахстан), 2013. – № 5 (96). – С.213–218. (провідне наукове видання Республіки Казахстан)	6	

1	2	3	4	5	6
79	Трансформація державно-церковних відносин у постсоціалістичному суспільстві (на прикладі країн Центральної і Східної Європи)	монографія	Монографія – Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2013. – 472 с.		
80	Місцеве самоврядування в Україні: історичне підґрунтя та сучасність	стаття	Регіональне та місцеве управління: український і зарубіжний досвід: збірн. наук. праць за матер. міжн. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 21 червня 2012 р.) / Гол. ред. Палінчак М.М. – Ужгород: Ліра, 2012. – С.138-150.	13	В.П.Приходько, К.С. Брензо-вич
81	Фінансове забезпечення релігійних організацій в країнах Європейського Союзу (на прикладі Словачької Республіки)	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2010. – Ужгород: Ліра. – №4-5. – С.68-72.	5	Я.П.Дроздовський
82	Державне фінансування церкви (на прикладі Словачької республіки)	стаття	Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 9. – Ч. 6. – С.199-201. (Фахове видання)	3	Я.П.Дроздовський

International scientific-practical conference

1	2	3	4	5	6
83	Деофшоризація, як нове явище в економіці	тези	Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16-17 травня 2014р.). – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 43-46.	4	Т.Є.Чебан
84	Особливості зберігання на складі в Україні	тези	Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16-17 травня 2014р.). – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 76-79.	4/2	Е.Романюк
85	Індустріальні парки України: сучасний стан та перспективи розвитку України	тези	Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16-17 травня 2014р.). – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 95-98.	4/2	Т.Є.Чебан

1	2	3	4	5	6
86	Держава і церква у постсоціалістичних суспільствах (на прикладі країн Центральної Європи та України)	монографія	Монографія – Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2014. – 408 с.		
87	Типові завдання для вступного іспиту з основ правознавства		Типові завдання для вступного іспиту з основ правознавства. – Ужгород, 2002. – 192с.		Семерак О.С., Гарагонич О.В.
88	Основи Конституції та правознавства України	Методичні рекомендації	Ужгород: Ужгородського національного університету, 2000. – с. 27		Переш І.Є.
89	Цивільне право зарубіжних країн: порівняльно – правовий аналіз	Методичні матеріали	Ужгород: Ужгородського національного університету, Підприємство «ЛІРА», 2001. – с.11	11	
90	Порівняльне правознавство.		Ужгород „Ліра” 2005 р.		Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Сідак М.В., Рогач О.Я., Гарагонич О.В., Белов Д.М., Митровка Я.В.

1	2	3	4	5	6
91	Права людини.		Ужгород: „Ліра”. 2006 р.		Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Чопей І.В., Белов Д.М., Ленгер Я.І.
92	Правові засади діяльності національного банку України		Ужгород: „Ліра”. 2006 р.		Бисага Ю.М., Ярема В.І., Сідак М.В., Гайніш Е.Й., Сідак С.В., Палінчак М.М., Фрідманський Р.М., Ціпкало Й.І., Белов Д.М., Греца Я.В.
Наукові праці, опубліковані після захисту докторської дисертації					
93	Kwestie i spory religijne na terenie rusi zakarpackiej w czechoslowackim epizodzie jej dziejów	стаття	Sprawy narodowościowe. Seria nowa. – Warszawa (Poland): Instytut Badania Spraw Narodowościowych, 2014. – №45. – С. 88-105. (провідне наукове видання республіки Польщі)	28/13	M.Jamecki
94	Question about the legal status of schools and churches in the state	стаття	Visegrad Journal on Numan Rights. – Bratislava (Slovakia): Paneuropska vysoka škola, 2014. – № 2/1. – С.59-63. (провідне наукове видання Словацької республіки)	5	

1	2	3	4	5	6
95	On research methodology of legal aspects of freedom of religion	стаття	Visegrad Journal on Numan Rights. – Bratislava (Slovakia): Paneuropska vysoká škola, 2014. – № 2/2. – С. 61-65. (провідне наукове видання Словачької республіки)	5/3	M.V.Gromovchuk
96	До питання про юрисдикцію православної церкви періоду першої Чехословацької республіки	стаття	Наукові записки Богословсько-історичного науково-дослідного центру імені архімандрита Василя (Проніна). – Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2014. – №3.– С.85-93.	9/4	М.Громо-вчук
97	Конституційно-правове регулювання державно-церковних відносин в Угорщині	стаття	Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2014. – Випуск 5-2. - Том 2.– С.30-32. (фахове видання)	3	
98	Основні віхи становлення християнства в контексті державно-церковних відносин в Україні	тези	Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи : тези III-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дрогобич, 26 – 27 березня 2015 року). – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. – Дрогобич: Посвіт, 2015.– С. 89-91.	3	

1	2	3	4	5	6
99	Особливості трактування сутності і змісту поняття «державно-церковні відносини»	тези	Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: матеріали I-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м.Ченстохова (Польща) – м.Ужгород (Україна) – м.Дрогобич (Україна), 19-20 листопада 2015 року). – Ченстохова – Ужгород – Дрогобич: Посвіт, 2015. – С.28-29.	2	
100	Релігійні конфлікти в сучасній Україні	стаття	Visegrad Journal on Numan Rights. – Bratislava (Slovakia): Paneuropska vysoka škola, 2015. – № 3. – С. 92-102. (провідне наукове видання Словачької республіки)	11	
101	Конституційне регулювання державно-церковних відносин у Польській республіці	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Випуск 32. Том 1. – С. 136-139. (фахове видання)	4/3	С.Р.Богдан
102	Аналіз поняття «державно-церковні відносини» (правовий аспект)	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Випуск 34, Том 1. – С. 32-35. (фахове видання)	4/3	В.І.Сочка
103	Мережа релігійних організацій в Україні: стан і перспективи розвитку	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Випуск 35, Частина I, Том 1. – С.86-89. (фахове видання)	4	

1	2	3	4	5	6
104	Державно-церковні відносини: поняття та зміст	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Випуск 35, Частина 2, Том 1. – С. 52-54. (фахове видання)	3	
105	Моделі державно-церковних відносин у сучасній правовій практиці	стаття	Порівняльно-аналітичне право. 2015р. – № 2. – С. 66-69 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/49 (фахове видання)	4/2	М.В.Гро-мовчук
106	Чинники політизації церкви в Україні	стаття	Порівняльно-аналітичне право. 2015р. – № 4. – С. 75-78 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/55 (фахове видання)	4	
107	Аналіз поняття «державно-церковні відносини»	стаття	Право і суспільство. – 2015. – № 6. – С. 56-60. (фахове видання)	5	
108	Політологічний зміст поняття «Державно-церковні відносини»	стаття	Політикус. – 2015. – Випуск 1. – С.77-83. (фахове видання)	7	
109	Свобода релігії в сучасному світі: теоретико-методологічний аспект	стаття	Політикус. – 2015. – Випуск 2. – С.70-73. (фахове видання)	4	
110	Аналіз поняття «державно-церковні відносини»	стаття	«Перспективи». Соціально-політичний журнал. Серія: філософія, політологія, соціологія. – 2015. – Випуск 1 (63). – С. 158-164. (фахове видання)	7/4	М.М.Ле-шанич

1	2	3	4	5	6
111	Моделі державно-церковних відносин у сучасній політичній практиці	стаття	Evropsky politicky a pravni diskurz. – Brno (Czech republic): Jižní Palmíra, 2015. – Svazek 2, 4. vydání. – С.254 -259. (провідне наукове видання Чеської республіки)	6/4	М.М.Лешанич
Основні навчально-методичні праці за період науково-педагогічної діяльності					
112	Міжнародна інформація: навчально-методичний посібник для студентів Ужгородського національного університету (методичні матеріали до вивчення дисципліни «Міжнародна інформація» для студентів факультету міжнародних відносин Ужгородського національного університету)	методичні матеріали	Ужгород: Ужгородського національного університету – 2010. – 76 с.	76/40	В.Я.Савка

1	2	3	4	5	6
113	Порівняльно-конституційне право: навчальний посібник (методичні матеріали до вивчення дисципліни «Порівняльно-конституційне право» для студентів факультету міжнародних відносин Ужгородського національного університету)	методичні матеріали	Ужгород: Видавництво «М.Л.» - 2011. – 250с.	250/48	Ю.М. Бисага, Д.М. Белов., Л.О. Борейко, Р.Д. Сарай, А.В. Панов
114	Римське право: Навчально-методичний посібник.	Навчально-методичний посібник	Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2011. 252 с.	252 с.	Бисага Ю.М., Громовчук М.В., Петрецька Н.І., Фрідманський Р.
115	Міжнародне публічне право (методичні матеріали до вивчення дисципліни «Міжнародне публічне право» для студентів факультету міжнародних відносин Ужгородського національного університету)	методичні матеріали	Ужгород: Ужгородського національного університету, 2011. – 34 с.	34/12	А.В. Панов, П.Ф. Русіняк, Л.О. Казакова

1	2	3	4	5	6
116	Методичні поради до написання курсових робіт з мікро- та макроекономіки для студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини» всіх форм навчання (методичні рекомендації)	методичні рекомендації	Ужгород: Ужгородського національного університету «Говерла», 2011. – 27 с.	27/10	Б.І.Дяченко, С.В. Сідак, К.С.Брензович
117	Міжнародне економічне право (методичні матеріали до вивчення дисципліни «Міжнародне економічне право» для студентів факультету міжнародних відносин Ужгородського національного університету)	методичні матеріали	Ужгород: Ужгородського національного університету, 2011. – 26 с.	26/12	В.П. Приходько, А.В. Панов, Л.О Казакова
118	Міжнародне інвестиційне право (методичні матеріали до вивчення дисципліни «Міжнародне інвестиційне право» для студентів факультету міжнародних відносин УжНУ)	методичні матеріали	Ужгород: Ужгородського національного університету, 2011. – 28 с.	28/11	В.П.Приходько, С.Б. Булеца, Л.О. Казакова

1	2	3	4	5	6
119	Міжнародні організації: навчально-методичні матеріали (методичні матеріали до вивчення дисципліни «Міжнародні організації» для студентів факультету міжнародних відносин Ужгородського національного університету)	методи чні матері али	Ужгород: Ужгородського національного університету, 2012. – 43 с.	43/14	В.П.При- ходько, В.Я.Савка
120	Вступ до права Європейського союзу: навчальний посібник	навчал ьний посібн ик	Ужгород:Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2013. – 214 с.	214/47	Ю.М.Би- сага, Д.М.Бе- лов, Я.І.Лен- гер, І.В.Реше- тар, М.В.Сі-дак
121	Основи римського приватного права. Навчально-методична розробка для студентів юридичного факультету (відповідно до умов Болонського процесу) (методичне видання)	методи чне виданн я	Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2014. – 35 с.	35/11	М.В. Громов- чук, Н.І. Петре- цька, Р.М. Фрідма- нський
122	Релігійний фактор у міжнародних відносинах: навчальний посібник	навчал ьний посібн ик	Ужгород: Поліграфцентр «Ліра» - 2015. – 296 с.	296/ 164	П.П.Галда, М.М.Ле- шанич

1	2	3	4	5	6
123	Методичні рекомендації щодо виконання та захисту дипломної роботи бакалавра за напрямом підготовки 6.030203 - Міжнародні економічні відносини, спеціаліста та магістра спеціальності 7.03020301, 8.03020301 - Міжнародні економічні відносини всіх форм навчання (методичні рекомендації)	Методичні рекомендації	Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2015. – 48 с.	48/15	Н.О. Кушнір, М.М. Король
124	Методичні рекомендації щодо написання курсових робіт за напрямами підготовки “Міжнародні економічні відносини”, “Міжнародна інформація”, “Міжнародна економіка” всіх форм навчання (методичні рекомендації)	Методичні рекомендації	Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2015. – 32 с.	32/10	К.С. Брензович, С.В. Сідак, М.І. Цалан, В.В. Машкара-Чокнадій
125	Question about the legal status of school and churches in the state		Конституційно-правові академічні студії №1/2015 с. 5 – 12	7	

1	2	3	4	5	6
126	Моделі державно-церковних відносин у сучасній правовій практиці: конституційно – правовий аспект		Конституційно-правові академічні студії №1/2015 25 – 35	10	Громовчук М.М.
127.	Специфіка та основні віхи становлення християнства в контексті державно – церковних відносин в Україні		Die wirtschaftliche entwicklung Europaischer regionen in der / Nick Palinchak, Vladimir Chiminec, Natasa Bujdova, Stanislava Hunyadiova, Jan Holonic // - Україна – 2016р. – С.134- 143.	9	
128.	Україна в системі європейської інтеграції	друк	Палінчак М.М., Україна в системі європейської інтеграції / Частина 1. Монографія/ Частина 2. Навчальний посібник/ М.Палінчак, В.Приходько, В.Химинець, В.Шинкар, Ян Голонич, Петер Матішак, Моніка Мачкінова та ін., - ТОВ «РІК-У» - 2016р.- 344с.	344	В.Приходько, В.Химинець, В.Шинкар, Ян Голонич, Петер Матішак, Моніка Мачкінова та ін.
129.	Поняття державно – церковні відносини (правовий аспект)		Закарпатські правові читання. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 квітня 2017 р., м. Ужгород) / Ужгородський національний університет; За заг. ред. В.І. Смоланки, О.Я. Рогача, Я.В. Лазура. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2017. – Т.2. С. 436-441.	6/3	Стеблук Д.М.

1	2	3	4	5	6
130.	Моделі державно – церковних відносин (правовий аспект)	тези	Закарпатські правові читання. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 квітня 2017 р., м. Ужгород) / Ужгородський національний університет; За заг. ред. В.І. Смоланки, О.Я. Рогача, Я.В. Лазура. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2017. – Т.2. С. 441-445.	5/3	Стебляк Д.М.
131.	Правове регулювання державно-церковних відносин в Угорській республіці	тези	Закарпатські правові читання. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 квітня 2017 р., м. Ужгород) / Ужгородський національний університет; За заг. ред. В.І. Смоланки, О.Я. Рогача, Я.В. Лазура. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2017. – Т.2. С. 456-458	3/2	Новак О.О.
132.	Торговельно-економічне співробітництво ЄС та Україна		Порівняльно-аналітичне право. Електронне наукове фахове електронне видання. № 2/2017. с. 266. URL: www.pap.com.ua	3/1	Новак О.О., Леманинець В.М., Беякова І.Ю.
133.	TAFTA: потенційні можливості та ризики економічного НАТО		Порівняльно-аналітичне право. Електронне наукове фахове електронне видання. № 2/2017. с. 266. URL: www.pap.com.ua	3/1	Новак О.О., Стебляк Д.М., Мегела Р.Р.

1	2	3	4	5	6
134.	Моделі державно – церковних відносин (політико – правовий аспект)		Порівняльно-аналітичне право. Електронне наукове фахове електронне видання. № 2/2017. с. 266. URL: www.pap.com.ua	4/2	Харута В.Ф., Яцина П.Е.
135.	Європейський Союз (здобутки, проблеми та перспективи розвитку)		Порівняльно-аналітичне право. Електронне наукове фахове електронне видання. № 2/2017. с. 266. URL: www.pap.com.ua	4/2	Андріїв Б.Є., Майборода Ю.О.
136.	Політико-правові засади державно-церковних відносин у Польщі		Суспільно-політичні процеси. Науково-популярне видання ГО "Академія політичних наук". - К., 2017. Вип. 2-3 (6-7). - С. 268-282.	14	Шуба О.В.
137	Державно-церковні відносини у країнах Центрально-Східної Європи: цінність досвіду для України.		Міжнародна наукова конференція "Європейські культурно-історичні цінності: ретроспектива і перспектива. Інститут всесвітньої історії НАН України. м.Київ, 19 жовтня 2017 р.		Бокоч В.М.

1	2	3	4	5	6
138	Співробітництво Вишеградської групи та України	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 13, частина 2. - 2017. С. 71 – 77 (фахове видання)	7/3	Приходько В. П., Стебляк Д. М., Савка В. Я.
139	Принципи менеджменту в природно – заповідній сфері	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 16, частина 2. - 2017. С. 51 – 56 (фахове видання)	5/2	Дяченко І. Б., Рошко С. І.
140.	Класифікація природно – заповідних територій та об'єктів у контексті конвенції МСОП та законодавчих актів України	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 16, частина 2. – 2017. С. 56 – 61 (фахове видання)	5/2	Дяченко І.Б., Рошко С.М.
141.	Історія, що об'єднує. Нариси новітнього транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні		Нариси новітнього транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні / М. М. Палінчак, В. П. Приходько, С. І. Устич, Д. М. Стебляк. Ужгород: УжНУ "Говерла", 2017. 465 с.	465/5	В. П. Приходько, С. І. Устич, Д. М. Стебляк

1	2	3	4	5	6
142.	Поняття та еволюція «захисту громадських прав людини в Україні у рамках Ради Європи»	тези	Закарпатські правові читання. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (19-21 квітня 2018 р., м. Ужгород) / Ужгородський національний університет; За заг. ред. В.І. Смоланки, О.Я. Рогача, Я.В. Лазура. Ужгород: PIK-У, 2018. Т.1. С. 112-118	13/4	Діп І.Ю., Стебляк Д.М.
143.	Захист прав людини в Україні у рамках Ради Європи Європейським Судом з прав людини	стаття	Die wirtschaftliche entwicklung Europaischer regionen in der Ausbildungs – und Arbeitsmarktpolitic – Ubergange und Strategien II. Krakow. Polska. 2018 P. 232-243.	12/4	Діп І.Ю., Стебляк Д.М.
144.	Специфіка угорської моделі державно – конфесійних взаємин	стаття	Die wirtschaftliche entwicklung Europaischer regionen in der Ausbildungs – und Arbeitsmarktpolitic – Ubergange und Strategien II. Krakow. Polska. 2018 c. 185	5/2	Яцина П.Е.
145	Державно – церковні відносини в країнах Центрально – Східної Європи: цінність досвіду для України	тези	Міжнародна науково практична конференція «Європейські культурно – історичні цінності: ретроспектива і перспектива», 19 жовтня 2017.		Бокоч В.М.
146	Еволюція та особливості становлення природно – заповідних територій Закарпатської області	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 18. 2018 Частина 2. С. 130 -134 (фахове видання)	5/2	Дяченко І. Б., Рошко С. М.

1	2	3	4	5	6
147	Стратегічні пріоритети державної економічної політики імпортозаміщення	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 18. 2018 Частина 3. С. 112-117 (фахове видання)	6/3	Цап М. В.
148	Сутнісні характеристики процесу імпортозаміщення та його ролі в соціально – економічному розвитку	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 18. 2018 Частина 3. С. 118- 122 (фахове видання)	5/2	Цап М. В., Стебляк Д. М.
149	Державно – правові основи існування Карпато-української держави (1938 – 1939)	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні відносини. Випуск 3. 2018. С. 17-28 (фахове видання)	12/6	Вереш М.М.
150	Конституційне право України	підручник	Конституційне право України: підручник / І.М. Алмашій, М.М. Алмашій, А.В. Белога та ін. ; вид. 9, перероб. та доп. – Ужгород, Видавничий дім «Гельветика», 2018. 462 с.	462	І.М. Алмашій, М.М. Алмашій, А.В. Белога та інші.
151	Європейський Союз як провідне континентальне об'єднання політичної і економічної співпраці, важливий чинник глобального впливу.	монографія	Континентальні і регіональні об'єднання політико – економічної співпраці та Україна: Монографія / Я. Голоніч, М. Палінчак, В. Химинець, П. Матішак, М. Мачкінова та ін. – Ужгород: РІК-У, 2018. – 172 с. – [Серія «Кафедральна бібліотека. Міжнародні економічні відносини». Випуск 7]	21-35	Я. Голоніч, В. Химинець, П. Матішак, М. Мачкінова та ін.

1	2	3	4	5	6
152	Букові праліси українських Карпат та Закарпатської області в умовах транскордонного співробітництва	стаття	ZAKARPATSKÉ REGIONÁLNE SOCIÁLNO-EKONOMICKÉ DNI / КАРПАТСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ДЕНЬ, I. 2019. Merci, n.o., Komenského 12, Trebišov. 25 s. 2019. ISBN. EAN	18/6	Дяченко І.Б., Рошко С.М.
153	Vzťahy štátu a cirkvi v krajinách strednej a východnej európe (Sociálny rozmer religiozity a jej odraz v spoločnosti)		Trebišov 2019. 190 s.	190	Ján Holonič
154	Billy Graham and his Religious Influence on US Politics.	тези	Medzinárodné vzťahy 2019: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. Zborník príspevkov z 20. medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach 28. – 29. Novembra 2019. P. 860-864.	4/2	Diana Steblak
155	The Concepts of “State-Church Relations” and “Models of State-Church Relations”	тези	Medzinárodné vzťahy 2019: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky Zborník príspevkov z 20. medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach 28. – 29. Novembra 2019. P. 855-860.	5	
156	Релігійний фактор у міжнародних відносинах.	стаття	Регіональні студії. Науковий журнал. № 18. 2019. С. 62-66 (фахове видання)	4/2	Кучарчик Рудольф, Стебляк Д.М.

1	2	3	4	5	6
157	Митрополит Андрій Шептицький у джерелах	стаття	Регіональні студії. Науковий журнал. № 18. 2019. С. 126-135 (фахове видання)	9/4	Вереш М.М.
158	Metropolitan Andrey Sheptytsky and the Greek Catholic Church in Eastern Galicia and Transcarpathia : collective monograph	монографія	Metropolitan Andrey Sheptytsky and the Greek Catholic Church in Eastern Galicia and Transcarpathia : collective monograph / M. M. Vehesh, M. M. Palinchak, V. V. Marchuk, Ye. B. Kish etc. – Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2019. 212 p.		M. M. Vehesh, V. V. Marchuk, Ye. B. Kish etc. –
159	Міжнародна підтримка уряду Карпатської України організаціями української еміграції (1938 – 1939 рр.)	стаття	Регіональні студії. Науковий журнал - № 20. Видавничий дім «Гельветика». 2020. С. 146-158 (фахове видання)	12/6	Вереш М.М.
160	Історичні та канонічні аспекти отримання Томосу в Україні.	стаття	Регіональні студії. № 21. 2020. С. 82-88 (фахове видання)	6/2	Капітан Л.І., Мегела Р.Р., Пупена В.В.
161	Вплив політичних партій на функціонування парламентаризму в Чеській Республіці	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 27-28 квітня 2020 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В.В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У, 2020. С. 236-238.	3/2	Голечек Радім

1	2	3	4	5	6
162	Credibility of EU perspective for the Western Balkans	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 27-28 квітня 2020 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В.В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У, 2020. С. 296-300.	4/2	Oleksandr Hleba
163	Вибори в об'єднаних територіальних громадах як індикатор рівня інституціалізації політичних партій (на прикладі Закарпатської області)	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 27-28 квітня 2020 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В.В. Химинець, М.М. Король. – Ужгород: РІК-У, 2020. С. 300-304.	4/2	Лешанич Мирослав
164	Отримання Томосу православною церквою України: реакція міжнародної спільноти	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 27-28 квітня 2020 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В.В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У, 2020. С. 309-313.	4/2	Мегела Роман Романович, Юрош Владислав Владиславович

International scientific-practical conference

1	2	3	4	5	6
165	Функціональні пріоритети політичних партій у демократичних суспільствах	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 27-28 квітня 2020 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В.В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У, 2020. С. 305-308.	4/2	Комарницький Володимир Васильович
166	Характеристика економічного чуда Сінгапуру другої половини XX ст. в контексті державного втручання в економіку	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 27-28 квітня 2020 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В.В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У, 2020. С. 314-319.	5/3	Шкріба В. П., Кіфор Г.М.
167	Політика і церква в країнах Західної Європи	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 27-28 квітня 2020 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В.В. Химинець, М.М. Король. – Ужгород: РІК-У, 2020. С. 319-322.	3/2	Яцина Павло Ернестович, Юрош Владислав Владиславович

1	2	3	4	5	6
168	Екуменізм Митрополита Андрея Шептицького	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції: матеріали доповідей Міжнародної науково-прак- тичної конференції (м. Ужгород, 27-28 квітня 2020 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В.В. Химинець, М.М. Король. – Ужгород: РІК-У, 2020. С. 192-227.	35/17	Вегеш М.
169	Українська Греко- Католицька церква: минуле і сучасне.		Вегеш М., Концур- Карабінович Н., Марчук В., Палінчак М., Голонич Я. Українська Греко- Католицька церква: минуле і сучасне. Фермонт, 2020. 380 с.		Вегеш М., Концур- Карабінови ч Н., Марчук В., Голонич Я.
170	Geopolitics:Ukrai ne, Europe, world (socio-political view)		Mykola Vegesh, Mykola Palinchak, Ján Holonič. Geopolitics:Ukraine, Europe, world (socio-political view), Fairmont 2020. p. 249		MYKOLA VEGESH, JÁN HOLONIČ
171	Carpathian Ukraine in the Central European political crisis on the eve of the Second World War (1938-1939)		Vegesh M., Vegesh I., Palinchak M., Holonych J. Carpathian Ukraine in the Central European political crisis on the eve of the Second World War. Fairmont, USA, 2020, 290 p.		Vegesh M., Vegesh I., Holonych J.
172	Дослідник Олекси Довбуша і карпатських опришків. Життєвий шлях і наукова діяльність академіка Володимира Грабовецького. Спогади. Епістолярна спадщина. Вибрана бібліографія (1928-2015).		Вегеш Микола, Вегеш Ігор, Палінчак Микола, Голонич Ян. Дослідник Олекси Довбуша і карпатських опришків. Життєвий шлях і наукова діяльність академіка Володимира Грабовецького. Спогади. Епістолярна спадщина. Вибрана бібліографія (1928-2015). Academic publishing Fairmont, 2020. 562 с.		Вегеш Микола, Вегеш Ігор, Голонич Ян.

1	2	3	4	5	6
173	Оцінка американської моделі банківських злиттів і поглинань	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 31. 2020. С. 90-94. (фахове видання)	5/2	Король М.М., Карпюк І.М.
174	The APEC integrated competitive force index.	стаття	Baltic Journal of Economic Studies. 2020. Vol. 6. No. 4 September (Web of Science)		Zayats O. & Bokoch V.
175	Концептуалізація місцевого самоврядування крізь призму громадських і державницьких теорій	тези	«Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та теми забезпечення прав національних меншин». Матеріали V Науково-практичної конференції (м.Ужгород, 25 вересня 2020 року). Ужгород. 2020. С. 78-80	3/2	Комарницький В.
176	Особливості дослідження рівня інституціоналізації політичних партій (на прикладі партійної системи в Україні)	тези	«Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та теми забезпечення прав національних меншин». Матеріали V Науково-практичної конференції (м.Ужгород, 25 вересня 2020 року). Ужгород. 2020. С. 62-69	8/4	Лешанич М.

1	2	3	4	5	6
177	Основи реалізації державної освітньої політики Республіки Польща	тези	«Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та теми забезпечення прав національних меншин». Матеріали V Науково-практичної конференції (м.Ужгород, 25 вересня 2020 року). Ужгород. 2020. С. 133-137	5/2	Гжещук В.
178	Особливості конфесійної ситуації на Закарпатті	тези	«Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та теми забезпечення прав національних меншин». Матеріали V Науково-практичної конференції (м.Ужгород, 25 вересня 2020 року). Ужгород. 2020. С. 288-301	14	
179	Державно-церковні відносини в Словаччині	тези	«Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та теми забезпечення прав національних меншин». Матеріали V Науково-практичної конференції (м.Ужгород, 25 вересня 2020 року). Ужгород. 2020. С. 302-304	3/2	Пупена В.

1	2	3	4	5	6
180	Україна в системі європейської політичної інтеграції: політичний, правовий, економічний, безпековий, соціальний та релігійний аспекти	монографія	Україна в системі європейської політичної інтеграції: політичний, правовий, економічний, безпековий, соціальний та релігійний аспекти: монографія/кол. авторів/ПП Аутдор-Шарк. Ужгород. 2020. 320с.		
181	Contemporary Issues of the world community and the role of social sciences in ensuring its development.	монографія	Contemporary Issues of the world community and the role of social sciences in ensuring its development. Collective monograph. Lviv – Torun. Liha – Pres. 2020		
182	Human Community: Topical Issues of the Scientific Researches.	Колективна монографія	Human Community: Topical Issues of the Scientific Researches. Collective monograph. Lviv – Torun. Liha – Pres. 2020.		
183	The level of the efficiency and the need for the influence of social sciences on the development of modern civilization.	монографія	The level of the efficiency and the need for the influence of social sciences on the development of modern civilization. Collective monograph. Lviv – Torun. Liha – Pres. 2020.		
184	The Chinese Threat in the Modern International Economic Relations (social – economic view).		Palinchak Mykola, Korol Maryna, Holonic Jan, Posypanko Olga. The Chinese Threat in the Modern International Economic Relations (social – economic view). Trebosov. 2020		Palinchak Mykola, Korol Maryna, Holonic Jan, Posypanko Olga.

1	2	3	4	5	6
185	Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія»	підручник	Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 786 с		М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко.
186	Church, spirituality, nation: the Ukrainian greek-catholic church in the social life of Ukraine	колективна монографія	Church, spirituality, nation: the Ukrainian greek-catholic church in the social life of Ukraine : collective monograph / M.M. Vehesh, M.M. Palinchak, V.V. Marchuk, N.M. Kontsur-Karabinovych etc. – Lviv – Torun : Liha-Pres, 2020. – 224 p.		M.M. Vehesh, M.M. Palinchak, V.V. Marchuk, N.M. Kontsur-Karabinovych etc.
187	Carpathian Ukraine in the Central European political crisis on the eve of World War II : collective monograph	Колективна монографія	Carpathian Ukraine in the Central European political crisis on the eve of World War II : collective monograph / M.M. Vehesh, M.M. Palinchak, V.V. Marchuk, N.M. Kontsur-Karabinovych etc. – Lviv – Torun : Liha – Pres, 2020. – 220 p.		M.M. Vehesh, V.V. Marchuk, N.M. Kontsur-Karabinovych etc.
188	Особливості підготовки економістів і менеджерів у США та Польщі	підручник	Особливості підготовки економістів і менеджерів у США та Польщі: Підручник / М. М. Палінчак, Н. І. Шетеля, П. П. Галда, В. В. Гжешук, В. М. Палінчак. – Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2020. – 198 с.		Н. І. Шетеля, П. П. Галда, В. В. Гжешук, В. М. Палінчак.

1	2	3	4	5	6
189	Релігійний чинник у міжнародних відносинах	підручник	Релігійний чинник у міжнародних відносинах: Підручник / М. М. Палінчак, Д. М. Стебляк, Р. Кучарчик, В. В. Пупена. Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2020. 244 с.		Д. М. Стебляк, Р. Кучарчик, В. В. Пупена.
190	Фінансування релігійних організацій: багатомаття європейської практики.		Journal of Social Sciences, Nursing, Public health and Education. No.1- 2, vol 1 / 2020. с. 119 – 128		Бокоч В.М.
1	2	3	4	5	6
191	Суспільні науки: закономірності та тенденції розвитку	монографія	Суспільні науки: закономірності та тенденції розвитку: монографія. Рига, Латвія: «BaltijaPublishing», 2020. 325 с.		О. М. Антохів – Сколоздра, К. І. Біляков, М. А. Волківський, та ін.
192	Covid – 19, церква та фінансування релігійних організацій: дискусії у Верховному суді США	стаття	Регіональні студії. 2020. № 23. С. 49-53. (фахове видання)	4/2	Стебляк Д.М.
193	Особливості та характеристика партійної системи України	стаття	Регіональні студії. 2020. № 23. С. 44-48. (фахове видання)	4/2	Лешанич М.М.
194	Виборча система України	стаття	Регіональні студії. 2021. № 24. С. 67-76. (фахове видання)	10	Лешанич М.М.

1	2	3	4	5	6
195	Народне veto як інститут безпосередньої демократії	монографія	Народне veto як інститут безпосередньої демократії: монографія / В.Ф. Харута, Д.М.Белов, М.М. Палінчак, І.Ю. Дір. Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2021. – 256 с.		Харута В.Ф., Белов Д.М., Дір І.Ю.
196	Інститут президентства у формуванні державної політики у релігійно – церковній сфері	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-25 червня 2021 року) За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У. 2021. С. 121-124.	4/2	Бокоч В.М.
197	Карпатський Єврорегіон – основна інституційно-організаційна форма транскордонного співробітництва	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-25 червня 2021 року) За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У. 2021. С. 125-128.	4/2	Була С.П.

1	2	3	4	5	6
198	Політичні партії та модель індексу інституціоналізації політичних партій	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-25 червня 2021 року) За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У. 2021. С. 129-132.	4/2	Лешанич М.М.
199	Особливості взаємодії держави та церкви в Чеській Республіці	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-25 червня 2021 року) За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У. 2021. С. 133-135.	3/2	Мегела Р.Р.
200	Система підготовки майбутніх фахівців економічного спрямування в Республіці Польща	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-25 червня 2021 року) За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У. 2021. С. 136-140.	5/2	Стеблюк С. В., Гжешук Владислав

1	2	3	4	5	6
201	Держава і церква в Польщі	тези	Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-25 червня 2021 року) За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. В. Химинець, М.М. Король. Ужгород: РІК-У. 2021. С. 141-144.	4/2	Пал Ш.Ш.
202	Політичні науки в Ужгородському національному університеті: сторінки історії становлення і розвитку	стаття	Регіональні студії. 2021. № 26. С. 66-87 (фахове видання)	21/10	Вегеш М.М.
203	Радянська релігійна політика та її наслідки в незалежній Україні	стаття	Східноєвропейський історичний вісник / [головний редактор В. Ільницький]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 20. С. 184-194. (Web of Science) .	10/5	Вікторія БОКОЧ
204	Competitiveness as the Basis of EU Regional Policy: Smart Specialization and Sustainability	стаття	Competitiveness as the Basis of EU Regional Policy: Smart Specialization and Sustainability / [M. Palinchak, M. Tsalan, K. Brenzovych etc.]. European Journal of Sustainable Development. 2021. Vol. 10 (4). P. 227-234. (Scopus , Web of Science)	7/3	M. Tsalan, K. Brenzovych etc.

1	2	3	4	5	6
205	Аналіз функціонування фінансово-бюджетної системи Німеччини	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 39. 2021. С. 130-135. (фахове видання)	6/2	Король М. М., Лапа І. В.
206	Information technology for time series forecasting based on the evolutionary method of the forecasting scheme synthesis	стаття	O. Mulesa, A. Batyuk, F. Geche, O. Melnyk, M. Palinchak and T. Radivilova, "Information technology for time series forecasting based on the evolutionary method of the forecasting scheme synthesis," 2021 IEEE 16th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT), 2021, pp. 258-261, doi: 10.1109/CSIT52700.2021.9648639. (Web of Science)	3/1	O. Mulesa, A. Batyuk, F. Geche, O. Melnyk, M. Palinchak and T. Radivilova
207	Економіко-релігійні відносини в умовах глобалізації.	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 41. 2022. С. 86-89. (фахове видання)	4/2	Стебляк Д. М.
208	Релігія як фактор економічного розвитку	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 41. 2022. С. 90-92 (фахове видання)	3/2	Стебляк Д. М.

1	2	3	4	5	6
209	Політико-правові відносини Угорщини з католицькою церквою в міжвоєнний період.	тези	Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень: матеріали III Міжнародної наукової конференції (Т. 2), м. Львів, 15 квітня, 2022 р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. С. 121-123.	3/2	Ронай Л.М.
210	Features of diplomatic relations between Hungary and the Holy See in the period between the two world wars		VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS № 2. 2022. P. 99-103	5/3	Ronai Larry
211	Розвиток державної освітньої політики в Польській Народній Республіці	стаття	Регіональні студії, 2022. № 30. С. 174-179. (фахове видання)	5	
212	Політична історія Закарпаття крізь призму українського державотворення. 1918–1950	монографія	Політична історія Закарпаття крізь призму українського державотворення. 1918–1950 : монографія / Микола Вегеш, Василь Міщанин, Микола Палінчак. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 834 с.		Микола Вегеш, Василь Міщанин .
213	У соборі Святого Юра: сторінки історії Української Греко-Католицької церкви	монографія	У соборі Святого Юра: сторінки історії Української Греко-Католицької церкви : монографія / М. Вегеш, Н. Концур-Карабінович, В. Марчук, М. Палінчак. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 750 с.		М. Вегеш, Н. Концур-Карабінович, В. Марчук .

1	2	3	4	5	6
214	Закарпаття: «Земля без імені» чи територія Соборної Української держави? Вибрана бібліографія політичної історії Закарпаття XX – першої половини XXI століть		Вегеш М., Міщанин В., Палінчак М. Закарпаття: «Земля без імені» чи територія Соборної Української держави? Вибрана бібліографія політичної історії Закарпаття XX – першої половини XXI століть: [Електронний ресурс] / ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; Факультет історії і міжнародних відносин; Факультет міжнародних економічних відносин; Факультет суспільних наук. Ужгород, 2022. 241 с.		Вегеш М., Міщанин В.
215	Зовнішня політика України: опорний конспект лекцій (для студентів денної та заочної форм навчання освітнього ступеня бакалавра спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини)		Зовнішня політика України: опорний конспект лекцій (для студентів денної та заочної форм навчання освітнього ступеня бакалавра спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини) / Укладачі: Палінчак М. М., Бокоч В. М., Дір І. Ю., Савка В. Я., Стебляк Д. М., Лешанич М. М. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. 80 с.		Бокоч В. М., Дір І. Ю., Савка В. Я., Стебляк Д. М., Лешанич М. М.

1	2	3	4	5	6
216	Діяльність національного банку України з управління золотовалютним и резервами	стаття	Sciences of Europe. Praha, Czech Republic. 2022. Vol. 104. С.17-20.	4/2	Король М.М., Цебер М.Ю.
217	Аналіз основних форм консолідації банківського капіталу	стаття	Norwegian Journal of development of the International Science. 2022. № 96, С. 21-25.	5/2	Король М.М., Рябінчак Д.В.
218	Вплив Covid-19 на діяльність релігійних організацій у США	тези	Образи сучасності в гуманітарному знанні [Електронний ресурс] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22 жовт. 2022 р.) / відп. ред. А. А. Мазараки. Київ : Держ. торг.-екоп. ун-т, 2022. С. 170-173.	3/2	Стебляк Діана
219	Assessment of Ukraine's potential in transition to industry 4.0 and directions of its development in the context of globalization	стаття	Nadiia Stezhko, Ahmed J. Obaid, Mykola Palinchak, Ihor Korol, Myroslava Tsalan, Kateryna Brenzovych, Olena Zayats. Assessment of Ukraine's potential in transition to industry 4.0 and directions of its development in the context of globalization. AIP Conference Proceedings 2591, 040050 (2023). https://doi.org/10.1063/5.0119285 (Web of Science)	11/2	Nadiia Stezhko, Ahmed J. Obaid, Ihor Korol, Myroslava Tsalan, Kateryna Brenzovych, Olena Zayats

1	2	3	4	5	6
220	Local budgets in the context of decentralization processes in Ukraine	стаття	Sochka, K., Palinchak, N., Bobryk, O., & Andriiv, B. (2022). Local budgets in the context of decentralization processes in Ukraine. Scientific Collection «InterConf+», (24(121), 38–49. https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.08.2022.005 (Web of Science)	11/4	Sochka Kateryna, Bobryk Olexandr, Andriiv Bohdan
221	Правові особливості державно-церковних відносин в Польщі	стаття	Правові особливості державно-церковних відносин в Польщі. Регіональні студії. 2023. № 32. С. 130-133 (фахове видання)	4/2	Андріїв О.Б.
222	Характеристика та особливості політико-правових аспектів функціонування місцевих осередків політичних партій	стаття	Регіональні студії. 2023. № 33. С. 30-33 http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/33/5.pdf (фахове видання)	4/2	Комарницький В.В.
223	Особливості інституційної мережі релігійних організацій у Польщі та релігійний портрет поляків	стаття	Регіональні студії. 2023. № 33. С. 150-154 (фахове видання)	4/2	Андріїв О.Б.

1	2	3	4	5	6
224	Теоретико-методологічний аспект дослідження поняття місцевого самоврядування	тези	Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18-19 квітня 2023 року) / за заг. ред.: М.М. Палінчак, М.М. Король, В.В. Химинець. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. С. 425-429.	5/3	Комарницький В.
225	Історична інституціалізація політичних партій	тези	Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18-19 квітня 2023 року) / за заг. ред.: М.М. Палінчак, М.М. Король, В.В. Химинець. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. С. 430-433.	4/2	Лешанич М.

1	2	3	4	5	6
226	Фінансування релігійних організацій. порівняльний аналіз моделей фінансування релігійних організацій в країнах Європи та США	тези	Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18-19 квітня 2023 року) / за заг. ред.: М.М. Палінчак, М.М. Король, В.В. Химинець. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. С. 434-438.	5/2	Стебляк Д.
227	Ознаки права спільної власності територіальних громад	стаття	Аналітично-порівняльне правознавство. № 2. 2023. С. 70-74	5/3	О.О. Новак
228	Конституційне право України	підручник	Конституційне право України : Підручник. 11-е видання: (присвячене 30-ій річниці заснування юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет») перероблене та доповнене. Ужгород : РІК-У, 2023. 536 с.	536	

1	2	3	4	5	6
229	Riskiness of value-creating corporate activities and their influence on strategic management of engineering companies	стаття	Straková, J.; Kollmann, J.; Kostiuk, Y.; Palinchak, M.; Černák, F. 2023. Riskiness of value-creating corporate activities and their influence on strategic management of engineering companies, Entrepreneurship and Sustainability Issues 10(3): 383-398. https://doi.org/10.9770/je-si.2023.10.3(25) (Web of Science)	16/3	Straková, J.; Kollmann, J.; Kostiuk, Y.; Černák, F
230	Enterprise risk analysis in an engineering company with a focus on custom manufacturing	стаття	Kollmann, J.; Straková, J.; Korauš, A.; Palinchak, M.; Černák, F. 2023. Enterprise risk analysis in an engineering company with a focus on custom manufacturing, Entrepreneurship and Sustainability Issues 10(3): 362-382. https://doi.org/10.9770/je-si.2023.10.3(24) (Web of Science)	20/4	Kollmann, J.; Straková, J.; Korauš, A.; Černák, F.
231	Religion and human rights in artificial insemination: a matter of ratio	стаття	Visegrad Journal on Human Rights. No 3. 2023. С. 5-10	6/3	Bielova Myroslava
232	Митні платежі як фіскальний інструмент держави: тенденції та виклики поточного періоду	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2023. Випуск 48. С. 65-72. (фахове видання)	8/4	Сочка К. А.

1	2	3	4	5	6
233	Роль та діяльність М. Горті в угорщині	стаття	Актуальні питання історії. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. С. 295-299.	5/2	Капітан Л.І., Скиба І.І.
234	Державно-церковні відносини у Республіці Польща в умовах політичних трансформацій	стаття	Регіональні студії. № 34. 2023. С. 96-100. (фахове видання)	5/3	Андріїв О.Б.
235	Становлення і розвиток дипломатичної служби та дипломатичної освіти в Республіці Польща (кінець хх – початок ххі ст.)	стаття	Регіональні студії. № 32. 2023. С. 164-168. (фахове видання)	5/3	Бусленко В.В.
236	Державно-церковні відносини у Греції	тези	Україна у просторі соціальних комунікацій: суспільство, медіа, рефлексії війни (до річниці героїчного спротиву російському вторгненню) [Електронне видання] : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 27–28 лют. 2023 р.) / відп. ред. Д. С. Файвішенко, Є. В. Шкуров. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С. 466-468.	3/2	Стебляк Діана

1	2	3	4	5	6
237	Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть	колективна монографія	Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: В. Бурдяк, В. Бусленко, Є. Гайданка, І. Дудінська, В. Дудінський, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, Н. Кононенко, Ю. Копинець, М. Лендъел, В. Литвин, Н. Марадик, Н. Нечасва-Юрійчук, Ю. Остапець, М. Палінчак, В. Петрінко, А. Романюк, Н. Ротар, Д. Стебляк, М. Токар, М. Цірнер, Г. Шипунов]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород: нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 680 с.	680/	В. Бурдяк, В. Бусленко, Є. Гайданка, І. Дудінська, В. Дудінський, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, Н. Кононенко, Ю. Копинець, М. Лендъел, В. Литвин, Н. Марадик, Н. Нечасва-Юрійчук, Ю. Остапець, М. Палінчак, В. Петрінко, А. Романюк, Н. Ротар, М. Токар, М. Цірнер, Г. Шипунов
238	Компаративний аналіз ефективності підприємництва в туризмі та сільському господарстві як стратегічних галузях економічного розвитку регіону	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2023. Випуск 49. С. 105-109 (фахове видання)	5/3	Кубіній Н. Ю., Кубіній В. В.

International scientific-practical conference

1	2	3	4	5	6
239	Аналіз сучасного стану діяльності суб'єктів міжнародного бізнесу в умовах російсько-української війни	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2023. Випуск 49. С. 153-157 (фахове видання)	5/3	Ігнат Р.
239	Світова практика побудови моделей державно-церковних відносин: Австрія та Німеччина.	стаття	Регіональні студії. 2023. Випуск 35. С. 108-111 (фахове видання)	4/2	Стебляк Д.М.
240	Legal basis for regulating the status of churches in Hungary in the post-Trianon period	тези конференції	International scientific conference «World economy and civilizational progress amidst polystructural changes: economic-technological, resource, political-legal, security-social factors» : conference proceedings (April 16–17, 2024. Uzhhorod, Ukraine). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. P. 255-257	3/2	Andriiv O. B.
241	Administrative and legal regime of martial law in Ukraine	тези конференції	International scientific conference «World economy and civilizational progress amidst polystructural changes: economic-technological, resource, political-legal, security-social factors» : conference proceedings (April 16–17, 2024. Uzhhorod, Ukraine). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. P. 258-260	3/2	Ronai L. M.

1	2	3	4	5	6
242	A EVOLUÇÃO SINAL-SIMBÓLICA DO HEROÍSMO: EXPLORANDO A INTERSECÇÃO DA FILOSOFIA POP E DA LINGUÍSTICA PÓS-MODERNA NO FENÔMENO DA PERSONALIDADE HEROICA	стаття	Ishchuk, A., Khrypko, S. ., Palinchak, M. ., Dobrodum, O. ., & Spudka, I. . (2024). A EVOLUÇÃO SINAL-SIMBÓLICA DO HEROÍSMO: EXPLORANDO A INTERSECÇÃO DA FILOSOFIA POP E DA LINGUÍSTICA PÓS-MODERNA NO FENÔMENO DA PERSONALIDADE HEROICA. Synesis (ISSN 1984-6754), 16(2), 33–46. Recuperado de https://seer.ucp.br/seer/index.php/synesis/article/view/3031 (Web of Science)	13/3	Alla Ishchuk, Svitlana Khrypko, Olga Dobrodum, Iryna Spudka
243	Людський розвиток як основа стратегічних перетворень Регіональної економічної системи	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2024. Випуск 50. С. 93-97 (фахове видання)	5/3	Ножов Е. М., Сипливий А. О.
244	INTERNATIONAL ASPECTS AND LEGISLATIVE FRAMEWORKS REGULATION OF STATE-CHURCH RELATIONS IN HUNGARY IN THE PERIOD OF THE REIGN OF M. HORTY	монографія	State and church: historical, philosophical, and political-legal aspects :Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”. 2024. P.328-362.		Viktoriya Mykhailivna Bokoch, Petro Mykolaiovych Bondarchuk , Olena Viktorivna Vasylenko, Richard Anatoliiovych Gorban, Lerri Merabiiiovych Ronai and other.

1	2	3	4	5	6
245	Релігійний фактор у міжнародних економічних відносинах: Методичні вказівки	методичні вказівки	Релігійний фактор у міжнародних економічних відносинах: Методичні вказівки до самостійної роботи для студентів 1-го курсу денної та заочної форм навчання спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ». Ужгород, РІК-У. 2024. 44 с.	22	Стебляк Д.М.
246	Міжнародні відносини і світова політика: Методичні вказівки		Міжнародні відносини і світова політика: Методичні вказівки до самостійної роботи для студентів 2 курсу денної та заочної форм навчання спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ». Ужгород, РІК-У. 2024. 40 с.	20	Стебляк Д.М.
247	Глобальне торговельне лідерство США: передумови, фактори та механізм забезпечення	монографія	Глобальне торговельне лідерство США: передумови, фактори та механізм забезпечення : монографія / Ю. О. Майборода, К. С. Брензович, М. М. Палінчак. Ужгород: Поліграфцентр «ЛІРА». 2024. 252 с.	252/84	Ю. О. Майборода, К. С. Брензович, М. М.

1	2	3	4	5	6
248	Поняття та значення логістичної інфраструктури в міжнародних економічних відносинах	тези	Міжнародні економічні відносини у глобальному та регіональному вимірі: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18–19 жовтня 2024 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько, В. В. Химинець та ін. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 209-301.	3/2	Медвідь М.М.
250	Перспективи ініціативи «один пояс один шлях» для розвитку міжнародного бізнесу	тези	Міжнародні економічні відносини у глобальному та регіональному вимірі: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18-19 жовтня 2024 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько, В. В. Химинець та ін. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 306-308.	3/2	Новак О.О., Буркуш І.І.
251	Вплив торгових санкцій на діяльність суб'єктів міжнародного бізнесу	тези	Міжнародні економічні відносини у глобальному та регіональному вимірі: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18-19 жовтня 2024 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько, В. В. Химинець та ін. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 309-311.	3/2	Пупена В.В., Бокоч А.В.

1	2	3	4	5	6
252	Людський розвиток як основа стратегічних перетворень регіональної економічної системи	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2024. Випуск 50. С. 93-97 (фахове видання)	5/3	Ножов Е. М., Сипливиий А. О.
253	Іноземний досвід стимулювання експортної діяльності підприємств.	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 52. 2024. С. 126-130. (фахове видання)	5/2	Стебляк Д.М., Куклишин М.М.
254	Демографічні аспекти євроінтеграції України	стаття	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 52. 2024. С. 121-125. (фахове видання)	5/2	Кубіній Н.Ю., Кубіній В.В.
255	MYRON KORDUBA AND "NOTES OF THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY": COOPERATION FEATURES.	стаття	SKHIDNOIEVROPEIS KYI ISTORYCHNYI VISNYK-EAST EUROPEAN HISTORICAL BULLETIN. 2024. Iss. 33. P. 93-103. (Web of Science)	10/5	Batiuk T
256	Глобальний бізнес на світовому ринку нафтопродуктів	тези	Образи сучасності в гуманітарному знанні [Електронний ресурс] : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовт. 2024 р.) / відп. ред. Д. С. Файвішенко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 432-438	7/2	Стебляк Д., Мегела Р., Кіндяк А.

1	2	3	4	5	6
257	Особливості міграційної політики розвинутих країн та їх вплив на розвиток міжнародного бізнесу	тези	Образи сучасності в гуманітарному знанні [Електронний ресурс] : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовт. 2024 р.) / відп. ред. Д. С. Файвішенко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 438-442	5/1	Стебляк Д., Тракслер Р., Медвідь М.
258	Сутність та структура міжнародного готельного бізнесу	тези	Образи сучасності в гуманітарному знанні [Електронний ресурс] : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовт. 2024 р.) / відп. ред. Д. С. Файвішенко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 443-445	3/1	Іванчо В., Яцола О.
259	Перспективи розвитку опек у світовій енергетичній системі	тези	Образи сучасності в гуманітарному знанні [Електронний ресурс] : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовт. 2024 р.) / відп. ред. Д. С. Файвішенко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 446-448	3/1	Стрічик О., Кіндяк А.
260	Interdisciplinarity in International Relations: Theory, Methodology, Evidence		Interdisciplinarity in International Relations: Theory, Methodology, Evidence. Cambridge Scholars Publishing. 2024. P. 247.	13/7	Valerii Kopyiika, Anton Filipenko, Diana Steblak, and others

1	2	3	4	5	6
261	Політичні інститути та процеси в Україні в кінці XX – на початку XXI століть	колект ивна моногр афія	Політичні інститути та процеси в Україні в кінці XX – на початку XXI століть (колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: В. Бортніков, В. Бурдяк, М. Готра, В. Дудінський, І. Дудінська, М. Зан, Н. Кононенко, А. Круглашов, В. Лебедюк, Ю. Остапець, М. Палінчак, Н. Ротар, Н. Сабадаш, Д. Стебляк, І. Тодоров, М. Токар, Т. Федорчак, К. Червеньяк, М. Шелемба]; Каф. політ. і держупр.; Каф. соціології та соц. роб.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород, 2025. 488 с.	488/23	В. Бортніков, В. Бурдяк, М. Готра, В. Дудінський, І. Дудінська, М. Зан, Н. Кононенко, А. Круглашов, В. Лебедюк, Ю. Остапець, М. Палінчак, Н. Ротар, Н. Сабадаш, Д. Стебляк, І. Тодоров, М. Токар, Т. Федорчак, К. Червеньяк, М. Шелемба

SECTION 1. WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-66>

INTERNATIONAL INTEGRATION OF UKRAINIAN CLUSTERS INTO EUROPEAN INDUSTRIAL ECOSYSTEMS

МІЖНАРОДНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ КЛАСТЕРІВ У ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРОМИСЛОВІ ЕКОСИСТЕМИ

Lavrukhina K. O.

*PhD in Economic Sciences,
Associate Professor at the Construction
Economics Department
Kyiv National University of
Construction and Architecture
Kyiv, Ukraine*

Лаврухіна К. О.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
будівництва
Київський національний університет
будівництва і архітектури
м. Київ, Україна*

Тема міжнародної інтеграції українських кластерів у європейські промислові екосистеми є актуальною в контексті глобалізації економіки та зростання співпраці між країнами Європи. У дослідженні розглядаються ключові аспекти інтеграційних процесів, зокрема адаптація українських підприємств до європейських стандартів, розвиток інноваційного потенціалу кластерів, а також створення умов для їхньої успішної кооперації з партнерами у рамках європейських промислових екосистем. Визначено основні виклики та перспективи, зокрема у сферах цифровізації, екологічної стійкості та конкурентоспроможності. Метою дослідження є виявлення шляхів зміцнення позицій українських кластерів на європейському ринку шляхом впровадження передових практик і технологій, а також сприяння сталому економічному розвитку.

Ключові питання зазначені вище вже задають певні напрямки розвитку кластерної системи в сфері інтернаціоналізації, а саме:

1. Прискорення процесів консолідації ресурсів всередині кластерної системи.

2. Збільшення впливу на ключових стейкхолдерів грантових програм.

3. Швидше нарощення спроможності кластерів в сфері Інтернаціоналізації шляхом навчання, обміну кращими практиками, створення спільних інструментів та сервісів.

Зазначені питання характеризують внутрішні спроможності кластерів і можливості їх покращення з огляду на аспекти інтеграційних процесів українських підприємств до європейських стандартів. Водночас, питання зовнішніх можливостей кластерних систем більш специфіковані, наприклад, тренд підготовки міжнародних спільнот до відновлення України.

Основні напрямки інтернаціоналізації українських кластерів та їх характеристики представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Ключові напрямки інтернаціоналізації

Назва напрямку	Характеристика програми напрямку
Інтеграція в європейські індустріальні екосистеми	Програми підтримки експорту, а також інтеграції українських підприємств в європейські та міжнародні ланцюги доданої вартості.
Інтеграція в європейський інноваційний простір	Програми прискореного включення та підтримки українських інноваційних підприємств, ІТ-сектору, науково-дослідних інститутів у відповідні європейські програми інноваційного розвитку, подвійного цифрового та зеленого переходу
Розвиток партнерських програм українського кластерного альянсу в Україні та закордоном	Ці програми мають задавати новий рівень відносин, консолідації та співпраці з партнерами як в Україні, так і закордоном.
Розвиток спроможностей кластерів українського кластерного альянсу до інтернаціоналізації	Цей напрям також є очевидним, оскільки дії кластерів в кінцевому рахунку направлені на зростання спроможностей малих і середніх підприємств, й останні, потребують значних покращень в сфері експорту та інтернаціоналізації

Підсумовуючи ключові напрямки інтернаціоналізації можна зробити наступні висновки, що основний напрямок розвитку кластерних систем зосереджено на впровадженні єдиних позицій в питанні спроможностей кластерів до інтернаціоналізації, з чіткою пріоритезацією потреб, програмуванням кроків по їх задоволенню та координації відповідних донорських програм в розгляді цих потреб, що є ключовим завданням даного етапу. Допоки цього не відбудеться, задоволення потреб кластерів в даній сфері, й розвиток їх

спроможностей залишатиметься хаотичним, процеси малокерованими, а якість надання послуг з підготовки – сумнівною.

Концепція кластерної політики України, виходячи із стану справ в економіці, необхідності її модернізації, містить конкретні шляхи та механізми розвитку будівельних кластерів в Україні, які є однією з умов підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки і інтенсифікації механізмів державно-приватного партнерства, направлених на суттєве зростання добробуту і якості життя населення.

Виходячи з необхідності підвищення науково-технічного рівня виробництва та створення в Україні відповідного конкурентного середовища, питання науково-методичного забезпечення розвитку кластерних формувань в країні набувають загальнодержавного значення.

Література:

1. Antoniuk V. S., Smerichevska S.V., Remyha Y. S. Cluster Model of Supply Chains Management and Development of Transport-Logistics Infrastructure. *Transportation Management* (USA, 2018) Volume 1, No 2, p.441-454 ISSN: 2578-1944 (Online). DOI: <http://dx.doi.org/10.24294/tm.v1i2.798>. <http://systems.enpress-publisher.com/index.php/TM/article/view/798/441>
2. Cluster Policy of Innovative Development of the National Economy: Integration and Infrastructure Aspects : monograph / under the editorship of professor Svitlana Smerichevska. Poznań: Wydawnictwo naukowe WSPIA, 2020. 382 p.
3. Лаврухіна, К. (2023). Кластери в промислових екосистемах – нові інноваційні тренди розвитку повоєнної України. Екологічна безпека та природокористування, 48(4), 62–73.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-67>

**NAVIGATING THE FUTURE OF ELECTRIC VEHICLES:
MARKET DYNAMICS, GEOPOLITICAL IMPACTS,
AND TECHNOLOGICAL INNOVATIONS**

**НАВІГАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ЕЛЕКТРИЧНИХ АВТОМОБІЛІВ:
ДИНАМІКА РИНКУ, ГЕОПОЛІТИЧНІ ВПЛИВИ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ**

Lendel A.

*5th year student of the Faculty of
International Economic Relations
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Лендель А.

*студентка V курсу факультету
міжнародних економічних відносин
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Introduction. The electric car market has seen remarkable growth in recent years, driven by technological advancements, government policies, and increasing environmental awareness. In 2023, electric vehicle (EV) sales reached an all-time high, making up over one-fifth of the global automobile market [8]. As nations aim for carbon neutrality, the demand for EVs continues to rise, but challenges such as resource constraints, infrastructure development, and pricing remain critical considerations.

Understanding the dynamics of the electric vehicle market is essential for multiple reasons. The automotive industry is a key driver of global economic growth, and the transition from internal combustion engines (ICEs) to EVs represents a significant industrial shift. Additionally, the environmental implications of EV adoption are profound, with the potential to reduce greenhouse gas emissions and dependency on fossil fuels. The geopolitical and economic consequences of the evolving EV market, particularly in terms of supply chains and trade balances, make it a crucial topic for policymakers and business leaders.

Market Overview. The global EV market was valued at \$538.8 billion in 2022 and is expected to reach \$906.7 billion by 2028 (see Figure 1), growing at a compound annual growth rate (CAGR) of 10.07% [3]. The market consists primarily of Battery Electric Vehicles (BEVs) and Plug-in Hybrid Electric Vehicles (PHEVs). Among key players, Tesla leads in BEV sales, while BYD dominates the PHEV segment [2]. The year 2025 is

expected to be a crucial turning point, with EVs likely surpassing internal combustion engine (ICE) vehicles in several major markets due to stricter emissions regulations and technological advancements.

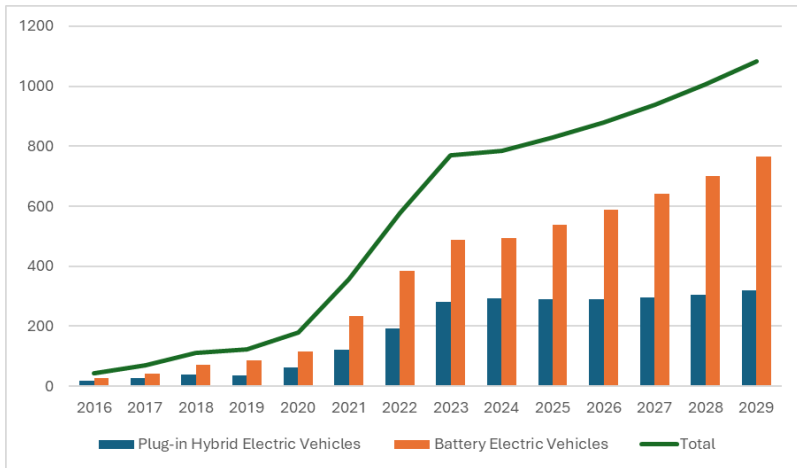

Figure 1. Electric Vehicles Revenue projection 2016-2029 in billion USD

Source: [3]

Global Supply and Demand. China, the United States, and Germany lead in EV production, with China alone accounting for over 8 million EV sales in 2023 [8]. The demand remains stable, supported by government incentives and infrastructure development. However, supply chain disruptions, geopolitical tensions, and raw material shortages pose ongoing challenges [5]. The rise of Chinese automaker BYD (Build Your Dreams) is particularly noteworthy, as it continues to expand its global market presence with cost-effective and technologically advanced models. BYD's aggressive expansion strategy, including partnerships and localized manufacturing, is expected to challenge Tesla's dominance by 2025.

Germany was the top exporter of EVs in 2022, with exports worth over \$25 billion, followed by China and Belgium [7]. However, the EU is projected to become a net importer as Chinese automakers increase their market presence. In the EU, EV sales are driven by strict CO₂ regulations and government incentives but concerns about market saturation and sustainability remain [7]. By 2025, European automakers may need to implement aggressive strategies to counter the influx of affordable Chinese

EVs, such as forming strategic alliances or investing in next-generation battery technology.

Table 2

20 largest EV manufacturers

Manufacturer	BEV	FCEV	PHEV	Total
BYD	913,866	0	944,497	1,858,363
Tesla Inc.	1,314,319	0	0	1,314,319
VW Group	578,231	0	260,905	839,136
GM	568,647	0	15,955	584,602
Stellantis	301,577	0	227,580	529,157
Hyundai Motor	372,092	11,199	125,724	509,015
BMW Group	218,882	108	214,282	433,272
Geely Auto Group	265,811	0	85,545	351,356
Mercedes-Benz Group	162,909	0	174,074	336,983
R-N-M Alliance	259,164	0	76,998	336,162
GAC	287,599	0	378	287,977
SAIC	203,205	168	53,136	256,509
Geely-Volvo Car Group	118,029	0	135,237	253,266
Chery Automobile	235,533	0	17,608	253,141
Changan Automobile Group	201,589	0	43,966	245,555
Other	231,453	0	7,610	239,063
Dongfeng Motor	222,841	3	15,301	238,145

Source: [2]

Influences on the Market. Elon Musk, the CEO of Tesla, has played a pivotal role in shaping the EV industry. His advocacy for sustainable energy, coupled with Tesla's innovation in battery technology and autonomous driving, has accelerated the shift toward electric mobility. However, Musk's unpredictable leadership style and political views have sparked controversies that could impact Tesla's brand perception and investor confidence [4]. Tesla and European automakers face increased competition from BYD and other Chinese companies, mainly because of the lower price, wider accessibility and high-end technology [6]. The companies are expected to focus on software innovations, artificial intelligence-driven driving systems, and expansion into energy storage solutions to maintain the competitive edge in 2025 and beyond.

Price Trends and Future Outlook. EV prices vary globally, with China offering the most affordable models at an average of \$10,000 compared to over \$30,000 in the US and Europe [8]. Price elasticity remains high due to government subsidies, competition, and battery cost reductions. The market is expected to continue expanding, but challenges such as charging infrastructure and raw material constraints will require innovative solutions [1]. Additionally, as Tesla and BYD push towards making EVs more accessible, more mid-range models with improved range and charging speeds are expected to dominate the market in 2025.

Conclusion. While the electric car market is poised for significant growth, its future depends on overcoming challenges related to supply chain stability, infrastructure, and affordability. The transition to sustainable mobility requires continuous innovation, regulatory support, and advancements in battery technology. Policymakers and industry leaders must collaborate to ensure a sustainable and equitable future for electric transportation. With BYD emerging as a strong competitor and Tesla navigating both technological and political challenges, the upcoming period is set to be a transformative year for the global EV industry.

Bibliography:

1. Autonomous vehicle market size to hit USD 2,752.80 BN by 2033. *Precedence Research*. URL: <https://www.precedenceresearch.com/autonomous-vehicle-market> (date of access: 21.02.2025).
2. Daly L. The largest EV companies in 2024. *The Motley Fool*. URL: <https://www.fool.com/research/largest-ev-companies/> (date of access: 21.02.2025).
3. Electric vehicles worldwide. *Statista*. URL: <https://www-statista-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/outlook/mmo/electric-vehicles/worldwide> (date of access: 21.02.2025).
4. Ferris D. Musk gains vast new EV power – and scrutiny. *E&E News*. URL: <https://www.eenews.net/articles/musk-gains-vast-new-ev-power-and-scrutiny/> (date of access: 21.02.2025).
5. Kelly M. Battery supply chain could bottleneck in 2025, says analyst. *Automotive Logistics*. URL: <https://www.automotive-logistics.media/battery-supply-chain/battery-supply-chain-could-bottleneck-in-2025-says-analyst/44283.article> (date of access: 21.02.2025).
6. Lahiri I. Chinese EV makers planning quiet takeover of the European market. *Euronews*. URL: <https://www.euronews.com/business/2024/05/30/chinese-ev-makers-look-to-plot-quiet-takeover-of-the-european-market> (date of access: 21.02.2025).

7. Trade of electric & hybrid cars continues to rise in 2022. *European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231106-2> (date of access: 21.02.2025).

8. Trends in electric light-duty vehicles. *IEA*. URL: <https://www.iea.org/reports/global-ev-outlook-2023/trends-in-electric-light-duty-vehicles> (date of access: 21.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-68>

THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE TRANSFORMATION OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Mohylna L. M.

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Management Department
Named After Professor L. I. Mykhailova
Sumy National Agrarian University
Sumy, Ukraine*

The modern world is rapidly changing under the influence of digital technologies, which are becoming a fundamental component of international economic relations. Digitalization not only opens up new opportunities for cooperation between countries, but also significantly transforms the structure of the global economy, changing traditional approaches to trade, investment, finance and interstate cooperation.

Digitalization is driving the growth of e-commerce, which allows companies to enter global markets without the need for a physical presence. Platforms such as Amazon, Alibaba, and Shopify have become key players in this process. Thanks to digital solutions, small and medium-sized enterprises have gained access to international markets that were previously unattainable due to limited resources. Of course, electronic platforms simplify the process of finding partners, concluding deals, and organizing supplies. "The number of intermediaries between producers and buyers has sharply decreased. This property of e-commerce (and electronic platforms) radically changes the peculiarities of interaction in the electronic sphere" [1, p. 32]. In addition, digitalization allows reducing transaction costs by automating document management processes using blockchain technologies.

In the field of international finance, digitalization has also brought about revolutionary changes. Cryptocurrencies such as Bitcoin and digital assets are becoming new instruments in the global financial system. Central banks in many countries, including China, the US, and the EU, are actively working to create their own digital currencies, which could significantly change the mechanisms of international payments.

Digital payment systems simplify international transactions, reduce the time it takes to make payments, and lower the cost of transfers. This makes financial services accessible even in regions where there were previously barriers to access to banking institutions.

Digitalization also affects the nature of international labor migration. The emergence of remote work allows professionals to work for foreign companies without having to physically move. This creates new opportunities for countries that have a large human capital but not enough jobs. However, these changes require the adaptation of educational systems. Professionals who are able to work in a digital environment are becoming the most sought-after in the labor market. In this context, international cooperation in education and the exchange of digital knowledge are becoming critically important.

Despite its obvious benefits, digitalization also brings new challenges. Cybersecurity issues are becoming increasingly important, as cyberattacks can cause significant damage to economies. In addition, the digital divide between developed and developing countries remains a significant barrier to global integration.

Another challenge is the regulation of the digital global economy. Of course, digitalization is rapidly changing its structure, creating new opportunities for businesses, governments, and citizens. It should be emphasized that the lack of unified international standards and regulatory mechanisms complicates the effective management of global digital processes, causing problems in the areas of taxation, data protection and competition.

One of the most pressing challenges is the issue of taxation of global digital companies. Giants such as Google, Amazon, Facebook, and Apple often use complex corporate structures to minimize tax liabilities. For example, companies may register in countries with low tax rates, even if their main activities take place in other countries. This leads to the fact that countries with large markets where the main revenues are generated lose significant amounts of tax revenues. The international community, in particular the Organization for Economic Cooperation and Development, is actively working to develop a unified approach to taxing the digital economy.

For example, the initiative to establish a global minimum corporate tax aims to create a level playing field for all countries.

Effective regulation of the digital economy requires international cooperation. It is important to create global standards that would ensure a level playing field for business, protect the rights of users, and preserve the competitive environment. In the area of taxation, it is necessary to introduce mechanisms that would force companies to pay taxes in the countries where they generate income. We emphasize that regulating the digital economy is a complex but necessary process that affects the welfare of both individual countries and the entire world. It is only through cooperation, dialog, and the pursuit of common standards that the challenges facing the modern economy can be overcome. A balance between the interests of governments, companies, and consumers will be the basis for creating a fair and stable global digital ecosystem.

We would like to emphasize that digitalization is a powerful factor of change in international economic relations and opens up new opportunities for cooperation and development. At the same time, it requires countries to make joint efforts to overcome challenges related to inequality in access to technology, cybersecurity, and regulatory issues.

The future of international economic relations largely depends on how effectively the global community can harness the potential of digitalization for the common good. Only joint action can ensure a balance between technological progress, economic growth, and social justice.

References:

1. Січкаренко К. О. Цифровізація як фактор змін у міжнародних економічних відносинах. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 3 (08). С. 30-34. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/3_08_uk/8.pdf (accessed December 20, 2024).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-69>

THE ESSENCE OF DIGITAL TRANSFORMATION AS AN ECONOMIC PHENOMENON

СУТНІСТЬ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЕКОНОМІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

Ozeruha A. O.

*Postgraduate Student at the Department
of World Economics
State University of Trade and
Economics
Kyiv, Ukraine*

Озеруга А. О.

*аспірант кафедри світової
економіки
Державний торговельно-
економічний університет
м. Київ, Україна*

З початком Індустрії 4.0, що ще має назву Четвертої промислової революції в світових економічних відносинах, виникла необхідність трансформації бізнес-моделей. Глибокі зміни, спричинені розвитком цифрових інновацій, отримали в науковій літературі назву цифрової трансформації. З метою формування цілісного розуміння сутності поняття «цифрова трансформація» доцільно розглянути еволюцію сутності явища.

У науковій літературі батьком сучасних цифрових комунікацій та теорії інформації вважається Клод Шеннон, який написав та опублікував наукову працю «*Математична теорія комунікацій*» (1948 рік). Теоретичні напрацювання, що висвітлені в названій роботі, поклали основу для розвитку теорії інформації, на якій побудовано сучасний Інтернет [1].

Датою запуску розвитку цифрових технологій, як зазначає Бренд Хеслоп, вважається кінець 1950-х років, коли було винайдено напівпровідниковий транзистор та мікросхеми [1]. Вже у 1965 році Гордоном Муром було опубліковано Закон Мура, що уможливив експоненціальне зростання обчислювальних потужностей та мініатюризацію електронних пристроїв [2]. Даний закон звучить як «кількість транзисторів подвоюється кожні два роки». Як наслідок, в 70-х роках з'явилися перші комп'ютери, а в 80-ті авторизовано Всесвітню павутину. Продовженням інноваційних технологій стало освоєння стільникових телефонів, персональних комп'ютерів та розширення доступу до Інтернету в світі. Описаний період (1948-1990 роки) можна

назвати пререквізитивним етапом розвитку цифрової трансформації як економічного феномену.

На початку 1990 року в науковій літературі з'явилися перші теоретичні напрацювання, що присвячені дослідженню явища цифрової трансформації [3, с. 462].

У 2013 році виникає науковий напрям, що досліджує економічний феномен цифрової трансформації і створює резонанс у еволюції траєкторії розвитку цифрової економіки [4, с. 241].

На сьогодні процес розвитку теоретичних основ осмислення сутності цифрової трансформації продовжується. Дослідження еволюції цифрової трансформації дозволяє авторам виокремити три основні періоди:

– 1948-1990 рр. – пререквізитивний етап, що характеризується розвитком окремих інновацій та теоретичних законів цифровізації;

– 1990-2013 рр. – етап розвитку наукового напрямку цифрової трансформації, що характеризується обґрунтуванням її особливостей та першими спробами наукової ідентифікації феномену;

– 2013 р. – до сьогодні – розвиток чисельних напрацювань щодо сутності, особливостей характеристики, переваг та недоліків явища цифрової трансформації.

Метт Пейдж спробував деталізувати еволюцію цифрової трансформації виділивши п'ять основних ер: доінтернетна, постінтернетна, мобільна, постпандемічна, генеративна ера III (табл. 1) [5].

Таблиця 1

Еволюція цифрової трансформації

Ера (період)	Сутність
Доінтернетна (1950-1989 рр.)	створення передумов цифрової революції (винахід мікродипу, напівпровідника, формування Закону Мура)
Постінтернетна (1990-2006 рр.)	Інтернет стає загальнодоступним. З'являються перші соціальні мережі, засновано Google та Facebook.
Мобільна (2007-2019 рр.)	Інтеграція цифрових інновацій в бізнес-середовище через стільникові телефони та інтернет. Випуск iPhone. Введено термін «цифрова трансформація».
Постпандемічна (2020-2022 рр.)	Інтенсифікація цифрових трансформацій
Генеративна ера III (2022р. – по тепер)	Поширення використання штучного інтелекту

Слід зауважити, що сьогодні процес розвитку наукового осмислення цифрової трансформації продовжується та не існує загальноприйнятого визначення сутності феномену «цифрова трансформація». Опрацювання наукової літератури щодо переосмислення сутності цифрової трансформації дозволяє сформувати висновок про недостатність наукових розробок в цьому напрямі. Такого ж висновку дійшла і Каміла Тратковська, яка у своїй праці «Digital transformation: theoretical backgrounds of digital change» зауважує, що хоча цифрова трансформація є популярною концепцією серед менеджерів і практиків, цей термін має тенденцію до втрати в академічній літературі [6, с. 36].

Оскільки за даними Insight Survey 82% мають намір інвестувати в цифрову трансформацію, то великий вклад в розвиток сутності поняття зробили транснаціональні компанії [7].

Варто зауважити, що існують різні трактування поняття «цифрова трансформація». Так, McKinsey визначає цифрову трансформацію як «перебудову організації з метою створення цінності шляхом постійного масштабного впровадження технологій» [8]. Кіт О'браєн та Аманда Дауні наводять своє розуміння цифрової трансформації як ініціативи бізнес-стратегії, яка включає цифрові технології в усі сфери діяльності організації [9]. Джон Мур бачить цифрову трансформацію як впровадження комп'ютерних технологій у продукти, процеси та стратегії організації [10]. Мері Прат сформувала таке трактування: «цифрова трансформація – це загальноорганізаційна стратегія, спрямована на використання цифрових технологій для модернізації ключових бізнес-процесів і запровадження нових послуг, які краще залучають клієнтів, підтримують співробітників, покращують роботу та підвищують цінність бізнесу» [11].

Однак, запропоновані до розгляду трактування є практикоорієнтовані і не відображають наукової сутності феномену цифрової трансформації як економічної категорії. Серед практиків сформувалися основи щодо сутності цифрової трансформації, однак потребує дослідження цей феномен з наукової точки зору.

Література:

1. Brent Heslop. A Brief History of Digital Transformation. December. 2019. URL: <https://supplychainbeyond.com/a-brief-history-of-digital-transformation/> (дата звернення: 13.02.2025).
2. Що таке Закон Мура: двигун технологічного прогресу. Липень, 2023. *FutureNow*: website. URL: <https://futurenow.com.ua/shho-take-zakon-mura-dvygun-tehnologichnogo-progresu/> (дата звернення: 13.02.2025).

3. Brian P. Bloomfield, Rod Coombs. Information technology, control and power: the centralization and decentralization debate revisited. *Jornal of Management Studies*. 1992. № 4. P. 459-485. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.1992.tb00674.x>
4. Omol E.J. Organizational digital transformation: from evolution to future trends. *Digital Transformation and Society*. 2024. Vol. 3 No. 3, pp. 240-256. <https://doi.org/10.1108/DTS-08-2023-0061>
5. Paige M. The Evolution of Digital Transformation History: From Pre-Internet to Generative AI. May, 2024. *HatchWorks*: website. URL: <https://hatchworks.com/blog/product-design/history-digital-transformation/> (дата звернення: 13.02.2025).
6. Kamila Tratkowska. Digital transformation: theoretical backgrounds of digital change. *Management Sciences*. 2019. Vol. 24, No. 4. p. 32-37. DOI:10.15611/ms.2019.4.05.
7. Insight Survey Finds Pace of Innovation Accelerating; Falling Behind in Digital Transformation More Impactful Than a Recession. June, 2023. URL: <https://investor.insight.com/news-releases/news-release-details/2023/Insight-Survey-Finds-Pace-of-Innovation-Accelerating-Falling-Behind-in-Digital-Transformation-More-Impactful-Than-a-Recession/default.aspx> (дата звернення: 13.02.2025).
8. What is digital transformation? August, 2024. *McKinsey & Company*: website. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/mckinsey-explainers/what-is-digital-transformation> (дата звернення: 13.02.2025).
9. Keith O'Brien & Amanda Downie. What is digital transformation? URL: <https://www.ibm.com/think/topics/digital-transformation> (дата звернення: 13.02.2025).
10. John Moore. What is digital transformation? Everything you need to know. *TechTarget*: website. URL: <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/digital-transformation> (дата звернення: 13.02.2025).
11. Mary K. Pratt. What is digital transformation? Ongoing reinvention. October, 2024. *CIO*: website. URL: <https://www.cio.com/article/230425/what-is-digital-transformation-a-necessary-disruption.html> (дата звернення: 13.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-70>

CHALLENGES TO COMPETITIVENESS IN THE CONTEXT OF STRUCTURAL TRANSFORMATIONS: FROM BUILDING INDUSTRY DIGITAL PLATFORMS TO THE DIGITAL ECONOMY

Oliinyk K. D.

*Postgraduate student of the Department of Economics
and International Economic Relations
Mariupol State University
Kyiv, Ukraine*

Modern business practice has proven that the overall competitiveness of a country is determined by a combination of various factors that go far beyond the economy, affecting the state of development of education, healthcare, the ability to maintain productivity and the ability to produce innovations [1-3]. Under the influence of global processes of digitalization of all forms of manifestation of international economic relations, the demand for establishing channels of interconnection directly between the stages of digitalization of the country and its overall competitiveness is growing. At the same time, the assessment of the country's digitalization is based on the assessment of the state of the digital economy as a set of processes in the field of electronic business, electronic commerce and the state of the digital infrastructure (*hardware and software, telecommunication systems and networks*). It should be noted that we distinguish between electronic business (automation and computerization of business processes, use of network technologies) and electronic commerce (*online trading, online purchase/sale transactions*). Digital competitiveness is a dynamic characteristic of a socio-economic system, which is influenced by endogenous (*active or passive*) and exogenous factors of digital competitiveness (*always aggressive and predetermining development, such as the gig market*).

The gig economy, characterized by an abundance of short-term and temporary positions held by independent contractors, often allowing them to work remotely using digital platforms, is changing the nature of employment. The sharing economy model helps economic agents use assets more profitably. The impact of digital platforms on a global scale is often determined by their ability to displace and “disrupt” existing business models, which directly predetermines the state of competitiveness not only of individual companies, but also of entire industries and countries. Industry digital platforms are actively developing. Their peculiarity lies in the

unification of various players in a certain industry cluster or between industries. This means that industry digital platforms contribute to the digital transformation of industry and stimulate R&D, innovation and technology transfer within a specific industry or company. An industry digital platform is data processing centers and networks that form entire ecosystems that serve as the basis for the interaction of companies as a whole with other organizations in the digital world.

Many countries with a high level of digitalization have created strategic forecasting agencies to monitor future risks and opportunities to develop or maintain their competitive advantages in the context of digital transformation. The ongoing modernization of individual sectors of the economy entails a change in the economic architecture of the entire system. At the national level, countries manage digital changes by deploying large-scale programs to promote digital development (*Advanced Manufacturing Partnership in the USA, Industry 4.0 in Germany, Factories of the Future in the EU*) [6]. At the sectoral level, industrial transformation is characterized by the minimization of human involvement in the production process and the transition to effective data-based management.

The Internet Development Index (IDI), the Global Digitalization Index (GDI), and the e-Government Development Index (EGDI) complement traditional competitiveness indicators, such as the UN Sustainable Development Goals Index (SDGs), the World Economic Forum's Global Competitiveness Index (GCI), and the International Management Development Institute's (IMD) Index, which capture the state of development of various manifestations in the field of economics, governance, business environment, and infrastructure.

The rating of digital competitiveness is compiled for 63 countries of the world by experts of the Swiss Institute of Development IMD since 1989 on the basis of data from open sources according to 54 criteria from 3 main groups of factors [4] – knowledge (*talent; training and education; scientific concentration*), technologies (*normative and legal base, capital, technological base*), readiness for future transformations (*adaptive relations, business flexibility, IT integration*). We note that this index, in fact, records transformational processes both as a given and as a potential.

In a very simplified understanding, without going into a theoretical discussion [4, 5], we proceed from the fact that the digital economy is an economy based on the development and use of digital technologies. At the same time, the foundation of the digital economy is a set of economic and social transformations as a result of a combination of the digital sector of the economy (*information and communication technologies, the ICT sector, the*

content and mass media sector), non-digital ones (politics, strategic planning, leadership, institutions, legislation, human capital, innovations, business environment, trust and security) and digital (digital infrastructure, shared digital platforms, nascent digital technologies, such as, for example, blockchain is another "disruptive" technology that is beginning to transform industries, change the configuration of financial processes and create new markets) economic factors that ensure the creation of a favorable environment in which digital transformation can take place.

E-commerce platforms provide small and medium-sized businesses with access to regional and global markets and connect customers and suppliers in other countries, thereby influencing not only the competitiveness of entrepreneurs but also the competitiveness of the country as a whole. They facilitate the creation of new jobs and contribute to the receipt of economic benefits. Companies using platforms influence market capitalization worldwide by creating and increasing the value of their platform ecosystems and digital assets. Transactions carried out using platforms affect the profitability of companies and, consequently, the revenues of national budgets.

References:

1. Птащенко О., А. Пастушенко, І. Імнадзе, А. Солдатова. Тенденції розвитку глобальних ринків в умовах цифровізації. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2021. Вип. 6 (270). С. 125–128. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/article/view/36>
2. Птащенко О., Резнікова, Н., Іващенко О. Міжнародні стратегічні альянси в умовах цифрових трансформацій і розвитку ринку даних. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2023. №2. Р. 214–227. <https://doi.org/10.32750/2023-0218> URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/250>.
3. Отенко І., Птащенко О. Тенденції розвитку високотехнологічної сфери в умовах глобалізації. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 4. С. 65–76. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.04.065>
4. Булатова О.В., Резнікова Н.В., Іващенко О.А. Цифровий розрив чи цифрова нерівність? Нові виміри глобальних асиметрій соціально-економічного розвитку в умовах техноглобалізму. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 25. С. 45–57. DOI <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-25-45-57>

5. Резнікова Н.В., Булатова О.В., Шлапак А.В., Іващенко О.А. Платформізація цифрової економіки чи техноглобалізм цифрових платформ? Трансформаційний потенціал діджиталізованих екосистем для міжнародного бізнесу і торгівлі. *Ефективна економіка*. 2023. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.6.1>

6. Резнікова Н.В., Карп В.С, Іващенко О.А. Міжнародний досвід інституційного сприяння розвитку цифрової економіки і протидії загрозам техноглобалізму в умовах інноваційного суперництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 17 С.5-12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.17.5>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-71>

SYSTEMATIZATION OF THE FEATURES OF THE MODERN MIGRATION ECONOMY

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Pidlisna O. A.

PhD in Engineering,
Associate Professor,
Associate professor at the Department
of Economics and Entrepreneurship
National Technical University of
Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute"
Kyiv, Ukraine

Підлісна О. А.

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки
і підприємництва
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Економіка є віддзеркаленням тенденцій суспільного розвитку. Сучасна економіка формується як циркулярна економіка. Але у науковій літературі можна зустріти також терміни економіка змін, економіка сталого розвитку, зелена/відновлювальна економіка, тощо. Зміна дефініцій фокусує увагу на тенденціях змін у видах економічної діяльності людей в процесі їх взаємодії. Але глобальні дестабілізаційні зміни суспільних відносин ХХІ-го століття вже не можна охопити межами і інструментами таких термінів. Впровадження широкого спектру міграційних політик [1] також не дає уявлення про тенденції

змін, що відбуваються. Формуються нові економічні процеси, які потребують нових визначень.

Загарбницькі дії окремих держав з метою активного перерозподілу ресурсів і потужностей, зміни кордонів, переформатування світового порядку – все це спонукає розглядати сучасні економічні процеси з позиції формування складних турбулентних міграційних рухів [2]. Глобальні катаклізми, які зачіпають сталі економічні системи, вимагають або створення нових суб'єктів господарювання, або відновлення наявних, але вже на нових територіях і з урахуванням міграційних тенденцій.

Міграція підприємств розглядається у роботах Michael J. Piore [3] як наслідок глобальних економічних змін на ринку праці. Роботи John Dunning [4] визначають міграцію суб'єктів господарювання як наслідок змін податкових політик територій. Дослідження показали, що інтеграційні тенденції другої половини ХХ-го ст. сформували глобальну економіку з розширенням міжнародної спеціалізації і кооперації, де обмін відбувався ресурсами, капіталами і цінностями. Відбулося активне переміщення виробничих потужностей на більш економічно сприятливі території. Як наслідок у ХХІ-му ст. сформувався розрив у розвитку між територіями виробництва і територіями споживання. Вільне переміщення кваліфікованої робочої сили з одночасним розширенням сфер дистанційного працевлаштування, виділення територій інтелектуального розвитку (Силіконова долина, тощо), вихід цифрових грошей з-під сталих форм оподаткування – ці та інші тенденції змушують науковців визнати необхідність переосмислення економічних теорій.

Сучасний, часто примусовий, перерозподіл ресурсних регіонів у світі, зміна митних правил і тенденції формування експортно-імпортних операцій поставили перед національними економіками питання відновлення виробничих потужностей на власних територіях. Почали формуватися зворотні процеси переміщення виробничих потужностей. Відновлення виробництва відбувається в умовах дефіциту виробничих ресурсів, у тому числі трудових, але за принципами «зеленої» і циркулярної економік. Вирішенню питань з трудовими ресурсами посприяла, як не дивно, війна у центрі Європи росії проти України. Одночасно і позапланово мільйони кваліфікованих і працездатних, економічно мотивованих і соціально адаптованих громадян України зайшли на ринок праці всіх провідних економік світу. За межі України одночасно виїхало біля 1,3 % населення Європи.

Міграція трудових ресурсів стимулювала і спонтанну, незаплановану міграцію суб'єктів господарювання. Тотальна міграція суб'єктів економіки стала основною ознакою організації діяльності бізнесу. Екстрена масштабна міграція в Європі змусила управлінців усіх рівнів терміново змінювати форми, методи і тенденції організації виробничих процесів і технологічних схем. Таким чином, події останніх трьох років сформували основу міграційної економіки [5].

Міграція ототожнюється з переміщенням людей з одного місця в інше, спричинене низкою соціальних, економічних, політичних і екологічних факторів з рядом потенційних наслідків і результатів. Міграція суб'єктів господарювання відбувається із стратегічних міркувань і вирішує низку проблем логістичного або операційного характеру. За умов сталого розвитку міграція суб'єктів господарювання пов'язана з плануванням і управлінням ризиками. Міграція суб'єктів господарювання, на відміну від релокації, не фіксує кінцевої точки розміщення. Сам термін «міграція» передбачає процес пошуку оптимальної за суб'єктивними ознаками території. Тому процес міграції є складним організаційно і економічно, тривалим у часі, вимагає багаторазового перегляду бізнес-моделей відновлення і функціонування.

Дефініція «міграція», за своєю сутністю, передбачає екстрені, позапланові дії. Саме тому визначення терміну «міграційна економіка» може змінюватися залежно від варіативності факторів, таких як масштаб і характер міграції, політика, економічне середовище, соціальна спрямованість, тощо. Аналіз ситуативних зрушень показав, що можна виділити специфічні типи міграційних потоків:

1) екстрена міграція, яку провокує турбулентність в соціально-гуманітарному і економічному розвитку територій;

2) позапланова міграція, сформована соціально-економічними очікуваннями населення і призводить до зміни ринків праці, створює фіскальний тиск на території спонтанної або цільової міграції;

3) масова міграція – може мати стратегічну мету, але порушує системи обліку, оподаткування, регулювання економічних процесів.

Причому бачимо, що розуміння «планової міграції» не виділено. Планова міграція може розглядатися як релокація, переміщення, тощо і відрізняється від власне міграційних процесів. Тобто розуміння терміну «міграційна економіка» передбачає масові зрушення екстреного або позапланового характеру.

Таким чином, міграційна економіка функціонує за правилами швидкого перерозподілу потоків економічних ресурсів на великій території, має виокремлені інструменти регулювання і обліку змін.

Міграційна економіка сприяє переформатуванню територіальних ринків шляхом виокремлення певних секторів економічної діяльності, створює можливості економічних змін завдяки переміщенню носіїв “hard skills” та “soft skills”. Багатотоннажні виробничі системи стають вразливими в умовах кардинального одночасного і глобального переформатування факторів зовнішнього середовища і вимагають адаптації на засадах принципів міграційної економіки. Інструменти управління міграційною економікою повинні надавати можливість координування змін в інфраструктурі територій, ринків праці, державних служб в умовах різких коливань позапланових або екстрених міграційних потоків. Бізнес-моделі господарської діяльності в умовах міграційної економіки повинні мати адаптаційний характер, у тому числі до умов обмеженого важкопрогнозованого фінансування. Основою організації суб’єктів господарювання стають автономні виробництва з легкою адаптацією окремих бізнес-процесів. Оптимізації таких бізнес-процесів сприятиме впровадження штучного інтелекту та автоматизованих систем на його основі на всіх етапах організації операційної діяльності. Таким чином, з урахуванням особливостей міграційної економіки виробничі площі і потужності суб’єктів господарювання повинні регулюватися розумною доцільністю з урахуванням потенційної міграції. Суб’єкт господарювання повинен складатися з автономних, оптимізованих за принципом завершеного циклу формування доданої вартості бізнес-блоків, здатних до самостійного багаторазового відновлення в процесі міграції.

Таким чином, *міграційна економіка* – це специфічна економічна діяльність суспільства, викликана як позаплановою добровільною так і вимушеною (у тому числі екстреною) міграцією суб’єктів економічних відносин через національні або регіональні кордони, яка змінює спектр економічних, соціальних взаємодій і економічний ландшафт як на територіях відправлення, так і на територіях призначення.

Таким чином, в умовах кардинальних одночасних глобальних переформатувань зовнішнього середовища змінюється розуміння терміну «сучасна економіка». А значить потребують оновлення, осучаснення і принципи організації економічної діяльності.

Література:

1. Чернега О., Яковенко Ю. Міграційна політика ЄМ: тенденції формування міграційних потоків та механізми вдосконалення. *Економіка та суспільство*, 2020. Вип. 22. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-12>
2. Pidlisna O., Duchenko M. Analysis of transformations of the modern economy. *Технологічний аудит і резерви виробництва*, 2023. Том 2, №4(70), С. 32-36. DOI: <http://doi.org/10.15587/2706-5448.2023.279945>
3. Michael J. Piore, Andrew Schrank. "Protecting Work and Workers in the Twenty-First Century". 2018, Harvard University Press, 224 s. ISBN 9780674979604
4. John Dunning. "Multinational Firms: Global-Local Dilemma". Routledge. 2002, 220 s. ISBN 0-203-16671-X
5. Підлісна О.А., Коновалова Н.С. Систематизація факторів сучасної міграції промислових підприємств. *Вчені записки університету Крок*. 2019. Вип. №4 (56), 219 с. – С.48–54. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-56-48-54>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-72>

**THE ROLE OF SOCIAL BUSINESS IN THE DEVELOPMENT
OF LOCAL COMMUNITIES: THE EXPERIENCE
OF ASIAN COUNTRIES**

Prushkivska E. V.

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor at the Department of Production and Investment Management
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Social business is an important component of the modern economic system, as it combines entrepreneurial activity with solving social problems. Unlike traditional business, whose main goal is to make a profit, social entrepreneurship is aimed at creating public goods through the introduction of innovative models and financing mechanisms. Such initiatives contribute to poverty reduction, infrastructure development, and increased access to education and healthcare, making them an important factor in economic growth.

In the global context, social business is becoming even more important due to growing social inequality and the growing influence of large corporations. In today's world, the gap between rich and poor continues to widen, which requires alternative models of economic activity. Social entrepreneurship allows for a more equitable distribution of resources, engaging vulnerable groups in economic activity [1]. In addition, such initiatives promote environmental sustainability and the integration of local economies into the global market, making them an integral part of sustainable development.

Social business in Asia plays a key role in addressing social, economic and environmental challenges. Through local initiatives, communities are able to raise living standards, create new jobs, and improve access to education, healthcare, and other basic services for vulnerable groups. Successful examples include projects to integrate renewable energy sources, such as solar power plants in India, which provide energy independence and reduce household costs. Meanwhile, in Vietnam, the development of cooperatives among small farmers has optimised access to markets, which has a positive impact on the economy of local communities. The healthcare industry, such as mobile clinics in the Philippines, is expanding access to quality healthcare for people in remote areas.

Factors contributing to the success of these initiatives include close partnerships between business, government and NGOs, as well as adaptation to local cultural and economic conditions. The use of modern technologies, such as digital microfinance platforms, increases the efficiency of social businesses. Educational programmes that teach community members the necessary skills to create and support sustainable projects also play an important role. Analysis of the initiatives shows that social business can be a powerful driver of positive change, contributing to the sustainable development of local communities. By combining an entrepreneurial approach with solving social problems, such businesses not only create new jobs but also ensure the growth of community prosperity. Social business helps to level regional disparities, reducing poverty through the introduction of affordable technologies and services. An important aspect is that such initiatives promote the involvement of women, youth and other vulnerable groups in economic activity, creating a more inclusive society.

Successful social business models demonstrate that it is possible to harmonise economic interests with global sustainable development goals. For example, projects aimed at developing a green economy support the fight against climate change while creating economic benefits for local communities. In addition, social business plays a key role in spreading innovations, such as digital platforms for microfinance [2] or new models of energy efficiency. This allows communities to integrate into the global

economic space while preserving their own cultural and social values. In general, social business creates an ecosystem in which local communities get opportunities for sustainable development while maintaining harmony with global trends and innovations.

One of the best-known examples of social business in Asia is the Indonesian platform Gojek [3], which combines transport, food delivery and other services. It was initially created as a social initiative to support motorbike taxi drivers (o'jacks) by providing them with a stable income. Over time, Gojek has transformed into one of the most successful tech companies in the region, demonstrating how digital innovation can drive social business. In India, SELCO provides the poor with access to solar energy. Since its founding in 1995, the company has provided electricity to more than 1.5 million people in rural areas. This has reduced household energy costs and increased farmers' incomes by 15-30% due to cheaper irrigation and production processes. Gawad Kalinga in the Philippines» [4] helps communities start their own businesses through educational programmes and start-up support. More than 1 million people have received assistance in the form of training courses, financial support and local infrastructure development, which contributes to the improvement of the economic situation. Japan's Mottainai [5] initiative aims to reuse materials and reduce waste. The project has created more than 1,000 jobs and recycled more than 10,000 tonnes of waste, supporting the economic sustainability of communities.

The above shows that social business can have a positive impact on the economy and social development of local communities in Asia. Real-world statistics confirm the economic benefits of initiatives such as job creation, poverty reduction, and improved living conditions. In the global context, social business is a powerful tool for achieving sustainable development, addressing environmental issues and social inequality. It contributes to the creation of new economic opportunities and the introduction of technological innovations that can change the quality of life of people around the world. In particular, in Ukraine, social entrepreneurship can play an important role in the post-war recovery process by supporting communities, creating jobs and providing sustainable development mechanisms. The introduction of effective social business models in Ukraine will allow the use of international experience to solve local problems, such as rebuilding infrastructure, social rehabilitation of the population and development of innovative sectors of the economy. Thus, social entrepreneurship has every opportunity to become a driving force for change not only in individual communities but also on a national scale.

References:

1. Dees J. G. The meaning of social entrepreneurship. Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, Duke University's Fuqua School of Business, 2001. URL: http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf
2. Grameen Bank. (n.d.). URL: <https://www.grameen.com>
3. Pillai, Sharanya (2 February 2019). "Gojek raises over US\$1 billion as ride-hailing giants beef up their portfolios". The Business Times. Retrieved 2 February 2019. URL: <https://www.businesstimes.com.sg>
4. Emmanuel D. Dayalo. Gawad Kalinga: An assessment of the community extension program. Pantao Journal. Volume 3, Issue 4 (2024). DOI: 10.2139/ssrn.2434571
5. Mottainai! – A Practice Theoretical Analysis of Japanese Consumers' Food Waste Reduction," Sustainability, MDPI, vol. 11(23), pages 1-14, November. DOI: 10.3390/su11236645

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-73>

THE MIGRATION PARADOX OF THE WAR: REVERSE REMITTANCES FROM UKRAINE

МІГРАЦІЙНИЙ ПАРАДОКС ВІЙНИ: РЕВЕРСИВНІ ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ З УКРАЇНИ

Romashchenko T. I.

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Economics and International
Economic Relations
Bohdan Khmelnytsky National
University of Cherkasy,
Cherkasy, Ukraine
Visiting Professor
Bielefeld University,
Bielefeld, Germany*

Ромашенко Т. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та
міжнародних економічних відносин
Черкаський національний
університет імені Богдана
Хмельницького
м. Черкаси, Україна
гостьовий професор
Білефельдський університет
м. Білефельд, Німеччина*

Повномасштабне російське вторгнення в Україну призвело до появи принципово нового, з огляду на обсяги, для держави явища –

реверсивних/зворотних грошових переказів (англ. – reverse remittances). Окрім загострення демографічної кризи та болючої втрати людського капіталу внаслідок вимушеної зовнішньої міграції, жертва агресії несподівано стала ще й потужним донором грошових коштів для країн, що приймають українських біженців. І це при тому, що Україна традиційно вважалась нетто-реципієнтом грошових переказів від багатомільйонної армії трудових мігрантів в різних куточках світу. Проте неспровокований напад сусідньої держави в лютому 2022 року докорінно змінив ситуацію. Під час війни мільйони українців, переважно жінки та діти, були змушені покинути власні домівки, рятуючись від російської агресії. Опинившись на чужині, вони почали активно витрачати за кордоном зароблені в Україні кошти.

За оцінками Національного банку України (НБУ), наприкінці 2022 року обсяги витрат українських вимушених мігрантів в країнах-прийому зросли втричі і досягали сукупно 2 млрд доларів США на місяць [1]. Орієнтовна річна сума реверсивних грошових переказів у розмірі 24 млрд доларів США виглядала приголомшливою, адже вдвоє перевищувала приватні грошові перекази, які продовжували надходити в Україну. Зокрема у 2023 році, за даними НБУ, вони склали лише 11,4 млрд доларів США [2].

Виходячи з цього, маємо констатувати міграційний парадокс війни, коли країна, яка потерпає від катастрофічних соціально-економічних та фінансових негараздів, спровокованих масштабною зовнішньою агресією, також зіштовхнулась із потужним відтоком валютних ресурсів у вигляді зворотних грошових переказів. Парадоксальність ситуації полягає в тому, що з початком бойових дій можна було б очікувати зростання надходження в Україну традиційних грошових переказів від мігрантів. Натомість обсяги таких приватних трансфертів падають, а реверсивних (до мігрантів) – зростають. Як наслідок, Україна під час війни стала нетто-донором грошових переказів.

Враховуючи новизну явища та його можливий вплив на всі залучені сторони, нами було вирішено провести якісне дослідження за участю українських біженців в окремих країнах ЄС [3], де вони знайшли тимчасовий прихисток. Низка напівструктурованих інтерв'ю, респондентами яких стали переважно українські жінки, мала дати відповідь на актуальні питання, пов'язані з реверсивними грошовими переказами:

- якими каналами та джерелами фінансової допомоги з дому найчастіше користуються українські вимушені мігранти;

- наскільки відчутною є така підтримка для переміщених українців за кордоном і на що зазвичай витрачаються отримані кошти;
- з якими проблемами стикаються біженці, коли йдеться про зворотні грошові трансфери;
- чи впливає стать переміщених українців на динаміку отримання реверсивних грошових переказів.

Основні результати дослідження свідчать про наступне. По-перше, майже всі опитані нами вимушені мігранти підтвердили, що витрачали або продовжують витрачати в країні перебування гроші, отримані з дому. При цьому частота використання реверсивних грошових переказів була вищою одразу після прибуття. З плином часу регулярність таких переказів з України почала зменшуватися. Як наслідок, сьогодні багато біженців користуються коштами українського походження періодично, а дехто вже взагалі відмовився від них. Основною причиною цього є активна інтеграція українців у приймаюче суспільство, зокрема, у місцевий ринок праці.

По-друге, результати опитування підтвердили те, що суворі обмеження НБУ на виведення коштів за кордон залишили українцям єдиний дієвий механізм (окрім безпосереднього вивезення готівки) отримувати гроші з України. Йдеться про використання біженцями за кордоном здебільшого дебетових карток з рахунками у гривні, емітованих вітчизняними банками. Типовий власник такої картки використовує її двома способами: або розраховується в касі в країні перебування, або знімає необхідну суму готівки в місцевому банкоматі. Звичайно, в обох випадках відбувається автоматична конвертація гривні в місцеву валюту – євро.

По-третє, основними донорами реверсивних грошових переказів респонденти найчастіше називали своїх чоловіків та інших родичів, які через банківський веб-додаток періодично поповнюють, а фактично – переказують кошти переміщеним за кордон близьким. Заробітна плата в Україні та власні заощадження є також частими джерелами зворотних грошових переказів.

По-четверте, структура витрат українських вимушених мігрантів за кордоном виглядає досить однотипною. В основному гроші з України витрачаються на їжу, одяг, освіту, транспорт і розваги. Останній пункт передбачає відвідування музеїв та виставок, дитячих розважальних центрів, кінотеатрів тощо.

По-п'яте, переважна більшість біженців з України, яких ми опитали, заявила, що не відчують особливих труднощів з використанням своїх банківських карток. Українці з розумінням ставляться до комісій, які

стягуються за конвертацію гривні в євро. Оскільки суми, які вони зазвичай знімають у банкоматах або витрачають у торговельних центрах, досить скромні, такі комісії не є для них критичними. Те саме можна сказати і про обмеження, запроваджені НБУ. Всі респонденти практично ніколи не потребували перевищення встановлених ним лімітів.

По-шосте, відповіді нечисельних чоловіків-респондентів дещо урізноманітнили загальну картину опитування. Деякі з них взагалі не отримували жодних зворотних грошових переказів з України. За їхніми словами, вони утримують себе виключно за рахунок працевлаштування в країні перебування і не залежать від фінансової допомоги з дому. Ті ж, хто користується коштами з України, покладаються винятково на свою зарплату або заощадження там.

Результати нашого дослідження серед іншого дозволяють сформулювати рекомендації для всіх сторін, залучених до проблематики зворотних грошових переказів.

Для України. Допоки тривають бойові дії, українській владі слід продовжувати діалог з європейськими урядами щодо збереження соціально-економічної та фінансової підтримки українців за кордоном. Важливо при цьому нагадувати іноземним партнерам, що їхня допомога на місцях певною мірою компенсується надходженням і витрачанням українцями грошових трансфертів з дому. Реверсивні грошові перекази сприяють розвитку економік країн прийому через підвищення платоспроможного попиту в них.

Будь-які заклики української сторони припинити таку підтримку, щоб біженці повернулися додому, на наше переконання, будуть контрпродуктивними [4]. До завершення війни більшість вимушених мігрантів не повернеться в Україну, а от в разі припинення чи зменшення місцевої допомоги їхня залежність від зворотних грошових переказів зростатиме. Це, в свою чергу, посилить виклики, з якими зіштовхується грошово-кредитна та фінансова система України в умовах воєнного стану.

Для країн прийому. Той факт, що більшість українських біженців все ще залежить від грошової підтримки з України, доводить, що матеріально забезпечити себе на чужині вони поки не в змозі. Це підтверджує необхідність продовжувати надавати їм всебічну допомогу в країнах прийому. Така підтримка з-поміж іншого має передбачати достатні соціальні виплати, допомогу у пошуку роботи чи перекваліфікації, а також фінансування мовних та інтеграційних курсів. Скорочення або припинення такого сприяння матиме значний

негативний вплив на економічне становище переміщених українців, що може призвести до зростання соціального напруження в приймаючих суспільствах.

Для вимушених мігрантів. Озвучене більшістю біженців бажання якнайшвидше покінути із залежністю від зворотних трансфертів може бути реалізоване через активнішу інтеграцію в приймаючі суспільства. Вивчення мови та офіційне працевлаштування в країні перебування, безумовно, зменшить і, зрештою, припинить покладання вимушених мігрантів на реверсивні грошові перекази. Більше того, успішне долучення до ринку праці приймаючих країн на певному етапі дозволить українцям переказувати частину зароблених коштів своїм близьким додому – в Україну. В умовах триваючої агресії та критичної залежності нашої держави від зовнішнього фінансування значимість традиційних грошових переказів мігрантів важко переоцінити.

Література:

1. Borysenko I. Ukrainians' expenditures abroad triple to \$2 billion a month, NBU says. *The New Voice of Ukraine*. 2022. URL: <https://english.nv.ua/business/ukrainians-expenditures-abroad-triple-to-2-billion-a-month-nbu-says-news-50290457.html> (дата звернення: 17.01.2025).
2. National Bank of Ukraine. Remittances in Ukraine. 2024. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y_en.pdf (дата звернення: 22.01.2025).
3. Romashchenko T. Reverse remittances as a new normal for Ukraine: evidence from Germany and Austria. *Forced Migration Review*. 2024. Issue 74. P. 15-18. URL: <https://www.fmreview.org/financing-displacement-response/romashchenko/>
4. Romashchenko T. Incentives in reverse: returning Ukrainian refugees. *Social Europe*. 2024. URL: https://www.socialeurope.eu/incentives-in-reverse-returning-ukrainian-refugees_ (дата звернення: 20.01.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-74>

REGIONAL FEATURES OF INTERNATIONAL LABOR MIGRATION

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Roshko S. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor
Associate Professor at the Department
of International Economic Relations
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Рошко С. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
економічних відносин
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Svalyavchik A. Yu.

*Bachelor of Science at the Faculty of
International Economic Relations
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Свялявчик А. Ю.

*бакалавр факультету міжнародних
економічних відносин
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Глобалізація світової економіки спричинила масштабні переміщення робочої сили між країнами та регіонами, перетворивши міжнародну трудову міграцію на визначальний чинник соціально-економічного розвитку багатьох держав. Динамічні процеси інтернаціоналізації виробництва, поглиблення міжнародного поділу праці та посилення економічної взаємозалежності країн світу створюють підґрунтя для формування глобального ринку праці, де міграційні потоки набувають нових характеристик та особливостей.

Дослідження регіональних особливостей міжнародної трудової міграції набуває особливої актуальності в контексті зростаючої диференціації соціально-економічного розвитку різних частин світу, що зумовлює специфіку формування центрів тяжіння робочої сили та напрямків міграційних потоків. Аналіз цих процесів дозволяє виявити закономірності розподілу трудових ресурсів у глобальному масштабі та визначити ключові фактори, які впливають на інтенсивність та спрямованість міграційних переміщень.

Міжнародна трудова міграція представляє собою переміщення працездатного населення між державами з метою працевлаштування та

отримання вищої винагороди за працю, що супроводжується зазвичай зміною постійного місця проживання. Цей процес характеризується добровільністю, тимчасовістю, економічною мотивацією та регулярністю просторових переміщень працівників [1].

Північноамериканський регіон виступає одним із найпотужніших центрів притягання міжнародних трудових мігрантів, де США та Канада формують специфічну модель залучення висококваліфікованих спеціалістів через розвинену систему преференцій та професійного відбору. Селективний підхід до імміграційної політики забезпечує цим країнам можливість залучати найбільш підготовлених фахівців, створюючи конкурентні переваги у глобальному технологічному розвитку.

Європейський Союз демонструє унікальний досвід регулювання трудової міграції в умовах регіональної економічної інтеграції, де вільне переміщення робочої сили стає фундаментальним принципом формування єдиного ринку праці. Внутрішньоєвропейська мобільність трудових ресурсів доповнюється значними потоками мігрантів із країн, що розвиваються, формуючи багаторівневу систему міграційних відносин.

Азійсько-Тихоокеанський регіон характеризується формуванням потужних субрегіональних систем трудової міграції, де економічні гіганти – Японія, Південна Корея, Сінгапур – виступають ключовими реципієнтами робочої сили. Специфіка азійської моделі полягає у переважанні тимчасової контрактної міграції та жорсткому державному регулюванні міграційних потоків [2].

Близькосхідний регіон демонструє особливу модель трудової міграції, де країни Перської затоки, завдяки значним доходам від експорту енергоносіїв, створили специфічну систему залучення іноземної робочої сили. Масштабне використання праці мігрантів у цьому регіоні супроводжується чіткою сегментацією ринку праці та обмеженими можливостями інтеграції іноземців у місцеве суспільство.

Латиноамериканський регіон характеризується складною системою міграційних потоків, де внутрішньорегіональна міграція поєднується з потужним відтоком робочої сили до США та Європи. Нерівномірність економічного розвитку країн регіону створює передумови для формування специфічних міграційних коридорів між державами з різним рівнем соціально-економічного розвитку [3].

Африканський континент демонструє зростаючу роль у глобальних міграційних процесах, де поряд із традиційними формами трудової міграції формуються нові напрямки переміщення робочої сили.

Інтенсифікація міграційних потоків у регіоні відбувається на тлі демографічного буму та обмежених можливостей працевлаштування молоді.

Міграційний потенціал представляє собою сукупність населення, яке за своїми характеристиками (соціально-демографічними, професійно-кваліфікаційними) здатне до переміщення та має відповідну мотивацію. Регіональна диференціація міграційного потенціалу визначає перспективи розвитку міжнародної трудової міграції та формування нових центрів тяжіння робочої сили.

Глобальні міграційні мережі формуються на основі усталених зв'язків між країнами походження та призначення мігрантів, створюючи стійкі канали переміщення робочої сили. Розвиток транспортної інфраструктури та комунікаційних технологій сприяє інтенсифікації міграційних потоків та диверсифікації форм зайнятості мігрантів [4].

Аналіз регіональних особливостей міжнародної трудової міграції свідчить про формування складної системи глобального перерозподілу робочої сили, де кожен регіон світу характеризується специфічними моделями регулювання міграційних процесів та особливими формами залучення іноземних працівників. Диференціація соціально-економічного розвитку регіонів світу залишається ключовим фактором, що визначає напрямки та інтенсивність міграційних потоків.

Перспективи розвитку міжнародної трудової міграції пов'язані з поглибленням глобалізаційних процесів, технологічною трансформацією світової економіки та демографічними змінами в різних регіонах світу. Вдосконалення механізмів регулювання міграційних процесів на глобальному та регіональному рівнях стає необхідною умовою забезпечення сталого розвитку та ефективного використання трудового потенціалу в масштабах світової економіки.

Література:

1. Дон О. Д. Вплив міжнародної трудової міграції на світовий ринок праці. *Економіка та держава*. 2020. № 11. С. 106-111. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2020/22.pdf (дата звернення: 22.01.2025).
2. Стаканов Р. Д. Регулювання міжнародної трудової міграції на регіональному та глобальному рівнях. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. С. 77-82. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-5-2016.pdf#page=77> (дата звернення: 22.01.2025).

3. Ткаченко О. Г., Єрлик А. О. Особливості сучасних процесів міжнародної трудової міграції. *Соціально-економічні проблеми сучасності*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Маріуполь, 31 травня 2021 р. Маріуполь, 2021. С. 57-69. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45162/1/82/2031.05.2021.pdf#page=57> (дата звернення: 22.01.2025).

4. Шиманська К. Регіональні особливості міжнародної міграції в Європі та регіональна міграційна політика. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. № 2-3 (63-64). С. 25-35. URL: https://journals.urau.ua/vsed_oneu/article/view/182590/182548 (дата звернення: 22.01.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-75>

HARMONIZATION OF TAX SYSTEMS IN THE EU AS A FACTOR IN ECONOMIC POLARIZATION AND INTEGRATION

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ В ЄС ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛЯРИЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Теплова Л. І.

*PhD student at the Department
of International Economic Relations
Uzhhorod National University,
m. Uzhhorod, Ukraine*

Теплова Л. І.

*аспірантка кафедри міжнародних
економічних відносин
Ужгородський національний
університет,
м. Ужгород, Україна*

Європейський Союз є унікальним прикладом інтеграційного утворення, де податкові системи відіграють важливу роль у забезпеченні економічного розвитку та стабільності. Водночас відмінності між податковими режимами країн-членів створюють виклики для гармонізації. Мета дослідження – аналіз впливу гармонізації податкових систем на економічну поляризацію країн ЄС та визначення перспектив інтеграційного розвитку.

Гармонізація податкових систем передбачає усунення дисбалансів, створення спільної податкової політики та досягнення економічної рівноваги між країнами з різним рівнем розвитку. Проте існують

податкові дисбаланси. Ставки корпоративного податку у Західній Європі перевищують 25%, тоді як у Східній – нижчі за 15%, що створює нерівність у розподілі інвестицій [1]. Також має місце податкова конкуренція, держави використовують зниження ставок для залучення капіталу, що призводить до «перегонів донизу» та скорочення бюджетних надходжень. Наприклад, Ірландія з корпоративним податком у 12,5% успішно залучає транснаціональні корпорації, викликаючи занепокоєння інших країн ЄС [1].

Роль міжнародних ініціатив у гармонізації податкових систем країн ЄС є ключовою, оскільки вони спрямовані на створення єдиних прозорих умов оподаткування, боротьбу з агресивними податковими практиками та забезпечення справедливого розподілу фіскальних ресурсів між країнами-членами. Ініціативи ЄС, такі як Директива щодо уникнення податкових зловживань (ATAD) [2] та Директива Ради (ЄС) 2022/2523 про глобальний мінімальний податок [3], є ключовими для гармонізації. Мінімальний податок у 15%, ухвалений у 2022 році, спрямований на обмеження агресивного податкового планування. Однак ці ініціативи стикаються з викликами:

1. Опір країн із низькими податковими ставками [3].
2. Правова невизначеність через відсутність чітких інструкцій для переходу від пільгових режимів до нових правил [4].
3. Затримки імплементації директив у національне законодавство, наприклад, у Польщі, Кіпрі та Литві [4].

Перспективи інтеграції в контексті гармонізації податкових систем країн ЄС передбачають створення більш справедливого економічного середовища, яке сприятиме вирівнюванню податкових умов між країнами з різним рівнем економічного розвитку, зменшенню економічних дисбалансів та забезпеченню стабільного розподілу інвестицій. Гармонізація може посилити фіскальну стабільність, сприяти розвитку єдиного ринку ЄС, стимулювати економічну співпрацю між державами-членами, а також сприяти ефективнішій боротьбі з агресивним податковим плануванням і ухиленням від сплати податків. Крім того, перспективи інтеграції включають підвищення конкурентоспроможності економіки ЄС на глобальному рівні, забезпечення прозорості податкових процесів та формування єдиної платформи для ефективного фінансування соціальних і економічних програм усередині Союзу.

Отже, успішна гармонізація сприятиме більш справедливому розподілу інвестицій, зниженню економічних дисбалансів між країнами-членами та зміцненню єдиного ринку та фіскальної

стабільності. Однак для досягнення цих цілей необхідно враховувати різний рівень розвитку країн, забезпечувати прозорість податкової політики та підтримувати баланс між гармонізацією та національними інтересами.

Висновки. Гармонізація податкових систем в ЄС є складним, але важливим інструментом інтеграції, здатним зменшити економічну поляризацію та забезпечити стійке зростання. Успішна реалізація цих ініціатив стане важливим кроком у побудові конкурентоспроможної та інтегрованої європейської економіки.

Література:

1. European Commission. Tax Policies in the European Union: Challenges and Trends. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/283669ce-33aa-49dc-ba2e-fd8d669a4482_en (дата звернення: 26.01.2025)
2. Council Directive (EU) 2016/1164 of 12 July 2016 laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market. URL: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/2016/1164/introduction> (дата звернення: 26.01.2025)
3. Council Directive (EU) 2022/2523 of 14 December 2022 on ensuring a global minimum level of taxation for multinational enterprise groups and large-scale domestic groups in the Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2523/oj/eng> (дата звернення: 26.01.2025)
4. Minimum corporate income tax: implementation challenges and a way forward for the European Union. May 2024. URL: https://en.llri.lt/wp-content/uploads/2024/05/MINIMUM-CIT-EU-DIRECTIVE_May-2024.pdf (дата звернення: 26.01.2025)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-76>

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE UNIFICATION OF INCOTERMS TRADE RULES

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК УНІФІКАЦІЇ ТОРГОВИХ ПРАВИЛ INCOTERMS

Tkach O. V.

*Doctor of Economic Sciences,
Professor,
Professor at the Department
of Management and Marketing
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Ткач О. В.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та
маркетингу
Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Kuchera A. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Кучера А. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Korytko L. Ya.

*Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of General
Law and Humanities
Ivano-Frankivsk Educational and
Scientific Law Institute of the National
University «Odesa Law Academy»
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Коритко Л. Я.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри загальноправових
та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківський навчально-
науковий юридичний інститут
Національного університету
«Одеська юридична академія»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Формою міжнародних економічних відносин є світова торгівля, яка представляє собою сукупність зовнішньої торгівлі всіх країн світу. Основними видами міжнародної торгівлі є: традиційна торгівля, торгівля продукцією в рамках кооперації, зустрічна торгівля. Зрозуміло, що зародження міжнародної торгівлі сягає глибокої давнини. Протягом історичного розвитку людства міжнародну торгівлю стимулювали різні глобальні прогресивні події, які відіграли визначну роль в

економічному поступу: великі географічні відкриття, індустріалізація, нагромадження капіталу, поглиблення міжнародного поділу праці.

У XX столітті в сфері міжнародної торгівлі виникла потреба в уніфікації підходів до умов доставки товарів від продавця до покупця. Ідею уніфікації торгових правил запропонувала Міжнародна торгова палата (МТП) 1921 року. А перша версія правил під назвою INCOTERMS була опублікована 1936 року. Назва INCOTERMS розшифровується як «International Commerce Terms» (міжнародні комерційні умови).

Слід зазначити, що європейський бізнес та інші учасники глобального торговельного обміну, керуючись чисто прагматичними намірами, почали самостійний пошук альтернативних засобів регулювання їхніх взаємних торгових стосунків. Результатом такого пошуку в другій половині XX століття починається спонтанне формування нового способу регулювання та управління зовнішньоекономічними операціями – *lex mercatoria* [1, с. 113]. Що є певною сукупністю вироблених і застосовуваних учасниками комерційних відносин правил поведінки, що діють протягом тривалого періоду часу. Важливими документами, що кодифікують торговельні звичаї, є, у першу чергу, вищезазначені Міжнародні правила по уніфікованому тлумаченню торгових термінів (ІНКОТЕРМС).

Як свідчить історичний досвід, з другої половини XX століття світова торгівля розвивається високими темпами, тому були прийняті нові редакції Правил в 1953, 1967, 1974, 1980, 1990 роках. За цей час було визначено умови перевезення морським транспортом, залізничним та автомобільним транспортом, а також повітряні перевезення (авіатранспортом). Тобто, чітко визначено комерційні умови щодо перевезень (наприклад, умови завантаження й розвантаження вантажу, оплати вантажоперевезення) усіма видами транспорту.

Варто нагадати, що INCOTERMS – це кодифікований збірник правил міжнародної торгівлі, які використовуються в договорах купівлі-продажу. На базі INCOTERMS врегульовані такі взаємини сторін міжнародного контракту в сфері міжнародної торгівлі: розподіл відповідальності за оплату доставки товару; визначення дати передачі товару продавцем покупцеві, або його представнику; момент переходу ризиків, пов'язаних з втратою або ушкодженнями товару / вантажу [2].

Уже в XXI столітті правила INCOTERMS переглядалися тричі в 2000, 2010 та 2020 роках, що спричинено певними змінами в міжнародних торговельних відносинах: запровадженням електронного документообігу, необхідністю забезпечення безпеки перевезення вантажів, особливо морським та авіатранспортом.

В Україні Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати розміщуються на офіційному сайті Верховної Ради та оприлюднюються в урядових вісниках. Зокрема, редакція 2000 року опублікована в газеті «Урядовий кур'єр», № 63, 3 квітня 2000 року. Ці Правила видання МТП № 560, введені в дію з 01.01.2000 року. Щодо редакції 2010 року, то Верховна Рада України не має письмового дозволу на відтворення чи копіювання цього документа. Це стосується і наступних редакцій. Така ситуація має місце станом на зараз. При цьому українським законодавством не передбачена вимога про обов'язкове застосування INCOTERMS до договорів поставки.

Тому суб'єктам ЗЕД слід пам'ятати, що правила міжнародної торгівлі INCOTERMS не є обов'язковими до застосування учасниками торговельних відносин. Сторони при укладанні контракту самостійно визначають умови, посилаючись на національне законодавство, торгові звичаї, ділову практику тощо.

Водночас зауважимо, що правилами INCOTERMS не регулюються питання переходу права власності на товари, відповідальності за поставку товарів неналежної якості тощо. Вони регулюються нормами міжнародного права та національним законодавством учасників торговельних відносин.

Умови, визначені Правилами INCOTERMS, можуть використовуватися також у внутрішній торгівлі, за взаємною згодою сторін договору.

Вважаємо доцільним зупинитися на особливостях найновішої, останньої на сьогодні, редакції INCOTERMS 2020 року: відмітку про перебування на борту в коносаменті можна робити перед завантаженням товару на судно; витрати відображаються у статті A9/B9 кожного правила; умови CIP і CIF вимагають обов'язкового страхування товару хоча б із мінімальним покриттям; у FCA, DAP, DPU та DDP враховується перевезення товарів без третіх осіб (з власними ТЗ); правило DAT було замінено на DPU, що дозволяє обирати будь-яке місце як пункт призначення; правила підкреслюють відповідальність продавця за дотримання безпекових вимог і додаткові витрати, які він несе [3].

Наостанок зазначимо, що теоретично сторони за договором купівлі-продажу можуть застосовувати будь-яку із відомих редакцій INCOTERMS, обумовивши рік видання Правил. Прямої заборони на використання попередніх редакцій Правил в міжнародній торгівлі немає.

Отже, історичний розвиток офіційної уніфікації торгових правил INCOTERMS бере початок в XX столітті, перша версія опублікована

МТП 1936 року. З того часу було прийнято декілька нових редакцій Правил, остання на сьогодні в 2020 році.

Література:

1. Ткач, О. В. Зміст успішної зовнішньоторговельної стратегії підприємств в умовах євроінтеграційних процесів. *Актуальні проблеми розвитку регіональної економіки*. 2024. Т. 1. № 20. С. 110–117.
2. Інкотермс / Incoterms 2010. DCH Group : веб-сайт. URL: <https://dchgroup.com.ua/ukr/incoterms-2010/> (дата звернення 17.01. 2025).
3. Інкотермс 2020 – основні поняття і правила в галузі міжнародної торгівлі. *Школа бізнесу Нова пошта.* : веб-сайт. URL: <https://online.novaposhta.education/blog/incoterms-2020-osnovni-ponyattya-i-pravila-v-galuzi-mizhnarodnoi-torgivli> (дата звернення 17.01. 2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-77>

DETERMINING THE IMPACT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES ON THE FOREIGN TRADE RELATIONS OF THE BALTIC STATES AFTER THEIR ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ КРАЇН БАЛТІЇ ПІСЛЯ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Filipov O. M.

Postgraduate student at the Department
of International Economic Relations
and Logistics
Educational and Research Institute
“Karazin Institute of International
Relations and Travel Business”
V. N. Karazin Kharkiv National
University
Kharkiv, Ukraine

Філіпов О. М.

аспірант кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики
Навчально-науковий інститут
“Каразінський інститут
міжнародних відносин та
туристичного бізнесу”
Харківського національного
університету імені
В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Актуальність теми доповіді зумовлена швидкими змінами у світовій економіці, що впливають на міжнародну торгівлю та змушують країни Балтії адаптувати свої торговельні стратегії до нових викликів. Важливо дослідити, як членство в Європейському Союзі (ЄС) сприяє зростанню

зовнішньої торгівлі Балтійських країн та яким чином можна використовувати можливості єдиного ринку для подальшого розвитку їхніх економік. Крім того, дослідження питання конкурентоспроможності експортної продукції країн Балтії на глобальному ринку та впливу євроінтеграції на торговельну політику дозволяє глибше зрозуміти, як малі країни можуть ефективно використовувати інтеграційні процеси для підвищення своєї економічної стійкості. Отже, визначення впливу євроінтеграційних процесів на зовнішньоторговельні відносини країн Балтії є актуальним і своєчасним завданням в контексті, як регіональних, так і глобальних економічних і політичних змін.

Після вступу у 2004 році країн Балтії до ЄС, їх зовнішньоторговельні відносини зазнали значних змін. Це стало предметом численних наукових досліджень, зокрема у сфері економічної інтеграції та розвитку торговельної політики [1-7]. Автори зазначених вище наукових публікацій та цілої низки інших дослідницьких праць доводять, що євроінтеграція сприяла істотним структурним змінам у зовнішній торгівлі країн Балтії, допомогла збільшити обсяги торгівлі всередині ЄС, та водночас зберегла певні торговельні зв'язки з країнами СНД. Проте, економічна інтеграція також принесла виклики, що пов'язані з економічною циклічністю та необхідністю диверсифікації ринків. Вплив євроінтеграційних процесів на зовнішньоторговельні відносини країн Балтії включає широкий спектр факторів: від стабілізації фінансових ринків до підвищення ролі технологій та підтримки малого і середнього бізнесу. Це дозволяє комплексно оцінити успіхи і виклики, з якими стикнулися країни Балтії після вступу до ЄС. На основі проаналізованих джерел можна додати, що, крім економічних аспектів, євроінтеграція країн Балтії суттєво вплинула на їхню політичну та соціальну стабільність, що також важливо для зовнішньоторговельних відносин. Членство в ЄС сприяло посиленню економічних зв'язків не лише з Європою, але й з іншими країнами, завдяки стабільному політичному середовищу та привабливому інвестиційному клімату.

Слід також відзначити, що одним із ключових чинників зростання зовнішньоторговельних відносин Балтійських країн була їхня інтеграція в Європейський єдиний ринок, що забезпечило доступ до широких ресурсів та сприяло розвитку інфраструктури. Крім того, дослідження також вказують на те, що Балтійські країни змогли використати свій досвід для створення ефективних економічних моделей у рамках ЄС. Разом з тим, залишаються не вирішеними проблемні питання в частині визначення закономірностей впливу

євроінтеграційних процесів на зовнішньоторговельні відносини країн Балтії після їх вступу до ЄС [1].

Метою доповіді є визначення впливу євроінтеграційних процесів на зовнішньоторговельні відносини країн Балтії після їх вступу до ЄС.

Матеріалами дослідження є: 1) дані Євростату, національні економічні дослідження Естонії, Латвії та Литви, звіти Міжнародного валютного фонду, Світової організації торгівлі, Європейської Комісії, а також аналітичні матеріали від економічних інститутів; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у царині зовнішньоторговельних відносин, як ключового елементу економічного розвитку малих країн у контексті глобалізації, а також ролі євроінтеграції для країн Балтії після здобуття незалежності та приєднання до ЄС.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: формалізації, аналізу та синтезу (для побудови загальної структури зовнішньої торгівлі країн Балтії після вступу до ЄС, для визначення основних факторів, що впливають на зовнішньоторговельні відносини країн Балтії після їх вступу до ЄС); статистичний аналіз (для кількісного оцінювання динаміки змінювання обсягів експорту та імпорту Естонії, Латвії та Литви після вступу до ЄС); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

У доповіді розкрито основний зміст впливу інтеграційних процесів на зовнішню торгівлю країн Балтії після їх вступу до ЄС. Досліджено динаміку експорту та імпорту країн Балтії після вступу до ЄС протягом 2004-2024 років. Визначено, що протягом 2004-2024 років країни Балтії продемонстрували стійке зростання експорту, зосереджуючись на торгівлі з ЄС та поступово диверсифікуючи свої ринки на глобальному рівні. Показано, що імпорт технологій та енергоресурсів став ключовим фактором для розвитку промисловості країн Балтії, особливо у контексті переходу до зеленої енергетики та альтернативних джерел. Виявлено вплив інтеграції на внутрішньоевропейську торгівлю та розглянуті зовнішні партнери країн Балтії. Розглянуто основні тенденції та перспективи розвитку зовнішньоторговельних відносин країн Балтії у контексті впливу євроінтеграційних процесів. Показано, що майбутні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі країн Балтії пов'язані з подальшим використанням технологічних інновацій та диверсифікацією ринків збуту, зокрема через активізацію торгівлі з Азією та Америкою. Встановлено, що санкції та геополітична напруга змусили країни Балтії зменшити залежність від російського ринку та посилити торгівлю з країнами ЄС та іншими міжнародними партнерами.

Висновки.

1. Протягом 2004-2024 років країни Балтії продемонстрували стійке зростання експорту, зосереджуючись на торгівлі з ЄС та поступово диверсифікуючи свої ринки на глобальному рівні. Важливим чинником успіху стало використання європейських інвестицій та інтеграція до єдиного ринку.

2. Імпорт технологій та енергоресурсів став ключовим фактором для розвитку промисловості країн Балтії, особливо у контексті переходу до зеленої енергетики та альтернативних джерел.

3. Майбутні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі країн Балтії пов'язані з подальшим використанням технологічних інновацій та диверсифікацією ринків збуту, зокрема через активізацію торгівлі з Азією та Америкою.

4. Санкції та геополітична напруга змусили країни Балтії зменшити залежність від російського ринку та посилити торгівлю з країнами ЄС та іншими міжнародними партнерами.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на аналізі змін у конкурентоспроможності експортної продукції країн Балтії після їх євроінтеграції та приєднання до спільної торговельної політики ЄС.

Література:

1. Філіпов О.М. Вплив євроінтеграційних процесів на зовнішньоторговельні відносини країн Балтії після вступу до Європейського Союзу. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки".* 2024. № 10. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-10-10357>.

2. Приходько І. В. Політико-економічні бар'єри на шляху інтеграції України до ЄС. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. 261 с. URL: https://uacademic.info/en/document/0415U006083#google_vignette (дата звернення: 10.01.2025).

3. Meriküll J., T. Rõõm Euro Changeover-Related Inflation in Estonia. *Journal of Common Market Studies*. 2015. Vol. 53. №. 4. Pp. 822–839. URL: https://econpapers.repec.org/article/blajcmkts/v_3a53_3ay_3a2015_3ai_3a4_3ap_3a822-839.htm (дата звернення: 10.01.2025).

4. OECD (2022), OECD Economic Surveys: Latvia 2022, OECD Publishing, Paris. 2022. 117 p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-latvia-2022_c0113448-en/full-report.html (дата звернення: 10.01.2025).

5. Atlas of Economic Complexity (2021), Latvia in Summary, URL: <https://atlas.cid.harvard.edu/countries/132/summary> (дата звернення: 19.09.2024).

6. Benkovskis K., Masso J., Tkacevs O., Vahter P., Yashiro N. Export and productivity in global value chains: comparative evidence from Latvia and Estonia. *Review of World Economics (Weltwirtschaftliches Archiv)*, Springer; Institut für Weltwirtschaft (Kiel Institute for the World Economy). 2020. Vol. 156(3). Pp. 557-577. DOI: 10.1007/s10290-019-00371-0.

7. Export growth recorded in all Baltic states – Eurostat. The Baltic Course. 2018. URL: <https://www.baltic-course.com> (дата звернення: 10.01.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-78>

CHANGES IN THE MANAGEMENT OF INTERNATIONAL COMPANIES IN THE DIGITAL REALITY

ЗМІНИ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Tsalan M. I.

*PhD in Economics, Associate professor,
Associate Professor at the Department
of International Economic Relations
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Цалан М. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
економічних відносин
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Особливої актуальності в сучасних умовах глобалізації набуває дослідження змін в управлінні діяльністю міжнародних компаній. З одного боку, це дозволяє компаніям адаптуватися до трансформацій на міжнародному ринку, з іншого – забезпечує їх конкурентоспроможність та довгостроковий успіх. Ці процеси активізуються у результаті:

- збільшення взаємодії національних економік, міграційних переміщень капіталу, технологій та товарів через кордони в умовах активного здійснення глобалізаційних процесів;
- імплементації інноваційних стратегій для підтримки інноваційного розвитку компаній та забезпечення їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку;

– потреби швидких реакцій у відповідь на ринкові зміни та необхідності бути гнучким та адаптивним на шляху до розвитку та збереження своєї позиції на ринку.

Менеджмент міжнародних компаній за сучасних умов базується на сформованих протягом десятків років опорах, якими є міжнародна стратегія, специфіка крос-культурного середовища, централізація та ієрархія, людські ресурси, інновації та технології, правове забезпечення та юридична відповідальність та ін.

Розробка глобальної стратегії, зважаючи на особливості регіону, де компанія веде діяльність дозволяє забезпечити адаптацію до локальних ринків, зберігаючи при цьому єдину корпоративну культуру. Врахування культурних відмінностей між працівниками та клієнтами з різних країн сприяє покращенню комунікації, уникненню конфліктів між персоналом та підвищенню ефективності роботи. Розробка політик та процедур для залучення, розвитку та утримання талановитих співробітників у різних регіонах включає програми навчання, розвиток кар'єри та мотивацію працівників.

Сьогодні більшість міжнародних компаній, незважаючи на глобальний характер, дотримується чіткої організаційної структури з централізованим прийняттям рішень. Це дозволяє забезпечити контроль та координацію діяльності в різних країнах, зберігати єдину стратегію на всіх ринках, що сприяє узгодженості рішень та уникненню суперечливих дій між підрозділами, ефективніше розподіляти фінансові, людські та матеріальні ресурси, зменшуючи дублювання функцій та витрати на управління, швидше реагувати на зміни у світовій економіці, ринкові тенденції та кризові ситуації, використовувати найкращі практики та впроваджувати їх у всіх країнах, де працює компанія, зберігати впізнаваність бренду, дотримання корпоративної культури та іміджу на глобальному рівні.

Інновації та технології допомагають міжнародним компаніям ефективно функціонувати в умовах глобального ринку, зберігаючи при цьому єдність та координацію діяльності. Правове забезпечення та юридична відповідальність визначає правила ведення бізнесу, мінімізує ризики та підвищує репутацію компанії на глобальному ринку.

Важливо зауважити, що традиційні підходи до менеджменту залишаються актуальними, але у нинішніх умовах потребують перегляду та модифікації задля підсилення ефективності їх застосування. Традиційні джерела потенційного зростання компаній багато в чому вичерпали себе, зважаючи на те, що сучасний бізнес-світ змінюється швидкими темпами, і традиційні підходи не завжди встигають адаптуватися до нових умов. Глобалізація, технологічні зміни, зміни у вимогах споживачів та ринкові умови вимагають більш гнучких та

адаптивних стратегій. Традиційні моделі управління не завжди включають нові інноваційні інструменти, що обмежує їхню ефективність. Сучасні працівники все більше цінують гнучкість, автономність та можливості для професійного розвитку. Традиційні підходи з жорсткими ієрархіями та централізованим управлінням часто не задовольняють ці потреби. Гнучке управління, управління на основі даних дозволяють більш ефективно адаптуватися до змін та швидше реагувати на виклики сьогодення.

Нинішня цифрова реальність розвивається дуже швидко і значно впливає на управління міжнародними компаніями, змінюючи методи та безпосередньо самі процеси. Впровадження віртуальної та розширеної реальності дозволяє створювати віртуальні робочі простори, у межах яких у реальному часі відбувається взаємодія команд з різних країн, що сприяє покращенню співпраці та комунікації. Цифрові технології полегшують спілкування між офісами в різних країнах. Це дозволяє швидко реагувати на зміни на ринку та координацію діяльності.

Використання штучного інтелекту для аналізу даних і прийняття рішень дозволяє оптимізувати бізнес-процеси та підвищити їх ефективність. Автоматизація рутинних задач дозволяє працівникам зосередитися на більш творчих та стратегічних завданнях. Підключення різних пристроїв до інтернету у рамках розвитку інтернету речей дає можливість збирати та аналізувати дані у режимі реального часу, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення на основі актуальної інформації.

З розвитком цифрових технологій зростає важливість захисту даних. Міжнародні компанії повинні впроваджувати нові стандарти кібербезпеки для захисту своєї інформації та запобігання кібератакам та їх негативним наслідкам.

Розвиток цифрового маркетингу та використання цифрових платформ для просування продуктів і послуг дозволяє міжнародним компаніям досягати глобальної аудиторії ефективніше та з меншими витратами.

Цифрова реальність значною мірою змінює підходи до управління міжнародними компаніями, роблячи їх більш гнучкими, ефективними та інноваційними, що призвело до формування нової компоненти складної системи менеджменту – цифрового менеджменту. Сьогодні це науково-практичний напрям, сучасна теорія і практика управління підприємствами, яка передбачає обов'язкове використання сукупності методів, принципів і засобів цифрової економіки [1]. Як зазначає Ю. Аппело, первинним у цій категорії є саме менеджмент, що вказує на необхідність своєчасних змін у системі менеджменту, що має

супроводжуватися впровадженням новітніх технологій цифрового управління.

Таким чином, міжнародні компанії для забезпечення власної конкурентоспроможності на світовому ринку потребують менеджменту нового покоління, що враховує та відповідає сучасним трендам світогосподарського розвитку.

Література:

1. Апелло Ю. Менеджмент 3.0. Agile-менеджмент. Лідерство та управління командами. Харків: Ранок: Фабула. 2019. 432 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-79>

UKRAINE – KINGDOM OF THAILAND: DEVELOPMENT OF COOPERATION

УКРАЇНА – КОРОЛІВСТВО ТАЇЛАНД: РОЗВИТОК СПІВРОБІТНИЦТВА

Chekalenko L. D.

*Doctor of Political Science, Professor,
Merited Worker of Science and
Technology of Ukraine, Diplomat,
Leading Researcher
State Institution "Institute of World
History of the National Academy of
Sciences of Ukraine";
Professor
Institute of International relations,
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine;
Visiting Professor
Jagiellonian University, Krakow and
Adam Mickiewicz Poznan University
in Poland
Poznan, Poland*

Чекаленко Л. Д.

*професор, доктор політичних наук,
Заслужений діяч науки і техніки
України, дипломат,
провідний науковий співробітник
Державна установа «Інститут
всесвітньої історії Національної
академії наук України
професор
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка;
м. Київ, Україна;
візитінг-професор
Ягеллонський університет, Краків
та Університету Адама Міцкевича,
Познань, Республіка Польща*

Саме на Королівство Таїланд – ключову країну регіону звернула увагу Україна в часи мирного існування. З Таїландом наша держава розвиває двосторонні зв'язки системно і виважено, хоча і не так інтенсивно, як з деякими іншими державами. В економічному вимірі ми й сьогодні маємо непогані, враховуючи військовий стан, показники експорту-імпорту, активно торгуємо з Королівством. Договірні-правова основа українсько-тайських відносин складається з 19 документів, що охоплюють політичні

та економічні питання [1]. Історія становлення українсько-тайських відносин була б неповною, якби не згадати про візит майбутнього короля Таїланду тодішнього крон-принца в Україну у 1989 році. Мало кому відомо, що Король Таїланду Маха Вачіралонгкорн (РамаX) знає про Україну не з чуток: ще будучи Кронпринцем та виконуючи представницькі функції Королівської родини він відвідував Україну з офіційним візитом, перебував у Києві та в Криму [2].

У регіоні Південно-Східної Азії Таїланд впродовж останніх років є одним з головних торговельних партнерів України. Згідно із державними документами – розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року №1017-р – Таїланд включено до переліку країн, які є потенційно привабливими для більшості галузей української економіки і можуть служити орієнтиром для подальшого розвитку експортної діяльності. Зокрема, за підсумками 2019 року Таїланд посів 9-те місце серед 15-ти країн, до яких найбільше зріс експорт товарів з України. Також Таїланд займав 32-гу позицію серед країн за обсягом українського експорту у 2019 році, випередивши низку країн Азії та ЄС. У 2021 році обсяги експорту українських товарів через обмеження викликані пандемією ковід-19 сягнули відносно невисокого рівня – **224,886 млн дол. США, проте було відмічено зростання на 36,7%** у порівнянні із показниками за аналогічний період у 2020 році. **Імпорт з Таїланду збільшився на 30,1%**. Незважаючи на війну росії проти України, у 2021 році головною товарною позицією стали чорні метали, хоча частка експорту сільськогосподарської продукції в загальному обсязі експорту України до Королівства Таїланд домінувала та склала 71,9% [3].

Український імпорт з Таїланду складався переважно з технічного обладнання: реактори ядерні, котли, машини – 23,1%, \$58,205 млн; електричні машини – 14,7%, \$37,163 млн; засоби наземного транспорту, крім залізничного – 14,4%, \$ 36,268 млн; каучук, гума – 13,5%, \$ 34,175 млн; інші види наземного транспорту – 10,2%, \$ 19,779 млн; продукти переробки – 6,4%, \$16,213 млн; пластмаси, полімерні матеріали – 5,2%, \$13,071 млн. За даними Державної митної служби України, за 2022 рік обсяг двосторонньої торгівлі склав \$197,671 млн. (експорт – 35,22 млн., імпорт – 162,451 млн.) з від'ємним сальдо –\$ 127,231 млн. Найбільші статті імпорту: автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби для перевезення вантажів; машини автоматичної обробки інформації та їх блоки; електронні інтегровані системи; шини; рис. Номенклатура експорту: крохмалі; олії соняшникова, сафлорова або бавовняна; пульти, панелі, консолі; кондитерські вироби з цукру без вмісту какао; лікарські засоби дозовані або фасовані для роздрібною торгівлі; хлібобулочні вироби. За січень-травень 2023 року товарообіг між Україною і Таїландом склав

\$98,425 млн (експорт – 24,876 млн., імпорт – 73,549 млн.). Від’ємне сальдо становило \$48,673 млн. [3].

Водночас, Посольство України в Королівстві Таїланд МЗС України попереджає, що тайська сторона всіляко захищає власний ринок і власних виробників, вилучаючи з ліберальної схеми торгівлі деякі положення, що стосуються критичних галузей експорту. Так, у 2017 році в Королівстві Таїланд набрала чинності нова редакція «Закону про державні закупівлі та управління доставками», яка регулює та уніфікує механізми державних закупівель та сферу будівництва на місцевому і національному рівнях. Виключення дії закону становлять: сфера національної безпеки (закупівля озброєння та сервісне обслуговування військової техніки), медичне обладнання, наукові дослідження, закупівлі для потреб вищої освіти тощо. У той же час, відповідно до «Закону про діяльність іноземного бізнесу» (1999 рік) іноземним компаніям заборонено здійснювати діяльність у сфері будівництва, інженерії, архітектури тощо.

Які промислові ніші можуть зайняти українські технології? Станом на сьогодні Таїланд перебуває у так званій економічній «пастці середнього доходу», коли країна, досягаючи середнього рівня добробуту не в змозі продовжити його зростання. У такий момент назріває гостра потреба переходити до нової моделі зростання, зокрема через розвиток новітніх технологій з високою доданою вартістю, інвестиціями в наукові та освітні проекти, інституційні реформи. Саме в розробці і реалізації цих завдань наша держава могла б взяти участь, оскільки Таїланд проводить політику щодо концентрації зусиль на оновленні тих галузей промисловості, які мають найвищий потенціал подальшого розвитку. Відтак план «Таїланд 4.0» передбачає зосередження уваги та коштів урядових і ділових кіл на 10 пріоритетних напрямках промисловості, до яких входять уже існуючі, а також новостворені галузі. До перших п’яти існуючих провідних напрямів економіки країни належать: розбудова наступного покоління автомобільної промисловості; розумна електроніка; туризм та медичний туризм; сільське господарство та біотехнології; харчова промисловість. Станом на сьогодні ці галузі акумулюють близько 63% ВВП Таїланду. З метою залучення іноземних інвестицій задля реалізації плану «Таїланд 4.0» уряд Таїланду проводить роботу щодо створення спеціальних економічних зон, надаючи всіляку державну підтримку для їхньої повноцінної роботи. Головні сподівання покладаються на спеціальну економічну зону «Східний Економічний Коридор» (СЕК), Закон про яку було прийнято 14 травня 2018 року.

Україна зі своїм економічним, науково-технічним, аграрним та промисловим потенціалом, а також географічним розташуванням може бути важливим партнером Таїланду для виходу на ринки країн Східної

Європи та Європейського Союзу. Протягом останніх років активно розвивається співпраця ТПП України та Таїланду. 20 липня 2021р. відбулося **спільне засідання керівництва Торгово-промислової палати України та Тайської торгової палати – Ради торгівлі Таїланду**, де серед питань – проведення бізнес-форуму за участі ділових кіл обох держав. З метою створення подальших сприятливих умов для двосторонньої торгівлі 16 грудня 2021 року в м. Бангкок підписано **Меморандум про взаєморозуміння між Радою експортерів та інвесторів при МЗС України та Радою торгівлі Таїланду**. У співпраці з Офісом з просування експорту та компанією COIN 17 лютого 2022 р. було організовано вебінар Go Asia для розширення присутності української харчової продукції на ринках Таїланду, Сінгапуру та В'єтнаму. Особливі перспективи має науково-технічне співробітництво. У 2008 р. українська ракета носій «Дніпро» розробки ДКБ «Південне» вивела на орбіту перший тайський супутник зі спостереження за Землею – THEOS. У 2021 р. започатковано сталу взаємовигідну співпрацю між Державним космічним агентством України та Агентством гео-інформатики та розвитку космічних технологій Таїланду (GISTDA). Розвиваються гуманітарні зв'язки між нашими державами також за значної підтримки українців в Таїланді.

9 грудня 2020 р. новопризначений посол Королівства Таїланд в Україні з резиденцією у м. Варшава Четтапхан Максампхан розпочав роботу і Сторони домовилися про проведення у 2021 році третього раунду політичних консультацій, а також інавгураційного засідання Спільної комісії з питань торгівлі між Урядом України та Урядом Королівства Таїланд. Нагадаємо, що згідно з положеннями Експортної стратегії України («Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі») на 2017-21 роки, Таїланд було включено до переліку країн, які є потенційно привабливими для більшості галузей української економіки і можуть служити орієнтиром для подальшого розвитку експортної діяльності.

Україна є і буде державою, яка пропонує світу додану вартість, буде чесні та взаємовигідні відносини з іншими гравцями, робить вагомий внесок у міжнародний мир та безпеку, – зазначав тодішній міністр закордонних справ Д. Кулеба на саміті АСЕАН у Камбоджі у листопаді 2022 року. Росія є глобальною загрозою для безпеки та добробуту всіх країн у будь-якій частині планети. Варто згадати лише російський продовольчий шантаж. Завдяки зусиллям України, ООН, Туреччини, інших міжнародних партнерів вдалося захистити Чорноморську зернову ініціативу і запобігти зростанню продовольчих ризиків в країнах Глобального Півдня, які критично залежать від українського продовольства. Експорт українських зернових в країни Південно-Східної Азії становить 1 мільярд доларів. Тому держави

АСЕАН зацікавленні у безперервній роботі зернового коридору, в перспективі – у відновленні повноцінного постачання, що є неможливим без деокупації тимчасово окупованих територій та перемоги України [4].

Підбиваючи підсумок зазначимо наступне. Залучаючи українські бізнесові кола до співпраці з Таїландом, необхідно враховувати жорстку політику протекціонізму, запроваджену в цій державі (із вилученням з зовнішньої торгівлі низки товарних позицій, які захищено тайським внутрішнім експортно-імпортом законодавством). Водночас, для України настав час для сприятливого просування на тайський ринок технологій і інновацій, оскільки Королівство переживає «пастку середнього доходу». З одного боку, це доволі складне завдання в умовах війни, а з інших міркувань і спостережницького аналізу – показники торгівлі України – Таїланду 2023 року в цей активний період війни проти нашої держави вселяють певні надії на подальший розвиток співпраці. При цьому врахуємо також, що територіально Посольство Королівства Таїланд в Україні розташовано на час війни в столиці Республіки Польща в Варшаві, яка стала своєрідним торговельним хабом для українських товарів і логістичних транзитних схем.

До того ж, пропонували б ініціювати участь України в розгортанні спеціальної економічної зони «Східний Економічний Коридор» (СЕК), що сприятиме залученню іноземних інвестицій не тільки для реалізації у прийнятій на вищому рівні план «Таїланд 4.0», але й для відновлення української економіки, зруйнованої російською агресією. Тим більше, у такій співпраці зацікавлена і тайська сторона. Проактивна політика України на Глобальному Півдні наближає нашу перемогу в повномасштабній війні та посилює воєнну економіку України.

Література:

1. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. Таїланд. Співробітництво. NRL: <https://thailand.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/3183-legal-acts>
2. Посольство України в Королівстві Таїланд – візит нинішнього короля Таїланду в Україну у 1989 році. NRL: <https://thailand.mfa.gov.ua>
3. Thailand in brief. General Information. NRL: <https://thaiembdc.org/about-thailand/thailand-in-brief>
4. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. Таїланд. Співробітництво. NRL: <https://thailand.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/3183-legal-acts>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-80>

**DIRECTIONS FOR ADDRESSING ASYMMETRY
IN THE INTERNATIONAL LABOR MARKET IN THE CONTEXT
OF INDUSTRY 4.0 AND 5.0**

**НАПРЯМИ УСУНЕННЯ АСИМЕТРІЙ НА МІЖНАРОДНОМУ
РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0 І 5.0**

Chernenko N. O.

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Economics,
National Technical University of
Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute"
Kyiv, Ukraine*

Черненко Н. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної
економіки
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Moiseienko T. Ye.

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Economics
National Technical University of
Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute"
Kyiv, Ukraine*

Моїсєєнко Т. Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної
економіки
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Korohodova O. O.

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Economics
National Technical University of
Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute"
Kyiv, Ukraine*

Корогодова О. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної
економіки
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Hlushchenko Ya. I.

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Economics
National Technical University of
Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute"
Kyiv, Ukraine*

Глущенко Я. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної
економіки
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Асиметрія на ринку праці є дисбалансом або нерівномірністю в розподілі ресурсів, можливостей і результатів серед учасників цього ринку. Вона проявляється у відмінностях між пропозицією та попитом на робочу силу, які можуть бути викликані різними чинниками: економічними, соціальними, демографічними, технологічними тощо. Сучасні реалії свідчать про те, що найбільш значні зміни на міжнародному ринку праці відбуваються під впливом технологій. Індустрії 4.0 і 5.0 представляють нові етапи в розвитку, що характеризуються використанням штучного інтелекту, Інтернету речей, автоматизації та інших інновацій. Технологічний прогрес безпосередньо вплинув на міжнародний ринок праці, змінюючи вимоги до кваліфікації працівників, організацію трудового процесу та взаємини між роботодавцями і працівниками [1 с. 46–56; 2 с. 81–88]. Таким чином, асиметрія є складною проблемою, що торкається економіки, соціальної сфери та добробуту населення, і для її подолання потрібен комплексний підхід, який включає реформи в освіті, сприяння мобільності працівників, доступ до інформації та адаптацію до сучасних технологічних змін. Мультинаціональні корпорації (ТНК), як провідні учасники глобальної економіки, відіграють важливу роль у цих процесах.

Основні аспекти впливу Індустрії 4.0 зосереджені на автоматизації рутинних завдань за допомогою роботів і алгоритмів, що дозволяє ТНК зменшувати кількість робочих місць, пов'язаних із простими операціями, і знижує попит на некваліфіковану працю. Водночас зростає потреба у висококваліфікованих спеціалістах, таких як програмісти, аналітики даних, фахівці з управління штучним інтелектом та кібербезпеки. Це призводить до посилення регіональних диспропорцій і технологічного розриву між розвиненими та країнами, що розвиваються, а також до зростання нерівності на ринку праці. ТНК активно запроваджують дистанційну роботу та фріланс, що дозволяє наймати працівників незалежно від їхнього географічного розташування і змінює форми зайнятості.

Мета дослідження – дослідити механізми усунення асиметрії на міжнародному ринку праці в умовах індустрії 4.0 / 5.0, зосереджуючи увагу на нових технологіях, змінах у вимогах до кваліфікації працівників та впливі глобалізації.

Ціль дослідження – визначити основні чинники, що сприяють асиметрії на міжнародному ринку праці, та розробити рекомендації для державних органів, підприємств і освітніх установ щодо адаптації до нових умов.

Транснаціональні корпорації дедалі більше впливають на зміну соціально-трудових відносин завдяки їхній здатності швидко адаптуватися до технологічних змін і глобалізованого економічного середовища. Під впливом Індустрії 4.0 і 5.0, ТНК використовують комплексні стратегії для оптимізації своїх трудових ресурсів, включаючи автоматизацію, інтеграцію штучного інтелекту та цифрових платформ. Це не лише змінює способи ведення бізнесу, а й впливає на моделі зайнятості.

Багато ТНК, наприклад, Microsoft, Google, Tesla, впроваджують програми підвищення кваліфікації, щоб відповідати новим технологічним викликам. Вони інвестують у розвиток людського капіталу, забезпечуючи навчання своїх працівників новітнім технологіям, таким як обробка великих даних (Big Data), штучний інтелект чи блокчейн. Це сприяє зростанню мобільності працівників і зменшенню розриву між попитом і пропозицією на кваліфіковану працю.

Індустрія 5.0 додає новий акцент на соціальну відповідальність і сталий розвиток, що спонукає ТНК адаптувати свої практики, приділяючи увагу етичним аспектам зайнятості, збереженню довкілля та благополуччю працівників. Важливим є також зростання значення дистанційної роботи, що дозволяє залучати таланти з різних регіонів світу, мінімізуючи регіональну асиметрію на ринку праці.

Водночас, це створює виклики для працівників у менш розвинених країнах, які зіштовхуються із недостатньою підготовкою або обмеженим доступом до технологій [3]. Таким чином, для зменшення асиметрії на міжнародному ринку праці необхідні спільні зусилля урядів, корпорацій і міжнародних організацій [4]. Вони мають фокусуватися на таких напрямках, як:

- розвиток глобальних програм підвищення кваліфікації;
- доступність цифрової інфраструктури для віддалених регіонів;
- сприяння професійній мобільності;
- створення правових рамок для захисту прав працівників у нових умовах.

Ці зміни підтверджують необхідність інноваційного підходу до управління трудовими ресурсами в умовах глобалізованого світу.

Також, транснаціональні корпорації тепер звертають увагу не тільки на технічні навички, а й на міжособистісні компетенції, гнучкість, адаптивність і соціальну відповідальність кандидатів. ТНК під впливом Індустрії 4.0 і 5.0 шукають працівників, які можуть не лише працювати з технологіями, але й впроваджувати інновації та підтримувати етику,

сталий розвиток і добробут у процесі своєї роботи [5, с.5-12]. Важливо зазначити, що транснаціональні корпорації (ТНК) суттєво впливають на соціально-трудова процеси через свої масштаби, ресурси та здатність трансформувати глобальні ринки праці. У табл. 1. наведені приклади відомих ТНК і способи, якими вони впливають на соціально-трудова процеси.

Таблиця. 1

Трансформація соціально-трудова процесів у ТНК (2014–2024)

ТНК	Рік/Період	Ініціативи	Вплив на соціально-трудова процеси
Amazon	2015–2024	Впровадження робототехніки в складах, автоматизація логістичних процесів, впровадження віддаленої роботи.	Скорочення низькокваліфікованих робочих місць; підвищення вимог до технічної кваліфікації працівників; значне навантаження через системи моніторингу продуктивності.
Apple	2016–2024	Програма контролю умов праці у постачальників, підвищення мінімальної зарплати у постачальницькому ланцюгу.	Покращення умов праці в країнах, що розвиваються; зменшення негативного соціального резонансу через прозорість політик.
Toyota	2014–2024	Впровадження принципу 'кайдзен' для навчання працівників новим технологіям Індустрії 4.0.	Створення стабільних робочих місць; підвищення кваліфікації робітників; покращення умов праці.
Microsoft	2020–2024	Масштабний перехід на дистанційну роботу під час пандемії COVID-19; підтримка працівників програмами перекваліфікації.	Створення гнучких умов роботи; підвищення рівня задоволеності працівників; залучення інклюзивних політик для співробітників з обмеженими можливостями.

Unilever	2015–2023	Ініціативи сталого розвитку: справедлива оплата праці у всьому ланцюгу постачання, боротьба за гендерну рівність.	Покращення гендерного балансу; підвищення соціальної відповідальності в регіонах з низьким рівнем економічного розвитку.
Tesla	2018–2024	Масштабування виробництва, впровадження автоматизованих процесів на заводах у США, Європі, Китаї.	Збільшення вимог до технологічної освіти працівників; скорочення ручної праці на користь роботизації.
Nestlé	2014–2024	Програми соціальної відповідальності: боротьба з дитячою працею в країнах постачання какао, підтримка місцевих фермерів.	Зменшення соціальних ризиків у регіонах; підвищення соціальної відповідальності компаній перед працівниками.
Coca-Cola	2014–2024	Впровадження програм соціального розвитку для співробітників у країнах Африки, модернізація процесів виробництва.	Створення нових робочих місць; покращення умов праці для місцевих працівників.
Google (Alphabet)	2020–2024	Масштабна підтримка віддаленої роботи; програми навчання цифровим навичкам для працівників і зовнішніх користувачів.	Розширення доступу до дистанційної роботи; підвищення кваліфікації працівників; підтримка гендерної рівності на робочому місці.
Samsung	2015–2024	Інвестиції у навчання працівників новим технологіям; програми захисту прав працівників на заводах у Південній Кореї та інших країнах.	Підвищення технологічної грамотності працівників; покращення умов праці у країнах-виробниках.

Джерело: складено авторами

Як видно з табл. 1, трансформаційні процеси, викликані Індустрією 4.0 і поступовим переходом до Індустрії 5.0, посилюють структурні зміни на міжнародному ринку праці, спричиняючи виникнення нових викликів і можливостей для його учасників. Одним із напрямів

усунення асиметрії є скорочення регіональних диспропорцій у кваліфікації працівників. ТНК, такі як Samsung, Microsoft і Toyota, активно інвестують у перекваліфікацію персоналу через корпоративні програми навчання. Наприклад, Toyota реалізує освітні програми, спрямовані на підготовку працівників до роботи з роботизованими системами та штучним інтелектом. Такі ініціативи зменшують ризики звільнень через автоматизацію, сприяючи адаптації працівників до змінюваних вимог ринку. Індустрія 5.0, яка робить акцент на людськоцентричності та сталому розвитку, змушує ТНК приділяти увагу не лише технічним аспектам, але й соціальним. Компанії, такі як Nestlé, підтримують принципи сталого розвитку, працюючи над забезпеченням гідних умов праці у своїх ланцюгах постачання, що зменшує соціальну нерівність. Аналогічно, Coca-Cola сприяє покращенню умов праці в країнах із низьким рівнем економічного розвитку, забезпечуючи соціальні гарантії та залучаючи локальні спільноти до глобальних проєктів. Ще одним важливим напрямом є зменшення дисбалансу між попитом і пропозицією на ринку праці завдяки розвитку гнучких форматів зайнятості. Пандемія COVID-19 прискорила впровадження дистанційної роботи. Такі компанії, як Google та Apple, успішно адаптували свої бізнес-моделі, забезпечуючи доступність роботи для фахівців з різних регіонів. Це дозволило зменшити регіональну асиметрію у зайнятості та створило нові можливості для працівників, зокрема в країнах, що розвиваються. ТНК також активно працюють над впровадженням прозорих стандартів соціальної відповідальності. Наприклад, Apple регулярно проводить аудит умов праці у своїх підрядників, що сприяє зменшенню конфліктів у трудових відносинах та забезпеченню дотримання етичних стандартів.

Висновок. Транснаціональні корпорації (ТНК) залишаються ключовими гравцями, здатними впливати на подолання асиметрії шляхом впровадження інновацій, соціально відповідальних ініціатив та стратегій адаптації до технологічних змін. Напрями усунення асиметрії на міжнародному ринку праці в умовах Індустрії 4.0 та 5.0 зосереджені на: підвищенні кваліфікації працівників через інвестиції в освіту та перекваліфікацію; зменшенні регіональних диспропорцій за рахунок дистанційної роботи та розширення доступу до цифрових технологій; розвитку соціальної відповідальності ТНК із впровадженням етичних та сталих принципів у трудові відносини; адаптації до технологічних змін, що дозволяє зменшити негативні наслідки автоматизації та створює нові можливості зайнятості. Інтеграція таких підходів у глобальну

практику допоможе значно знизити асиметрію на ринку праці, сприяючи створенню рівних можливостей для всіх його учасників.

Література:

1. Черненко Н. О., Глущенко Я. І., Корогодова О. О., Моїсєєнко Т. Є. Вплив четвертої промислової революції на соціодемографічну основу людства. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 46–56. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-46-56> (дата звернення: 08.01.2025).
2. Моїсєєнко Т. Є., Корогодова О. О., Глущенко Я. І., Черненко Н. О. Структурні елементи формування і функціонування екосистеми стартапів в умовах четвертої промислової революції. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2020. № 11. С. 81–88. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2020-11-09> (дата звернення: 08.01.2025).
3. Best Employers (2024). Forbes report. URL: <https://www.forbes.com/lists/worlds-best-employers/> (дата звернення: 09.12.2024).
4. Ciachir C., Woodhams C. People management in an international context. *Human Resource Management: People and Organisations*. 2022. С. 173 (дата звернення: 03.12.2024).
5. Гук Л. П., Біліченко С. П. Гнучкі форми зайнятості та мобільність робочої сили в умовах економічної нестабільності. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2022. Вип. 2 (65). С. 5–12 (дата звернення: 08.01.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-81>

SOCIAL POLICIES: JAPAN AND THE DEMOGRAPHIC CRISIS

Ciocîrtău G. I.

*BA Student at the Department of International Relations and European Studies
University of Oradea
Oradea, Romania*

Țoca C. V.

*Doctor of Geography,
Associate Prof. PhD at the Department of International Relations and European Studies
University of Oradea
Oradea, Romania*

Much of the world is currently undergoing demographic change. Fertility rates are below replacement level (2.1 children/woman) in about two thirds of the global population. The consequences of the demographic transition are being felt in countries such as Italy, Japan and Germany, where fertility rates are low and the number of older people is increasing due to high life expectancy. The main effect is a shrinking working population, which mainly affects the economic and social systems [1].

This paper focuses on the situation in Japan. Its responses to demographic problems have been slow and rather superficial, which has brought it to the brink of a demographic crisis. According to the National Population and Social Security Research Institute, Japan's population (approx. 126 million in 2020) is expected to shrink by 30% (to 87 million) by 2070, and the 65+ population is expected to account for almost 40% of the total [2, p.4]. One of the main causes is the low fertility rate. Japanese society is against having children out of wedlock, so marriage is a prerequisite for having children, but the number of marriages is decreasing – in 2023, there were 474,717 marriages (it was the first time in the post-war era that the number of marriages fell below 500,000) [3]. Add to this the fact that in modern society, families are smaller. Thus, there is an increasingly low fertility rate.

The number of marriages in Japan is falling for several reasons. First, young people are choosing work over family life. Men tend to make this choice because of job instability, insufficient financial resources and because they do not want to lose their financial freedom. Women make this choice because of gender inequality in domestic and childcare responsibilities. This inequality stems from society's traditional mentality that men should provide

for the family and women should take care of the housework and children. So young people are more reluctant when it comes to the prospect of starting a family, preferring to postpone it until later in life or even reject the idea. Second, while in other countries, immigrants have contributed positively to rising fertility rates, in Japan this cannot be achieved because the Japanese state is relatively little open to foreigners, and those who are welcomed usually stay only temporarily.

The Japanese government has focused more on social welfare measures. For example, the government undertook such measures through the "New Dimension" policy of former Prime Minister Fumio Kishida's cabinet. Among other things, they proposed the following: Pay all households a monthly lump sum of 15,000 yen (€94) for children up to the age of 3, 10,000 yen (€62) for children aged 3 to high school age, and 30,000 yen (€188) for the third and each subsequent child; increase the lump sum for childbirth from 420,000 yen (€2,633) to 500,000 yen (€3,135) from fiscal 2023; reduce the cost of higher education from fiscal 2024; offer preferential 35-year fixed interest rates for home buyers using a points system; establish a system whereby all children can attend nurseries and kindergartens, improve their quality and create a child-friendly society by providing priority lanes at counters for pregnant women and those with children and open spaces on transport for people with prams; increase the percentage of men taking paternity leave to 85%. One of the ways mentioned is a system whereby a company receives more assistance from the government the more it promotes taking childcare leave [4].

Most policies lean heavily towards financial assistance and the evidence suggests that the effect of such measures is limited. In the case of Japan, support for the elderly is higher than for families. For example, through the pay-as-you-go pension system, the childless have an advantage in that they do not pay child-rearing costs. Thus, although the state increases financial assistance for families with children, if the contribution is not balanced with social spending for the elderly, young people may feel safer without children [5, p.117]. Efforts to promote gender equality in domestic and childcare responsibilities, increasing wages for young people and encouraging immigration are measures with a potentially more significant and lasting positive impact [6]. In this respect, two measures intended by the former Prime Minister's cabinet stand out.

First, establish a system where all children can attend nurseries and kindergartens. By expanding the number of childcare facilities and encouraging attendance, parents can be helped. Mothers in particular, who do not have to look after their children all day, would have more time for work, which could improve

their outlook on starting a family. This type of measure has proved effective in Germany. In 2004 and 2005 respectively, the Day Nurseries Expansion Act and the Childcare Expansion Act were passed, and since 2013, parents have had the right to apply for institutional care for their child from the first birthday. According to the United Nations Population Fund, more than 90% of children between the ages of 3 and 6 spend at least part of their day in kindergarten thanks to these initiatives. However, for children aged 0-2 years, childcare services are below demand. This was observed in 2017, when of parents with children under 3 who wanted to enroll them in such services (45%), only 33% were able to secure their enrollment. On the other hand, in Japan, between 2013 and 2023, the number of childcare facilities increased by 63% and the number of children on the waiting list decreased by 87%. However, utilization of these facilities remained relatively low (52% in 2023). Nevertheless, expanding the number of daycare centers is considered a positive policy in addressing the demographic crisis. According to Unayama (2023), since 2005, the expansion of childcare facilities has resulted in an increase in the total fertility rate by 0.1 [7, pp.22; 24].

Second, the rising percentage of men taking paternity leave. Japan has one of the most generous parental leave schemes: around 50 weeks paid paternity leave, with 61% of salary for the first 180 days, capped at around 305 000 yen (€1903) per month, and 50% of salary after 180 days, capped at around 228 000 yen (€1422) per month [7, p.22], [8]. However, few fathers take paternity leave – in 2022, the average duration was less than 6 weeks. In this case, the example of Norway and Sweden may be a good model to learn from. In 1993 and 1995 respectively, they introduced the "daddy quota" scheme, whereby the family loses paid parental leave if the father does not take leave. This provides a strong financial incentive for fathers to take paternity leave. Following implementation, the take-up rate has increased from 4% (1995) to over 90% (2003) in Norway and almost 90% in Sweden. Germany also adopted a model similar to the Nordic one in 2007, and in 2015 they introduced a flexible leave system whereby parents can take part-time leave for up to 36 months. According to research such as Sobotka, Matysiak, and Brzozowska (2019), fertility rates among highly educated women have increased due to this type of policy reform [7, p.24].

A smaller population has its advantages, such as reducing environmental damage or making housing cheaper, but it will have a major impact on social and economic systems. A shrinking population also means a shrinking working population. This and the ageing of the population will make it more difficult to sustain per capita income levels and the health and social expenditure system. The latter is expected to increase to 17 trillion yen (€107.1 billion) between 2025 and 2040, according to national projections [9, p.72]. In 2020, social spending

was about 136 billion yen (€863 million) [10, p.5]. The elderly dependency ratio is also contributing to the situation, which is also expected to increase: from 48% in 2020 (2.1 working persons per elderly person) to 74.2% in 2070 (1.3 working persons per elderly person) [2, p.9].

In conclusion, Japan's demographic crisis will not abate any time soon unless the Japanese government imposes policies that address the root causes of the problem. Moreover, in addition to a declining population, it risks facing major social and economic problems in the future.

References:

1. 'Picture This: Demographic Decline', IMF. Accessed: Oct. 18, 2024. [Online]. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2024/09/picture-this-demographic-decline-andrew-stanley>
2. 'Population Projections for Japan (2023 revision)'. Accessed: Nov. 24, 2024. [Online]. URL: https://www.ipss.go.jp/pp-zenkoku/e/zenkoku_e2023/pp2023e_Summary.pdf
3. 'Japan's Fertility Rate Drops to New Record Low', nippon.com. Accessed: Oct. 14, 2024. [Online]. URL: <https://www.nippon.com/en/japan-data/h02015/>
4. 'Policies supporting children and child-rearing | Major policies of the Kishida Cabinet | Prime Minister's Office of Japan', Prime Minister's Office of Japan. Accessed: Nov. 23, 2024. [Online]. URL: https://japan.kantei.go.jp/ongoingtopics/policies_kishida/childsupport.html
5. S. Yamashige, 'Population crisis and family policies in Japan', vol. 11, 2014.
6. Y. Kobayashi, 'Can Japan's "New Dimension" Measure Reverse Its Low Fertility Rate?', Sep. 2023, Accessed: Oct. 18, 2024. [Online]. URL: <https://www.csis.org/analysis/can-japans-new-dimension-measure-reverse-its-low-fertility-rate>
7. I. M. F. A. and P. Dept, 'Japan's Fertility: More Children Please', *IMF Staff Ctry. Rep.*, vol. 2024, no. 119, May 2024, doi: 10.5089/9798400276682.002.A002.
8. K. Kimoto, 'Paternity Leave in Japan'. Accessed: Nov. 12, 2024. [Online]. URL: <https://www.tokyodev.com/articles/paternity-leave-in-japan>
9. R. Jones, 'Addressing demographic headwinds: a long-term perspective', OECD, Paris, Mar. 2024. doi: 10.1787/b918902f-en.
10. 'The Financial Statistics of Social Security in Japan, Fiscal Year 2020'. Accessed: Dec. 02, 2024. [Online]. URL: <https://www.ipss.go.jp/ss-cost/e/fsss-20/data/cost2020.pdf>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-82>

ECONOMIC PROBLEMS IN THE CONDUCT OF ACCESSION NEGOTIATIONS WITH THE EU

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВСТУПНИХ ПЕРЕГОВОРІВ З ЄВРОСОЮЗОМ

Shynkar V. A.

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Associate Professor at the International
Economic Relations Departement
Uzhhorod National University,
m. Uzhhorod, Ukraine*

Шинкар В. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
економічних відносин
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Roshko S. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Economic Relations
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Рошко С. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
економічних відносин
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Teplova L. I.

*PhD student at the Department of
International Economic Relations
Uzhhorod National University,
m. Uzhhorod, Ukraine*

Теплова Л. І.

*аспірантка кафедри міжнародних
економічних відносин
Ужгородський національний
університет,
м. Ужгород, Україна*

21 березня 2024 року Саміт глав держав та урядів ЄС закликав затвердити переговорні рамки, які Європейська комісія підготувала для України та Молдови. Українська переговорна рамка включає 33 розділи. Найважливіше значення мають п'ять, які об'єднані у кластер «Fundamentals» або «Засадничі розділи». Це розділи за номерами «Судочинство», «Юстиція, свобода, безпека», «Публічні закупівлі», «Статистика» та «Фінансовий контроль». Разом з тим до фундаментальних зараховують критерії, за якими немає окремих переговорів, але буде загальний моніторинг, зокрема стан демократії та держуправління [1]. Єврокомісія передала Європейській раді скринінговий звіт стосовно кластера «Fundamentals», з якого почнуть

відкривати переговори про членство України у ЄС. Відповідно до переговорних рамок, цей кластер відкривається першим і закривається останнім на переговорах.

Процес вступних переговорів України з Євросоюзом передбачає здійснення поглибленого аналізу і порівняння законодавчо-правових, економічних, соціальних вимірів нашої країни з партнерами ЄС. Традиційно перемовини країни-кандидата та Європейської комісії щодо верховенства права та антикорупційної політики відбувається в межах 23-го розділу, що входить до першого кластера «Основи вступу до ЄС». Він визначає успіх усього процесу переговорів про вступ: його відкривають першим і закривають останнім. Однак фактично вперше Європейська комісія застосувала щодо України вимогу включити антикорупційні ініціативи до всіх переговорних розділів – від енергетики та цифрової трансформації до медіа. Цей підхід отримав назву «антикорупційний мейнстрімінг». Таким чином, Україна не зможе закрити жоден з 33 розділів, доки не виконає відповідні вимоги щодо боротьби з корупцією [2].

У Євросоюзі розроблена багатокрокова схема встановлення і перевірки індикаторів виконання контрольних показників по інтеграції країни в Європейські структури. Такий підхід передбачає, що держава-кандидат не знайде креативний шлях формального виконання вимог Євросоюзу без проведення реформ по суті. У той же час, передбачена можливість використання переваг євроінтеграції поетапно, ще до повної готовності до вступу в ЄС. Зокрема, це стосується «поетапного входження» до окремих політик, ринку та програм Європейського Союзу. По суті, розширення ЄС здійснюється по правилам, які забезпечують гнучкість процесу у разі непередбачуваних подій. Вступні переговори за своєю природою є відкритим процесом, результат якого не може бути гарантований заздалегідь. Понад дві третини українців вважають, що вступ до Європейського Союзу був би найкращим інтеграційним напрямом для України. Це найвищий відсоток підтримки з 2013 року. У той же час опитування соціологічної групи «Рейтинг» свідчить, що кількість українців, які вірять у швидкий вступ до ЄС, знизилася майже у 4,5 рази порівняно із 2022 роком, коли таких було 60%.

17 квітня 2024 року в інвестиційних відносинах Україна-ЄС відбулись позитивні зміни. Почала реалізовуватися програма Ukraine investment Framework складова частина програми Ukraine Facility, яка передбачає сприяння в залученні передусім приватних інвестицій в українську економіку. Враховуючи воєнний стан, впроваджений в Україні, передбачено надання фінансових гарантій інвесторам на суму

7,8 млрд. євро. Цей механізм частково покрий ризик масштабних проєктів. Окрім того будуть надані гранти змішаного фінансування і технічної допомоги на 1,5 млрд. євро. Очікується, що реалізація Ukraine investment Framework дозволить залучити до 40 млрд. євро державних і приватних інвестицій [4]. Зрозуміло, що плани Євросоюзу по інвестуванню української економіки передбачають, що будуть використовуватися основні розділи кластеру Fundamentals, а саме: реформи в судочинстві, юстиції, публічних закупівлях, фінансовому контролю тощо.

Одним із лідерів руху української інтеграції в структури Євросоюзу є цифрова трансформація. В умовах воєнного стану вдалося створити ряд ефективних діджитал-інструментів у сфері документообігу, підприємництва, декларування, запровадження електронних реєстрів. Насправді, зроблено початок гармонізації національного законодавства щодо кібербезпеки за європейськими стандартами.

Одним із основних напрямів реалізації двосторонніх переговорів з ЄС є формування митної політики України. Верховна Рада ухвалила закон № 10411, який вносить зміни до Митного кодексу щодо імплементації деяких положень із митних законів Європейського Союзу. Це наближує Україну до більш широкого застосування митного законодавства Євросоюзу та гранично завершує впровадження основної частини митного права ЄС (EU Acquis) у законодавстві нашої країни. У подальшому наступними масштабними змінами буде прийняття нового Митного кодексу України, який ґрунтується на митному кодексі Євросоюзу [5].

Одним із ключових завдань успішної повоєнної модернізації України і наближення її до правових норм Євросоюзу є проведення комплексної податкової реформи. Традиційно нові держави члени інтегруються в правовий порядок ЄС із моменту свого вступу, що відповідає принципу негайної дії права Європейського Союзу. Згідно зі статтею 228 Договору про функціонування ЄС нові держави-члени отримують постанови, директиви, рішення, рекомендації та висновки через систему Acquis. Ця система у сфері оподаткування включає два основних елементи: непряме оподаткування, що впливає на вільний рух товарів і послуг на єдиному ринку, та пряме оподаткування, яке в основному залишається під юрисдикцією держав-членів. Окрім цього діють правила адміністративної співпраці, які сприяють ефективному функціонуванню податкової системи. Наприклад, у сфері непрямого оподаткування ЄС координує та гармонізує законодавство щодо ПДВ та акцизних зборів. Україна розпочала адаптацію системи ПДВ до

вимог Євросоюзу. Зокрема, переглядаються стандарти щодо ставок та обсягу податкових зобов'язань. Із 1 січня 2024 року підлягають оподаткуванню ПДВ у загальному порядку операції із ввезення на митну територію України медичних виробів та лікарських засобів [6].

Аутсайдерами руху України до Євросоюзу є соціальна політика та зайнятість. Ця сфера перебуває на початковій стадії адаптації до правил та норм законодавства ЄС. Основною причиною такої ситуації є воєнні дії на території України, які зумовлюють багато невизначеностей і ризиків в економіці. Спостерігається напружена ситуація на ринку праці, особливо серед представників робочих спеціальностей, логістів та представників роздрібною торгівлі. Така ситуація зберігатиметься певний час і в повоєнний період на етапі відбудови країни.

Література:

1. Сидоренко Сергій. Києву готують албанський шлях до ЄС. Деталі рішення про формат вступних переговорів з Україною. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/03/13/7181648> (дата звернення: 26.01.2025).
2. Калмиков Дмитро. Непозбувна антикорупція: які вимоги стануть центром переговорів про вступ до ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/01/15/7202512/> (дата звернення: 26.01.2025).
3. Кричківська Уляна. Опитування: українці надають пріоритет вступу до НАТО перед ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/01/14/7202514/> (дата звернення: 26.01.2025).
4. Винокуров Ярослав. Війна – не перешкода. Інвестиції в Україну зростають, але для відновлення замало. Що потрібно зробити владі? URL: <https://epravda.com.ua/publications/2024/04/25/712862/> (дата звернення: 26.01.2025).
5. Волохита Віктор. Рада впровадила європейські митні норми і наблизила до нового Митного кодексу. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/08/22/718329/> (дата звернення: 26.01.2025).
6. Про новації в оподаткуванні в 2024 році. Єдиний державний вебпортал електронних послуг. Державна податкова служба України. URL: <https://www.tax.gov.ua/media-tsentr/novini/746649.html> (дата звернення: 26.01.2025).

SECTION 2. POLITICAL INSTITUTIONS AND PROCESSES AMIDST GLOBAL GEOPOLITICAL CHANGES AND THE ESTABLISHMENT OF A NEW WORLD ORDER

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-83>

VIEWS OF THE UKRAINIAN POLITICAL ELITE ON THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE EU¹

ПОГЛЯДИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ НА УГОДУ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Maradyk N.

*PhD in Political Science,
Associate Professor at the Department
of Political Theory
Preshov University
Preshov, Slovakia*

Марадик Н.

*кандидат політичних наук,
доцент кафедр теорії політики
Пряшівський університет в Пряшеві
м. Пряшів, Словаччина*

Dudinská I.

*Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Political Theory
Preshov University
Preshov, Slovakia*

Дудінська І.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедр теорії політики
Пряшівський університет в Пряшеві
м. Пряшів, Словаччина*

Ухвалення Угоди про асоціацію з Україною в ЄС має цікавий політичний контекст. Вона була підготовлена за часів політичної епохи проросійського Президента України Віктора Януковича, який відмовився її підписати, що стало однією з причин т.зв. Євромайдану, який завершився на початку 2014 року поваленням влади президента та політичними змінами. Це означало прихід до влади прозахідних і проєвропейських політичних формувань на чолі з новообраним президентом Петром Порошенком. Політичну частину Угоди про

¹ The paper was prepared as part of the project APVV-21-0057 „Slovensko-Ukrajinská cezhraničná spolupráca počas a po pandémie COVID-19: faktory a perspektívy, dopad na politiky.“

асоціацію Україна ратифікувала наприкінці березня 2014 року, а економічну – у червні 2014 року.

Угода про асоціацію зосереджена на політичній асоціації та вільній торгівлі між ЄС та Україною. Політична частина угоди наближає Україну до ЄС. Вона відкриває нові канали для політичного діалогу та встановлює рамкові правила співпраці в сферах енергетики, транспорту чи освіти. Вона вимагає від України проведення реформ, поваги до демократичних принципів, прав людини та верховенства права. Серед іншого, ця угода дозволяє вільніше пересування працівників та визначає цілі щодо запровадження безвізового режиму між ЄС та Україною, який став реальністю 11 червня 2017 року. За винятком Великобританії та Ірландії, візовий режим поширюється на весь ЄС і всі країни Шенгенської зони. Це дозволяє громадянам України подорожувати без віз на короткий термін до 90 днів без прикордонного контролю [1].

Угода про асоціацію додатково узгоджує регуляторні системи ЄС та України через детальний графік перенесення частини законодавства ЄС у національне законодавство України. Угода про поглиблену та всеохоплюючу вільну торгівлю (ПВЗВТ) суттєво інтегрує ринки ЄС та України шляхом скасування імпорتنних тарифів та заборони інших обмежень у взаємній торгівлі. Вона також передбачає певні винятки та перехідні періоди для чутливих сфер, головним чином щодо торгівлі сільськогосподарською продукцією. Угода також частково інтегрує ринки державних закупівель [2].

Серед основних проблем названо внутрішні проблеми України та зовнішні проблеми, пов'язані з очікуваннями ЄС від України. Найбільшою проблемою є низький рівень інституційної спроможності в Україні. Це означає, що горизонтальне підпорядкування та координація погано організовані (наприклад, у кожному міністерстві є департаменти з питань ЄС, але вони не узгоджують єдину процедуру; є дублюючі потужності, які виконують ту саму діяльність). За словами представників політичної еліти, ЄС надає багато фінансування Україні, дуже їй допомагає, є багато донорів, але проблема в тому, що кожна країна надсилає своїх експертів, які суб'єктивно змушують Україну прийняти ті рішення, які вони застосували (наприклад, польські експерти у сфері державного управління, німецькі та канадські експерти пропагують реформи та рішення, які вони впровадили в своїх країнах і, з різних причин або не в повній мірі можуть бути застосовані в Україні). Часто в душі відповідей спостерігається протиріччя в політиці ЄС, оскільки окремі національні представники країн-членів часто відрізняються від офіційної політики ЄС, що створює для України проблеми з розумінням справжньої лінії політики ЄС [3].

Україна потребує і надалі потребуватиме технічної та технологічної допомоги або підтримки з боку ЄС. Україна отримує багато коштів на вирішення різноманітних проблем, але Україна не вміє ці кошти ефективно витратити або взагалі не може їх залучити (через бюрократичні причини та відсутність компетенції). Часто кошти залишаються невитраченими або їх навіть доводиться повертати до скарбниці ЄС. ЄС може допомогти, особливо у сфері побудови справді незалежних регуляторних органів для мережевих галузей або антимонопольних інституцій, які були б незалежними та аполітичними. Нинішні органи формально нібито незалежні, але на практиці знаходяться під впливом політичних еліт. Україна намагається врятувати свій національний суверенітет і фактично лише зараз намагається розбудувати свою національну ідентичність. Намагається підтримувати державну мову, тому нібито був прийнятий новий закон про освіту, який дуже критично сприйняв ЄС (особливо Угорщина). Хоча цей закон не відповідає Європейській хартії мов меншин, кажуть, що в українських селах поблизу кордону з Угорщиною вони навіть не знають державної мови, а в офісах та інших громадських місцях немає жодних вивісок чи позначок державною мовою, тільки угорською [2].

ЄС продовжуватиме підтримувати Україну, коли Україна впорається з внутрішніми соціально-економічними, але насамперед політичними та безпековими проблемами. Деякі представники висловили занепокоєння тим, що в державах-членах ЄС є лідери, які мають дуже добрі або понад стандартні відносини з Російською Федерацією, які за певних обставин можуть зупинити чи уповільнити інтеграцію України до ЄС або зашкодити нинішнім хорошим відносинам між партнерами [4]. ЄС переживає непрості часи. Деякі висловили переконання, що формат ЄС може змінитися з часом. Майже впевнено, що ЄС продовжить існувати в тій чи іншій формі, але замість вертикальної форми інтеграції, ймовірно, буде застосована мережева структура. Може статися так, що функція національних держав зміниться і національний суверенітет зміцниться за рахунок ЄС. Це залежить від нинішніх і майбутніх політичних еліт в ЄС. Проблемними напрямками вважають атомізацію та сепаратистські тенденції ЄС (Каталонія в Іспанії). ЄС має шукати інноваційні рішення, оскільки те, що він зазвичай застосовує, більше не працює або здебільшого неефективне. Багато умов, висунутих ЄС, які має виконати Україна, вже змінилися на рівні ЄС, тому постає питання, повинна чи не повинна Україна їх виконувати. Україна має бути не лише об'єктом директив чи регламентів, а й брати участь і бути залученою до процесів, які створюють нову політику та механізми функціонування ЄС.

References:

1. A.K.O. ABC o Európskej únii. Asociačné dohody. 2006. URL: http://www.europskaunia.sk/asociacna_dohoda (Citované dňa : 20.01.2025).
2. Círnér M. Európska únia ako produkt liberálno-idealistickej tradície medzinárodných vzťahov. E-polis.cz. 6. listopad 2012. URL: <https://www.e-polis.cz/clanek/europska-unia-ako-produkt-liberalno-idealistickej-tradicie-medzinarodnych-vztahov.html> (Citované dňa : 20.01.2025).
3. CHOCHOLOVÁ L. Asociačná dohoda s Ukrajinou. 2014. URL: <https://www.epravo.sk/top/clanky/asociacna-dohoda-s-ukrajinou-2558.html> (Citované dňa : 20.01.2025).
4. TASR. Asociačná dohoda EÚ s Ukrajinou už platí. 2017. URL: <https://www.aktuality.sk/clanok/517667/asociacna-dohoda-eu-s-ukrajinou-uz-plati/> (Citované dňa : 20.01.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-84>

**REVIVAL OF AUTOCRATIC TENDENCIES IN THE POLITICAL
STRATEGY OF THE RULING REGIME OF GEORGIA
IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR**

**ВІДРОДЖЕННЯ АВТОКРАТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ
В ПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ ПРАВЛЯЧОГО РЕЖИМУ ГРУЗІЇ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Marukhovskiy O. O.

*Candidate of Political Sciences,
Associate Professor,
Research Scientist at the Department of
Global Political Development Problems
Kuras Institute of Political and Ethnic
Studies of the National Academy of
Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Маруховський О. О.

*кандидат політичних наук, доцент,
науковий співробітник відділу
проблем світового політичного
розвитку
Інститут політичних і
етнонаціональних досліджень імені
І. Ф. Кураса Національної Академії
наук України,
м. Київ, Україна*

Ключовою ознакою політичної стратегії владного режиму в Грузії в період російсько-української війни є відродження авторитарних тенденцій. *Актуальність* дослідження політичної стратегії правлячого режиму Грузії в умовах російсько-української війни зумовлена необхідністю розуміння того, як країна реагує на нові виклики та

загрози, як вона визначає свої внутрішні і зовнішні пріоритети та як вона будує свої відносини з іншими країнами. Російсько-українська війна стала каталізатором геополітичної нестабільності та загострення протистояння між демократичними і авторитарними силами у світі, актуалізуючи питання вибору між демократією і авторитаризмом, між свободою та залежністю. У цьому контексті особливого значення набуває політична ситуація в сучасній Грузії, з її складною історією відносин з Росією, яка опинилася в епіцентрі геополітичного протистояння та на перехресті внутрішніх політичних процесів.

У складних умовах російсько-української війни, правлячий режим Грузії зіткнувся з необхідністю розробки та реалізації ефективної політичної стратегії, яка б враховувала як зовнішні, так і внутрішні фактори. *Головним напрямком зовнішньої політичної стратегії Грузії* під час широкомасштабної російської агресії проти України можна назвати: *балансування між підтримкою України та уникненням ескалації з Росією*. Ця політична стратегія балансування передбачає надання Україні гуманітарної допомоги, підтримку і солідарність з українським народом, обумовлену історичним досвідом російської агресії та окупації частини грузинських територій та умовне засудження російської агресії, але без різких кроків, які могли б спровокувати ескалацію з боку Росії. Разом з тим, як стверджується, «Грузія не збирається приєднуватися до західних санкцій проти РФ, а підтримка України обмежується голосуванням із засудженням дій Росії на міжнародних майданчиках (що у Тбілісі називають «політичною підтримкою») та наданням гуманітарної допомоги. Усе, що виходить за ці межі, у грузинській владі називають «спробами втягнення Грузії у війну» [1].

На початку широкомасштабного російського вторгнення в Україну Грузія надала Україні значну гуманітарну допомогу, включаючи медичне обладнання, ліки та генератори, зокрема передала Україні 200 т. гуманітарної допомоги, переважно продовольчих товарів [2], а уряд Грузії виділив з резервного фонду близько 320 тис. доларів, на які було закуплено фармацевтичну продукцію та медикаменти [3]. Грузія також бере участь у міжнародних ініціативах, спрямованих на підтримку України, зокрема у лікуванні поранених українських військових та підтримці біженців.

Однак, Грузія, приєднавшись до деяких міжнародних санкцій, запроваджених проти Росії, весь час уникала різких заяв та дій, які могли б бути розцінені Росією як агресивні, зокрема, відмовилася від постачання України зброї та військової техніки. Слід погодитися зі слушною думкою

Войцеха Гурецького про те, що «реакцію Грузії на війну в Україні можна назвати амбівалентною. Хоча Тбілісі засудив агресію, він не приєднався до антиросійських санкцій», які були проголошені західними державами та інституціями. «Більше того, на думку Києва, Грузія порушує їх і дозволяє Росії обходити їх... Позицію «доброзичливого нейтралітету» щодо агресора можна частково пояснити страхом перед російською загрозою, однак об'єктивно така позиція де-факто означає підтримку Москви... Це було зроблено нібито для того, щоб уникнути втягування країни у збройний конфлікт...» [4, р.1].

Крім того, зовнішньополітична стратегія правлячої партії «Грузинська мрія» де-факто передбачає поступове згортання процесів євроінтеграції Грузії, зумовлене проросійською орієнтацією цієї політичної сили, що, своєю чергою, є прямим результатом зусиль Російської Федерації із повернення Грузії у свою зону політичного та економічного впливу.

Головним напрямком внутрішньої політичної стратегії Грузії під час широкомасштабної російської агресії проти України можна назвати: *тенденції до посилення авторитарних методів правління*. Російсько-українська війна значно посилила поляризацію грузинського суспільства щодо боротьби за владу між різними політичними силами. Розбіжності між владою та опозицією щодо внутрішньополітичного курсу шляхів розвитку країни призвели до політичної нестабільності та соціальних конфліктів. Правлячий режим в Грузії, очолюваний домінуючою партією «Грузинська мрія», демонструє тривожні тенденції до посилення авторитарних методів правління, що проявляється у використанні адміністративного ресурсу та зловживанні владою, посиленні впливу олігархічних структур на політику. Як стверджує Лаура Хюльземанн, «диктатури «вчаться одна в одній» і «Грузія наслідує путінський приклад», при цьому російсько-українська війна «розділяє східне сусідство Європи: деякі країни наближаються до Європейського Союзу, а інші, включаючи Грузію, із задоволенням йдуть російським шляхом до авторитаризму» [5].

Особливої уваги заслуговує твердження Джошуа Кучери на «Радіо Свобода» про те, що тему російсько-української війни правляча партія Грузії активно використовувала для досягнення перемоги на парламентських та президентських виборах, будуючи «свою передвиборчу кампанію на протиставленні того, що відбувається зараз в Україні і в Грузії, подаючи вибори як доленосний вибір: між війною і миром. Однак, на думку критиків влади, уряд обіцяє не мир, а капітуляцію перед ворогом – Росією» [6].

Правляча партія «Грузинська мрія» постійно використовує тему російсько-української війни для виправдання обмеження свободи слова та консолідації своїх прихильників, послаблення і критики діяльності опозиції, звинувачуючи її у спробах дестабілізувати ситуацію в країні, для утримання та посилення влади, посиляючись на необхідність забезпечення національної безпеки держави. Протистояння влади та громадянського суспільства в Грузії, особливо в період 2023-2024 років набуває значного характеру, адже прийняття такого закону, як Закон *«Про прозорість іноземного впливу»* свідчить про наміри правлячого режиму залишити серед акторів громадянського суспільства тільки лояльні організації та відкотити рівень його розвитку приблизно на середину 90-х років. Фактично цей закон від «Грузинської мрії» опозиція назвала «авторитарним», тому що він багато в чому повторював аналогічний російський закон про іноагентів, «був скопійований з російського і має інструменти для розправи над критиками», що викликало занепокоєння як серед громадськості, так і міжнародної спільноти.

Фактично, правлячий режим намагається позбавити суспільство фундаменту для боротьби за власні права та інтереси, а також уникнути можливих повторень «Революції троянд», в якій політична опозиція та громадські організації усунули від влади автократичний режим Е. Шеварднадзе. Різкий перехід Грузії від авторитаризму до демократії в результаті «Революції троянд» призвів до фактичної акумуляції надшироких повноважень і ресурсів в руках виконавчої влади, а законодавчій і судовій гілкам влади залишилось виконувати лише формальні функції. Такі тенденції багато в чому зумовлені патріархальною культурою грузинського суспільства та історично традиційною довірою до харизматичного лідера, що пояснює надмірну концентрацію влади в руках президентів Грузії – З. Гамсахурдії, Е. Шеварднадзе та М. Саакашвілі.

Загалом, можна констатувати, що тенденції «відкатів» від демократичного до автократичного шляху розвитку країни вже стали циклічними в політичній історії Грузії. Прикладом цьому можуть бути президентства як Е. Шеварднадзе, так особливо М. Саакашвілі, що починали своє правління як демократичні реформатори, а покидали свої пости зі звинуваченнями в авторитаризмі. Тому специфіка таких тенденцій в Грузії зумовлена традиційною кавказькою клановістю, а головне – суспільно-політичними традиціями консерватизму, патерналізму, персоналізму та схильністю до авторитаризму, яка ментально сягає ще як у часи сталінізму, так і у часи панування в Грузії

кримінальних авторитетів в 90-ті роки. Саме це зумовило повернення олігархічних кланів в грузинську політику та державне управління, наслідком чого став черговий «відкат» від демократичного розвитку та євроінтеграції, яке можна спостерігати наприкінці 2024 року, який фактично відкрито був проголошений урядом, очолюваним представниками правлячої проросійської партії «Грузинська мрія».

Література:

1. Як Грузія стала важливим елементом у війні РФ проти України та Заходу. (26.02.2024). *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/02/26/7180481/> (дата звернення: 12.02.2025)
2. Хмельницька В. (26.03.2022). Грузія передала Україні 200 т. гуманітарної допомоги. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/gruziya-peredala-ukrayini-200-tonn-gumanitarnoyi-dopomogi-2020768.html> (дата звернення: 12.02.2025)
3. Грузія виділила 320 тисяч доларів на гуманітарну допомогу Україні. (26.02.2022). *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3413971-gruzia-vidilila-320-tis-dol-na-gumanitarnu-dopomogu-ukraini.html> (дата звернення: 12.02.2025)
4. Górecki W. (07.06.2022). Having your cake and eating it. Georgia, the war in Ukraine and integration with the West. *OSW Commentary*. Centre for Eastern Studies. No 454. URL: https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/OSW_Commentary_454.pdf (дата звернення: 14.02.2025)
5. Хюльземанн Л. (24.01.2024). Грузія наслідує приклад Путіна, йдеться в новому звіті. URL: <https://www.politico.eu/article/georgia-authoritarian-russia-putin-eu-democracy/> (дата звернення: 14.02.2025)
6. Кучера Д. (15.10.2024). Тему «війни в Україні» правляча партія Грузії використовує для досягнення перемоги на виборах. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/tema-viynv-v-ukrayini-hruzynska-mriya-vybory-ahitatsiya/33158242.html> (дата звернення: 15.02.2025)
7. Луканов Ю. (19.12.2024). Чому в Грузії проросійські рухи мають вплив: політолог розповів, як «Грузинська мрія» йшла від гасел демократії до авторитаризму. *ZMINA*. URL: <https://zmina.info/articles/chomu-v-gruziyi-prorosijsky-ruhy-mayut-vplyv-politolog-rozpoviv-yak-gruzynska-mriya-jshla-vid-deklaruvannya-demokratiyi-do-avtorytaryzmu/> (дата звернення: 15.02.2025)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-85>

**SHAPING THE AGENDA FOR DISCUSSION BETWEEN REGIONS
AND THE CENTER: CONTENT, PROBLEMS, PROSPECTS
FOR CONSENSUS**

**ФОРМУВАННЯ ПОРЯДКУ ДЕННОГО ДИСКУСІЇ
МІЖ РЕГІОНАМИ І ЦЕНТРОМ: ЗМІСТ, ПРОБЛЕМИ,
ПЕРСПЕКТИВИ КОНСЕНСУСУ**

Nahirnyi V. M.

*Candidate of Political Sciences,
Leading Researcher at the Political
System Department of the Center for
Domestic Policy Studies
National Institute for Strategic Studies
Kyiv, Ukraine*

Нагірний В. М.

*кандидат політичних наук,
провідний науковий співробітник
відділу політичної системи центру
внутрішньополітичних досліджень
Національний інститут
стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

Національний консенсус, в рамках якого під час війни не ведуться політичні дискусії щодо невирішених суспільно значимих проблем, став одним з важливих факторів внутрішньої стійкості України перед російською агресією. Цей консенсус зберігається. Разом з тим, і на центральному, і на регіональному рівнях ведеться підготовка до відновлення політичного процесу. Адже існує об'єктивна потреба широкої суспільної дискусії, в рамках якої мають бути обговорені як питання, роботу над якими перервало російське вторгнення, так і нові проблеми, сформовані вже під час війни.

Станом на початок 2025 року, є ознаки формування порядку денного дискусії між регіонами країни та центром. Перелік основних проблем з часом може коригуватись. Однак, найбільш значимі проблеми потребують врегулювання. Досягнення консенсусу з найбільш гострих питань – необхідна умова збереження національної єдності та внутрішньополітичної стабільності.

1. Завершення реформи децентралізації

У 2020-2021 роках реформа децентралізації визнавалась і вітчизняним, і європейським експертними середовищами одним з головних досягнень модернізації України за західними стандартами. Передача повноважень на рівень громад суттєво додала динаміки регіональному розвитку. Однак, реформа наразі не завершена. Більш

того, в умовах війни очевидно є реставрація централізації в управлінні. Представники місцевого самоврядування та громадянського суспільства зазвичай з розумінням ставляться до ситуації, однак наголошують, що така ситуація має бути тимчасовою.

Стратегічний курс України на завершення реформи залишається чинним. Вже під час війни, у 2023 році, було презентовано підготовлену Урядом «Дорожню карту реформи децентралізації» [1].

Але питання про обсяги повноважень інституту префектів, який має прийти на зміну обласним державним (під час воєнного стану – військовим) адміністраціям, залишається відкритим. З точки зору місцевих еліт, децентралізаційна реформа у її незавершеному вигляді є «достатньою». Саме місцеві еліти перед війною виступали де-факто проти утворення інституту префектів та фіксації результатів реформування у Конституції. Регіональні групи впливу, отримавши владу на виборах до органів місцевого самоврядування у 2015 та 2020 роках, стали головним розпорядником бюджетів громад. Відповідно, їх об'єктивний інтерес полягав у мінімізації контролю з центру.

Однак, після війни підходи регіональних груп впливу, з великою ймовірністю, зазнають змін. Досвід періоду воєнного стану, коли центральна влада перенаправила ПДФО військовослужбовців з місцевих бюджетів до центрального [2], а також – вилучила реверсну дотацію з місцевих бюджетів [3], спонукатиме регіональні еліти до пошуку компромісу з центром та позитивного сприйняття законодавчої (конституційної) фіксації політичних домовленостей.

2. Практична реалізація курсу на європейську інтеграцію

Потенціал суперечностей між центром та регіонами щодо євроінтеграції наразі не виглядає очевидним. Особливо, зважаючи на те, що в суспільстві склалась стійка консенсусна підтримка європейського вибору України. Разом з тим, проблемним полем може стати практична реалізацію курсу.

Під час війни велика кількість українських громад інтенсифікувала реалізацію політики встановлення побратимських (партнерських) стосунків з громадами Європи та світу [4]. Найчастіше, горизонтальна співпраця між містами України та Європейського Союзу передбачає пряму допомогу українським громадам, спільні проекти та обмін досвідом. Цей напрямок діалогу з представниками ЄС сприяє підвищенню стійкості України. Формується «живе» середовище співпраці. Фактично, громади створюють передумови для швидкого впровадження політик щодо регіональної, галузевої, гуманітарної взаємодії з країнами Європейського Союзу. У свою чергу, центральні

органи виконавчої влади ведуть роботу над створенням законодавчих, регуляторних, інституційних умов для вступу України в ЄС [5].

Зважаючи на те, що робота і на центральному, і на регіональному рівні ведеться у стресових для управлінських інституцій умовах, виникає ризик «розсинхронізації» політики європейської інтеграції. Формується два треки. В рамках першого, центр готує умови для вступу країни до ЄС. В рамках другого – регіони налагоджують практичну взаємодію. І від того, наскільки вдасться узгодити ці два треки, наскільки успішною буде взаємодія органів державної влади та місцевого самоврядування, залежить швидкість та якість інтеграції України в ЄС, відбудови та модернізації.

3. Формування нової політики регіонального розвитку та локальних стратегій

Регіони України зазнали хоч і завжди руйнівного, але різного впливу війни. Відтак, після її завершення постане питання не лише про відбудову, а й про ліквідацію диспропорцій між громадами з різних областей. Попередня підготовка до цієї роботи ведеться, умови її реалізації обговорюються [6].

У свою чергу, в регіонах України, які є тилловими, спостерігається прагнення зрозуміти, які наслідки матиме війна для них, як зміниться місце тієї чи іншої області в макрорегіоні, країні, Європі. Зокрема, у Львові, що у роки війни став містом-мільйонником, вже почалась дискусія про те, якою має бути оптимальна роль Львова та Львівщини у повоєнній Україні [7]. У інтелектуальному середовищі Львівської області є розуміння, що статусу «українського П'ємонту» вже недостатньо ні для реалізації амбіцій регіону, ні для того, щоб відіграти належну роль у збереженні та розвитку Української держави. Схожі процеси проектування майбутнього характеризують суспільно-політичні дискусії у Закарпатті [8] та інших регіонах. Зрозуміти, якими будуть післявоєнні умови для кожного з українських регіонів, вкрай важливо. Однак, далеко не всі регіони наразі, через війну, можуть провести таку дискусію. Але якісна національна політика регіонального розвитку має будуватись саме на базі локальних стратегій.

Російська агресія мала на меті, серед іншого, спровокувати розколи між владою та суспільством України, між центром і регіонами, між різними областями. Натомість, на місці всіх цих уявних «ліній розлому», Україна продемонструвала єдність. Багато в чому, так сталося завдяки якісному і постійному внутрішньому діалогу. РФ не облишила сподівань на внутрішню дестабілізацію України. Саме тому є потреба у продовженні відповідального діалогу всередині країни.

Зокрема, між центром і регіонами. Наведений перелік питань не вичерпує порядок денний відповідної дискусії. Але консенсус щодо вказаних проблем сприятиме збереженню національної єдності як під час війни, так і після її завершення.

Література:

1. Уряд презентував дорожню карту завершення децентралізації: 5 пріоритетних напрямків і план заходів до 2027 року. Агенція відновлення та розвитку. 2023. 15 листопада. URL: <https://ard-ukraine.org.ua/articles/uryad-prezentuvav-dorozhnyu-kartu-zavershennya-decentralizatsiyi-5-prioritetnih-napryamkiv-i-plan-zahodiv-do-2027-roku>
2. Військовий ПДФО буде спрямовано на армію: Закон прийнято. LIGA ZAKON. 2023. 8 листопада. URL: https://biz.ligazakon.net/news/223377_vyskoviy-pdfu-bude-spryamovano-na-armyu-zakon-priynyato
3. Керівники регіональних громад масово закликають уряд не вилучати гроші з місцевих бюджетів. Цензор.НЕТ. 2024. 14 листопада. URL: https://censor.net/ua/news/3519975/vyluchennya_grosheyi_z_mistsevyh_byudjetiv
4. Друг пізнається у війні: скільки побратимів з'явилося в українських міст після 24 лютого. TransparentCities. 2022. 6 липня. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/druh-piznaietsia-u-viini-skilky-pobratymiv-ziavylosia-v-ukrainskykh-mist-pislia-24-liutoho>
5. Єврокомісія почала опрацьовувати звіт України про виконання кроків четвертого кварталу 2024 року Плану для Ukraine Facility. EU-UA. 2025. 23 січня. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/yevrokomisiya-pochala-opratsovvuvaty-zvit-ukrayiny-pro-vykonannya-krokvichetvertogo-kvartalu-2024-roku-planu-dlya-ukraine-facility/>
6. Подкаст «Відбудова» з Віталієм Безгіним: майбутнє децентралізації в Україні. Вокс Україна. 2024. 22 жовтня. URL: <https://voxukraine.org/podkast-vidbudova-z-vitaliyem-bezginym-majbutnye-detsentralizatsiyi-v-ukrayini>
7. Кізима Р. Чому Великий Львів приречений бути «мегаполісом». ZAXID.NET. 2024. 8 жовтня. URL: https://zaxid.net/chomu_velikiy_lviv_prirecheniy_butiy_megapolisom_n1595305
8. Когуч Т. Мирослав Білецький, начальник Закарпатської ОВА: Релокація в нашу область продовжиться і після війни. Укрінформ. 2025. 9 січня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3946396-miroslav-bileckij-nacalnik-zakarpatskoi-ova.html>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-86>

**CHALLENGES AND PROSPECTS OF NATIONAL SECURITY
IN THE BALTIC STATES AND CENTRAL AND EASTERN
EUROPE IN THE CONTEXT OF THE WAR IN UKRAINE:
THE ROLE OF THE MILITARY AND CIVIL SOCIETY**

**ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
КРАЇН БАЛТІЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ
У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: РОЛЬ АРМІЇ
ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Obodianskyi Ya. M.

*First Lieutenant, Postgraduate Student
at the Department of Political Science,
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University;
Assistant of the Head of the Training
Division at the Department
of Military Training
Ivano-Frankivsk National Technical
University of Oil and Gas
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Ободянський Я. М.

*старший лейтенант, аспірант
кафедри політичних наук
Прикарпатський національний
університет імені
Василя Стефаника;
помічник начальника навчальної
частини кафедри військової
підготовки
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

Сучасний світ стикається з численними безпековими викликами, що мають як традиційний, так і гібридний характер. Глобалізація, стрімкий розвиток інформаційних технологій, зростання асиметричних загроз та військові конфлікти суттєво впливають на систему національної безпеки держав. В останні десятиліття відбулися радикальні зміни у сфері безпеки, що вимагають постійної адаптації державних інституцій до нових реалій. Особливо це стосується країн, які безпосередньо межують з агресивними державами або зазнають загроз своєму суверенітету.

Одним із ключових факторів трансформації системи безпеки є гібридна агресія, що проявляється через політичний, економічний, інформаційний та військовий тиск. Десятиліття війни на сході України, а тепер повноцінна агресія стали яскравими прикладами відкритої військової загрози, що доповнила вже наявні гібридні виклики. Ці події зумовили необхідність суттєвого перегляду усталених норм і

механізмів у сфері безпеки, адаптації державних інституцій до нових викликів, а також посилення координації між державою та суспільством для забезпечення національної стійкості.

У цьому контексті актуальним є дослідження процесів циклічної адаптації державних структур до змін у безпековому середовищі, особливо в умовах збройної агресії. Це включає аналіз процедур, інституційних механізмів, правових інструментів та стратегічних підходів, що забезпечують ефективне реагування на загрози. Особлива увага на роль збройних сил та громадянського суспільства у формуванні ефективних механізмів протидії загрозам, що є визначальним фактором забезпечення національної безпеки України, а також країн Балтії та Центрально-Східної Європи.

Російська агресія проти України змінила безпекову ситуацію не лише в регіоні, а й у всій Європі. Країни Балтії (Литва, Латвія, Естонія) та Центрально-Східної Європи (Польща, Чехія, Словаччина, Румунія, Угорщина) виявилися перед необхідністю посилення оборонних спроможностей та перегляду стратегій національної безпеки.

Значну увагу у стратегічних документах цих держав приділено питанням кібербезпеки, інформаційної протидії, зміцнення збройних сил та розвитку регіональної кооперації. У цьому контексті важливу роль відіграє НАТО, яке у своїй Стратегічній концепції прийнятій на Мадридському саміті 29 червня 2022 року визначає необхідність зміцнення оборонних можливостей Альянсу та підвищення рівня стійкості держав-членів. Документ наголошує, що російська федерація є найбільш значною і прямою загрозою безпеці держав – членів Альянсу та миру і стабільності в євроатлантичному регіоні. Вона використовує як традиційні військові засоби, так і гібридні методи для досягнення політичних цілей, що вимагає посилення спільних оборонних заходів та скоординованої протидії з боку союзників.

У Стратегічній концепції також підкреслюється важливість стійкості національних суспільств як основи для виконання основоположних завдань НАТО. Інвестиції у технологічні інновації, розвиток кіберзахисту, адаптація оборонних механізмів до нових викликів та зміцнення системи колективної оборони визначені як ключові напрями забезпечення безпеки. Крім того, передбачено розширення співпраці з Європейським Союзом у сфері безпеки та оборони для зміцнення трансатлантичних зв'язків і координації заходів у відповідь на загрози, що походять від авторитарних режимів і недержавних суб'єктів [3].

Відзначимо, що найбільшу динаміку в трансформації своїх стратегій національної безпеки демонструють країни Балтії для яких процеси європейської кооперації традиційно відзначалися більшою легкістю реалізації порівняно з євроатлантичною інтеграцією. Як зазначає М. Москалюк: "...на відміну від євроінтеграційного напрямку формування зовнішньополітичної стратегії країн Балтії, євроатлантичний курс спочатку не мав такої консолідованої підтримки на Заході" [2, с. 59]. Однак сучасні безпекові виклики змусили на швидку не тільки політико-правову, а й суспільну реакцію на користь євроатлантичного вибору як гаранта національної безпеці.

Якщо пробувати візуалізувати основні ризики та загрози для окресленого регіону, то слід було б виділити наступні:

- поширення військової загрози з боку рф (пряме вторгнення до інших країн регіону, гібридні атаки, енергетичний шантаж),
- кіберзагрози (збільшення кількості атак на державні установи та критичну інфраструктуру),
- економічна нестабільність, яка пов'язана з війною та глобальними викликами та, як наслідок, кризами.
- нелегальний обіг зброї та ризики терористичних актів,
- гібридні загрози (дезінформація, внутрішня дестабілізація, використання проросійських політичних сил для підриву стабільності держав та суспільств.

Що робити? Серед шляхів подолання цих викликів, на нашу думку, є:

- розширення військової співпраці в межах НАТО, але водночас зміцнення регіональну безпекової координації,
- посилення кіберзахисту, включно з розвитком військових (спеціальних) підрозділів для боротьби з кібератаками,
- зміцнення механізмів протидії дезінформації, використовуючи як державні, так і громадянські ініціативи,
- розвиток системи територіальної оборони, що дозволить швидко мобілізувати населення у разі кризи,
- запровадження більш ефективний та дієвого демократичного цивільного контролю над силовими структурами,
- інвестиції в енергетичну незалежність через диверсифікацію постачання та розвиток альтернативної енергетики.

Окрім зазначених вище викликів, для України, яка в умовах сучасних геополітичних змін може зіткнутися з ризиками зменшення безпекових гарантій та скорочення військово-фінансової підтримки, значним викликом, який негативно впливає на державний імідж, залишається не лише зовнішня агресія, але й сукупність внутрішніх структурних проблем.

Зокрема, високий рівень корупції, що пронизує всі сфери державного управління, включаючи й сектор національної безпеки та оборони, що становить суттєву загрозу для внутрішньої стабільності та ефективності функціонування державних інституцій та зовнішньополітичних амбіцій країни. Професор В. Марчук наголошує: “... для забезпечення ефективності та стійкості зусиль у боротьбі з корупцією Україні слід і надалі нарощувати хорошу репутацію розслідувань, кримінальних переслідувань та остаточних судових рішень у високопоставлених корупційних справах включно з арештом і конфіскацією злочинних активів. Також слід прагнути своєчасної та послідовної реалізації Державної антикорупційної програми на 2023–2025 рр., і необхідні зусилля щодо подальшої оптимізації та вдосконалення матеріального і процесуального кримінального права. Додатковим фактором дестабілізації виступає масштабний нелегальний обіг зброї та чим раз більші ризики гібридних загроз, які можуть проявлятися у вигляді терористичних актів, кібератак, силових провокацій, економічного саботажу та суспільних заворушень [1, с. 110].

Отож національна безпека України та регіону залишатиметься предметом постійного вдосконалення, оскільки ефективна протидія загрозам вимагає інтегрованих стратегічних підходів. Взаємодія збройних сил та громадянського суспільства відіграє ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи підвищення рівня обороноздатності та стійкості держав. Зміна політичного керівництва у США актуалізує необхідність для європейських країн зміцнювати власні оборонні спроможності та адаптувати свої безпекові стратегії до динамічних глобальних викликів. Зазначимо, що у цьому контексті будуть спрямовані наші подальші наукові дослідження, що є критично важливими для аналізу актуальних викликів та перспектив національної безпеки в умовах глобальної нестабільності.

Література:

1. Марчук В. Європейська інтеграція України: політичний і безпековий виміри. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. – 2024. – № 17. – С. 106–114. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-17-14>.
2. Москалюк М. Ф. Безпекова політика країн Балтії в умовах російсько-української війни. Регіональні студії. 2024. № 37. С. 58–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.37.10>.
3. Організація Північноатлантичного договору. Стратегічна концепція НАТО – 2022 URL: <https://www.nato.int/strategic-concept/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-87>

UNESCO AS AN ACTOR AND A PLATFORM IN THE CONTEXT OF HERITAGE DIPLOMACY

ЮНЕСКО ЯК СУБ'ЄКТ ТА ПЛАТФОРМА У КОНТЕКСТІ ДИПЛОМАТІЇ СПАДЩИНИ

Orlov S. Yu.

*Postgraduate student at the Department
of Political Science
and International Relations
Lviv Polytechnic National University
Lviv, Ukraine*

Орлов С. Ю.

*аспірант кафедри політології
та міжнародних відносин
Національний університет
«Львівська Політехніка»
м. Львів, Україна*

Дипломатія спадщини є новим терміном [3], який увійшов у науковий дискурс у 2010-х роках та має міждисциплінарне підґрунтя, що охоплює такі напрями, як політологія, міжнародні відносини, культурологія, історія тощо. Згідно з Тімом Вінтером (Tim Winter), котрий вважається автором цього терміну, дипломатія спадщини дефінюється, першочергово, як «сукупність процесів, за допомогою яких культурне та природне минуле, спільне для націй та між націями, стає «предметом для обміну, співпраці та форм спільного управління» [7]. На думку ж фінських дослідниць Туули Ляхдесмякі та Вікторії Чегінскас (Lähdesmäki and Čeginskas), існує ряд підходів до розуміння цього терміну – як частина м'якої сили або культурної чи публічної дипломатії, або ж як, наприклад, інструмент деколоніальної практики чи геокультурних впливів [3]. При цьому слід підкреслити, що усі підходи не є взаємовиключними. Дослідниці вказують, що один з підходів окреслює зовнішньополітичні дії, пов'язані зі спадщиною, особливо «в межах ЮНЕСКО» («in the framework of UNESCO») [3]. Водночас, визначається і роль ЮНЕСКО як одного з акторів дипломатії спадщини на міжнародній арені, включно з ICOM, ICCROM та іншими організаціями [3]. Відтак, маємо на меті нижче окреслити таку різносторонню природу ЮНЕСКО, виокремлюючи дії, заходи та функції, притаманні «ЮНЕСКО як акторові (суб'єктові)» або ж «ЮНЕСКО як платформі».

Одним із найбільш яскраво висвітлених кейсів діяльності ЮНЕСКО як суб'єкта міжнародних відносин, в контексті дипломатії спадщини, є ініційований проєкт «Повернення духу Мосулу» (Revive the Spirit of

Mosul). Як визначається в останньому документі зустрічі (meeting document), цей проєкт є «найамбітнішою кампанією ЮНЕСКО з реконструкції за останні десятиліття» [5]. Запуск цього проєкту відбувся у 2018 році. Протягом усього часу роботи в рамках проєкту ЮНЕСКО зміг відновити ряд знакових споруд в Мосулі (Велика мечеть Аль-Нурі, Церква Аль-Тахера, мінарет Аль-Габда, а також більше 120 будівель Старого міста) [5], що були зруйновані внаслідок бойових дій.

Разом із цим були проведені заходи із збереження нематеріальної культурної спадщини Мосулу. Також на пізніх стадіях відбулося залучення партнерів, зокрема ЄС, ОАЕ, Угорщина, Литва та інші країни й організації взяли участь у безпосередньому фінансуванні ряду мікропроєктів (наприклад, Литва та Угорщина профінансували відкриття Консерваційної Лабораторії у місті). У співпраці з Домініканським Орденом та Іракською владою були, проведені підготовчі роботи для реконструкції Церкви Чудотворної Діви (інша відома назва – Церква Богоматері Годинної) [5].

Таким чином, в рамках зазначеного проєкту, ЮНЕСКО реалізував функції суб'єкта дипломатії спадщини – реконструкція та збереження об'єктів матеріальної та нематеріальної спадщини – так і координаційну та об'єднуювальну.

Виокремити також слід створення списків ЮНЕСКО. Серед них виділимо, першочергово, Список об'єктів Світової спадщини (включає культурну спадщину, природний тип спадщини та змішану спадщину), Список шедеврів усної та нематеріальної культурної спадщини людства, Реєстр належних практик захисту (The Register of Good Safeguarding Practices), а також Збірку репрезентативних творів ЮНЕСКО. Хоча лише держави можуть подати кандидатів до включення у вищевказані списки ЮНЕСКО, однак сам відбір здійснюється спеціальними комітетами та згідно з унормованих критеріїв значимості, вказаних для конкретних об'єктів спадщини. Як приклад, Комітет зі Світової Спадщини ЮНЕСКО забезпечує «рівну репрезентацію різних регіонів та культур по всьому світу» (п. 2 ст. 8 Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини від 16.11.1972) [1]. Схожі формулювання є також й щодо інших комітетів, пов'язаних із іншими списками. Отже, даний підхід унезалежнює Комітети (а відтак і ЮНЕСКО) від певної країни чи культури. Відтак, сам лише факт створення списку, визначення критеріїв значимості, а також відбір претендентів до списку свідчить про діяльність ЮНЕСКО як суб'єкта (актора) у системі міжнародних відносин.

Списки ЮНЕСКО також створюють, певним чином, основу для загальнолюдського культурного наративу. Яскравими прикладами є ряд кейсів, зокрема включення соколиного полювання до Списку шедеврів усної та нематеріальної культурної спадщини людства. Одразу після прийняття Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини у 2003 році, ОАЕ хотіли його включити до культурного національного контексту. Однак, така стратегія стала невдалою саме через обрамлення традиції через національний (арабський) наратив, на що вказала ЮНЕСКО. Це призвело до зміни стратегії ОАЕ з просування соколиного полювання як саме загальнолюдської культури практики [6]. До цієї ініціативи пізніше долучилось понад 20 держав і, зрештою, у 2021 році їм вдалось спільними зусиллями включити соколине полювання до Списку під назвою «Соколине полювання, жива людська спадщина» [2]. Це вказує на чітку суб'єктну роль ЮНЕСКО (точніше її структурних одиниць – комітетів) щодо відбору об'єктів, які можливо включити у Списки, паралельно із цим також і на просування загальнолюдського наративу через відповідні списки.

Однак, спадщина, включена у дані списки, може також бути причиною конфліктів або ж їх інструментом. Є ряд прикладів використання державами списку ЮНЕСКО (та і ЮНЕСКО загалом) як аргументу для ведення культурних конфліктів або ж платформи для просування свого порядку денного. Важливо згадати суперечку щодо святкування Новрузу (Невруз) між рядом держав Азії, включно з Туреччиною та Іраном. Вона стала частиною політичного порядку денного Туреччини у пантюркістському контексті. Міжнародна організація тюркської культури (TURKSOY) просувала ідею святкування Новрузу в ООН [4], а також її інституціях, включно з ЮНЕСКО. Сама традиція святкування була включена до Списку шедеврів усної та нематеріальної культурної спадщини людства за допомогою подання спільної заявки від 13 держав у 2024 році. Однак, її використовують, передусім, у націоналістичному (як у випадку з Іраном) чи пан-націоналістичному (як з Туреччиною) дискурсі [4], що подекуди апропріює саму традицію та обрамлює її не як спільну традицію регіону, а як традицію конкретної культури, навіть попри намагання ЮНЕСКО залагодити відповідні наративи. Схожі непорозуміння щодо практик Новрузу (між рядом держав Азії, включно з Туреччиною, Іраном, Казахстаном) також спостерігаються щодо батіку (між Малайзією та Індонезією), сова-рігпа (між Китаєм та Індією) тощо.

Отже, є підстави вважати ЮНЕСКО як одного з центральних суб'єктів/об'єктів дипломатії спадщини. ЮНЕСКО як окремий актор є, передусім, організацією, що просуває загальнолюдський наратив та сприяє реконструкції, збереженню та підтримці об'єктів спадщини у світі. У свою чергу, вимір «ЮНЕСКО як платформи» виокремлює її в якості арени протистояння різних держав за право називати ту чи іншу спадщину (матеріальну, нематеріальну, природню тощо) своєю та/або просування конкретних об'єктів чи практик в межах свого національного (культурного) наративу.

Література:

1. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage: UNESCO Convention of 16.11.1972. URL: <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (дата звернення: 06.02.2025).
2. Decision of the Intergovernmental Committee: 16.COM 8.B.14. URL: <https://ich.unesco.org/en/decisions/16.COM/8.B.14> (дата звернення: 06.02.2025).
3. Lähdesmäki T., Čeginskas V. L. A. Conceptualisation of heritage diplomacy in scholarship. *International Journal of Heritage Studies*. 2022. P. 1–16. URL: <https://doi.org/10.1080/13527258.2022.2054846> (дата звернення: 06.02.2025).
4. Mozaffari A., Akbar A. Heritage diplomacy and soft power competition between Iran and Turkey: competing claims over Rumi and Nowruz. *International Journal of Cultural Policy*. 2023. P. 1–18. URL: <https://doi.org/10.1080/10286632.2023.2241872> (дата звернення: 07.02.2025).
5. Revive the spirit of Mosul: the rebirth of a city: a people's hope, a story of reconstruction 2018-2025: Programme and meeting document of UNESCO. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000383321> (дата звернення: 06.02.2025).
6. Sharing heritage? Politics and territoriality in UNESCO's heritage lists / B. Debarbieux et al. *Territory, Politics, Governance*. 2021. P. 1–17. URL: <https://doi.org/10.1080/21622671.2020.1854112> (дата звернення: 07.02.2025).
7. Winter T. Heritage diplomacy. *International Journal of Heritage Studies*. 2015. Т. 21, № 10. С. 997–1015. URL: <https://doi.org/10.1080/13527258.2015.1041412> (дата звернення: 06.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-88>

ELECTION RESULTS OF RIGHT-WING RADICAL PARTIES IN EUROPEAN UNION COUNTRIES IN 2024

ЕЛЕКТОРАЛЬНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПРАВОРАДИКАЛЬНИХ ПАРТІЙ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У 2024 РОЦІ

Ostapets Yu. O.

*Doctor of Political Sciences, Professor,
Dean of the Faculty of Social Sciences
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Остапець Ю. О.

*доктор політичних наук, професор,
декан факультету суспільних наук
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Nester O. I.

*Postgraduate student in Philosophy
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Нестер О. І.

*аспірант
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

У 2024 р. в Європейському Союзі відбулися парламентські вибори в Португалії (10.03.2024), Хорватії (17.04.2024), Болгарії (9.06.2024; 27.10.2024), Бельгії (9.06.2024), Франції (30.06.2024 р.; 7.07.2024 р.), Австрії (29.09.2024), Литві (11.10.2024; 27.10.2024), Ірландії (29.11.2024), Румунії (01.12.2024) та вибори до Європейського парламенту (6-9 червня 2024 р.). У багатьох країнах на виборах до національних парламентів високі електоральні результати здобули праворадикальні партії (Португалія, Бельгія, Франція, Австрія, Румунія). Високими були результати праворадикалів і на виборах до Європейського парламенту. У наших тезах окреслюються причини та наслідки електорального успіху праворадикальних партій для функціонування політичних систем країн Євросоюзу.

За результатами виборів до Європейського парламенту станом на 16.07.2024 р. було сформовано 8 фракцій. Структурування Європарламенту за результатами виборів 2019 і 2024 рр. подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння політичної структури Європарламенту 2019 та 2024 років (станом на початок установчої сесії 16.07.2024)

Назва депутатської групи (фракції)	К-ть депутатів, 2024 р.	К-ть депутатів, 2019 р.
Європейська народна партія	188	176
Прогресивний альянс соціалістів і демократів	136	139
Патріоти за Європу	84	–
Оновлення Європи	77	102
Європейські консерватори та реформісти	78	69
Ідентичність і демократія	–	49
Зелені – Європейський вільний альянс	53	71
Ліві	46	39
Європа суверенних націй	25	–
Позапартійні	33	62
Інші	–	–
Всього	720	705

Джерело: побудовано авторами на основі [] (2024 European election results)

Якщо розглядати структуру Європарламенту по шкалі «ліві – праві», то вона виглядає наступним чином: «Ліві» (**The Left**), «Прогресивний альянс соціалістів і демократів» (**S&D**), «Зелені – Європейський вільний альянс» (**Greens/EFA**), «Оновлення Європи» (**Renew Europe**), «Європейська народна партія» (**EPP**), «Європейські консерватори та реформісти» (помірні праві, м'які євроскептики) (**ECR**), «Патріоти за Європу» (радикальні праві, жорсткі євроскептики) (**PfE**), «Європа суверенних націй» (**ESN**) (ультраправі, жорсткі євроскептики). А також 33 мандати залишилися позафракційним депутатам.

Враховуючи успіх праворадикалів на європейських виборах ми подаємо в таблиці 2 розподіл національних партій за праворадикальними фракціями Європарламенту. Кількісні характеристики представництва праворадикалів, а також інших партій, які брали участь у виборах, у розрізі країн-членів ЄС показано у додатку А до нашої статті.

Таблиця 2

**Представництво національних партій у праворадикальних
фракціях Європейського парламенту**

Назва фракції (кількість депутатів)	Національні політичні партії, які утворюють фракцію
Європейські консерватори та реформісти (78 депутатів). Лідер – Дж. Мелоні («Брати Італії»)	«Брати Італії» (24), «Право і Справедливість» (Польща) (20), «Альянс за союз румунів» (6), коаліція «Нескорена Франція» (утворена партією «Реконкіста») (4), «Новий фламандський альянс» (3), «Шведські демократи» (3), коаліція «Разом» (Чехія) (3), «Грецьке рішення» (2), партія «Є такий народ» (Болгарія) (2), «Вітчизняний рух» (Хорватія) (1), «Національний народний фронт» (Кіпр) (1), «Естонська народна консервативна партія» (1), «Істинні фіни» (1) та інші.
Патріоти за Європу (84 депутати). Лідер – Ж. Барделл («Національне об'єднання»)	«Національне об'єднання» (Франція) (30), «Фідес» (Угорщина) (11), «Ліга Сальвіні» (Італія) (8), «ANO 2011» (Чехія) (7), «Австрійська партія свободи» (6), «Партія свободи» (Нідерланди) (6), «Голос» (Іспанія) (6), «Фламандський інтерес» (Бельгія) (3), «Chega!» (Португалія) (2), «Данська народна партія» (1) та інші.
Європа суверенних націй (25 депутатів). Лідер – Р. Ауст («Альтернатива для Німеччини»)	«Альтернатива для Німеччини» (14), «Відродження» (Болгарія) (3), «Конфедерація Свободи та Незалежності» (Польща) (3), «Свобода і пряма демократія» (Чехія) (1), «Наша Батьківщина» (Угорщина) (1), «Республіка» (Словаччина) (1), «Союз народу та справедливості» (Литва), «Реконкіста» (Франція) (1).

Джерело: побудовано авторами на підставі (2024 European election results).

У відповідності до електоральних результатів праворадикальних політичних партій на виборах до Європарламенту можна виокремити такі кластери країн: 1) країни, де праворадикальні партії перемогли на виборах (Франція, Бельгія, Італія); 2) країни, в яких праворадикальні партії здобули високий результат (2, 3 або 4 місце за результатами виборів) (Німеччина, Швеція, Іспанія, Португалія, Нідерланди, Греція, Румунія, Чехія, Польща, Словаччина); 3) країни, де такі партії не мають суттєвої електоральної підтримки (інші країни ЄС) (див. Додаток А).

Зазначимо, що вибори до Європейського парламенту (європейські вибори) мали троякий вплив на національні парламентські виборчі кампанії: 1) вплив у контексті підготовки до європейських виборів (Португалія, Хорватія); 2) безпосередній вплив у країнах, де вибори проходили в один день (Бельгія, Болгарія); 3) поствиборчий вплив результатів європейських виборів на національні соціально-політичні процеси, в тому числі і на результати парламентських (Франція, Австрія, Литва, Болгарія, Ірландія, Румунія). Результати праворадикальних партій на парламентських виборах 2024 р. в країнах ЄС подано в Таблиці 3.

Таблиця 3

Електоральні результати праворадикальних партій країн Європейського Союзу на парламентських виборах у 2024 році

Країна / назва парламенту (к-ть місць)	Назва партії (рік створення)	Електоральний результат %, к-ть місць	Участь в урядовій коаліції
Португалія / Асамблея Республіки (226)	Chega («Досить!») (2019)	18,0 (50) (+38) Третій результат	–
Хорватія / Сабор (151)	Вітчизняний рух (2020)	14 депутатів (-2)	+
Бельгія / нижня Палата представників (150)	Новий Фламандський альянс (2001)	16,7 (24) (-1) Перший результат	Не створена
	Фламандський інтерес (1979)	13,7 (20) (-2) Другий результат	
Франція / нижня палата Національні збори (577)	Національне об'єднання (1972)	125 депутатів (+36) Третій результат	–
	Різні праві	27 деп. (+17)	
	Союз крайніх правих (2024)	17 (нова)	
Австрія / нижня палата Національна рада (183)	Австрійська партія свободи (1949)	28,9 57 (+26) Перший результат	Не створена
Болгарія / Народні збори (240)	Відродження (2014)	13,3 (35) (-3) Третій результат	–
Румунія / Палата депутатів (329)	Альянс за об'єднання румунів (2019)	18,01 64 (+31) Другий результат	–
	«S.O.S. Румунія» (2021)	7,36 27 (нова) П'ятий результат	–
	Партія молодих людей (2023)	6,46 25 (нова) Шостий результат	–

Джерело: побудовано авторами на підставі (The European Elections Monitor).

Висновки. Композиція більшості у Європарламенті за результатами виборів не змінилася. До неї входять фракції Європейської народної партії (188 депутатів), «Прогресивний альянс соціалістів і демократів» (136), «Оновлення Європи» (утворюють європейські ліберали, 77 депутатів). Вказані фракції і попередньому парламенті утворювали більшість. У порівняння з попередніми результатами виборів до Європарламенту 2019 р. найбільше зростання можна констатувати у таборі праворадикальних партій (збільшення на 69 мандатів загалом). А станом на 31.12.2024 р. в 27 європейських країнах праворадикальні партії (31 партія) мають свої фракції в національних парламентах та приймають участь у діяльності уряду, що дозволяє стверджувати про важливі інституційні зміни в європейському партійному ландшафті. Найбільш потужний вплив цих партій спостерігається в Німеччині, Франції, Швеції, Фінляндії, Австрії, Данії, Італії, Нідерландах. У Європарламенті вказані партії об'єднані у форматі фракцій «Європейські консерватори і реформісти», «Патріоти за Європу» та «Європа суверенних націй».

До основних причин популярності радикальних правих у Євросоюзі відносимо такі: 1) міграційні процеси / міграційна криза 2015–2016 рр.; 2) зростання недовіри до «мейнстримних» партій; 3) російсько-українська війна; 4) євроскептицизм.

Але, незважаючи на популярність праворадикалів, мейнстримні правоцентристи (**EPP**), лівоцентристи (**S&D**), центристи (**Renew Europe** (**RE**)) залишаються і надалі найбільшими фракціями Європарламенту, основою депутатської більшості, що свідчить про незмінність курсу на розвиток демократії, захист індивідуальних та колективних свобод у Європейському Союзі.

Література:

1. Остапеч Ю., Ключкович А. Електоральні результати праворадикальних партій на виборах до Європейського парламенту 6-9 червня 2024 року. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. Випуск 19. С. 137–148.

2. European Parliament Elections 2019/ <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8600/CBP-8600.pdf> (дата звернення 14.02.2025).

3. 2024 European election results. <https://results.elections.europa.eu/en/> (дата звернення 14.02.2025).

4. The European Elections Monitor. <https://www.robert-schuman.eu/en> (дата звернення 14.02.2025).

ДОДАТОК А
Фракційна структура Європарламенту у розрізі представництва
депутатів від країн-членів Євросоюзу (станом на початок
установчої сесії 16.07.2024)

Країна	К-ть депут. .	The Left	S& D	Green s/ EFA	R E	EP P	EC R	Pf E	ES N	N *
Західна Європа										
Австрія	20		5	2	2	5		6		
Бельгія	22	2	4	2	5	3	3	3		
Греція	21	4	3			7	2	1		4
Данія	15	1	3	3	4	2	1	1		
Ірландія	14	3	1		6	4				
Італія	76	10	21	4		9	24	8		
Іспанія	61	4	20	4	1	22		6		4
Кіпр	6	1	1			2	1			1
Люксембу рг	6		1	1	1	2	1			
Мальта	6		3			3				
Німеччина	96	4	14	15	8	31			14	10
Нідерланд и	31	1	4	6	7	6	1	6		
Португалія	21	2	8		2	7		2		
Фінляндія	15	3	2	2	3	4	1			
Франція	81	9	13	5	13	6	4	30	1	
Швеція	21	2	5	3	3	5	3			
Всього	512	46	108	47	55	118	41	63	15	19
Центральна Європа										
Болгарія	17		2		5	6	1		3	
Угорщина	21		2			7		11	1	
Чехія	21			1		5	3	9	1	2
Латвія	9		1	1	1	2	3	1		
Литва	11		2	1	2	3	2		1	
Польща	53		3		1	23	20		3	3
Румунія	33		11	1	3	10	6			2
Словаччин а	15				6	1			1	7
Словенія	9		1	1	2	5				
Хорватія	12		4	1		6	1			
Естонія	7		2		2	2	1			
Всього	208	0	28	6	22	70	37	21	10	14
Всього ЄС	720	46	136	53	77	188	78	84	25	33

N*– незалежні

Джерело: побудовано авторами на основі (2024 European election results)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-89>

**INTERRELATION BETWEEN LAW AND RELIGION
AND THE INTERACTION OF STATE
AND CHURCH INSTITUTIONS**

**СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА І РЕЛІГІЇ ТА ВЗАЄМОДІЇ
ДЕРЖАВНИХ І ЦЕРКОВНИХ ІНСТИТУЦІЙ**

Palinchak M. M.

*Doctor of Political Sciences, Professor,
Dean of the Faculty of International
Economic Relations
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Палінчак М. М.

*доктор політичних наук, професор,
декан факультету міжнародних
економічних відносин
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Mandziuk M. V.

*Postgraduate student at the Department
of International Politics
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Мандзюк М. В.

*аспірант кафедри міжнародної
політики
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Найбільш повне обґрунтування ідея Божественного закону набуває в ученні богослова і філософа-схоласта Томи Аквінського. Згідно з ним, усі закони, за якими живуть люди, вписуються в єдину ієрархічну конструкцію: це вічний, природний і людський закони. Вічний закон є виразом Божественного розуму, частина якого міститься в Біблії і повчаннях святих. У теологічній літературі цей виражений у писанні закон називають також Божественним, хоча Тома Аквінський трактує Божественний закон як різновид вічного. Його призначення полягає в тому, що вся людська спільнота єдиного світу керується Божественним розумом. Законом слід вважати розумну систему управління людьми і речами, адже вона наявна в Божественній особі і створена Богом. Природний закон, зі свого боку, є за своєю суттю відображенням вічного закону в людській свідомості. Основний припис природного закону полягає в необхідності творити добро та уникати зла. Його важливість пояснюється тим, що кожна людина інтуїтивно має природну схильність досягати саме цієї мети. Але в суспільстві при цьому живуть люди, схильні до зла, тому їх слід змушувати силою і

страхом утримуватися від негідних вчинків. Для того щоб забезпечити цей примус саме й існують людські (позитивні) закони. Підкоряючись цим законам, людина одночасно здатна зрозуміти, як вона повинна діяти, і в таких не залежних від позитивних законів актах доброї волі стверджується природний закон. Таким чином, у концепції Томи Аквінського органічно об'єднані всі три джерела права, які разом утворюють єдину ієрархічну систему норм. Вищі з них не залежать від дій людини, а тому в людському світі «немає такого суверена, який міг би ці норми приватизувати» [5, с. 34].

Наявність взаємозв'язку між Божественним законом і людськими законами дає підстави припустити, що характер відносин у системі «людина-Бог» (зокрема рівність усіх людей у своїй гідності, як однаково викуплених Христом) може бути перенесено у сферу правової та державної етики, на що звертає увагу німецький правознавець О. Гьофе [4, с. 71].

У політичній філософії середньовіччя, одним із яскравих представників якої є Марсілій Падуанський, знайшла відображення ідея відокремлення церкви від держави. Згодом вона стала підґрунтям відповідної сучасної західної доктрини. Марсілій Падуанський, зокрема, доводив, що держава і світська влада мають перевагу над церквою. Остання ж не може мати жодних повноважень щодо примушення до чогось держави або втручання в її справи, оскільки це є прерогативою виключно імператорської влади. Найбільш повно цю ідею викладено в праці «*Defensor Pacis*» («Захисник миру», 1324), яку дослідники вважають найважливішим політичним трактатом епохи середньовіччя. Ця праця Марсілія, що заклала перші основи теорії світської держави, з'явилася в часи, коли в церковних колах і не тільки традиційно вважалось: політичну владу папі та земним правителям дає Бог, і це не підлягає сумніву. З точки ж зору Марсілія Падуанського, Бог дає владу людям, котрі виявляють свою волю у двох напрямках: з одного боку, вони виступають законодавцями в контексті наділення свого короля повноваженнями правити їх земним життям, а з іншого – виступають вірниками в контексті наділення папи повноваженнями направляти їх духовне життя. Відтак король і держава, покликані відповідати за спокій і добробут у земному житті, є вищими за папу і церкву, покликаних піклуватися про релігійні цінності й вічне життя [7, с. 36].

Дослідницьку увагу привертає і схема праворозуміння англійського філософа XVII ст. Дж. Локка. На противагу ідеям середньовічних богословів він розробив концепцію природного стану як стану повної свободи в управлінні людиною своїми діями, в розпорядженні власним

майном відповідно до того, що ця людина вважає необхідним для себе в рамках природного закону. Джерелом права, отже, виступає розум, за допомогою якого людина здатна з'ясувати, що для неї є необхідним. Варто зауважити, що людина в цьому вченні проголошується вільною не від Бога, а вільною в обранні своєї поведінки, в обранні цілей своїх дій і засобів їх досягнення, а також у розпорядженні продуктами своєї діяльності, які і становили зазначені цілі. Кожен індивід, за Дж. Локком, здатен мислити і визначати необхідне для себе. Коли ж природний стан людини опиняється під загрозою, його перетворення на стан війни замінюється угодою між індивідами про відчуження своїх прав та утворення держави – так званим «суспільним договором». Важливо мати на увазі, що згідно з таким договором людина зберігає за собою певні невідчужувані права, що повинно унеможливлювати її тотальну політичну залежність. Це поширює вимогу людської свободи зокрема й на сферу позитивного права [6, с. 131].

Більш докладну класифікацію моделей (типових видів) стосунків держави та релігійних об'єднань подає дослідник-правознавець Д. Вовк. За критерієм правового статусу церкви в державі він виділяє примат церкви над державою, підпорядкування церкви державі, державно-церковне протистояння та автономію держави і церкви [3, с. 176].

Модель підпорядкування церкви державі виникла в європейських країнах, де перемогла Реформація, а також у деяких католицьких країнах унаслідок зміцнення державної влади й на тлі бажання дати відповідь на державницькі прагнення католицької церкви у вигляді втілення принципу територіалізму. Цей принцип проголошує визнання повного державного суверенітету на всій території держави, зокрема й над усіма релігійними громадами та об'єднаннями. Гаслом при розбудові даної системи взаємовідносин стали слова «*cujus est regio, illius est religio*» («чия влада, того й віра»). Подібна модель обумовлює наявність державної чи офіційної церкви, якій надаються всілякі преференції і загальна підтримка. Права ж інших релігійних громад обмежені, свобода вільно обирати релігію значно звужена. Слід мати на увазі, що в радикальних варіантах принцип територіалізму може виявлятися в примусі до переходу громадян у лоно провідної церкви, у вигнанні з країни або навіть знищенні послідовників іншого – не пануючого в державі – віровчення [3, с. 177].

Проведені науковцями дослідження підтвердили, що особливим різновидом розглядуваної моделі є православна концепція «симфонії влади», основні положення якої були сформульовані ще за часів Візантійської імперії. В ідеальному вигляді за такої «симфонії» стирається чітка грань між державою і церквою – вони зливаються в єдине утворення, кінцевою метою якого є досягнення всіма підданими Божественного царства [1, с. 57; 2, с. 69].

Міжнародно-правову основу захисту права на свободу думки, совісті та релігії становлять акти ООН, регіональні угоди в галузі загальної концепції прав людини, а також міжнародні документи, що регламентують умови реалізації даного права як такого. Основними універсальними міжнародно-правовими актами у цій сфері є Загальна декларація прав людини від 1948 р., в якій право на свободу думки, совісті та релігії включене до Каталогу фундаментальних прав людини, Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього від того ж року, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 1966 р., Декларація про принципи міжнародного права щодо дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН від 1978 р., Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії та переконань від 1981 р., Конвенція про права дитини від 1989 р., Декларація про права осіб, котрі належать до національних або етнічних, релігійних чи мовних меншин від 1992 р. На регіональному рівні було частково продубльовано, а іноді й розширено коло прав і свобод, гарантованих державами на універсальному рівні. Провідне місце серед регіональних міжнародно-правових актів, що передбачають забезпечення реалізації і захисту права на свободу думки, совісті та релігії, посідають Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод від 1950 р., Американська конвенція права людини від 1969 р., Європейська рамкова конвенція про захист національних меншин від 1995 р. та деякі інші [7, с. 107].

Література:

1. Бальжик І. А. «Симфонія влади» як форма відносин держави і церкви. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2000. № 2. С. 55-58.
2. Бальжик І. А. Теократична держава та «симфонія влади». У кн.: *Держава і право: зб. наук. праць: Юридичні і політичні науки*. Вип. 32. Київ: Інститут держави і права Національної академії наук України, 2006. С. 67-75.
3. Вовк Д. О. Право і релігія: загальнотеоретичні проблеми співвідношення: монографія. Харків: Право, 2009. 224 с.
4. Гюфе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу. Пер. з нім. Л. А. Ситниченко, М. Д. Култаєвої. Київ: Альтерпрес, 2003. 264 с.
5. Ковальчук В. Б. Вчення Томи Аквінського про владу і закон. У кн.: *Держава і право: зб. наук. праць: Юридичні і політичні науки*. Вип. 28. Київ: Інститут держави і права Національної академії наук України, 2005. С. 33-41.
6. Локк Дж. Два трактати про врядування. Пер. з англ. О. Тереха, Р. Димерця. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 264 с.

7. Сорокун В. М. Міжнародно-правовий захист права на свободу совісті та віросповідання: монографія. Харків: Константа, 2010. 251 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-90>

PECULIARITIES OF STATE-CHURCH RELATIONS IN HUNGARY

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УГОРЩИНІ

Palinchak M. M.

*Doctor of Political Sciences, Professor,
Dean of the Faculty of International
Economic Relations
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Палінчак М. М.

*доктор політичних наук, професор,
декан факультету міжнародних
економічних відносин
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Tovt M. M.

*Postgraduate student at the Department
of International Politics
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Товт М. М.

*аспірант кафедри міжнародної
політики,
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Глибокі зміни в релігійному складі країни відбулися в XVI столітті, тому що вагома кількість угорців швидко прийняла протестантизм, спочатку у формі лютеранства з Німеччини, а потім у формі кальвінізму з Швейцарії. Реформатські течії швидко поширилися по всій території держави, і навіть там де католицизм був надзвичайно впливовим; шляхта підтримувала лютеранство. Угорська реформаційна церква стала символом національної культури, оскільки поширила Біблію народною мовою та сприяла освіті через свою шкільну систему.

Основний закон, конституція країни, передбачає свободу совісті та релігії, включаючи свободу вибору або зміни релігії чи переконань, а також свободу – одноосібно чи спільно з іншими, публічно чи приватно – сповідувати релігію чи переконання через релігійні акти чи церемонії чи будь-яким іншим способом у поклонінні, практиці та обрядах. Він забороняє релігійну дискримінацію, а також виступи, «спрямовані на приниження гідності» будь-якої релігійної громади [1].

Релігійна демографія в країні, згідно з національним переписом населення 2022 року, із 60 відсотків населення, яке відповіло:

- 50 % – римо-католики;

- 16 % – угорська реформатська церква (кальвіністи);
- 3 % – лютерани;
- 3 % – греко-католики;
- менше 1 % – євреї;
- 27 % повідомили про відсутність релігійної приналежності.

Інші релігійні групи, які разом становлять менше 5 відсотків населення, включають:

- Угорське євангельське братство;
- православні християнські групи;
- інші християнські деномінації;
- буддисти;
- мусульмани;
- та ін. [1].

Важливо зазначити, що основний принцип державно-церковних відносин передбачає – світоглядний нейтралітет держави [2, с. 81]. Згідно до 69 статті Конституції Угорщини: кожен має право на свободу думки, свободу совісті та свободу віросповідання; вільно вибирати або прийняти релігії чи переконання, а також свободу публічно чи приватно виражати або відмовлятися від вираження, сповідання та навчання таких релігій та переконань шляхом релігійних дій, обрядів чи будь-яким іншим способом, індивідуально чи групою. В Угорщині Церква і держава діють окремо одна від одної [3].

Згідно до Закону «Про свободу совісті і свободу віросповідання, а також про церкви», «церкви та релігійні віросповідання є носіями людських цінностей і відіграють значну роль у навчально-виховних процесах, у повсякденному житті суспільства» [2, с. 81].

Важливим в країні є питання реституції церковного майна. В період 1991-1992 рр. парламент Угорщини прийняв декілька реституційних законів [4, с. 169].

На суму оціненого майна, яке підпадало під реституцію, були видані цінні папери загалом 143 млрд. форинтів, з них:

- католицькій церкві належала компенсація за 2300 споруд;
- реформатській – за 1000;
- євангелістській церкві – більш ніж за 100 споруд [4, с. 169].

До прийняття змін та доповнень до Конституції Угорської Республіки у грудні 1994 р. парламент країни 10 червня 1991 р. прийняв Закон «Про колишню церковну власність» (XXXII/1991) [4, с. 169].

Протягом 2012 р. угорський уряд надав 35 млрд. форинтів (близько 161 млн. доларів США) додаткового фінансування церквам [5, с. 95].

Конституційно-правове регулювання державно-церковних відносин в Угорщині передбачає відокремлення держави та церкви. Всі зареєстровані церкви мають рівні права і обов'язки.

Важливо зазначити, що в школах Угорщини дозволено викладати релігію [5, с. 95].

В статті 32/А Конституції Угорщини зазначається, що Конституційний суд скасовує будь-які закони та інші статuti, які він визнає неконституційними. Конституційний Суд має повноваження скасовувати закони, що порушують невід'ємні права на життя та людську гідність, право на захист персональних даних, право на свободу думки, свободу совісті та свободу релігії [3].

Згідно до законодавства Угорщини, держава не може ні керувати, ні створювати будь-які установи для контролю чи моніторингу релігійних груп. Церковні доктрини, внутрішні правила церкви та статuti не підлягають державному перегляду [1].

Вагоме місце в країні займають відносини з Ватиканом, адже договори зі Святим Престолом регулюють відносини між державою та Римо-Католицькою Церквою, включаючи:

- фінансування державних послуг і релігійної діяльності;
- та врегулювання претензій щодо майна, конфіскованого державою в епоху комунізму [1].

Варто відзначити, що згідно до даних «2023 Report on International Religious Freedom: Hungary», Угорщина також має офіційні угоди з Угорською реформатською церквою, Угорською лютеранською церквою, та іншими. Вони охоплюють такі питання, як релігійна освіта та виплати від держави церквам, які надають освітні чи соціальні послуги від імені держави [1].

Література:

1. 2023 Report on International Religious Freedom: Hungary. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-report-on-international-religious-freedom/hungary/>
2. Палінчак М.М., Лешанич М.М. Правове регулювання державно-церковних відносин в країнах Центрально-східної Європи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2014. Випуск 24. Том 1. С. 77-84
3. The Constitution of the Republic of Hungary. URL: <https://wipo.lexres.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/hu/hu047en.html>
4. Палінчак М. М. Конституційно-правове регулювання державно-церковних відносин в Угорській Республіці. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 56. С. 166-172
5. Палінчак М. М., Рудольф Кухарчик, Стебляк Д. М., Пупена В. В. Релігійний чинник у міжнародних відносинах: навч. посіб. Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2020. 240 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-91>

LOCAL ELECTIONS IN TRANSCARPATHIA 2020

МІСЦЕВІ ВИБОРИ НА ЗАКАРПАТТІ 2020 РОКУ

Panova A. O.

*Postgraduate student at the Department
of International Politics
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Панова А. О.

*аспірант кафедри міжнародної
політики
Ужгородський національний
університет,
м. Ужгород, Україна*

Місцеві вибори 2020 р. в Україні проводилися за новими правилами, які були встановлені Виборчим кодексом (2019) та відбулися в період завершення чергового етапу реформи децентралізації [1]. За результатами вказаної реформи на Закарпатті була скорочена кількість районів з 13 до 6 та утворено 64 територіальні громади [3]. У 30 з них вибори відбулися за новою пропорційною виборчою системою з напіввідкритими списками та 5 % виборчим бар'єром [1].

Головними суб'єктами виборчого процесу були такі політичні сили: 1) парламентські партії: «Слуга народу», «Європейська солідарність», «Опозиційна платформа – За життя» (ОПЗЖ), ВО «Батьківщина», «Голос»; 2) новоутворені регіональні партії: «Команда Андрія Балоги» та «Рідне Закарпаття»; 3) етнічні регіональні партії: КМКС-Партія угорців України (КМКС-ПУУ) та Демократична партія угорців України (ДПУУ); 4) локальні партійні проекти («Партія твого міста»), які приймали участь у виборах за технологією «політичної франшизи».

Головна характеристика місцевих виборів-2020 на Закарпатті – зміна векторів політичної конкуренції. Якщо більше 10 років у краї домінувала партія «Єдиний Центр», то на виборах 2020 р. в області конкурували 8 розрізнених груп впливу, а відтак результати виборів були важко прогнозовані: «Команда Андрія Балоги», ОПЗЖ, «Слуга народу», ВО «Батьківщина», КМКС-ПУУ, ДПУУ та «За майбутнє», яка представляла «стару» партійну номенклатуру політичних сил, які втратили популярність у виборців.

Показовими, звичайно, були результати виборів до Закарпатської обласної ради (див. табл. 1).

У таблиці 1 результати місцевих виборів 2020 р. подано у порівняльному аспекті з результатами виборів 2010 та 2015 рр. Як видно з таблиці, починаючи з 2010 р. результат регіональних партій на виборах до Закарпатської обласної ради становить понад 42 % голосів виборців, що свідчить про вагомий вплив регіональних політичних партій на електоральний вибір.

Результати виборів до районних, міських, селищних та сільських рад також засвідчують високі результати регіональних партій (див. табл. 2).

Таблиця 1

**Порівняльний аналіз представництва політичних партій
у Закарпатській обласній раді VI, VII та VIII скликання**

Назва політичної сили	Обласна рада VI скликання (2010 рік, 108 депутатів, %)	Обласна рада VII скликання (2015 рік, 64 депутати, %)	Обласна рада VIII скликання (2020 рік, 64 депутати, %)
ПП «Єдиний Центр»	45 (41, 7 %)	19 (29,6 %)	—
ВО «Батьківщина»	8 (7,4 %)	7 (10,9 %)	8 (12, 5 %)
Партія регіонів	38 (35,2 %)	—	—
«КМКС»-ПУУ	3 (2,8 %)	8 (разом з ДПУУ) (12,5 %)	8 (12, 5 %)
ДПУУ	4 (3,7 %)	—	—
ПП «Фронт змін»	5 (4,6 %)	—	—
ПП «Сильна Україна»	4 (3,7 %)	—	—
СПУ	1 (0, 9 %)	—	—
ПП «Блок Петра Порошенка «Солідарність» (у 2020 р. «Європейська солідарність»)	—	15 (23,4 %)	6 (9,4 %)
ПП «Відродження»	—	11 (17,2 %)	—
ПП «Опозиційний блок»	—	4 (6,2 %)	—
«Рідне Закарпаття»	—	—	12 (18, 7 %)
«Слуга народу»	—	—	11 (17, 1 %)
«Команда Андрія Балоги»	—	—	7 (10, 9 %)
«За майбутнє»	—	—	6 (9, 3 %)
ОПЗЖ	—	—	6 (9, 3 %)
Результат регіональних партій загалом	48, 2 %	42, 1 % (27 депутатів)	42, 1 (27 депутатів)

Джерело: [3; 4]

Таким чином, найбільшу кількість депутатських мандатів на Закарпатті здобули партії «Рідне Закарпаття» (347), «Слуга народу» (276), «Команда Андрія Балоги» (188) та ВО «Батьківщина» (161).

Таблиця 2

**Результати виборів у закарпатську обласну, районні, міські,
селищні та сільські ради Закарпатської області
(кількість мандатів)**

Назва партії	Закарпат. обласна рада (64)	Міські ради (327)	Районні ради (244)	Селищні ради (417)	С.* ради (788)	Разом (1824)
Рідне Закарпаття	12	64	51	82	138	347 (19,0 %)
Слуга народу	11	49	47	57	112	276 (15,1 %)
Команда Андрія Балоги	7	31	30	36	84	188 (10,3 %)
ВО «Батьківщина»	8	36	28	31	58	161 (8,8 %)
За майбутнє	6	30	19	28	42	125 (6,8 %)
КМКС-Партія угорців України	8	27	15	23	51	124 (6,7 %)
ОПЗЖ	6	23	18	26	43	116 (6,3 %)
Європейська солідарність	6	17	17	10	18	68 (3,7 %)
ДПУУ	–	8	3	3	6	20 (1,0 %)
Самовисунення	–	5	4	97	236	342 (18,8 %)
Разом	64	290	232	393	788	1767

*С. Р. – сільські ради.

Джерело: [3; 4]

Отже, «за результатами виборів до Закарпатської обласної ради було обрано 8 політичних партій: 4 парламентські («Слуга народу», ВО «Батьківщина», «Європейська солідарність», «Опозиційна платформа – За життя»), 3 регіональні («Рідне Закарпаття», «КМКС»-Партія угорців України, «Команда Андрія Балоги») та нова політична партія «За майбутнє». Головою обласної ради 7 грудня 2020 р. був обраний очільник Закарпатської ОДА О. Петров («Слуга народу»), який очолив на виборах партійний список до Закарпатської обласної ради. За нього проголосували 37 депутатів. «Слуга народу» (11), «Рідне Закарпаття» (12), ВО «Батьківщина» (8), «Європейська солідарність» (6).

Заступниками голови обласної ради були обрані: А. Шекета (ВО «Батьківщина»), Д. Ман («Європейська солідарність»). «Рідне Закарпаття» отримало посаду очільника ОДА: ним став А. Полосков (7 грудня 2020 р.). Відповідно в опозиції залишилися: «За майбутнє» (6), КМКС-ПУУ (8), «Команда Андрія Балоги» (7), ОПЗЖ (6)» [2].

Змінили місцеві вибори і структуру партійної конкуренції в області, яка на нинішній день виглядає наступним чином: 1) парламентські партії («Слуга народу», ВО «Батьківщина», «Європейська солідарність»); 2) регіональні партії («Команда Андрія Балоги», «Рідне Закарпаття»); 3) етнічні регіональні партії (КМКС-Партія угорців Закарпаття, Демократична партія угорців Закарпаття).

Література:

1. Виборчий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення 01.02.2025).

2. Остапець Ю., Кемеш О. Закарпатська «коаліціада»: трансформація більшості у Закарпатській обласній раді впродовж 2020–2023 років. Актуальні питання публічного управління в регіоні: зб. наук. праць аспірантів, викладачів, стейкхолдерів; Випуск 2. Ужгород: ФОП Сабов А. М., 2024. С. 66–74.

3. Остапець Ю., Копинець Ю. Регіональні особливості електоральних практик у контексті місцевих виборів 2020 року. *Політичні партії і вибори: збірник статей і тез за результатами четвертої міжнародної наукової конференції кафедри політології «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 28 листопада 2020 року* / за ред. Анатолія Романюка і Віталія Литвина. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. С. 14–34.

4. Офіційний сайт ЦБК. URL: <https://www.cvk.gov.ua/> (дата звернення 25.12.2025).

5. Павленко І. Аналіз результатів виборчої кампанії до місцевих органів влади 25 жовтня 2020 р. Аналітична доповідь. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/analit-dopovid-2.pdf> (дата звернення 04.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-92>

**THE CONCEPT OF CROSS-BORDER COOPERATION
AND INTERCULTURAL DIALOGUE
AT THE EU'S EASTERN BORDERS**

Polgár I.

PhD,

*Associate Professor at the Department of International Relations
and European Studies
University of Oradea
Oradea, Romania*

The European model and its institutionalization by creating the European Union was both Europe's answer to the material and moral disaster caused by the Second World War and the project meant to promote freedom, prosperity and justice, including social justice too.

Having in view these objectives which have never been subsequently amended or abandoned, European Union has built a set of functional values, among which freedom has taken the role of polarizing all normative and institutional approaches of the European Union.

European Union and integration in the European Community developed itself on three basic ways, creation of a common market, development of common institutions and several common policies. Market integration has progressed a long way, although it stops and restarts again. The institutional integration is left behind, but the most difficult of all is represented by the common policies, especially where they have required founding.

With the reform of the Structural Funds, regions have gained a key role in the design and implementation of regional policy. Yet some of the weakest regions were not equipped with appropriate institutional structures and have struggled to benefit.

While the reform may have given regions an entitlement to participate, we argue that some have lacked the capacity to do so effectively. In this context, enlargement raises questions over the future of the Funds, and how far a commitment to cohesion and convergence can be maintained.

As the EU takes on new members and its external boundaries gradually shift, socio-economic and political transformations are taking place at the borders that not only adumbrate new regional development opportunities but also many potential problems and tensions. In an enlarged Europe there are

necessary long-term commitments to support local and regional initiatives of cross-border cooperation [Athanasiu, 7-8, 2013].

All this can be achieved through comprehensive cooperation that transcend political, economic and cultural dividing lines and that address socio-economic disparities, political tensions and potential conflicts of interest. The new research perspectives have contributed to the fact that borders are now largely understood to be multifaceted social institutions, rather than simple markers of state sovereignty.

Analyzed through the economic lens, the “national state” in its classic sense is perceived both by the local investor, as well as the foreign investor as an obstacle to the smooth exchange of goods and consequently, a source of diminishing of profit. “Europe without borders” could provide the ideal space in which inputs could freely cooperate, in real conditions of competitiveness, and trade might move towards a market free from customs duties, excise or another protectionist means [Weber, 58, 2001].

National economies have proved incapable of responding within parameters of maximum efficiency to world market demands, to global exchange and to capital movement, therefore the latest solutions recommend the adoption of “borderless world” concept, developed by Kenichi Ohmae in 1995.

Regional economic policies offered for a while solution to microeconomic problems, but not to the macroeconomic ones. However, they were the first form of cross-border cooperation and brought coherence and synergy to different economic and equity instruments [Iancu, 6, 2005].

However, the procedure for accession to the European Union is extremely difficult today because it is conditioned by a long line of institutional and economic parameters which optant states must meet in advance; there are also subjective reasons that go beyond the statutory framework of the European Union.

Along with states targeting their entry into the Union, there are countries on the continent that fall within the institutional and economic standards claimed by the Union but which are not interested in joining the organization, such as Switzerland or Norway. This does not mean that they would fall outside the circuit of cultural and economic values. It is obvious that we are dealing with two kinds of community aspirations.

It is also obvious that migration is not a modern-era phenomenon, it is the 21st Century’s globalization that has rendered it a truly global topical issue. On a relatively small scale, one of the priorities of the European Union is to remove barriers to professional mobility issuing from its on-integration processes, as long as workers mobility is essential for the proper operation of the internal market itself. The EU aims to raise public awareness of this right

and to support jobseekers in their search at regional level through the European employment service network, the vast job database and the EURES portal are in the forefront of the EU's efforts to promote work mobility. Facilitating mobility also helps out the labor markets and therefore the workers who choose mobility should not be penalized as a consequence [Costea, 13-16, 2013].

Starting from the observation that apparent abolishing of borders has not led to the expected cross-border interaction and that borders are not only tangible barriers and other concepts and factors like cultural differences, previous historic happenings and lack of infrastructure, can be a trigger or a stop button for the border the cross-border cooperation phenomenon.

Cross-border marketing, evolution of economies, better understanding markets have limited a lot the unacceptable, the unfamiliarity and contributed to transform unfamiliarity as an acceptable barrier, therefore creating and supporting the border movements [Polgar, 117-131, 2021].

In order to get the people mobile, especially across borders, there should be a reason to do so, in other words, some kind of attracting force is needed. Efforts for stimulating and enhancing European integration have had not reached their set bar.

Cross-border programs and development are relevant to the extent that they do not consider the borders as almost exclusively barriers that have to be overcome. What has to be done is to make the inhabitants of the border-regions aware of these differences along the border, and consequently of each other. The other side should stay and/or be made relevant and attractive. In that case people should be encouraged to change their mental disposition towards the border, or to be more precise, towards the other side. To consider the other side, including its differences and unfamiliarity, is as relevant as it is a necessary, albeit insufficient, precondition for interaction.

Freedom in all its forms, freedom of movement of persons, goods, capital, services, in time has integrated a double function, on one hand, a fundamental value that has established all other organizational principles of the European Union and, on the other hand, an essential premise in improving the normative framework of the European Union. Of course, freedom is neither at community nor at individual level a value by itself, not even a negation of national identity or any other human needs [AthanasIU, 7-8, 2013].

The European Union must not be built as a model of social and political organization upon the ruin of the nation states. On the contrary, the European model founded on the basic value of freedom is enhanced by rejoining freedom with social solidarity and human rights [Giddens, 13, 2006].

References:

1. Athanasiu, Alexandru "Foreword", in *"The Frontier Worker – New Perspectives on the Labor Market in the Border Regions"*, ed. Adrian Claudiu Popoviciu, Dana Cigan, p. 7-8, Bucharest, C.H. Beck, 2013
2. Claudia-Ana, Costea, "The Free Movement of Workers, Challenges and Trends" in *"The Frontier Worker – New Perspectives on the Labor Market in the Border Regions"*, ed. Adrian Claudiu Popoviciu, Dana Cigan, p. 13-16, Bucharest, C.H. Beck, 2013
3. Giddens, Anthony, Patrick Diamond, Roger Liddle, *Global Europe, Social Europe*, p. 13, Polity Press, Cambridge, 2006
4. Iancu, Aurel, Eugen Simion, *Dezvoltarea economică a României: competitivitatea și integrarea în Uniunea Europeană*, București: Academia Română. Secția de Științe Economice, Juridice și Sociologie, p. 6, Editura Academiei Române, 2005
5. Polgar Istvan, *Intercultural dialogue and corporate identity. Tools for promoting cross-border employment in the Romanian-Hungarian cross-border region*, in F. Chirodea, C.V. Toca, L. Soproni, K. Czimre, *Regional Development at the Borders of the EU*, Revista Crisia, Vol. LI, supliment no.2, p. 117-131, 2021
6. Weber, Renate, *Un concept românesc privind viitorul Uniunii Europene*, p. 58, Iași: Editura Polirom. 2001

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-93>

ECONOMIC INTERESTS AND ENERGY DEPENDENCE: INFLUENCE ON SANCTIONS POLICY AGAINST RUSSIA

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ЕНЕРГЕТИЧНА ЗАЛЕЖНІСТЬ: ВПЛИВ НА САНКЦІЙНУ ПОЛІТИКУ ПРОТИ РОСІЇ

Savchuk V. R.

Postgraduate student at the Department
of Political Science
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Савчук В. Р.

аспірант кафедри політології
Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Зовнішня політика Європейського Союзу (ЄС) традиційно ґрунтується на балансуванні інтересів між наднаціональними

структурами ЄС та зовнішньою політикою окремих держав-членів. У зв'язку з цим пошук консенсусу завжди виступав ключовим елементом міждержавної комунікації під час прийняття необхідних рішень, зокрема у сфері реагування на російську агресію в Україні.

З початку агресивних дій Російської Федерації (РФ) проти України країни світу, а зокрема держави Європи, які знаходилися в безпосередній близькості до військових дій, переважно сформували позицію підтримки України та принципів міжнародного права. Це створювало передумови для ухвалення життєво важливих для України рішень, незважаючи на наявність бюрократичних перепон. Проте, поряд із бюрократичними бар'єрами, інші чинники також стримували активну участь європейських країн у вирішенні українського питання. Російська агресія стала суттєвим випробуванням європейської єдності, оскільки розбіжності у підходах окремих держав, зумовлені політичними трансформаціями в урядах, економічними питаннями, а особливо енергетичними факторами виявилися особливо помітними.

Рішення щодо підтримки України, які вимагали затвердження простою більшістю держав ЄС (такі як фінансування гуманітарних програм або вирішення технічних аспектів), приймалися без значних дискусій. Натомість більш політично важливі сфери, зокрема комплексні санкційні заходи, викликали неоднозначність та супротив частини представників країн ЄС, що призводило до тривалих обговорень під час затвердження та ухвалення відповідних рішень.

У випадках, коли більшість країн ЄС висловлювала бажання підтримати Україну проти російської агресії, часто виникала протидія з боку держав, економічно залежних від РФ. Таке положення справ або обмежувало надання допомоги Україні, або зменшувало її якісні характеристики. Загалом, протягом усього періоду агресії спостерігалася тенденція, що чим далі від театру бойових дій знаходилася держава, тим меншою була її готовність підтримувати Україну у протистоянні агресору.

Одним із ключових інструментів протидії російській агресії залишалися санкційні заходи, що мали на меті стримати подальшу ескалацію конфлікту та донести до РФ єдиний посил Західних країн у протидії агресивним намірам Кремля. Однак прийняття санкційних рішень виявилось надзвичайно складним процесом, оскільки значна частина країн ЄС мала власні політичні та економічні інтереси, пов'язані з Росією, і не завжди була готова відмовитися від цих інтересів заради підтримки України та дотримання норм міжнародного права.

Саме такого типу взаємодія була надзвичайно важливим фактором, що ускладнював стримування агресора. Згідно з дослідженням, проведеним науковцями Пенсильванського університету, П. Сілвою та З. Селденом, держави з вищим рівнем економічної взаємозалежності виявляють меншу готовність підтримувати санкційні заходи щодо Росії порівняно з тими, де рівень взаємодії є нижчим, що свідчить про позитивну кореляцію між економічною взаємозалежністю та підтримкою санкцій серед держав-членів ЄС [4, с. 243]. У зв'язку з цим, попри загальну позицію ЄС щодо підтримки сторони, що страждає від агресії, спостерігалися внутрішні протиріччя при узгодженні окремих аспектів такої підтримки.

З початку російської агресії в Україні країни ЄС активно приєднувалися до засудження відповідних дій РФ. Зокрема, 3 березня 2014 року Рада міністрів закордонних справ ЄС висловила засудження дій РФ в Україні [3], проте вже 6 березня, під час засідання Європейської Ради, спостерігалось формування помітних дискусій щодо заходів, що мали стати відповіддю на майбутню анексію території України. Як зазначає нідерландський історик і помічник президента Європейської Ради Г. В. Ромпея, Л. В. Міделлаар, деякі країни, зокрема Польща, держави Балтії, Велика Британія та Швеція, виступали за застосування жорстких заходів проти агресора, тоді як більшість країн Південної, Центральної та Східної Європи, а також країн Бенілюкс, прагнули уникнути прямої конфронтації задля збереження торговельних інтересів. Німеччина та Франція займали позицію, що знаходилася між крайніми точками зору [1, с. 120]. Однією з причин виникнення зазначених суперечностей була неоднорідність економічної залежності від Росії. Додатково, дискусії охоплювали оцінку ефективності санкційних заходів, їх вплив на економіку країн ЄС, а також пошук оптимального балансу між тиском на РФ та мінімізацією негативних наслідків для європейських економік.

У 2014 році економічні системи країн, таких як Італія, Німеччина, Австрія, Угорщина, Греція та Кіпр, демонстрували значну залежність від економіки РФ. Незважаючи на це, після факту анексії Криму країнам ЄС було необхідно запровадити санкційні заходи. Прийняті обмеження виявилися менш жорсткими, ніж це вважали за необхідне представники деяких держав, проте вони стали компромісним варіантом, який дозволяв уникнути загострення ситуації в Україні, зберігаючи при цьому демонстрацію підтримки України у протистоянні агресії Росії. Санкційні заходи включали персональні обмеження, зокрема замороження активів та заборону на в'їзд для окремих російських

чиновників і бізнесменів, а також економічні обмеження щодо торгівлі з Кримом [2, с. 25]. Проте варто зазначити, що, незважаючи на те, що санкції містили факт підтримки України, їх недостатня агресивність свідчила про те, що агресору залишалися можливості продовжувати реалізацію своїх планів до їх фактичного втілення або до посилення санкцій, що спостерігалось у наступні місяці та роки.

Багато країн ЄС мали власні концепції та інтереси, спрямовані на зниження санкційного тиску на Росію. Найактивніші дебати стосувалися санкцій, спрямованих проти російського енергетичного сектора (газ, нафта, вугілля). Таким чином, країни з високим рівнем енергетичної залежності від РФ виступали проти запровадження негайного ембарго, обґрунтовуючи це ризиком виникнення енергетичних криз та зростання цін на енергоносії. Енергетична залежність країн ЄС від ресурсів авторитарного режиму В. Путіна не лише надавала йому додаткові стратегічні переваги для ініціювання військового конфлікту, але й створювала запобіжні механізми впливу на політику європейських країн у разі запровадження заходів, які могли бути більш різкими, ніж бажав режим Кремля. Цей фактор, зокрема, сприяв тому, що в подальшому Росія вирішила здійснити повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році.

Отже, можна стверджувати, що економічна взаємозалежність від країн з авторитарними режимами, як ми можемо спостерігати на сучасному етапі, може призводити до значно більших стратегічних економічних втрат, через ризик виникнення потенційного міжнародного конфлікту, ніж у випадку посилення економічної інтеграції переважно з демократичними партнерами, що, своєю чергою, забезпечує більшу стабільність та сприяє формуванню сталих економічних відносин у довгостроковій перспективі.

Література:

1. Мідделаар Л. В. Нова політика Європи: десять років політичних криз / пер. з англ. О. Паніча. Київ: *Дух і літера*. 2021. 408 с.
2. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій (аналітична доповідь Центру Разумкова). *Національна безпека і оборона*. 2014. № 5-6. С. 2-39.
3. Foreign Affairs Council. EU condemns Russia's actions in Ukraine, calls for dialogue and remains ready for further measures. *Council of the EU and the European Council*. 2014. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/03/>

4. Silva P., Selden, Z.. Economic interdependence and economic sanctions: A casestudy of European Union sanctions on Russia. *Cambridge Review of International Affairs*. 33(2), 2019. P. 229–251.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-94>

CIVIL-MILITARY COOPERATION AS A FACTOR IN THE MODERNIZATION OF THE STATE'S DEFENSE POTENTIAL

ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ ОБОРОННОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

Syrovatko V. V.

*Postgraduate Student at the Department
of Political Science and International
Relations
Taras Shevchenko Luhansk
National University
Poltava, Ukraine*

Сироватко В. В.

*аспірант кафедри політології
і міжнародних відносин
Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка
м. Полтава, Україна*

Оборонний потенціал держави є багатокомпонентним явищем, що включає військові, економічні, соціальні та технологічні аспекти, а саме: сукупність науково-технічних, воєнних, воєнно-економічних, соціальних, моральних, економічних, політичних та воєнно-політичних можливостей держави для забезпечення її оборонної безпеки. Ключовими елементами оборонного потенціалу є: військові ресурси: особовий склад; техніка та озброєння; мобілізаційні можливості; економічна складова: виробничі потужності, бюджетування, сільське господарство трудові мобілізаційні ресурси; інформаційна безпека: захист даних, контроль над інформаційними потоками; науково-технічний потенціал: система науково-дослідних, конструкторських та проектно-технологічних організацій; стан розвитку військової науки: підготовка резервного особового складу, розробка нових проектно-технічних проєктів; соціально-моральна складова: національні відносини, національна ідея; імідж країни [6].

Досвід застосування Збройних Сил України (далі ЗСУ) та інших складових сил оборони під час ведення антитерористичної операції, Операції об'єднаних сил на Сході України, світовий досвід та досвід ведення бойових дій третій рік поспіль за з російським агресором спонукав керівництво ЗСУ сформувати підрозділи цивільно-військового співробітництва ЗСУ та створити систему цивільно-військового співробітництва.

Цивільно-військове співробітництво (далі ЦВС) – системна, планомірна діяльність ЗСУ та інших складових сил оборони: командувачів (командирів), начальників, органів військового управління, штабів всіх рівнів, військових частин (підрозділів) та/або військовослужбовців для взаємодії з об'єктами цивільного середовища з метою створення сприятливих умов для виконання визначених їм завдань з використанням військових та невійськових сил та засобів [1, с. 6].

Система ЦВС – сукупність суб'єктів (органів, сил, засобів) ЗСУ, інших складових сил оборони, об'єктів цивільного-середовища (далі – ОБЦС) та технологій впливу на них з метою створення умов для успішного виконання завдань військами (силами). До об'єктів цивільного-середовища належать: цивільне населення, його потреби та рівень їх задоволення, громадські організації (в тому числі – охоронної діяльності), міжнародні урядові та неурядові організації, система і структура влади, правоохоронні органи, суспільні відносини та конфлікти (політичні, економічні, соціальні, етнічні), виробнича сфера та трудові відносини, інфраструктура забезпечення життєдіяльності та техногенно небезпечні об'єкти, транспортна, торгівельна мережі, банківська система, культурні та ментальні особливості регіону (традиції, звичаї), релігійні організації та взаємовідносини між ними, об'єкти інформаційної сфери та інформаційне середовище загалом [1, с. 6].

Раніше ми вже зазначали, що оборонний потенціал країни значною мірою залежить від політики держави, здатності її політичної системи мобілізувати і ефективно використовувати існуючі людські, матеріальні, фінансові та інші можливості країни в інтересах зміцнення її обороноздатності.

На думку дослідників, модернізація утворилася як парадигма прогресивних змін індустріального суспільства і стала синонімом змін. Саме поняття «модернізація» має багато визначень, але в рамках даної наукової розвідки найбільш дотичним є розуміння модернізації, як систематичне введення інновацій, що веде до поступового нарощування інноваційного потенціалу та, відповідно, його збереження [4, с. 201]. Відтак, модернізація оборонного потенціалу передбачає осучаснення армії, що забезпечить виживання нації та держави.

ЦВС виступає не лише важливим механізмом адаптації оборонних структур до викликів нової безпекової реальності а й магістральною ланкою у модернізації оборонного потенціалу як у воєнний, так і післявоєнний період з точки зору зміцнення обороноздатності та національної безпеки. ЦВС сприяє технологічному оновленню оборонного сектору через співпрацю з науковими установами та приватними компаніями, що впроваджують інновації; розвитку партнерства між армією та бізнесом дає можливість для ефективного використання ресурсів, наприклад, через державно-приватне партнерство у сфері оборонних технологій, залученні громадянського

суспільства до оборонних ініціатив, розробці та впровадженню освітніх програм та підготовки кадрів для цивільно-військового співробітництва.

З початком повномасштабного вторгнення РФ 2022 року потреба ЗСУ у здійсненні заходів ЦВС значно зросла. Механізми ЦВС досі продовжують адаптуватися до масштабів та темпів збройного протистояння, що загострило багато вже наявних проблем, серед яких обмежені можливості для підготовки офіцерів ЦВС, нестача транспортних засобів для забезпечення доступу підрозділів ЦВС до постраждалих громад, а також відсутність законодавства, яке б чітко визначало завдання та повноваження офіцерів ЦВС.

Важливими перспективами розвитку ЦВС в Україні є: процес інституціоналізації цивільно-військового партнерства на рівні державної політики; посилення кібербезпеки та інформаційної стійкості через співпрацю військових і цивільних експертів[5]; розвиток кризового управління та територіальної оборони шляхом залучення місцевих громад [2; 3]; створення механізмів підтримки ветеранів та військових через громадські ініціативи та державно-приватні програми.

Цивільно-військове співробітництво є ключовим фактором модернізації оборонного потенціалу, що сприяє підвищенню ефективності військових операцій та загальної безпекової спроможності держави.

Досвід провідних країн НАТО та ЄС свідчить про необхідність системного підходу до розвитку ЦВС в Україні. Подальша інтеграція військових, державних і громадських структур дозволить зміцнити оборонну стійкість держави та ефективно протидіяти сучасним загрозам.

Література:

1. Доктрина «Цивільно-військове співробітництво». Управління цивільно-військовим співробітництвом Генерального штабу Збройних Сил України. Київ, Липень 2020.32с. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/%D0%A1%D0%9F-9-0001.01-%D0%94%D0%BE%D0%BA%D>
2. Єфімов Г., Івахів О., Романюк А. Погляди на базові поняття територіальної оборони в системі забезпечення обороноздатності держави. Воєнна та інформаційна безпека держави: зб. наук. праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України.2024. Том 1: №3(82), С.32-39.
3. Мурашко А. Територіальна оборона як ключовий елемент здійснення державної політики у сфері національної безпеки на регіональному рівні. *Актуальні питання у сфері державного управління*. Публічне управління та адміністрування в Україні. 2020.

Вип. 16, С.153-156. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2020/16-2020/29.pdf> (дата звернення 26.01.2025)

4. Петрович Й.М. Сутнісна характеристика поняття модернізації підприємства в системі економічних категорій *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 748, С. 199–206.

5. Писаренко Т. Аналіз світових технологічних трендів у військовій сфері: монографія / Т. Писаренко, Т. Кваша, Т. Гаврис та ін., за заг. редакцією Т. В. Писаренко К.: УкрІНТЕІ, 2021. 110 с.

6. Сироватко В. Збройна агресія та її вплив на розвиток оборонного потенціалу країн. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, Чернівці, 30 листопада 2023 р.* Чернівці, 2023. 312 с. С 101-103.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-95>

STRUCTURE OF LOCAL GOVERNMENTS IN THE USA

СТРУКТУРА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В США

Stebalak D. M.

*Doctor of Philosophy,
Associate Professor at the Department
of International Politics
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Стеблак Д. М.

*доктор філософії,
доцент кафедри міжнародної
політики
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Zavydnyak V. I.

*Postgraduate student at the Department
of International Politics
«Uzhgorod National University
Uzhgorod, Ukraine*

Завидняк В. І.

*аспірант кафедри міжнародної
політики
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Більшість американців частіше контактують із органами влади штату та місцевими органами влади, ніж із федеральним урядом [1]. У Сполучених Штатах Америки федеральний уряд надає людям значні повноваження визначати, як їхні громади керуються на місцевому рівні [2]. Десята поправка до Конституції Сполучених Штатів Америки

робить місцеве самоврядування справою штату, а не федерального закону, з особливими випадками для територій і округу Колумбія.

Десята поправка передбачає: «Повноваження, не делеговані Сполученим Штатам Конституцією і не заборонені нею Штатам, зберігаються відповідно за Штатами або за народом» [3].

З цією метою Сполучені Штати Америки поділені на 50 штатів, які мають власні конституції та мають значну автономію в управлінні своїми справами – за умови, що вони зберігають права людей, перелічені в Конституції США. Сполучені Штати Америки мають одну з найскладніших і найрізноманітніших структур місцевого управління у світі [2].

США є федеративною республікою, яка в адміністративному плані території поділена на 50 штатів і один федеральний округ Колумбія. З початку до США входило 13 штатів, а саме: Нью-Гемпшир, Массачусетс, Род-Айленд, Коннектикут, Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Пенсільванія, Делавер, Меріленд, Вірджинія, Південна Кароліна, Північна Кароліна, Джорджія. Головною політичною одиницею в США під федеральним рівнем є штат.

Штати поділяються на менші адміністративні одиниці. У більшості штатів вони називаються округами – «counties», у Луїзіані вони називаються парафіями – «parishes», а в Алясці – боро – «borough» [1]. В загальному 50 штатів поділяються на 3142 округи або їх відповідники, проте кількість округів дуже різниться: від 3 у штаті Делавер до 254 у Техасі.

Усі уряди штатів побудовані за моделлю федерального уряду та складаються з трьох гілок: виконавчої, законодавчої та судової (рис. 1.).

У деяких штатах округи далі діляться на містечка – «township» та їхні еквіваленти.

Важливо зазначити, що округ Колумбія має особливий статус у США. Рада округу Колумбія є законодавчою гілкою місцевого самоврядування, заснованою «Актом про самоврядування округу Колумбія 1973 року», прийнятим Конгресом і ратифікованим виборцями округу [4].

Бюро перепису населення США проводить перепис урядів кожні п'ять років. Перепис урядів, який проводився Бюро перепису населення США в 2022 році нарахувало 90 837 урядів США (рис. 2) [5].

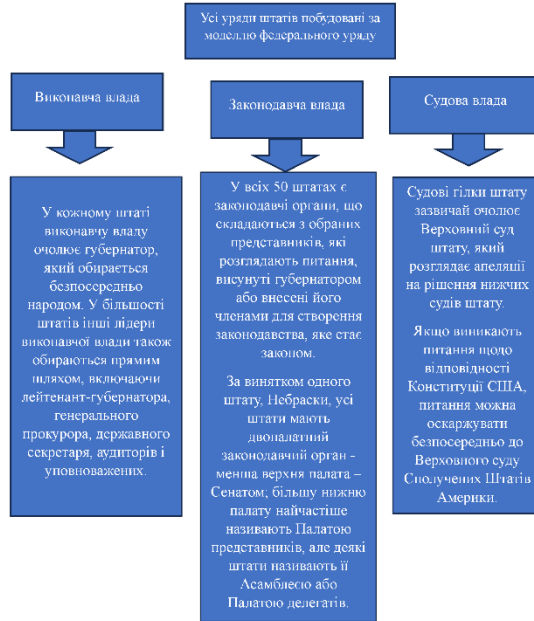

Рис. 1. Структура уряду штатів в США.

Джерело: розроблено автором на основі [1].

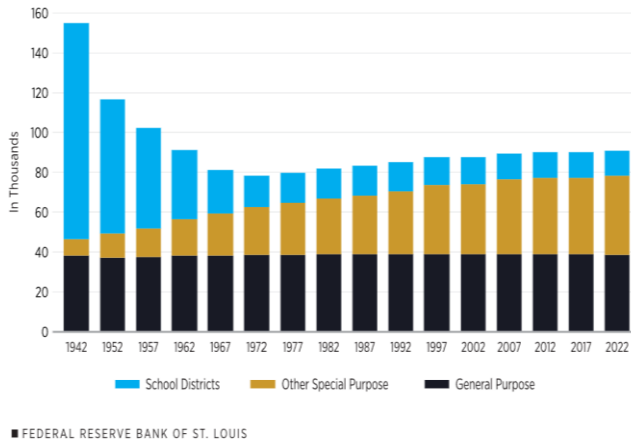

Рис. 2. Кількість органів місцевого самоврядування в США, 1942-2022 рр.

Джерело: [5]

Кількість і розподіл органів місцевого самоврядування в США суттєво відрізняються залежно від штату.

Органи місцевого самоврядування зазвичай поділяються на чотири види:

1. «Округи – «Counties». Округи, як правило, є найбільшими політичними підрозділами, і їх основна функція полягає в застосуванні законів штату в межах своїх кордонів.

Серед інших обов'язків вони:

- охороняють мир,
- утримують в'язниці,
- збирають податки,
- будують і ремонтують дороги та мости
- та ін.

2. Містечка – «Townships». Цих органів влади немає приблизно в половині штатів, і вони мають різні обов'язки в тих, де вони є. Тауншип може бути просто іншою назвою населеного пункту чи міста, або це може бути підрозділ округу.

3. Особливі округи – «Special Districts». Вони мають особливі функції. Найвідомішим прикладом є місцевий шкільний округ, але кількість інших типів зростає, особливо в густонаселених районах, де влада округу та міста може бути перевантажена роботою.

4. Муніципалітети – «Municipalities». Сьогодні близько 80% американського населення живе в муніципалітетах, і муніципальна влада впливає на життя багатьох громадян. Муніципалітети можуть мати обраних мерів, або ними можуть керувати призначені міські менеджери» [6].

Отже, організація органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Сполучених Штатах Америки значно відрізняється. І влада штату та місцеві органи влади часто мають набагато більший вплив на життя людей, ніж федеральний уряд.

Література:

1. State and Local Government. URL: <https://web.archive.org/web/20210503185614/https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/state-local-government/>

2. A Brief Description of Local Government Systems in the United States. URL: <https://icma.org/articles/article/brief-description-local-government-systems-united-states>

3. Constitution of the United States. URL: <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-10/>

4. D.C. Home Rule. URL: <https://dccouncil.gov/dc-home-rule/>

5. Amy Smaldone, Mark L.J. Wright. Local Governments in the U.S.: A Breakdown by Number and Type. URL: <https://www.stlouisfed.org/publications/regional-economist/2024/march/local-governments-us-number-type>

6. Municipalities. URL: https://www.ushistory.org/gov/12.asp?srsId=AfmBOooAQWpGfQZ1IVj2IFDFUAC6rfdcw-xlSNUwllUXYGdYxsa1qAUt#google_vignette

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-96>

THE IMPACT OF LOGISTICS ON BUSINESS IN THE 21ST CENTURY

ВПЛИВ ЛОГІСТИКИ НА БІЗНЕС В XXI СТОЛІТТІ

Stebalak D. M.

*Doctor of Philosophy,
Associate Professor at the Department
of International Politics
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Стебляк Д. М.

*доктор філософії,
доцент кафедри міжнародної
політики
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Medvid M. M.

*Postgraduate student at the Department
of International Economic Relations
Uzhgorod National University
Uzhgorod, Ukraine*

Медвідь М. М.

*аспірант кафедри міжнародних
економічних відносин
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

У XXI столітті в сучасному глобалізованому світі розуміння видів транспорту в логістиці має першочергове значення. Адже, зі зростанням міжнародної торгівлі, розвитком ТНК, інтеграції, МПП та процвітанням промисловості в усьому світі ефективне переміщення вантажів ніколи не було настільки важливим. Для будь-якого бізнесу чи компанії вкрай важливо знати, як економічно та ефективно транспортувати вантажі різними транспортними маршрутами [1].

Одними з найбільших логістичних компаній в світі є: Amazon: заснована в 1994 році Джеффом Безосом у Сіетлі, штат Вашингтон; CH Robinson Worldwide: заснована в 1905 році Чарльзом Генрі Робінсоном в Іден-Препі, штат Міннесота; JB Hunt Transport Services: заснована в 1961 році Джонні Брайаном Хантом і Джонель Хант в Арканзасі; UPS Supply Chain Solutions: United Parcel Service (UPS) компанія зі штаб-квартирою в Сенті-Спрінгс, штат Джорджія, заснована в 1907 році; GXO Logistics: заснована в 2011 році зі штаб-квартирою в Гринвічі, штат Коннектикут (рис. 1.) [2].

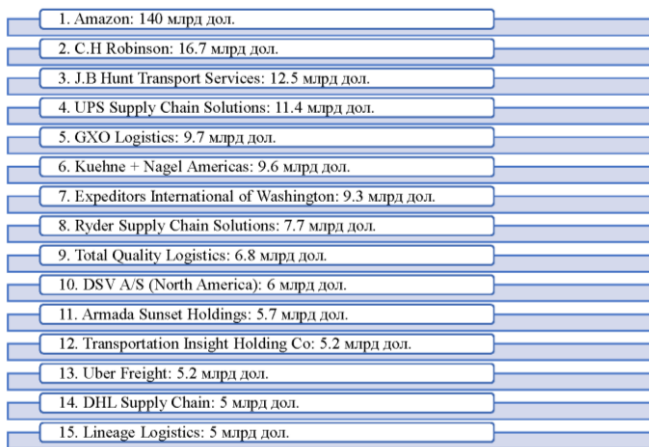

Рис. 1. Найбільші логістичні компанії, млрд дол., 2024 р.
Джерело: розроблено автором на основі [2]

Управління транспортуванням є важливою частиною транспортної логістики та займається плануванням, виконанням та оптимізацією фізичних переміщень товарів. Транспортний менеджмент включає:

- управління транспортними операціями всіх типів;
- маршрутизацію доставки,
- картографування,
- калькуляцію вартості палива,
- складування, зв'язок, відстеження та керування транспортними засобами,
- вибір перевізника
- облік для управління та оптимізації щоденних операцій транспортних парків

– та інше [3, с. 10].

Найбільш поширеними видами транспорту є повітряний, залізничний, водний, автомобільний або трубопровідний (табл. 1.) [3, с. 11].

Таблиця 1

Характеристика видів транспорту

	Вантажівки	Залізничний транспорт	Повітряний транспорт	Водний транспорт	Трубопровідний
Швидкість	Помірна	Повільна	Швидка	Повільна	Помірна
Доступність	Висока	Помірна	Помірна	Низька	Низька
Послідовність	Висока	Помірна	Помірна	Низька	Висока
Витрати та пошкодження	Низька	Висока	Низька	Помірна	Низька
Гнучкість	Висока	Низька	Помірна	Низька	Низька

Джерело: [3, с. 18].

З початку 1990-х перспективи бізнесу змінилися, підхід до бізнес-процесів та просування та розвитку бізнесу в умовах глобалізації та інтеграції вимагають нових підходів до бізнесу та випередження конкурентів. З огляду на це, у зв'язку з глобалізацією конкуренція вимагає, щоб клієнт отримував потрібний матеріал у потрібний час, у потрібному місці та в потрібному стані за найнижчою ціною. Існує багато факторів, які впливають на логістику. Їх можна класифікувати, як: зовнішні фактори та внутрішні фактори [4, с. 666-667].

У динамічному та взаємопов'язаному світі XXI століття логістика відіграє ключову роль у формуванні економіки, бізнесу та впливає на економічний розвиток суспільства. Від переміщення сировини до доставки готової продукції логістика керує заплутаною мережею ланцюгів поставок на різних континентах [5].

В XXI столітті все частіше можна зустріти твердження, які підкреслюють, що сучасна конкуренція ведеться логістичним ланцюгом проти логістичного ланцюга, а не компанією проти компанії, і що ці логістичні ланцюги повинні забезпечувати конкурентоспроможну загальну цінність з врахуванням вартості, якості, швидкості, чуйності, а також екологічних і соціальних аспектів [6].

Отже, вплив логістики на бізнес в XXI столітті важко переоцінити. Адже бізнес процеси не можливо розвинути чи структурувати без вдало налаштованих ланцюгів постачання.

Література:

1. The 6 Types of Transportation in Logistics. URL: <https://www.inboundlogistics.com/articles/transportation-in-logistics/>
2. Top 15 Largest Logistics Companies In 2024. URL: <https://www.thinkfreight.io/blog/top-15-largest-logistics-companies-in-2024>
3. Logistics Transportation Systems. URL: [https://ftp.idu.ac.id/wp-content/uploads/ebook/ip/LOGISTIK%20TRANSPOTASI/Logistics%20Transportation%20Systems%20by%20MD%20Sarder%20\(z-lib.org\).pdf](https://ftp.idu.ac.id/wp-content/uploads/ebook/ip/LOGISTIK%20TRANSPOTASI/Logistics%20Transportation%20Systems%20by%20MD%20Sarder%20(z-lib.org).pdf)
4. Neerajaa B., Mehtab Mita, Chandani Arti. Supply Chain and Logistics For The Present Day Business. *Procedia Economics and Finance*. 2014. № 11. P. 665 – 675
5. Logistics: The Key Challenges and Opportunities of Logistics in the 21st Century. URL: <https://fastercapital.com/content/Logistics--The-Key-Challenges-and-Opportunities-of-Logistics-in-the-21st-Century.html#The-Evolving-Landscape-of-Logistics>
6. Logistics Services in the 21st Century: Supply Chain Integration and Service Architecture. URL: <https://www.igi-global.com/chapter/logistics-services-21st-century/42651>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-97>

**THE GREEK RELIGIOUS LOBBY IN AMERICAN POLITICS
AFTER DONALD TRUMP'S VICTORY**

**ГРЕЦЬКЕ РЕЛІГІЙНЕ ЛОБІ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ
ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ ДОНАЛЬДА ТРАМПА**

Stebalak D. M.

*Doctor of Philosophy,
Associate Professor at the Department
of International Politics
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Стеблук Д. М.

*доктор філософії,
доцент кафедри міжнародної
політики
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

З часів президента Джорджа Вашингтона міжконфесійна національна молитва є однією з важливих частин інавгурації, і на інавгурації Дональда Трампа на молебні в Вашингтонському національному соборі у Вашингтоні, округ Колумбія, були присутні президент, віце-президент, спікер Палати представників Конгресу США та інші високопосадовці [1].

Під час міжконфесійної служби виступили понад десяток релігійних лідерів, у тому числі представників іудейської, мусульманської, буддистської та індуїстської традицій. Також були присутні Роберт Джеффресс – давній прихильник Дональда Трампа та пастор першої баптистської церкви Далласа; Пола Вайт-Кейн – телепроповідник і головний духовний радник під час першого терміну Дональда Трампа; і Лоренцо Сьюелл – пастор церкви [7]. Архієпископ Американський Елпідорф також взяв участь у Національній молебні у Вашингтонському національному соборі у Вашингтоні, округ Колумбія [1; 3].

Вагомий вплив грецького лобі в США протягом останніх років зростає. 22 грудня 2024 року обраний президент Дональд Трамп оголосив про свій намір призначити архонта Майкла Дж. Краціоса директором Управління науково-технічної політики та радником президента з питань науки. Майкл Дж. Краціос походить з грецької родини. Вагомим фактом є, що Вселенський Патріарх Варфоломій 31 жовтня 2021 року поклав М. Краціоса в сан архонта [2]. Орден Святого апостола Андрія або Архонти Вселенського Патріархату є почесний орден та міжнародна громадська організація Вселенського Патріархату, одним із головних православних орденів у світі. Титул архонта присвоюється Його Всесвятістю Вселенським Патріархом за видатне служіння Церкві. Варто зазначити, що у 1986 році орден заснував Нагороду Афінагора з прав людини, лауреатами якої були:

- 39-й президент США Джиммі Картер;
- 41-й президент США Джордж Буш і його дружина Барбара Буш;
- 46-й президент США Джозеф Байден;
- та ін. [4].

Д-р Ентоні Дж. Лімберакіс, національний командир архонтів Вселенського патріархату (АЕР), зазначив, що «Призначення архонта Майкла Дж. Краціоса на цю ключову посаду знову ілюструє вагомий вплив АЕР у всіх секторах суспільства, включно з науковий, політичний, культурний та багато іншого.» [2]. Він буде займався питаннями штучного інтелекту та криптовалют, також варто зазначити, що його вважають архітектором американської ініціативи штучного інтелекту та національної стратегії просування американського лідерства в області штучного інтелекту. Він також обіймав посади: у попередній адміністрації Д. Трампа посаду головного технологічного радника президента США, та з 2020 виконував обов'язки заступника міністра оборони з досліджень та інжинірингу у Пентагоні.

Серед відомих представників, яких Орден Архонтів об'єднує у США, – мільярдери, політики, культурні, вчені та громадські діячі, та

ін. [3]. Орден має представників не лише серед республіканців. Але і серед демократів в США.

Багато відомих американців є членами ордену. Серед них, членом Ордену Архонтів є колишній глава ЦРУ США Джордж Тенет [3].

Його Всесвятість Вселенський Патріарх Варфоломій у присутності Його Високопреосвященства архієпископа Американського Елпідора очолив церемонію посвячення нових архонтів з усіх кінців Сполучених Штатів Америки після Божественної літургії в Архієпископському соборі Святої Трійці. Нові архонти присвятили себе захисту та обороні Матері-Церкви Константинополя [5]. Серед них: Алекс Майкл Азар, 24-й міністр охорони здоров'я та соціальних служб США (2018–2021) та ін. [5]

Станом на 12 лютого 2022 року в США 743 Архонти. Стародавній орден «Архонтів є, по суті, найстарішою та найпрестижнішою нагородою, яка може бути присуджена на мирянина в усьому християнському світі. Архонт – це мирянин, відзначений Його Всесвятістю Вселенським Патріархом Варфоломієм за його видатне служіння Церкві, і є відомим видатним і шанованим лідером православної християнської спільноти. ... Крім того, кожен архонт зобов'язаний захищати і поширювати православну християнську віру та традицію» [6].

Література:

1. Archbishop Elpidophoros Attends the National Prayer Service at the Washington National Cathedral in Washington, D.C. URL: <https://www.goarch.org/-/nps>

2. Archon Michael J. Kratsios Appointed Director of the Office of Science and Technology Policy and Science Advisor to the President. URL: <https://archons.org/kratsios-appointed-director-science-tech/#>

3. Шумило Сергій. Політика Д. Трампа та грецькі лобісти (архонти) Вселенського Патріархату в США. *PICV*. URL: https://risu.ua/politika-d-trampa-ta-grecki-lobisti-arhonti-vselenskogo-patriarhatu-v-ssha_n153721

4. Вперше титул архонта Вселенського Патріархату присвоєно українцеві. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/andriy-macola-stavpershim-ukrajincem-sered-arhontiv-vselenskogo-patriarhatu-50179359.html>

5. Order of Saint Andrew, Archons of the Ecumenical Patriarchate, Adds 35 Distinguished New Members. URL: <https://archons.org/order-of-saint-andrew-archons-of-the-ecumenical-patriarchate-adds-35-distinguished-new-members/>

6. Order of Saint Andrew The Apostle Archons of the Ecumenical Patriarchate in America. 2021 *Annual Report*. URL: <https://archons.org/wp-content/uploads/2024/01/2021-Annual-Report.pdf>

7. Trump demands an apology from bishop who asked him to ‘have mercy’ on LGBTQ+ people and migrants. *The Associated Press*. URL: <https://apnews.com/article/trump-inaugural-prayer-service-washington-national-cathedral-interfaith-a95b36f962be93c8647cc5144266da11>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-98>

THE CRISIS OF GREEK DEMOCRATIC INSTITUTIONS AS A CONSEQUENCE OF THE FINANCIAL CRISIS (2009-2018)

КРИЗА ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУЦІЙ У ГРЕЦІЇ ЯК НАСЛІДОК ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ (2009-2018)

Tymchenko D. M.

*Research Assistant at the Department
of Pedagogy and Psychology
National Pirogov Memorial
Medical University,
MA-student at the Department of
Political Science, Faculty of Philosophy
Taras Shevchenko National
University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Тимченко Д. М.

*лаборант кафедри педагогіки та
психології
Вінницький національний медичний
університет імені М. І. Пирогова,
магістрант філософського
факультету,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Сьогодні невід’ємними аспектами діяльності держав є моделювання економічної політики, планування бюджетних витрат, фінансове регулювання, стимулювання певних видів виробництва. Економічна влада, якою володіють представники державного апарату, зумовлена політичною владою, яку їм делегує населення. Незважаючи на те, що політична й економічна влади, як правило, є дотичними та взаємозумовленими, їх варто розрізняти. Особливо в контексті викликів сучасного світу, де економічні процеси носять глобальний характер. Таким чином, економічні та фінансові проблеми, що знаходяться поза можливістю регуляції з боку представників політичної влади, все ж можуть вносити свої корективи до сфери їхньої діяльності.

Таким чином, залишається актуальним питання динаміки функціонування політичних інститутів в період загострення глобальних фінансово-економічних криз. Гарним прикладом цього може стати Греція, котра пережила найбільш гостру фінансову ситуацію серед країн Єврозони за останні два десятиліття. Це позначилося на її соціально-економічному стані, а також призвело до змін у політичній культурі, зокрема до посилення абсентеїзму.

Явище зміни у демократичних інституціях Греції під час фінансової кризи ми будемо розглядати з точки зору рівня участі населення в політичних процесах. Найбільш простою формою демократичної участі є голосування на виборах, тому нами було проведено аналіз динаміки явки на грецьких парламентських виборах впродовж 2009-2018 років. Для порівняння розглядалися також вибори, що передували цьому періоду та вибори, котрі відбулися пізніше.

Задля простеження динаміки електорального процесу в Греції, з огляду на актуальні економічно-фінансові виклики, варто окреслили основні етапи Грецької фінансової кризи. Фундаментом такої періодизації можуть слугувати економічні регулятивні угоди 2010, 2012 та 2015 років, сутність яких полягала у наданні Грецькій Республіці кредитних коштів від міжнародних інституцій (в обмін на «балансування» національного грецького бюджету шляхом відчутного зменшення бюджетних видатків). Таким чином, пропонуємо виокремити три етапи грецької фінансової кризи із конкретизацією особливостей виборчого процесу та політичної участі під час кожного:

1 етап (2009-2012). У 2009 році в Греції пройшли перші «кризові» парламентські вибори, де явка склала 70.9% від загального числа виборців [4]. Вони відбувалися на фоні рецесії, падіння ВВП та збільшення бюджетного дефіциту. У порівнянні з минулими виборами 2007 року, показник явки впав на 3.2%. Право-центристський уряд, представлений партією «Нова Демократія» поступився першим місцем центристсько-лівій партії «ПАСОК», яка одноосібно перебуватиме біля владного керма з 2010 по 2012 роки.

В 2010 році, внаслідок нагромадження боргових проблем, прийнято першу економічну регулятивну програму (далі – ЕРП) задля «порятунку» Греції від вірогідного дефолту. Сторонами угоди виступали Грецький уряд – в ролі позичальника, і кредитори (так звана «трійка»): Єврокомісія, Міжнародний Валютний Фонд (МВФ) [1, с. 23], Європейський Центральний Банк (ЄЦБ). Проте перша ЕРП не дала своїх результатів, адже в 2011 році, внаслідок невиконання її положень та

збільшення грецького бюджетного дефіциту [2, р. 997-998], розпочався процес формальної підготовки до підписання другої ЕРП.

2 етап (2012-2015). Друга економічна регулятивна програма підписана урядом партії «ПАСОК» у березні 2012 року. Однією з вимог даної угоди було скорочення грецького бюджетного дефіциту на 100 мільярдів євро, що викликало протести з боку грецького населення.

Вже в травні 2012 року пройшли парламентські вибори, на яких «ПАСОК», що відповідала за підписання двох перших ЕРП втратила **30.7%**, посівши третє місце з 13.1% голосів [4]. Центристсько-права «Нова Демократія» також втратила 14.6% – близько 2/5 свого електорату. Натомість партії, які виступали проти підписання двох ЕРП, значно покращили результати: ліво-радикальна «СІРІЗА» додала 12% до свого електорального результату, посівши друге місце з 16.8%, право-популістські «Незалежні Греки» й екстремістська ультра-права партія «Золотий Схід» вперше потрапили до парламенту – 10% та 6% відповідно.

Явка на виборах у травні 2012 року впала ще на 5.8%. Втрата більшості електорату ліво-центристської партії «ПАСОК» і значної частки електорату «Нової Демократії» сигналізували про опозиційне ставлення до ЕРП у грецького населення, в той час як традиційні партії підтримували підписання економічних угод, відповідно до позицій Єврокомісії, ЄЦБ і МВФ. Втрата 30.7% голосів партії «ПАСОК» характеризувалася лівими як «результат капітуляції» перед міжнародними економіко-бюрократичними інституціями. Таким чином, міграція виборців партії «ПАСОК» до іншої лівої партії («СІРІЗА») зумовила вихід останньої на друге місце в загальнонаціональних виборчих результатах.

Унаслідок сильної фрагментації партійної системи, в червні 2012 року проведено перевибори з метою формування стабільної парламентської більшості, котру склали: «Нова Демократія», «ПАСОК» та «Демократичні Ліві» – всі прихильники угод ЕРП. Упродовж 2012-2014 років, фінансове положення Греції залишалося скрутним, що призвело до перемовин стосовно третього пакету ЕРП. Втім, перемовини перервалися достроковими парламентськими виборами січня 2015 року.

3 етап (2015-2018). На січневих парламентських виборах 2015 року перемогу отримала партія «СІРІЗА», що виступала проти підписання угод ЕРП. В кінці січня вона утворила правлячу коаліцію з право-популістськими «Незалежними Греками». Ідеологічно ці дві партії майже ніщо не пов'язувало, окрім опозиції стосовно підписання третьої

ЕРП. Стрімкий ріст «СІРІЗі» викликав короткий період підйому політичної активності в Греції. Так, у січні 2015 року явка на парламентських виборах зросла – вперше з 2000 року.

Опозиція уряду «СІРІЗі» до підписання третьої ЕРП і протилежні погляди «трійки» означали глухий кут у перемовинах. Це призвело до референдуму 5 липня 2015 року стосовно прийняття умов «трійки» та третьої ЕРП. Явка на референдумі склала 62.5%. Всі виборчі округи проголосували проти прийняття умов Єврокомісії, МВФ та ЄЦБ на фоні загальнонаціонального результату у 61.3% «проти» і 38.7% «за» [3, р. 18]. Незважаючи на цю обставину, 20 серпня 2015 року Греція таки прийняла умови третьої ЕРП. 30 депутатів від «СІРІЗі» проголосували проти цього рішення. Можливим прийняття ЕРП зробить підтримка решти депутатів від «СІРІЗі» з боку правих і центристських партій. Внаслідок демаршу 30 депутатів, уряд «СІРІЗі» подав у відставку. На дострокових виборах явка впала до рекордно низьких 56.2% [4].

Таким чином, з 2007 по 2015 роки, рівень явки на парламентських виборах у Грецькій Республіці упав від 74.1% у 2007 до 56.2% у 2015. Це становить показник падіння у 17.9% за період семи років. Причини вбачаємо в наступному:

По-перше: невідконтрольність макроекономічного процесу політичним інституціям сприяє втраті інтересу населення до демократичних процесів. Почуття втрати сенсу голосування з боку населення стало результатом постійного апелювання грецьким урядом до міжнародних інституцій при поясненні своїх дій (реалізації ЕРП). **По-друге:** невідповідність програм партій політичним настроям у суспільстві. В той час як більшість населення виступала проти прийняття нових програм на умовах Єврокомісії, ЕЦС і МВФ, традиційні партії просували прямо протилежне, що зумовило їхній електоральний занепад. У 2007 році «ПАСОК» та «Нова Демократія» разом набрали 79.9% голосів (41.8% та 38.1% відповідно). Однак, уже на парламентських виборах у серпні 2015 року підтримка двох найбільших партій істеблішменту Греції скоротилася до 34.3% (28.1% та 6.2% відповідно) [4]. **По-третьє:** неефективність правлячих урядів, ігнорування результатів референдуму та інтенсивність проведення дострокових виборів знижують мотивацію виборців. За останні 20 років, у Греції було 3 випадки, коли в один календарний рік парламентські вибори проводилося двічі: 2012, 2015, 2023. Кожного наступного разу явка знижувалася.

Тільки після 2019 року демократична участь у Греції почала рости знову. На парламентських виборах 2019 року явка піднялася на 1.6%, а

у 2023 році ще на 4%. Однак, після проведення дострокових виборів у тому ж 2023 році, продиктованих змінами у виборчому законодавстві, виборча явка знову впала до нового рекордного мінімуму – 53%.

Література:

1. Довбиш М.О. Зміни соціально-політичного клімату в країнах Європи в контексті діяльності МВФ. *Політикус*. 2019. №4. С. 22–29.
2. Challoumis C., Eriotis N. The Historical View of Banking System in Greece During the Financial Crisis. *Journal of Ecohumanism*. 2024. Vol. 3, no. 8.
3. Mudde Cas. SYRIZA: The Failure of the Populist Promise. Springer, 2016. 98 p.
4. Ministry of the Interior of the Hellenic Republic. (en.) URL: <https://www.gov.gr/en/upourgeia/upourgeio-esoterikon>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-99>

THE WORLD ECONOMY IN THE CONTEXT OF THE ESTABLISHMENT OF A NEW WORLD ORDER AND WORLD POLARIZATION: HISTORICAL AND SPHERICAL ASPECTS

СВІТОВА ЕКОНОМІКА В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО СВІТОПОРЯДКУ ТА ПОЛЯРИЗАЦІЇ СВІТУ: ІСТОРИЧНИЙ ТА СФЕРНИЙ АСПЕКТИ

Timashova V. M.

*Doctor of Political Sciences, Professor,
Professor at the Department of History
of International Relations and
Humanitarian Disciplines
Mykhailo Dragomanov
Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine*

Тімашова В. М.

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри історії
міжнародних відносин та
гуманітарних дисциплін
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

У роки української політико-державної незалежності першої половини 1990-х рр. над сферним феноменом замислювалися у середовищі професійних університетських історіософів. Улітку 1993 р. вийшов друком двотомний курс лекцій з основ соціальної філософії

В. Андрущенко та М. Михальченка. На тому пізнавальному етапі вони вважали за доцільне виділяти наступні сфери суспільного життя:

«1) матеріальна, яка охоплює процеси матеріального виробництва, розподілу, обміну, споживання. В її контекстах діють і взаємодіють такі факторні сили, як продуктивні сили й виробничі відносини, науково-технічний прогрес і технологічна революція тощо;

2) соціально-політична, яка включає соціальні та політичні відносини людей в суспільстві – класові, національні, групові, міждержавні тощо. Саме ця сфера охоплює такі явища й процеси, як революція, реформа, еволюція, війна, класова боротьба. У цій сфері функціонують такі соціальні інститути, як партія, держава, громадські організації;

3) духовна, яка охоплює широкий комплекс ідей, поглядів, уявлень, тобто весь спектр виробництва свідомості (як індивідуальної, так і суспільної), трансформація її від однієї інстанції до іншої (засоби масового інформування), перетворення на індивідуальний духовний світ людини;

4) культурно-побутова, яка включає в себе виробництво культурних цінностей, життя сім'ї, побутові проблеми (організація відпочинку, вільного часу), освіту, виховання тощо» [1, с. 150–151].

Чотирьом сферам (політичній, економічній, культурній, духовній) назву дано досить давно, в різний час і різними дослідниками. Дещо складніші склалися обставини навколо етноісторичної сфери (на Заході її найчастіше називають «етнічна сфера» або «сфера етнічного життя»).

У співвідношеннях самих сфер та в їхньому суміжному ставленні до етноісторичної сфери є своя логіка. Якщо ж визнати етноісторичну сферу основною та базовою в суто людському бутті (зокрема в багатоскладовому соціумі), то відносно неї – як до «суті» – позиціонуються всі інші сфери (політика, економіка, культура, духовність) – вони є її «галузевими явищами». Іншими словами, діяльність людини економічна, політична, культурна та інша є проявом її етнотворчої суті. [2, с. 57].

Після проголошення незалежності райдужні надії надто швидко демократизації та переходу до ринкової економіки змінилися розчаруванням, яке передалося політологічній спільноті України. Стрімкий регрес та комуністичний ренесанс у другій половині 1990-х рр. змушував остерігатися становлення феномену «передкомуністичного» суспільства. Це спонукало українських політологів і соціологів звертати увагу на історичну зумовленість суспільної трансформації та виокремити характерні риси перехідного

суспільства. Це: 1) балансування між утвердженням демократії та відступом до авторитаризму; 2) домінування у політичній сфері патронажної політики олігархічних партійних союзів; 3) ознаки гібридності в економічній сфері, коли ринкова конкурентність гальмується монополізацією ринків і засобів виробництва; 4) виснаження виробничих і економічних ресурсів за умов слабкої легітимності приватної власності.

У березні 2013 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради з політичних наук у Львівському національному університеті ім. І. Франка І. Варзар, виступаючи в дисертаційній дискусії, висунув пропозицію визнати дві групи сфер – 1) діяльнісну та 2) споживацьку. Щодо суто «соціальної сфери», яка перебувала в центрі дискусії, він назвав її «споживацько-накопичувальною», – такою, в якій люди нічого нового, відчутно-предметного не виробляють, а споживають те, що хтось та десь для них уже створив.

Ми перейменували ці сфери таким чином:

Перша група – це:

1) Творчі або креативні сфери (англ. *create* – створювати, творити) – це ті «соціальні поля» П. Бурдьє, на яких люди творять життєво необхідні їм матеріальні, побутові, технічні, політичні, організаційні, управлінські, духовні та інші витвори, блага й послуги. До них відносимо економічну, духовну, політичну, культурну та етноісторичну сфери.

2) Друга група сфер – це споживацькі, на площині яких люди нічого відчутно речового не виробляють, а, здебільшого, споживають ті речі й блага, які люди виробили у діяльнісних сферах. Найчастіше споживацькі сфери «обслуговують» творчі сфери тим, що принарошують та облагороджують трудову силу людини. До споживацьких сфер (інфраструктурних надсфер) віднесемо соціальну, правову, етичну, комунікативну, інформаційну. Елементна структура сфер обох груп залишається незмінною, тобто кожна сфера має ті ж три складники: 1) відносини, 2) інститути, 3) ідеологію.

З наведеного вище контексту постає запитання: чому саме така класифікація і чому споживацькі або інфраструктурні сфери потрібно вважати надсферами? Як уже неодноразово наголошувалося, людиною керують відчуття, що формують її потреби та інтереси, які, своєю чергою, спонукають до виробництва благ. Без цього виробництва людина не вижила б, а, отже, не було б і суспільства людей. Звідси – й висновок: основою будь-якого суспільства є *виробництво*, головне призначення якого полягає в задоволенні постійно зростаючих потреб

людини та реалізації її різноманітних інтересів. У цьому контекстному зв'язку вдамося до деяких роздумів на «соціальному полі» Пер. Бурдьє (1930 – 2002) [3, с. 81].

Англійський економіст і філософ Адам Сміт (1723 – 1790 рр.) вважав, що праця, прагнення людини до благополуччя виступають головним джерелом суспільного багатства, основою життя суспільства. На думку А. Сміта, розподіл праці є основою суспільних зв'язків людини, у тому числі міжнародних. Унаслідок розподілу праці відбувається обмін плодами праці кожної людини. «Отже, кожен працює на себе і, водночас, змушений працювати на інших, а, працюючи на інших, одночасно працює на себе» [4, с. 330].

Саме споживання є однією з фундаментальних основ буття як окремої людини, так й усього суспільства. Завдяки споживанню відбувається задоволення широкого спектру людських потреб у царині пізнання, спілкування, праці, відпочинку і т. д. Беззаперечним є і той факт, що з розвитком суспільства потреби його членів змінюються.

Сьогодні не лише в розвинених, а й в інших країнах постмодерністи спостерігають так звану віртуалізацію сфер життя і галузей життєдіяльності людини, яка стає можливою саме завдяки розвитку інформаційних і комунікаційних технологій. Продукти і послуги частково переміщуються у віртуальну реальність, при цьому їх не можна безпосередньо досягнути, доторкнутися до них. Вони начебто є, але в речовому вигляді їх немає, – вони починають жити своїм життям у надсферах, які акумулюють в собі і матеріальну діяльність, і чийсь віртуальні продукти.

Що стосується економічної сфери, то ще в останній чверті XVIII ст. вищезгадний Адам Сміт вказав на те, що поряд з політичною сферою в будь-якому суспільстві побутує «вимоглива сусідка та суперниця» – економічна сфера. У роботі «Дослідження про природу та причини багатства народів» (1776 р.) Адам Сміт близько підійшов до формулювання актуальної і до сьогоднішнього часу думки про політико-економічну детермінацію типу суспільного ладу в абстрактно взятій та середньо-багатій країні [4, с. 879–901]. Для цього він визначив три способи позиціонування політичної та економічної сфер суспільного життя людей.

(1) Коли політична сфера межує з економічною сферою, у такій країні поступово формується демократичний суспільний лад. Майже сто років потому Карл Маркс (у першому томі свого «Капіталу», 1867 р.) зазначить: у такому суспільстві держава слугує «нічним

сторожем» буржуазної власності і захисником її від «революційних зазіхань пролетаріату».

(2) Якщо держава є середньо-сильним економічним власником, політична та економічна сфери «немов ділять між собою владу». Тобто, самий по собі той авторитаризм перебуває під переважаючим впливом державно-політичної влади, тобто під політико-сферним впливом.

(3) У країні, де «політика через державу, або держава через політику» переважає економіку, – як це відбувається у східних деспотіях, – «у такій країні суспільство є тоталітарним...» [4, с. 808].

Думки Адама Сміта і сьогодні залишаються актуальними. Як зазначає Микола Головатий, «економічна сфера була й залишається вирішальною в житті людей, оскільки саме вона є джерелом їх існування, діяльності, творчості, відпочинку», а також додамо ми, і становлення нового світопорядку та поляризації світу тощо. Але при цьому важливо усвідомити роль держави (головного політичного інституту політичної сфери – В. Т.) в економічній діяльності.

Отже, підіємо висновки: існують три основні форми впливу держави на економіку. Перша: держава може діяти всупереч економічному розвитку, що врешті-решт спричинить загибель держави. Друга: держава діє в тому ж напрямку, що й економіка. У такому разі економічний розвиток відбувається інтенсивніше і результативніше. Третя: держава в одних випадках ставить економічному розвитку перепони, а в інших – стимулює його.

Література:

1. Аквінський Т. Коментарі до Аристотелевої «Політики». Київ, 2003. 796 с. С. 150–151.
2. Варзар І. М. Політична етнологія. Пропедевтичний курс: авторський підручник. Київ, 2011. 354 с. С. 57.
3. Тімашова В. М. Надсфери і сфери в теоретичній призмі змісту політичного життя суспільства як системи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2014. Вип. 15. С. 78–84. С. 81.
4. Тімашова В. М. Конституювання та функціонування політичної сфери транзитного суспільства: теоретико-методологічний аналіз: дис. на здобуття наук. ступеня докт. політ. наук 23.00.01. Київ, 2018. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. С. 155.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-100>

ANTI-CORRUPTION REFORMS IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW: EUROPEAN MONITORING

АНТИКОРУПЦІЙНІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МОНІТОРИНГ

Fedorchuk V. Ya.

Applicant

*Mykhailo Dragomanov Ukrainian State
University
Kyiv, Ukraine*

Федорчук В. Я.

здобувач

*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Важливе значення для забезпечення національної стійкості та євроінтеграційних перспектив українського суспільства має успішність та активність реформ, що в черговий раз було чітко визначено під час перевірки відповідності українського законодавства правовим нормам ЄС, яку Єврокомісія розпочала в січні 2024 року. Важливість цієї проблеми підкреслюється тим, що Європейською комісією було застосовано комплексний підхід до аналізу антикорупційної діяльності України. Такий підхід отримав назву «антикорупційного мейнстрімінгу», оскільки об'єднує антикорупційні заходи у всіх переговорних розділах [1].

Важливість антикорупційної діяльності розуміють і громадяни України. Антикорупційні заходи, згідно з опитуваннями, входили до четвірки найбільш очікуваних реформ протягом 2022-2024 років [2]. Оцінюючі суспільно-політичні загрози у 2024 році, 92% українців визначили корупцію як провідну проблему, яка поступається тільки війні. Громадянське занепокоєння впливом корупції на життя суспільства прослідковувалося протягом останніх десятиріч. Так, головною проблемою її визначали у 2007 році – 90% опитаних, у 2009 році – 93%, у 2011 році – 92%, у 2021 році – 94%. У 2023 році спостерігалось несуттєве зниження цього показника до 89%, що загальної негативної динаміки не змінило [3].

Загальноукраїнське опитування «Стан корупції в Україні 2024: сприйняття, досвід, ставлення», здійснене Програмою сприяння громадській активності «Долучайся!», свідчить про певні позитивні зрушення в суспільній свідомості щодо сприйняття корупції суспільством. А саме, починаючи з 2015 року збільшується кількість

українців, які демонструють нульову толерантність до хабарництва та інших форм корупції, до того ж значна частина опитаних заявила про готовність відстоювати свої права в спілкуванні з чиновниками. Аналіз сприйняття ролі різноманітних суб'єктів антикорупційної діяльності показує, що перше місце віддається громадянському суспільству (74%), потім – підтримка медіа (38%) та діяльність органів державної влади (32%) [3].

Визначаючи внутрішню та зовнішню актуалізацію проблеми антикорупційної боротьби, держава прагне здійснювати відповідну політику. Про це свідчить, зокрема, опублікований 30 жовтня 2024 року звіт Європейської комісії про розширення ЄС щодо України. Зазначається, що «Україна продемонструвала неабияку стійкість та відданість своєму європейському шляху, і також загалом виконала антикорупційні рекомендації з минулого звіту» [4]. Наголошено на таких позитивних результатах, як зміцнення антикорупційних інститутів, вдосконаленні процедури розслідування, судового переслідування та винесення вироків у топкорупційних справах, відновлення е-декларування та регулювання лобіювання.

Єврокомісія вважає, що Україні необхідно переходити від тактичних дій, які приводять лише до обмежених результатів, до стратегічної антикорупційної політики. Системність у виявленні та усуненні корупційних випадків у різних галузях забезпечують Антикорупційна стратегія та Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки.

Комісія звертає увагу на такі важливі складові антикорупційної політики, як відновлення вимоги до політичних партій подавати звіти на перевірку до НАЗК, активізація боротьби з відмиванням коштів, судової реформи та реформи Конституційного Суду України, приватизації та корпоративного управління, оновлення законодавства у напрямку підсилення відповідальності за порушення правил фінансування.

В контексті розгляду антикорупційної проблематики хотілося б привернути увагу до значного потенціалу концепції конструктивного запобігання, яка полягає у розробленні стратегій, спрямованих на стимулювання антикорупційної діяльності і поведінки та наданні рекомендацій щодо зміцнення деяких соціальних підвалин для боротьби з корупцією. Ця концепція представлена дослідниками Інституту імені Крістіана Міхельсена у Норвегії, що вивчають питання розвитку.

Згаданий підхід в боротьбі з корупцією визначає два види запобігання: стримувальне запобігання та конструктивне запобігання.

Сутність стримувального запобігання полягає в усуненні стимулів та умов корупційної поведінки, конструктивне ж запобігання спрямовується на розвиток та активізацію антикорупційної поведінки.

Стимулювання антикорупційної діяльності в цій концепції пов'язується з усуненням системних перешкод для участі громад, бізнесу, громадських діячів та організацій у формуванні та реалізації антикорупційного порядку денного.

Автори концепції виділяють три ключові напрями політики конструктивного запобігання:

1. Заохочення дотримання морально-етичних норм державними службовцями, громадянами, підприємцями та політичними лідерами.

2. Розширення можливостей для колективних дій, що дозволяють різним групам формулювати вимоги щодо ефективної боротьби з корупцією та організовуватися для забезпечення публічної доброчесності.

3. Запровадження дієвих механізмів, що сприяють дотриманню правил та орієнтації на суспільні інтереси, усуваючи необхідність так званої «функціональної» корупції. Це досягається шляхом цифровізації державних послуг, впровадження меритократичних стандартів заміщення посад у державному апараті, адаптації формальних норм до реальних практик, спрощення бюрократичних процедур та реформування неефективних державних інституцій [5, с. 7-9].

У якості висновку варто зазначити, що виконання антикорупційних вимог європейських партнерів, запровадження збалансованих стратегій у запобіганні корупційній діяльності є обов'язковим для реалізації євроінтеграції України. Але, передусім, необхідно пам'ятати, що проведення системної антикорупційної політики в інтересах нашої країни – це шанс досягти прогресу в соціально-політичному розвитку.

Література:

1. Калмиков Д. Непозбувна антикорупція: які вимоги стануть центром переговорів про вступ України до ЄС. *Європейська правда*. 15 січня 2025. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/01/15/7202512/>

2. Сологуб І. Які реформи є важливими для українців у 2024 році? *Вокс Україна*. URL: <https://voxukraine.org/yaki-reformy-ye-vazhlyvymy-dlya-ukrayintsiv-u-2024-rotsi>

3. Стан корупції в Україні 2024: сприйняття, досвід, ставлення. URL: <https://engage.org.ua/stan-koruptsii-v-ukraini-2024-spryjniattia-dosvid-stavlennia/>

4. Ukraine 2024 Report. European Commission. Brussels, 30.10.2024.
URL: [https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-](https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf)

50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

5. Jackson D.; Huss O.; Keudel O. Розвиток запобігання корупції в Україні: конструктивний підхід. Bergen: U4 AntiCorruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute, 2024. URL: <https://www.u4.no/publications/advancing-anti-corruption-in-ukraine-a-constructive-prevention-approach-ukrainian.pdf>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-101>

**INTERNATIONAL POLITICAL DECISIONS IN RESPONSE
TO ARMED VIOLENCE: BALANCING HUMANITARIAN VALUES
AND NATIONAL INTERESTS**

**МІЖНАРОДНІ ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ У ВІДПОВІДЬ
НА ЗБРОЙНЕ НАСИЛЛЯ: БАЛАНС МІЖ ГУМАНІТАРНИМИ
ЦІННОСТЯМИ ТА НАЦІОНАЛЬНИМИ ІНТЕРЕСАМИ**

Feshchuk T. L.

*PhD Student at the Department
of Political Science
and International Relations
Taras Shevchenko Luhansk
National University
Poltava, Ukraine*

Фешчук Т. Л.

*аспірант кафедри політології
і міжнародних відносин
Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка
м. Полтава, Україна*

Основу політичного життя, його базову дію становлять політичні рішення. Ухвалення політичного рішення і шляхи його реалізації, це не просто важливий елемент політичного процесу, а і демонстрація суті міжнародних політичних механізмів.

Політичне рішення – передбачає здійснення відповідних заходів на основі аналізу та оцінки умов внутрішніх і зовнішніх умов діяльності шляхом вибору оптимального альтернативного варіанту дій; це сукупність технологій, за допомогою яких стихійний тиск суспільних проблем перетворюється в цілеспрямований управлінський вплив, який

передбачає розв'язання значущих для суспільства проблем в рамках певної ціннісної системи координат [2, с. 17].

Міжнародні відносини передбачають розв'язання значущих для міжнародного співтовариства проблем. Важлива умова таких політичних рішень – зняття міжнародної напруженості.

Збройне насилля (агресія, війна) є потужним інструментом реалізації політичної волі як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні, що призводить до кардинального та швидкого переформатування політичної системи, ротації владної еліти, зміни політичного режиму, форми правління або всієї політичної конструкції загалом[5]. Воно залишається одним із найсерйозніших викликів сучасного світу, вимагаючи швидких і ефективних міжнародних політичних рішень.

Водночас такі рішення завжди знаходяться у складному балансі між необхідністю захисту гуманітарних цінностей і національними інтересами держав, що в свою чергу створює дилему для міжнародної спільноти, яка прагне одночасно підтримувати принципи міжнародного права та забезпечувати власну безпеку та стабільність.

Російсько-українська війна спричинила безпрецедентні виклики в глобальній системі міжнародної безпеки, викликаючи занепокоєння щодо майбутнього колективної оборони, геополітичної стабільності та міжнародного правопорядку. Ті, трансформаційні процеси, які наразі відбуваються у перебудові світу політичного, стали предметом обговорення й вироблення політичних рішень на багатьох міжнародних рівнях, у діяльності урядових і неурядових міжнародних організацій та в міждержавних відносинах загалом. Широкомасштабне вторгнення 2022 року продемонструвало, що світові держави та інституції зіткнулися з необхідністю переглянути свої стратегії запобігання, управління та реагування на конфлікти. Війна виявила критичні слабкі місця в поточних системах безпеки, виявивши обмеження багатосторонніх організацій, таких як ООН, НАТО та ОБСЄ, у забезпеченні регіональної стабільності, запобіганні агресії та захистом гуманітарних цінностей.

Виходячи із основних концепцій, що покладені в основі міжнародних відносин[7;8], маємо можливість виокремити концепції, які пояснюють процес ухвалення міжнародних політичних рішень у відповідь на збройне насилля, зокрема: *ліберальний підхід* акцентує увагу на необхідності міжнародного співробітництва, дипломатичних переговорів і захисту прав людини; *реалістичний підхід* наголошує на тому, що держави ухвалюють рішення, виходячи передусім із власних національних інтересів і стратегічних пріоритетів, намагаючись

управляти або пом'якшувати конфлікти; *конструктивістський підхід* підкреслює роль міжнародних норм і цінностей, які формують сприйняття легітимності рішень.

Ключову роль у формуванні міжнародних політичних рішень щодо збройного насильства відіграють гуманітарні цінності, які є каталізатором для дій на міжнародній арені. Такі гуманітарні виклики, як вимушена міграція та криза біженців, екологічні катастрофи, енергетичні проблеми, голод провокують реакцію міжнародної спільноти, що проявляється у виробленні і реалізації політичних рішень, дії яких спрямовані на полегшення страждань та відновлення людської гідності. Основними аспектами такого впливу є: дотримання норм міжнародного гуманітарного права та прав людини; інституційна роль ООН, Європейського Союзу та інших міжнародних організацій у просуванні гуманітарних ініціатив; діяльність неурядових організацій, які формують тиск на уряди, вимагаючи втручання для захисту цивільного населення.

Одним із таких міжнародних політичних рішень є Доктрина «responsibility to protect» («R2P», «RtoP»), яка пропонує виважені й розумні стандарти виконання державою та міжнародною спільнотою зобов'язань щодо захисту від грубих порушень прав людини (вчинення злочинів проти людяності, геноцидом, етнічними чистками, тощо). Основними «стовпами» імплементації відповідної доктрини є: *зобов'язання держав щодо захисту*. Воно полягає у незаперечному обов'язку держави захищати своє населення – як громадян, так і негромадян (іноземців, апатридів, біженців та ін.) – від геноциду, воєнних злочинів, етнічних чисток та злочинів проти людяності, а також від підбурювання до них; *міжнародна допомога та створення потенціалу*, який полягає в готовності міжнародного співтовариства посилювати співпрацю держав-членів, регіональних та субрегіональних утворень, громадянського суспільства і приватного сектору щодо запобігання масовим та грубим порушенням прав людини; *своєчасне і рішуче реагування*, який охоплює обов'язок держав-членів вжити колективних своєчасних і рішучих дій у забезпеченні захисту від масових вбивств чи інших грубих порушень прав людини населення держави, яка не може сама забезпечити захист своїх громадян[6].

Попри високий рівень риторики про гуманітарні принципи, держави перш за все керуються національними інтересами у процесі ухвалення політичних рішень щодо збройного насилля (війн, збройних конфліктів, тероризму, агресії, тощо). Основні фактори, що визначають національні

пріоритети: геополітичні інтереси та питання безпеки, зокрема ризик поширення конфлікту на сусідні країни; економічні фактори, включаючи доступ до природних ресурсів, торгівлі зв'язки та стабільність ринків; внутрішньополітичні міркування, які впливають на рішення урядів щодо військової або дипломатичної підтримки сторін конфлікту.

Реакція міжнародної спільноти на російську агресію проти України стала яскравим прикладом балансу між гуманітарними та національними інтересами. З одного боку, західні держави підтримують Україну санкціями[1], постачанням зброї[3] та фінансовою допомогою[4], обґрунтовуючи це необхідністю захисту суверенітету та прав людини. З іншого боку, деякі країни вагаються через політичні та економічні наслідки конфлікту[9].

Зростання загроз міжнародній безпеці зумовлює необхідність розробки та впровадження ефективної безпекової складової політики та механізму її реалізації. Баланс між гуманітарними цінностями та національними інтересами залишається одним із головних викликів у міжнародному політичному процесі. Аналіз випадків міжнародного реагування на збройне насильство демонструє, що жоден підхід не є універсальним, і політичні рішення приймаються на основі поєднання обох чинників.

У майбутньому для підвищення ефективності міжнародної реакції на конфлікти необхідно виробити більш чіткі критерії для військових інтервенцій з урахуванням як гуманітарних, так і безпекових аспектів, посилити механізми багатосторонньої дипломатії та міжнародного права, покращити взаємодію між державами та міжнародними організаціями для вироблення спільних політичних рішень. Пошук рівноваги між гуманітарними цінностями та національними інтересами є ключовим завданням міжнародної політики у сфері врегулювання збройного насильства.

Література

1. Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України. НІСД: Національний інститут стратегічних досліджень. 17.11.2023. URL:https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/mizhнародni-sanktsiyi-yak-instrument-strymuвання-rosiyskoyi?__
2. Петренко І.І. Політичне рішення. Навч. посібник. К.: Норма права, 2023. 220с.

3. Список постачання зброї та обладнання в Україну під час російського вторгнення. Вікіпедія : вільна енциклопедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%>

4. Україна отримала понад \$23 млрд міжнародної допомоги від початку повномасштабної війни— Шмигаль. *Суспільне. Новини*. 18 листопада 2022. URL: <https://suspilne.media/320092-ukraina-otrimala-ponad-23-mlrd-miznarodnoi-dopomogi-vid-pocatku-povnomasstabnoi-vijni-smigal/>

5. Фещук Т. Особливості прийняття політичних рішень в умовах воєнного стану». *«Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи»*: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, 14 червня 2023 року, Чернівці, 2023.

6. Христова А. Доктрина «R2P»: зобов'язання держави та міжнародної спільноти щодо захисту прав людини. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014, № 2 (77). С.42-52.

7. Чупрій Л. Ключові концептуальні підходи до дослідження системи міжнародних відносин. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. Серія. Міжнародні відносини. 2021, Вип. 1 (9). С.45-62

8. Шергін, С. Парадигмальна еволюція в політології міжнародних відносин. *Освіта регіон*. 2012, № 1, с. 132–146.

9. 10 країн Європи, які називають себе нейтральними. *Актуально*. 28 серпня 2023 року. URL: <https://www.holosameryky.com/a/7243957.html>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-102>

MUTUAL PERCEPTION OF UKRAINE AND SLOVAKIA IN THE MEDIA: ANALYSIS OF STEREOTYPES AND REALITY¹

Cirner M.

*PhD in Political Science,
Assistant Professor at the Department of Political Theory
Preshov university,
Preshov, Slovakia*

The Ukrainian media pay only a little attention to Slovakia and Slovak mass media cover Ukraine mainly through a prism of war, conflicts, corruption and so on. An analysis of Slovak media shows that even though the mainstream media present the Russian meta-narratives regarding events in Ukraine (such as, for example, “Ukraine is a failed state”, “discrimination against Russian speakers at Donbas” etc.) only marginally, they do so markedly. Russian propaganda at the same time is spread through the so called alternative conspiratorial mass media, which use sentimentality of Slovak public related to Pan-Slavic ideas, nostalgia for Communist regime, Russia and Putin’s personality.

Ukraine-Slovak relations can be explained only with difficulty in a black-and-white perception of the world. In the long run, no expert or even a common Ukrainian or Slovak citizen is able to put mutual perception of Slovakia and Ukraine into a simplistic contradictory line – friendship versus hostility. Therefore, we conclude that an information gap exists in both countries regarding the other that needs to be addressed [3, p.80].

Ukraine has a problem with shaping of its own image in the world. The primary disadvantage of the existing image of politics in Ukraine is the inadequacy of its development and implementation. The main reason for the lack of effectiveness of media campaigns is a lack of media policy strategy. There is no national media strategy to create a positive image of Ukraine abroad that would be implemented as yet; no priorities have been set for a PR campaign; no coordination centre exists and a strong ideological foundation is lacking. In other words, there is no systematic PR project focused on improving external image of Ukraine. Moreover, it is difficult to create a

¹ The paper was prepared as part of the project APVV-21-0057 „Slovensko-Ukrajinská cezhraničná spolupráca počas a po pandémie COVID-19: faktory a perspektívy, dopad na politiky.“

positive image of the country and its foreign policy abroad when the process of searching for a national idea still goes on. Reforms undertaken by the government of Ukraine prior to 2014 did not have for the most part of the society any specific positive results. The fact is that Ukrainians are not in the best position in the world in terms of their wages, social security or access to high quality education and medical care. Another of the problems related to building a positive image of Ukraine is corruption as well as the connection between the business sector and politicians [1, s.36].

There are elements having a potential to help in improving image of Ukraine abroad and these are its cultural and historical heritage and achievements in the field of culture and science. The coordination of an image campaign with concrete projects is an essential prerequisite for achieving the desired results. The creation of a positive image of the country – Ukraine or Slovakia – requires a structured management of their media image, which would be able to coordinate and monitor the implementation of an image policy. The media image management should be responsible for information and communication resources on the international level, should develop media projects, monitor results and be responsible for their full implementation. It should take advantage of media, business structures, scientific and educational centres, the community diaspora, cultural institutions and sport organisations as levers of influence on the opinion of the Slovak and Ukrainian societies.

States should make the effort to build their own positive images, what is a natural part of their external relations and foreign policy. It should include a complex and consolidated strategy on presenting national institutions, economy, history, culture, but also investment and tourist attractiveness. National image strategies of Ukraine and Slovakia towards external environment should be based on national interests and the foreign policy priorities of both countries. They should consider creation of a coordination centre at the Ministries of Foreign Affairs or specialised state agencies that should also conduct respective research and generate policy recommendations for other governmental institutions in the field [2, s.55].

Furthermore, politicians and state institutions should take consolidated positions regarding questions relevant for an image of Ukraine that are covered by the foreign media. Ukraine also has to have an active, even very proactive, information policy. It must actively present both successes of Ukraine and opportunities it offers, support Ukrainian information centres in capitals of foreign countries, support Ukrainian mass media in Slovakia, and ensure broadcasting in various languages.

Information specialists at Ukrainian Embassy to Bratislava should be experts who know and understand the specifics of Slovakia. It is necessary not only to reduce the practise of the “manual managing” of current questions relevant for a bilateral agenda, but also to synchronize work between agencies to prevent the duplication of functions or the lack of coordination between them. It is important to intensify the cooperation of the Slovak-Ukrainian intergovernmental commissions and to present their work to the public of both countries. A complex informational campaign presenting Ukraine in the world should be developed and should be adjusted to specific conditions of each target country, including Slovakia.

It can be conclude that stereotypes springing from a lack of information and knowledge about Ukraine still influence perceptions of Ukraine in Slovakia. Ukraine is perceived to be a poor country with many problems, including an unstable political situation and enduring corruption. The common Slovaks may be aware of the military conflict in eastern Ukraine and the outflow of Ukrainians looking for a better life, work and education in countries of the European Union. Russian propaganda, in particular, does have an impact on part of the Slovak public regarding the military conflict; therefore, people in Slovakia began to use the terms “Ukrofascist” and “Banderas” in relation to Ukrainians, but, definitely, this is not the predominant narrative in Slovakia. Certainly the image of Ukrainians as a cheap labour force or the criminal activities of Ukrainians as smugglers and the like remains the strong narrative in Slovakia. More informed part of the Slovak public certainly sees the support Slovakia provides to Ukraine in the process of reforms and getting closer to the European Union and NATO. It likewise perceives the Slovakia’s humanitarian aid and other assistance provided to Ukraine as well [4, p.152].

The same is true for image of Slovakia in Ukraine. Ukrainians do not know Slovakia and the Slovaks very well (and the same applies vice-versa regarding Slovaks) except for inhabitants of the border areas (the Transcarpathian Region of Ukraine). For many Ukrainians, including part of political establishment, Slovakia is only a small country and a small neighbour about which many know only that it is part of Euro-Atlantic structures. More solvent Ukrainians know the High Tatra Mountains or other tourist resorts in Slovakia. This also comes from the fact that Ukrainians are mostly focused on domestic politics, and in terms of international relations they perceive only the big players, such as the Russian Federation, the United States or the European Union as a whole. Visibility of Slovakia in Ukraine has been improved in 2014 thanks to the launch of the reverse flow of gas

from Europe to Ukraine what has illustrated a strategic importance of Slovakia for energy security of Ukraine to wider public.

Ukrainians are not reserved towards the development of cross-border cooperation with Slovakia. They perceive Slovakia through the prism of the European Union and the opportunities that are offered by a country, which is more economically developed and integrated into Euro-Atlantic structures. Therefore, poor knowledge about Slovakia on national level in Ukraine does not prevent regional and local actors who live in the bordering regions with Slovakia and know Slovak realities much better from the cross-border cooperation with Slovak partners; on the contrary, due to the absence of national stereotypes, no psychological or social barriers on side of Ukrainian regional and local actors exist to develop cross-border cooperation with Slovak partners.

References:

1. Dudinská I., Maradyk N. Einfluss des militärpolitischen Konflikts in der Ukraine auf die Migrationsprozesse in EU-Länder (am Beispiel Transkarpatiens). *Politicus*. 2021. č. 1. S. 33-39.
2. Duleba A. *Ukrajina a Slovensko. Hľadanie spoločných záujmov*. Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, Friedrich Ebert Foundation. 2001.
3. Gyarfášová O. Slovak public and European integration: auditing the first decade. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*. 2014. 23. P.71-89.
4. Mesežnikov G., Gyarfášová O. Slovakia's response to the Russian-Ukrainian conflict: Domestic socio-political aspects, parties' stances, public opinion. In *Diverging Voices, Converging Policies: The Visegrad States' Reactions to the Russia-Ukraine Conflict*, edited by J. Kucharczyk, and G. Mesežnikov. Warsaw: Heinrich-Böll-Stiftung, 2015. P.146–158.

Секція 2. Політичні інститути і процеси в умовах глобальних геополітичних змін та становлення нового світопорядку

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-103>

**THE LEGAL AND POLITICAL STATUS OF CRISIS STAFFS
DURING THE COVID-19 PANDEMIC:
A REGIONAL CASE STUDY¹**

Janas K.

Doctor of Political Sciences,

Associate Professor

Alexander Dubček University of Trenčín

Trenčín, Slovakia

Janasová A.

Bachelor of Law,

Comenius University in Bratislava

Bratislava, Slovakia

Introduction - Establishment of the Crisis Staff

The activities and functioning of Crisis Staffs were tested by the COVID-19 pandemic. Crisis Staffs had to respond to such a large-scale pandemic, which had not appeared in the Slovak Republic for decades. It was in the work of the Crisis Staffs that the degree of their preparedness as well as the determination of their members to take important, albeit often unpopular, measures became apparent. Specific regulations were supposed to be taken primarily by Crisis Staffs at district level, where special departments focused on crisis management operate. Unfortunately, it is the district level Crisis Staffs who have most often failed and their role has been replaced by Crisis Staffs at the municipal level, which, however, do not have the necessary competences and decision-making powers. This issue has been addressed by inviting the Heads of District Offices to the municipal Crisis Staff meetings, which has given them the necessary legitimacy. The COVID-19 pandemic has thus posed problems for the management of crisis processes at both municipal and district level from the outset. This situation also occurred in the Považská Bystrica District. Although crisis management falls within the competence of the District Office, it did not convene a Crisis Staff.

¹ The study is based on the model case of the District and the Town of Považská Bystrica. The Považská Bystrica District covers not only the Town of Považská Bystrica but also 26 other smaller municipalities. The District Office is the highest local authority of state administration. It is managed by the Head of District Office, who is appointed to the post of the Head of District Office by the Government of the Slovak Republic on the proposal of the Minister of Interior. Municipalities cover local self-government functions. They are headed by a Mayor who is directly elected by the inhabitants of the municipality.

Subsequently the Town of Považská Bystrica responded. The Mayor of the Town took advantage of the legislation in force, which allowed him to establish a Crisis Staff and thus he convened the Crisis Staff of the Town [1]. The role of the Town Crisis Staff of Považská Bystrica was to ensure operative, professional and flexible adoption of measures to deal with the crisis situation and to coordinate the activities of organisations within the scope of the Town of Považská Bystrica. According to the legislation in force, the Crisis Staff of the Town was the executive body of the crisis management authority. The scope of the Crisis Staff's competence, under the applicable legislation, encompassed the management and execution of tasks related to internal security, defense, and protection, as well as the resolution of crisis situations within the territorial jurisdiction of the Town of Považská Bystrica, which were intended to affect the Town's population and necessitated the prompt and flexible adoption of measures aimed at eliminating the consequences of the crisis situation. Since its convocation, the Town Crisis Staff became a permanent advisory body of the Mayor of the Town, whose task was to analyse on a daily basis the risks of the crisis situation, to propose measures to resolve it and to coordinate the activities of the entities within its authority in the period of the crisis situation [2].

Statute and Composition of the Crisis Staff

The Crisis Staff of the Town of Považská Bystrica operated in accordance with the Statute of the Crisis Staff. The composition of the Crisis Staff corresponded to the crisis situation. The Mayor of the Town became the Chairman of the Crisis Staff. The first Deputy Mayor of the Town was appointed as Vice-chairman of the Crisis Staff. The members of the Crisis Staff were the second Deputy Mayor of the Town, the Head of the Municipal Office, the Director of the local hospital with a polyclinic in Považská Bystrica and the crisis management officer of the Municipal Office. The position of a member of the Crisis Staff was created by a special decree of appointment. The number of members of the Crisis Staff has not been definitively closed. If required, the Mayor had the authority, in accordance with the Statute, to expand the Crisis Staff with additional members, which was enacted in response to the deteriorating health situation. The Mayor regularly exercised this provision, inviting members of the Municipal Assembly, who were also members of the Municipal Council Board of the Town of Považská Bystrica, to participate in the Crisis Staff. This enhanced the legitimacy of the measures adopted. As a result, the Crisis Staff of the Town of Považská Bystrica convened concurrently with the Municipal Council Board of Považská Bystrica, ensuring that the decisions of the Crisis Staff were simultaneously recognized as decisions of the Municipal Council

Board. The flexibility and coordination of the Crisis Staff and the Municipal Council Board was also enhanced by the fact that the two Deputy Mayors and the Hospital Director were all permanent members of the Crisis Staff. All three of them were also members of the Municipal Council Board, which has eight members and similarly to the Crisis Staff is chaired by the Mayor. The interconnection of the Crisis Staff and the Municipal Council Board allowed for flexible management, as the conclusions of the Town Crisis Staff were immediately put into practice by the Municipal Council Board through its resolutions [3].

In response to the worsening health situation, the Head of the Regional Public Health Office of Považská Bystrica, who performed the function of regional hygienist, was also invited to meetings of the Crisis Staff of the Town of Považská Bystrica. Her participation was very important to the operating of the Crisis Staff, as she kept the members informed at the meetings of the latest actions being taken at the national level and guided the Crisis Staff's work to ensure that its conclusions and the Municipal Council Board's resolutions were in compliance with the regulations of the Public Health Authority of the Slovak republic. She also made suggestions for regional solutions of the situation. Over time, she became a permanent member of the Crisis Staff and was invited to all of its meetings during the period of its functioning. Representatives of the largest churches operating in the Town were invited to the Crisis Staff meetings. The Dean of the Roman Catholic parish office in Považská Bystrica and the pastor of the Evangelical Church of Augsburg Confession were invited due to the adoption of measures that restricted the holding of worship services, thereby necessitating an explanation of the situation to the faithful. During the decision-making process regarding the closure of schools within the Town's territorial jurisdiction, the Head of the Department of Education and Social Affairs of the Municipal Office in Považská Bystrica was present. As instances of non-compliance with the adopted measures emerged, the chief of the Municipal Police also became a member of the Crisis Staff. The measures imposing restrictions on municipal public transportation were executed by the representative of Municipal transportation company of Považská Bystrica, while the administrative operations related to the functioning of the Crisis Staff were overseen by the Head of the Mayor's Office Department [4].

First and decisive measures

As the COVID-19 pandemic persisted, it was necessary to adopt regulations that went beyond the functioning of public administration and also affected the private and business sectors. Therefore, the Vice Chairman of the Board of the Regional Chamber of the Slovak Chamber of Commerce

and Industry, who was also a member of the Council for Economic and Social Development of the Town and the Head of the District Office of Považská Bystrica, was invited to the meetings of the Crisis Staff. The participation of the Head of the District Office was specific, as he was the one with direct and legislatively defined responsibility for crisis management at the regional level. However, he respected the functioning of the Town Crisis Staff and regularly participated and attended its meetings. Initially, he did not convene the Crisis Staff at the district and regional levels and measures adopted by the Town Crisis Staff were also implemented into the decisions of the District Office. Although the solution given was non-standard, it turned out to be the right approach. The municipal office, as a local self-government body, was much more flexible in addressing the crisis situation and could take more prompt independent decisions. As a state administration body, the District Office was obliged to fully respect the decisions of higher authorities, which were often late and contradictory. The excellent cooperation at local level between the representatives of Municipal Office and District Office thus contributed to clear and credible information for residents, who gradually accepted the measures taken, which resulted in the management of the COVID-19 pandemic without any major problems [5].

The Town of Považská Bystrica did not intend to underestimate the situation caused by the spread of the coronavirus in Slovakia, but it also did not want to cause unnecessary panic among the residents, so it decided to take adequate measures. The purpose of the Crisis Staff meetings was to adopt measures and responsible decisions to prevent large numbers of people from gathering. Therefore, measures were taken that had a really significant impact on the lives of the residents of the region. Among the most important measures taken back in March 2020, the Crisis Staff issued decisions on the immediate ban on public events, on the obligation to quarantine and on the prohibition of visits to hospitals. An important piece of information that calmed public opinion was the announcement that the Hospital with Polyclinic in Považská Bystrica was in the state of operational readiness. Following the implemented measures, it met all the criteria established by the Chief Public Health Officer of the Slovak Republic and the Central Crisis Staff of the Slovak Republic. The hospital was prepared to be capable of complying with all epidemiological and hygiene measures in the event that persons with coronavirus were suspected to be present in the region. This can ensure that the coronavirus is not spread further, either to other patients or to hospital staff. It was also stated that up to the day of the Crisis Staff meeting, no person had tested positive for the virus causing COVID-19 in the region. In the event that positive cases of the virus were found, the hospital with a

polyclinic had sufficient protective equipment available. This was the case at the initial contact in the adult and paediatric primary care outpatient clinics, in the internal admission clinic, trauma clinic, etc. The regional hygienist from the Regional Public Health Office in Považská Bystrica also provided information to the Crisis Staff. She informed the members of the Crisis Staff about the current epidemiological situation in the Považská Bystrica District. She did not recommend closing schools for the moment. Nevertheless, she informed the members of the Crisis Staff that the Regional Public Health Office will accept the decision of the Town if it comes up with such a proactive measure. She considered it important to urge parents to keep children with suspected COVID-19 disease at home with their parents. She did not recommend that they stay with grandparents, who are the most high-risk group not only for COVID-19 but also for influenza and influenza-like illnesses. She emphasized the need to maintain personal hygiene. She considered it necessary to wash hands frequently and thoroughly, use disposable tissues, and avoid contact with eyes. She recommended limiting attendance at social, cultural sporting events, avoiding shopping malls and offices where there is a large accumulation of residents. Representatives of churches spoke in the discussion and demanded guidance on the upcoming worship services, as the Central Crisis Staff of the Slovak Republic has banned not only social, cultural and sporting events, but also worship services. The faithful were meeting together in churches for worship services, so the church also took a certain stance to prevent the spread of the virus. Churches were supposed to remain open for private prayers, but public worship services were cancelled. The fears of residents were also reflected in the fact that even on the last Sunday before the Crisis Staff meeting, fewer worshippers came to the worship service than usual. Those that did come, however, were very respectful and consistent in obeying the regulations. Prayer books were not left in the churches, the sanctuaries were empty and people respected the removal of the sign of peace [6].

Following the conclusion of the discussion, the Crisis Staff of the Town of Považská Bystrica adopted several resolutions and critical preventive restrictions to ensure the highest level of health protection for its residents against COVID-19, caused by the coronavirus. These actions were undertaken based on the information from the Central Crisis Staff of the Ministry of Interior of the Slovak Republic dated March 8, 2020, and Decision No. OLP/2405/84443 mandating measures in response to public health threats, issued by the Public Health Authority of the Slovak Republic dated March 9, 2020. In consideration of the situation at that time, the Town considered the most important of the preventive measures to be the

suspension of the educational process in primary schools, kindergartens and nurseries under the founding authority of the Town, as well as the closure of the leisure centre and sports grounds - the indoor swimming pool, the winter stadium and the sports hall for public events. The Crisis Staff also decided to suspend the distribution of meals to outside caterers in school canteens and facilities for the elderly under the founding authority of the Town, and not to provide the premises for public events to third parties. At the same time, it was decided to increase the disinfection of contact surfaces on the premises of municipal organisations. Upcoming social events and events in the Town were cancelled with immediate effect. The Town also closed the indoor swimming pool on its own initiative until further notice, public skating was cancelled and public events were banned at all Town sports grounds [7].

The problem was that the Town was not entitled to mandate the shutdown of facilities and the cancellation of activities in relation to third parties, i.e. other than municipal organisations. However, in order to effectively prevent the spread of the coronavirus, restrictions on other establishments and compliance with the measures ordered by the competent authorities also appeared necessary. The Town could issue only an advisory opinion on these establishments. The Town Crisis Staff therefore advised all entities in the Town to follow the relevant regulation of the Slovak Public Health Office in the event of influenza-like symptoms (cough, muscle aches, weakness, fever). This meant not to visit medical facilities but to inform the crisis hotline about the situation. The residents were advised not to visit public offices and places with a potentially high concentration of visitors and they were advised to preferably use telephone, electronic or written communication when communicating with the authorities. The Crisis Staff also advised strict adherence to hygiene rules and quarantine measures to be observed by Town residents who have visited areas infected with the coronavirus in recent days. Founders of non-public nurseries, kindergartens, primary schools, and art schools were advised to temporarily suspend the educational process. A resolution of the Crisis Staff regarding these measures was subsequently adopted [8].

In order to ensure maximum protection of the health of the residents of Považská Bystrica against the disease COVID-19 caused by the coronavirus, the Crisis Staff of the Town of Považská Bystrica further recommended on the basis of the information from the Central Crisis Staff of the Ministry of Interior of the Slovak Republic dated March 8, 2020 and the Decision of the Public Health Authority of the Slovak Republic No. OLP/2405/84443 dated March 9, 2020 mandating measures in response to public health threats, the Public Health Authority of the Slovak Republic recommended the residents

of the Town of Považská Bystrica not to visit health care facilities in case of influenza-like symptoms (cough, muscle pain, weakness, fever), but to inform the crisis line 0800 221 234 about the situation [9].

Conclusion

The measures taken by the Crisis Staff had an immediate effect and the spread of the COVID-19 pandemic was eliminated in Považská Bystrica. The number of infected people did not increase and remained below the national average. The hospital, which has undergone gradual reprofiling to cope with a possible increase in the number of patients, also functioned excellently. Again with the generous help of the Town of Považská Bystrica and its Crisis Staff, which provided the hospital with the needed protective equipment, masks and, later, pulmonary ventilation. Regrettably, as the pandemic progressed, central authorities assumed increasingly extensive powers, whose frequently non-expert interventions and decisions, such as nationwide COVID-19 testing, significantly exacerbated the epidemiological situation. Their decisions often changed several times a day and caused chaos in the regulations. Nevertheless, the Crisis Staff of the Town of Považská Bystrica continued to operate with a high level of professionalism, convening at regular intervals and consistently providing residents with clear and credible instructions throughout the pandemic period. As a result, it earned respect and recognition not only within the Town but across the entire region.

References:

1. Act no. 387/2002 Z. z on the Management of the State in Crisis Situations Outside of War Time and State of War, as amended, Section 10 letter a)
2. Statute of the Crisis Staff of the City of Považská Bystrica. Považská Bystrica : City of Považská Bystrica, 2020.
3. Decision of the Mayor of the Town of Považská Bystrica No. 1/2020 dated March 2, 2020 – Establishment of the Crisis Staff of the Town of Považská Bystrica.
4. Považskobystrické novinky, Vol. 24, No. 12, March, 17, 2020.
5. Janas, Karol, Jánošková, Barbora. Právomoci regionálnej úrovne v krajinách Vyšehradskej Štvorky v krízových situáciách – pandémie ochorenia covid-19 = Powers of the regional level in the Visegrad four countries in crisis situations - covid-19 pandemic In: Zabezpečennia stíjnosti systemy publičnoji vlady ta upravlinnia v umovach vojenneho stanu ta vidnovlennia Ukrajiny: materialy Vseukrajinskoji naukovopraktičnoji konferencii za mižnarodnoju učastiu. Odesa: Odeska politechnika, 2023, s. 194-197 [online]. ISBN 978-80-225-5069-7.

6. Minutes from the meeting of the Crisis Staff of the City of Považská Bystrica, March, 16, 2020.
7. Resolution of the Crisis Staff of the City of Považská Bystrica, March, 10, 2020.
8. Resolution of the Crisis Staff of the City of Považská Bystrica, March, 16, 2020.
9. Považskobystrické novinky, Vol. 24, No. 12, March, 17, 2020.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-104>

**DEVELOPMENT OF PARTY SYSTEMS IN THE VISEGRAD
COUNTRIES OF EUROPE IN THE CONDITIONS
OF DEMOCRATIC TRANSIT**

**РОЗВИТОК ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ
ЄВРОПИ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ**

Yatsyna P. E.

*Postgraduate student
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Яцина П. Е.

*аспірант
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

У відповідності до транзитологічної парадигми вагомий вплив на розвиток партійних систем мають такі особливості демократичного переходу: 1) початкова точка з якої відбувається рух до демократії; 2) результати «установчих» виборів; 3) моделі переходу від авторитарних режимів до демократії; 4) особливості демократичного транзиту (вертикальна структура демократичного переходу) [1; 3; 6].

Однією з особливостей формування партійних систем країн Вишеградської групи було те, що перші політичні партії не відображали чинні соціально-політичні поділи, а поставали як універсальні / всеохоплюючі, оскільки намагалися представляти усі верстви суспільства. Опозиційні сили при цьому називали «форумами», «рухами», «фронтами»: «Громадянський форум» (Чехія), Угорський демократичний форум, «Солідарність» (Польща), «Громадськість проти насильства», «Громадянський демократичний союз» (Словаччина) [3].

І тільки дещо пізніше політичні партії почали займати свої «електоральні ніші» та «професіоналізуватись», створюючи власні ідеологічні та політичні профілі. Особливості трансформаційних процесів у країнах Вишеградської групи на початковому етапі охарактеризовано в таблиці 1.

Таблиця 1

**Характеристика вихідних умов демократичного транзиту
у країнах Вишеградської групи**

	Угорщина	Польща	Чехія	Словаччина
Вихідна точка транзиту	Авторитарний режим	Авторитарний режим	Авторитарний режим	Авторитарний режим
Політична єдність авторитарного режиму	Низька	Низька	Висока	Висока
Ініціатори радикальних реформ	Помірковане крило комуністичної партії	Помірковане крило комуністичної партії	Суспільно-політичні рухи	Суспільно-політичні рухи
Установчі вибори	1989 р., змішана виб. сист.	1990 р., перехідна виб. сист.	1990 р., змішана виб. сист.	1990 р., змішана виб. сист.
Форми переходу	Пактовий	Пактовий	Реформістський	Реформістський
Модель вертикальної структури дем. переходу	Подвійний перехід	Подвійний перехід	Подвійний перехід	Потрійний перехід
Система правління	Парламентська республіка	Напівпрезид. республіка	Парламентська республіка	Парламентська республіка
Наявність історичних партій	+	+	+	+
Характеристика країни за етнічним складом населення	гомогенна країна (83,7 % угорці)	гомогенна країна (97,1 % поляки)	гетерогенна країна (63,7 % чехи)	гомогенна країна (80,7 % словаки)
Форма державного устрою	унітарна держава	унітарна держава	до 1992 р. федерація, а потім унітарна держава	до 1992 р. федерація, а потім унітарна держава

Джерело: побудовано автором підставі [1; 2; 3; 6]

Логіка еволюції партійних систем країн Вишеградської групи в умовах демократичного транзиту. Упродовж 1989–2004 рр. такий розвиток відбувся у контексті демократичних переходів у цих країнах. Відповідно 2004 р. (вступ до Євросоюзу) можна умовно вважати роком досягнення консолідованої демократії. Зазначено, що консолідація демократії і консолідація партійних систем процеси взаємопов'язані, оскільки останній є частиною загальної консолідації демократії. Підкреслено, що з 2004 р. до 2010 р. у країнах Вишеградської групи відбувається консолідація партійних систем, формування їх акторного складу та конфігурації. Конфігурацію можна визначити як системи поміркованого плюралізму у двоблоковому вимірі.

Починаючи з 2010 р. можемо говорити про новий період у розвитку партійних систем країн Вишеградської групи, який пов'язаний з появою сильних консервативних партій: «Фідес» (Угорщина), «Право і справедливість» (Польща) та лівої популістської партії «Напряма – Соціал-демократія» (Словаччина) [8].

Після 2010 р. до чинників впливу на трансформацію партійних систем країн Вишеградської групи відносимо такі: 1) світова фінансова криза 2008–2009 рр. (зростання рейтингу та впливовості консервативних партій, звинувачення носіїв неоліберальної ідеології у фінансовій кризі); 2) міграційна криза (2015–2019); 3) протистояння «мейнстрімних» і антисистемних партій / партій «нової політики»; 4) загальносвітовий тренд трансформації політичних партій: від масових партій з чіткою ідеологічною спрямованістю і розгалуженою ідеологічною структурою до картельних / мережових / кіберпартій із розмитою ідейною орієнтацією та відсутністю традиційної апаратно-організаційної структури; 5) виникнення нових видів соціально-політичних розмежувань, наслідком яких була поява нових типів партій: «зелених», праворадикальних; 6) віртуалізація політики і поява мережових / діджитал-партій; 7) зміна характеру соціально-політичних поділів, коли нові суспільні конфлікти не мають постійного і комплексного характеру, а є більш локалізованими й фрагментованими. Відтак вони продукують появу короткочасних партійних проєктів, які існують упродовж одного-двох електоральних циклів; 8) інструментальний характер відносин «партія – громадянин», наслідком чого є скорочення членської бази партій та високий рівень партійної мобільності тощо [4; 5]. А починаючи з лютого 2022 р. додається ще один чинник – російсько-українська війна, яка також структурує поведінку політичної еліти та громадян країн Європейського Союзу, в тому числі і їх електоральний вибір [5]. Нові тенденції у розвитку партійних систем країн В 4 можна простежити за результатами останніх парламентських виборів (див. Таблицю 2).

Таблиця 2

**Результати останніх парламентських виборів
у країнах Вишеградської групи (2019–2023 рр.)**

	Польща (2023)	Угорщина (2022)	Словаччина (2023)	Чехія (2021)
Переможець виборів / урядова коаліція	Громадянська коаліція (ліберальний консерватизм)	Вибірчий блок «ФІДЕС» / ХДНП (монобільшість, націонал-консерватизм)	«Напря́м – Соціал-демократія» (соціал-демократія, популізм)	Вибірча коаліція «Разом» (ліберальний консерватизм)
Опозиційні партії в парламенті	«Право і справедливість» (консерватизм)	Об'єднана опозиція «В єдності за Угорщину» (соціальний лібералізм)	«Прогресивна Словаччина» (соціальний лібералізм)	«Акція незадоволених громадян 2011» (лібералізм, популізм)
Праворадикальні, популістські партії в парламенті	«Конфедерація Свободи та Незалежності»	«Наша Батьківщина»	«Звичайні люди і незалежні особистості» (популізм)	«Свобода і пряма демократія»

Джерело: побудовано автором на підставі [4; 5; 9]

Отже, результати останніх парламентських виборів у країнах В 4 дозволяють простежити вплив вказаних вище чинників на акторний склад та конфігурацію партійних систем, ідеологічні характеристики партій. Акторний склад партійних систем країн Вишеградської групи відображає ідеологічні характеристики партійних систем і є таким: 1) правлячі націонал-консервативні партії (ПіС, «Фідес») / коаліції на основі партій, які базуються на ідеології ліберального консерватизму; 2) опозиційні партії, ідеологією яких можна вважати ліберальний консерватизм, лібералізм, соціальний консерватизм, соціал-демократія; 3) праворадикальні популістські партії: «Конфедерація Свободи та Незалежності» (Польща), «Наша Батьківщина» (Угорщина), «Котлєбівці – Народна партія Наша Словаччина» (Словаччина), «Свобода і пряма демократія» (Чехія).

Література:

1. Ключкович А. Перехід до демократії в Словаччині: динаміка та суперечності суспільно-політичних трансформацій: монографія. Ужгород: АУТОДОР – ШАРК, 2019. 416 с.

2. Марушьяк Ю. Изменение политического ландшафта Центральной Европы после 2010 года. URL:

https://www.researchgate.net/publication/347963679_Izmenenie_politicheskogo_landshafta_Tsentralnoy_Evropy_posle_2010_goda_Izmenenie_politicheskogo_landshafta_Centralnoj_Evropy_posle_2010_goda (дата звернення 12.06.2023).

3. Остапець Ю., Гайданка Є., Ключкович А., Марадик Н. Еволюція партійних систем країн Вишеградської четвірки: досвід для України: монографія. Серія «Studia Regionalistica». № 8; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; Агенція досліджень регіонального соціуму «Карпатія». Ужгород: ПП Данило С. І., 2014. 256 с.

4. Остапець Ю., Дудінська І. Характеристика електоральних процесів у країнах Європейського Союзу в контексті протистояння «мейнстримних» партій та «партій нової політики» (2020–2022). Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. С. 395–463.

5. Остапець Ю., Червеньяк К. Парламентські вибори 2023 року в країнах Європейського союзу: аналіз результатів та конфігурацій урядових коаліцій: зб. ст. і тез за результатами міжнародної наукової конференції «Інституційні, партійні та виборчі невизначеності: національний наднаціональний і субнаціональний рівні» – восьмої у рамках серії міжнародних конференцій кафедри політології «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа від 24-25 листопада 2023 року) / [за ред. Анатолія Романюка і Віталія Литвина]. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. Вип. 8. С 13–42.

6. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.

7. Романюк О. Моделі посткомуністичних трансформацій. *Політичний менеджмент*. 2006. № 3. С. 35–50.

8. Яценюк П. Вплив трансформаційних процесів на конфігурацію партійних систем країн Вишеградської групи. *Регіональні студії*. 2023. № 34. С. 183–193.

9. The European Elections Monitor. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en> (дата звернення 10.02.2025).

SECTION 3. ACTUAL PROBLEMS OF LAW UNDER THE NEW WORLD ORDER

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-105>

CURRENT CHALLENGES OF THE MODERN WORLD ORDER FOR THE “CONSTITUTION FOR THE OCEANS”

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ ДЛЯ «КОНСТИТУЦІЇ ОКЕАНІВ»

Krasnikova O. V.

*PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Maritime Law
National University
«Odessa Maritime Academy»
Odessa, Ukraine*

Краснікова О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри морського права
Національний університет
«Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна*

Конвенція ООН з морського права 1982 р. (далі – UNCLOS) є не просто міжнародною угодою, а справжньою «Конституцією океанів». Попри те, що UNCLOS є найбільш комплексним правовим інструментом для управління океанами, він, як і будь-який інший нормативний акт, не позбавлений певних недоліків. Ці недоліки впливають із низки питань: по-перше, Конвенція приймалась пакетним методом, тому природно, що деякі сфери морської діяльності врегульовані недостатньо чітко. По-друге, є питання, яких просто не існувало, коли була прийнята угода. Нарешті, є площина, де застосування положень UNCLOS у конкретних випадках стикається з багатьма проблемами.

Наприклад, Конвенція 1982 р. встановила чіткий режим для морських наукових досліджень (Частина XIII) [1], але вона не містить жодного конкретного положення щодо гідрографічної зйомки. Тому неясно, чи може інша держава проводити гідрографічні зйомки у виключній морській економічній зоні (далі – ВЕЗ) без попереднього дозволу прибережної держави. Деякі прибережні держави вимагають отримання згоди щодо гідрографічних досліджень, які проводяться в їх

ВЕЗ іноземними державами, тоді як інші країни вважають, що такі дослідження у цій зоні можуть проводитися вільно.

Спільне питання пов'язано, головним чином з тим, що Сполучені Штати Америки прирівняли «військові дослідження» до гідрографічних зйомок [2, р.4]. Представники держави стверджують, що обидва види досліджень є частиною «..інших..» міжнародно-правових видів використання моря, пов'язаних зі свободою судноплавства та прольоту, яка передбачена статтею 58(1) UNCLOS [1]. Оскільки ВЕЗ є частиною відкритого моря, тому таку конвенційну свободу мають інші держави у виключній морській економічній зоні прибережної держави. США розглядають військову зйомку як схожу з гідрографічною зйомкою і, таким чином, таку діяльність як частину свободи судноплавства у відкритому морі та інших міжнародних правомірних видів використання моря, пов'язаних із цими свободами [3, р.3]. Основна позиція США, а також Великої Британії в тому, що військові дослідження не знаходяться в межах юрисдикції прибережної держави, тоді як прибережна держава може регулювати тільки комерційні гідрографічні дослідження для пошуку, наприклад, нафти та газу під морським дном. Інші держави, у тому числі Китай, спеціально заявили, що гідрографічні зйомки можуть проводитися в їх ВЕЗ тільки за їх згодою.

Незважаючи на важливість співробітництва в рамках морських наукових досліджень, воно стикається з низкою складнощів, включаючи політичні розбіжності, економічну нерівність та протиріччя національних інтересів, які можуть перешкоджати спільним зусиллям.

Головна проблема в тім, що UNCLOS не визначає такі ключові терміни, як «морські наукові дослідження», «розвідувальна діяльність», «гідрографічна зйомка» або «військова зйомка». Дійсно, спроби учасників III Конференції ООН з морського права (1973 – 1982 рр.) включити визначення терміну «морські наукові дослідження» до UNCLOS не були успішними [4, р. 45].

Треба зазначити, що режим морських наукових досліджень охоплює лише конкретну класичну експедиційну науку, зазвичай таку, що проводиться на борту дослідницького судна. Однак існує безліч методів, що використовуються для збору інформації про морське середовище, які не підпадають під конвенційну Частину XIII. Морські дослідження виявилися однією з найбільш спірних правових тем із погляду практики. Наприклад, оперативна океанографія передбачає регулярний збір даних у морі, таких як тиск, температура, течії, солоність і вітер, та здійснюється під час звичайного проходу суден. Ці

дані збираються для прогнозування погоди в реальному часі та операційної необхідності, щоб забезпечити безпеку морської навігації, а не для морських наукових досліджень [4, р. 44]. Хоча вони можуть зберігатися і пізніше поєднуватися з іншими даними для кращого розуміння морського середовища, вони не є морськими науковими дослідженнями як такими і не регулюються Частиною XIII UNCLOS.

Або такий науковий метод спостереження, як дистанційне зондування океанів із космосу, також не регулюється нормами згаданої Конвенції. При такому спостереженні для збору даних про морське середовище використовуються датчики на супутниках та літаках, які вловлюють електромагнітне випромінювання або від сонця, або від супутникової платформи. Це дозволяє отримувати дані без фізичного вимірювання на місці, тобто оминаючи суверенну владу та юрисдикцію прибережної держави [4, р. 45].

Наступні питання, які ще не набули гострої актуальності у період розробки і прийняття UNCLOS, пов'язані з екологічною проблемою глобального потепління. Відомо, що одним із результатів феномену «парникового ефекту» стало значне підвищення рівня води у Світовому океані.

З моменту виникнення міжнародної стурбованості з приводу глобального потепління було визнано, що підвищення рівня моря матиме наслідки для фізичного та юридичного статусу морських районів.

Наприклад, UNCLOS містить поняття «осихаюче під час відливу піднесення», яке може перебувати в межах територіального моря материка або острова (п.1 ст.13) [1]. Лінія найбільшого відливу такого піднесення може використовуватися як вихідна лінія для вимірювання ширини територіального моря. Подібне положення про вихідні лінії застосовується для островів, розташованих на атолах або для островів, що обрамляються рифами. Таким чином, для того, щоб острів мав свої власні морські зони будь-якого виду, деяка його частина завжди повинна бути вище рівня води під час припливу. Якщо рівень океану підніметься настільки, що при відливі таке піднесення не з'явиться з води, тобто не буде висихаючим, то прибережна держава втратить пов'язані з височиною вихідні лінії для відліку ширини територіального моря. Це, у свою чергу, може спричинити значне скорочення площі ВЕЗ. Крім того, згідно з доповіддю Міжурядової групи експертів зі зміни клімату, ці питання стають найбільш гострими екологічними проблемами, з якими стикається людство і які, нерідко, мають політичні наслідки [5].

Таким чином, проблеми демаркаційних змін обумовлена відсутністю в сучасних джерелах морського права, зокрема і в UNCLOS, оптимального вирішення питання про переміщення вихідних ліній, від яких відраховується ширина морських зон.

Черговий поштовх до змін «Конституції океанів» пов'язаний із розвитком інформаційних технологій, який сприяє глобальній тенденції до автономізації виробничих і транспортних процесів у різних галузях промисловості, сферах послуг та логістики.

Актуальність цієї проблеми зумовлена тим, що технічний прогрес і можливість впровадження автономного флоту випереджають рівень його правового регулювання. Чинне законодавство, яке регулює роботу водного транспорту, не забезпечує належної безпеки експлуатації автономних суден, оскільки як міжнародні, так і національні правові акти орієнтовані на присутність екіпажу на борту, який здійснює керування судном. Проте поява автономних суден і перспектива їх подальшої експлуатації вимагають не лише розробки нових норм і стандартів, але й внесення суттєвих змін до чинних міжнародних конвенцій, що регулюють судноплавство, зокрема в UNCLOS.

Отже, значимість морської Конвенції настільки велика, що вона стала жертвою власного успіху: змінити її положення надзвичайно складно або навіть неможливо. Однак, внесення змін у документ вимагають таки незалежні від людини природні фактори, як потепління та підвищення рівня океану, його окислення, а також наслідки антропогенного впливу та технологічного прогресу, як то поява нових методів морських наукових досліджень, впровадження автономних суден, розширення можливостей штучного інтелекту.

Література:

1. United Nations Convention on the Law of the Sea, 10.12.1982. URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e_n.pdf
2. Bateman S. Hydrographic surveying in the EEZ: differences and overlaps with marine scientific research. *Marine Policy*. Vol. 29, Issue 2, March 2005. Pp. 163-174. DOI: 10.1016/j.marpol.2004.08.011
3. Council for Security Cooperation in the Asia Pacific (CSCAP). The Practice of the Law of the Sea in the Asia Pacific: CSCAP Memorandum No.6, December 2002. P. 1-3. URL: <http://www.cscap.org>.
4. Lan Anh T. Nguyen, Hai Dang Vu. *Viability of UNCLOS amid Emerging Global Maritime Challenges*. Springer Singapore, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-97-5838-8>

5. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Climate Change 2014: The Synthesis report, Contribution of Working Group I, II and III to the Fifth Assessment Report of the IPCC. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. URL: <http://ar5-syr.ipcc.ch/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-106>

THE PROTECTION OF OWNERSHIP RIGHTS TO CULTURAL OBJECTS UNDER PRIVATE INTERNATIONAL LAW

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Kryvolapov B. M.

*PhD in Law,
Associate Professor,
Educational and Scientific Institute of
International Relations
of Taras Shevchenko National
University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine*

Криволапов Б. М.

*кандидат юридичних наук,
доцент,
Навчально-науковий Інститут
міжнародних відносин Київського
національного університету імені
Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Захист права власності на культурні цінності набуває особливої актуальності у зв'язку з масовим викраденням культурних об'єктів з українських музеїв та приватних колекцій під час агресії рф. Багато з цих цінностей могли опинитися у приватних осіб за кордоном, що робить позови про їх повернення неминучими. Відтак, питання визначення права, яке застосовується до таких спорів, стає вкрай важливим.

У сучасній доктрині міжнародного приватного права немає єдності щодо цього питання. Традиційно вважається, що захист права власності на культурні цінності визначається за принципом *lex rei sitae* (закон місцезнаходження речі). Цей підхід підтримують багато фахівців через його простоту, юридичну визначеність та легкість застосування [1, с. 276]. Українська дослідниця Т. Дуденко підтримує цей принцип, але застерігає про можливі конфлікти в трактуванні місцезнаходження речі [7, с. 169]. Б. Шуба додає, що правила про вивезення та ввезення

культурних цінностей належать до публічного права, тому іноземні норми застосовувати недоцільно [9, с. 215].

Закон України «Про міжнародне приватне право» (далі Закон про МПрП) не передбачає окремої колізійної норми для захисту права власності на культурні цінності. Усі питання захисту таких об'єктів регулюються на підставі загального принципу *lex rei sitae* або відповідно до права держави суду (ст. 42 Закону МПрП) [8].

Втім, підхід *lex rei sitae* має свої недоліки. Зокрема, можуть виникати ситуації, коли власник викраденої або незаконно вивезеної культурної цінності позбавляється прав на неї через застосування іноземного законодавства про добросовісне володіння [2, с. 116]. Класичним прикладом є справа *Winkworth v. Christie, Manson & Woods, Ltd*, у якій англійський суд відмовив власнику в поверненні японських творів мистецтва через положення італійського права, що визнавало добросовісне набуття цих речей [3].

Останнім часом з'явилися альтернативні підходи до вирішення таких спорів. Семіон Семіонідіс запропонував модель *lex originis*, що надає захист власнику культурної цінності за законами країни, де вона перебувала до незаконного переміщення [5, с. 1185]. Професорка Патрісія Рейхан висунула схожу ідею: передача прав на викрадене майно регулюється законом місця проживання первинного власника під час крадіжки [4, с.1039].

Такий підхід прийнятний, якщо законодавство держави первинного власника передбачає справедливую компенсацію добросовісному набувачу, але це не завжди гарантовано. Унаслідок цього виникає проблема, яку професорка Рейхан називає «хаотичною палітрою»: потрібно захистити права первинного власника, але водночас врахувати інтереси добросовісного набувача, які можуть бути ігноровані законодавством країни власника [4, с. 955].

Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми є уніфікація матеріальних та колізійних норм, які регулюють захист права власності на культурні цінності. У цьому контексті важливим кроком стало підписання Конвенції УНІДРУА про викрадені або незаконно вивезені культурні цінності від 24 червня 1995 року, у частині 1 статей 3 та 4 якої пропонується вирішення проблеми «хаотичної палітри» [6]. Проте значним недоліком є те, що цю конвенцію не підписали такі впливові учасники ринку культурних цінностей, як США, Великобританія, Німеччина та Австрія. Україна також не приєдналася до цієї конвенції.

Ще одним можливим способом вирішення проблеми «хаотичної палітри» є передбачення у внутрішньому законодавстві держав

однотипних колізійних норм. Варто зазначити, що позитивна тенденція у цьому питанні вже спостерігається: деякі країни у своїх нормативних актах про міжнародне приватне право впровадили положення, які базуються на принципі *lex originis*. Такі норми передбачені в законодавствах Болгарії, Бельгії та Чорногорії. Особливо вдалою є конструкція, закріплена у статті 90 Закону Бельгії від 16 липня 2004 року «Про Кодекс міжнародного приватного права». Вона передбачає, що вимога про повернення предмета, незаконно вивезеного з держави, яка вважає його частиною своєї культурної спадщини, регулюється правом цієї держави або, за вибором, правом держави, де знаходиться предмет. Якщо право першої держави не захищає добросовісного набувача, той може скористатися правом держави перебування предмета. Такий підхід (*bonae fidei emptor clause*) є оптимальним механізмом захисту прав добросовісного набувача.

Враховуючи все вищенаведене, можна зробити такі висновки:

У сучасній доктрині міжнародного приватного права відсутній єдиний підхід до визначення права, що застосовується до спорів щодо захисту права власності на культурні цінності.

Використання колізійної норми *lex rei sitae* є простим, але проблематичним, оскільки може позбавляти законного власника прав через іноземне законодавство про добросовісне володіння.

Альтернативний підхід *lex originis* пропонує кращий баланс між інтересами первинного власника та добросовісного набувача.

Оптимальним механізмом захисту добросовісного набувача є *bonae fidei emptor clause*, яка враховує інтереси всіх сторін.

Література:

1. Chechi A. When Private International Law Meets Cultural Heritage Law – Problems and Prospects. *Yearbook of Private International Law*. 2018. Vol. XIX. P. 269–293.
2. Fincham D. How Adopting the Lex Originis Rule Can Impede the Flow of Illicit Cultural Property. *Columbia Journal of Law and the Arts*. 2009. Vol. 32. P. 111–150.
3. Merryman J. H. The Good Faith Acquisition of Stolen Art. *SSRN Electronic Journal*. 2007. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1025515> (date of access: 22.01.2025).
4. Reyhan P. A chaotic palette: conflict of laws in litigation between original owners and good-faith purchasers of stolen art. *Duke Law Journal*. 2001. Vol. 50, no. 4. P. 955–1043.

5. Symeonides S. A Choice-of-Law Rule for Conflicts Involving Stolen Cultural Property. *Vanderbilt Law Review*. 2005. Vol. 38. P. 1177–1198.

6. Конвенція ЮНІДРУА про викрадені або незаконно вивезені культурні цінності. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_590#Text (дата звернення: 22.01.2025).

7. Дуденко Т. Цивільно-правова охорона прав на культурні цінності та їх обороздатність: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2017. 220 с.

8. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-V : станом на 23 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 22.01.2025).

9. Шуба Б. Захист культурних цінностей: *Lex rei sitae* vs. протидія незаконному обігу (міжнародний досвід). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 215–218.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-107>

THE ROMAN IMPERIAL LEGACY IN THE INTERNATIONAL LEGAL PERSONALITY OF THE VATICAN CITY STATE

РИМСЬКА ІМПЕРСЬКА СПАДЩИНА В МІЖНАРОДНО- ПРАВОВІЙ СУБ'ЄКТНОСТІ ДЕРЖАВИ-МІСТА ВАТИКАН

Melnyk V. M.

*PhD in Political Science,
Associate Professor,
Research Fellow at the Department
of Political Science
Taras Shevchenko National
University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine*

Мельник В. М.

*кандидат політичних наук,
науковий співробітник кафедри
політології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Міжнародно-правовий статус Держави-Міста Ватикан (*Status Civitatis Vaticanae*) поєднує комбінацію типових і нетипових рис, притаманних інституту міжнародної правосуб'єктності. В цій роботі я спробую конкретизувати засадничі юридичні поняття, пов'язані з публічно-правовим самовизначенням Святого Престолу (*Sancta Sedes*)

та його ватиканського територіального осередку. Всі ці поняття мають безпосередній зв'язок із системою публічного права (*ius publicum*) Стародавнього Риму республіканських та імператорських часів, є наслідком масштабних соціокультурних процесів пізньої античності та раннього середньовіччя. Зрештою, сама інституційна організація Християнської Церкви – продукт імператорських едиктів, конституцій, рішень Вселенських Соборів, ухвалених за Римської імперії (*Imperium Romanum*) доби доміану (IV-V ст.). Відтак, незважаючи на справді радикальну трансформацію епох, окремих суспільно-психологічних установок і більшості соціально-економічних позицій Церкви, вважати ідеологічні концепції Римської імперії цілком вичерпаними було б неправильно.

1. Ватикан – це юридичне уособлення Християнської Церкви (*Ecclesia Christiana*) як «Єдиної, Святої, Вселенської та Апостольської» (*Una, Sancta, Catholica et Apostolica Ecclesia*) [1, *Symb. Const.* 9]. Держава-Місто Ватикан очолює Церкву Христову на підставі права апостольського передання (*Successio Apostolica*) [2, § 861-865]. Зі свого боку, зверхник Держави-Міста Ватикану та Римсько-Католицької Церкви – Римський Папа (*Papa Romanus*) – є персоніфікованим образом і символом катехитичних принципів єдності, святості, вселенськості (тобто католицизму) та апостольського спадкоємства [2, § 881-882].

Римсько-Католицька Церква (*Ecclesia Catholica Romana*) юридично втілює собою Християнську Церкву. Прийнятний у канонічному праві відповідник поняття *Ecclesia Catholica* – це *Ecclesia Oecumenica*. Засновуючись на спільності конотацій двох давньогрецьких лексем, терміни «кафолікос» (*Καθολικός*) і «кафолічність» (*Καθολικότητα*) доцільно прирівняти до «єкумени» (*Οἰκουμένη*) й «єкуменічності» (*Οἰκουμενικότητα*) [2, § 836-838].

Античне слово *Οἰκουμένη* означало заселені людьми території світу. Вперше його зустрічаємо у праці Геродота з Галікарнасу (бл. 484-425 рр. до н. е.), який позначив ним відомі середземноморським культурам терени [4, *Ἡρόδοτος Ἱστορίαι*, III, 114]. Картографування Ойкумени в якості всіх відомих сучасникам земель започаткував репрезентант Мілетської школи філософії Анаксимандр (бл. 611-546 рр. до н. е.) – фундатор давньогрецького поняття *Νόμος* («закон»).

Запровадження поняття «*Καθολικός*» у широкий обіг належить Святому Ігнатію Антіохійському (бл. 35-110 рр. н. е.). Джерелом надзвичайної ваги залишається листування Ігнатія з християнськими громадами, де Ігнатій уперше вживає термін «*καθολικός*» у значенні «всезагальний» або «всесвітній» [5]. Саме на основі подальших

інтерпретацій «кафолічності» виріс латинський відповідник «catholicismus». Отже, словосполучення «Католицька Церква» в жодному разі не означає регіональної чи локальної церковної структури так званого «латинського обряду». Варіації її буквального значення доволі красномовні: «Всезагальна Церква», «Вселенська Церква», «Всесвітня Церква».

Що стосується пояснення офіційного формулювання «Ecclesia Catholica Romana» («Вселенська Римська Церква»), то воно враховує факт зародження та інституційного оформлення Християнства (Christianitas) у Римській імперії. Адже Римська імперія експортувала Християнство навколишнім варварським племенам і сусіднім державним утворенням (зокрема, Сасанідському Ірану). До того ж перебування Держави-Міста Ватикан як суверенної допоміжної території Святого Престолу в Римі також засвідчує виняткову вагу історичного права та принципу історизму для християнської ідентичності [2, § 881, 936-937].

2. Офіційне визначення Status Civitatis Vaticanae з'явилося в третій статті Латеранського договору від 11 лютого 1929 р. Комплекс Латеранських угод (договір, конкордат, фінансова конвенція) врегулював тривалий конфлікт між інститутами Римсько-Католицької Церкви та Королівством Італією.

Так, римські Папи Пій IX (1846-1878), Лев XIII (1878-1903), Пій X (1903-1914), Бенедикт XV (1914-1922), Пій XI (1922-1939) не визнавали de jure підпорядкування новоутвореній Італії (1861-1871) територій колишньої Папської області (Status Ecclesiasticus). Вважалося, що сам процес il risorgimento, пов'язаний із об'єднанням і створенням Королівства Італія, мав на меті ослабити позиції Римсько-Католицької Церкви у Південній Європі. Укладення Латеранських угод італійським дуче (1922-1945) Беніто Муссоліні та державним секретарем Святого Престолу (1914-1930) П'єтро Гаспаррі продемонструвало добру волю Папи Пія XI, що прагнув використовувати суспільно-політичні важелі Італійської держави з метою відродження провідних позицій Церкви. Врегулювання відносин із Італією видавалося необхідним ще й заради збереження інструментів прямої дипломатії Папства з іншими державами.

Конструкція Status Civitatis Vaticanae буквально означає «стан громади Ватикану» (або «громадський стан Ватикану»). Латинська етимологія слова Status пов'язана з дієсловом stare («знаходитися», «стояти»). У ранньому римському праві status означав положення (зокрема, статус людини в спільноті, її майновий стан чи політичну

орієнтацію). Натомість слово *Civitatis* є родовим відмінком іменника *Civitas*, який римляни використовували для позначення міської общини чи міста (*Civis* – громадянин, городянин, містянин).

Латинська конотація *Civitas* перегукується з поняттям «громадськість». Зважаючи на давньоримську традицію іменувати власне політичне утворення *Urbs Roma* (позиціонуючи республіку, а згодом імперію, як територіальне розширення міського простору), стає очевидною міська, общинна та громадянська генеза словосполучення *Status Civitatis*. Це робить його близьким грецькому відповіднику *πολιτεία* («політія»).

3. Враховуючи специфіку комбінування типових і нетипових рис, а також визнання законодавчими документами релігійних джерел апостольського спадкування, доречно говорити також про надтиповий міжнародно-правовий статус Ватикану (*supratypicitas* або *supratypitas*). Він корелює з надприродною генезою єпископських повноважень всередині Церкви. А втім, усі три концепції міжнародно-правового тлумачення суб'єктності *Status Civitatis Vaticanae* потребують деталізації. По-перше, Держава-Місто Ватикан позиціонує себе як державне утворення (*Civitas*) в межах громади (*Città del Vaticano*) на Ватиканському пагорбі (*Mons Vaticanus*). По-друге, Держава-Місто Ватикан виконує функції допоміжної суверенної території Святого Престолу (*Sancta Sedes*) – суверенного носія прав і повноважень щодо території *Mons Vaticanus*, діяльності Римської курії, цілої Римсько-Католицької Церкви. По-третє, *Status Civitatis Vaticanae* поєднує екстериторіальний суверенітет Римського Папи і Римської курії над Церквою (всесвітньою просторово-темпоральною цілісністю) та територіальний суверенітет над допоміжною територією у Римі.

4. Формулювання «Святий Престол» (*Sancta Sedes*) використовували в міжнародних відносинах задовго до колізії 1870-1929 рр. Однак після військової окупації Рима прихильниками об'єднаної Італії (1870), дипломатичне застосування формули *Sancta Sedes* дозволило замінити попередню назву *Status Ecclesiasticus*, що вживалася на позначення територіально-політичного утворення, відомого як Папська область.

Водночас поняття *Sancta Sedes* ґрунтується на рішенні Вселенських Церковних Соборів IV-V ст., якими було постульовано територіально-метрополійний принцип управління Християнською Церквою. Вже I Вселенський Церковний Собор у Нікеї (325 р.) визначив три найголовніші єпископські кафедри (Александрія, Рим, Антіохія), де перебували престоли митрополитів [3, Conc. Nicaen. 6]. Конститування цих трьох митрополій мало відображати тривимірну

модель християнського світогляду в системі політико-правової організації Римської імперії. Єрусалим початково здобув status лише титулярної митрополії [3, Conc. Nicaen. 7]. Значення Рима й Александрії підтвердили своїм Фессалонікійським Едиктом (28 лютого 380 р.) римські імператори Феодосій I (379-395), Граціан (375-383) і Валентиніан II (375-392) [6, Cod. Theod. XVI. 1. 2].

Вже 381 р. відбулося піднесення нової Константинопольської митрополії на друге місце «за честю» [3, Conc. Const. 3]. Зміст постанов IV Вселенського Церковного Собору в Халкідоні (451 р.) став фундаментальним кроком на шляху оформлення пентархії (πενταρχία) – системи п'ятивладдя Римської, Константинопольської, Александрійської, Антіохійської, Єрусалимської митрополій (згодом – «патріархатів») [3, Conc. Chalc. 28 et 30]. Ця система впродовж 451-1054 рр. передбачала взаємодію п'яти рівних територіальних частин Християнської Церкви, об'єднаних приналежністю до Римської імперії (зокрема, до Візантії). Кожна з них мала власний Святий Престол (Sancta Sedes, Ἁγία Ἐδρα) з відповідним міським осередком (митрополією, патріаршим двором).

Подальші століття політичних і юрисдикційних змагань за статус першого серед рівних (primus inter pares) між Римським і Константинопольським Престолами не означали розриву юридичної цілісності Церкви навіть за умов Великої схизми 16 липня 1054 р. Інша річ, що з того часу Святий Престол Рима та Святі Престоли ортодоксальних патріархатів по-різному оцінюють значення цілісності Церкви та її організаційно-правові особливості. Як західний католицизм, так і східне православ'я є лише двома моделями одного й того самого феномену – Вселенської Християнської Церкви. Започаткування та подальша інтенсифікація діалогу поміж законними Святими Престолами пентархії в обставинах сучасних глобальних викликів безперечно потребують врахування їхнього спільного походження та єдиних правових джерел.

Література:

1. Hahn Ludwig. Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche. Dritte vielfach veränderte und vermehrte Auflage von Dr. G. Ludwig Hahn. Mit einem Anhang von Adolf Harnack. Breslau: Verlag von E. Morgenstern, 1897. XVI+412 s.
2. Catechismus catholicae ecclesiae. Città del Vaticano: Libreria editrice vaticana, 1997. IX+949 p.

3. Conciliorum Oecumenicorum decretal. Edizione bilingue. A cura di Giuseppe Alberigo, Giuseppe L. Dossetti, Perikles-P. Joannou, Claudio Leonardi, Paolo Prodi, Hubert Jedin. Bologna: Edizioni Dehoniane, Istituto per le scienze religiose, 2002. XXI+1135 p.

4. Herodoti historiae. Tomus 1. Libros I-IV continens. Recognovit brevique adnotatione critica instruxit N. G. Wilson, collegii Lincolnensis apud Oxonienses Socius. Oxonii: E Typographeo Clarendoniano, 2015. XIII+471 p.

5. Srawley J. H. The Epistles of St. Ignatius, Bishop of Antioch. Translations of Christian literature. London: Society for Promoting Christian Knowledge, 1919. VII+132 p.

6. Mommsen T., Meyer P. M. Theodosiani libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis et leges Novellae ad Theodosianum pertinentes. Textus cum apparatu. Vol. 1. Ed. 2. Berolini: Apud Weidemannos, 1954. 931 s.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-108>

THE TRANSFORMATION OF INTERNATIONAL LAW IN THE ERA OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Palyuh O. M.

*PhD in Economics,
4th year student*

*Institute of Law of State Tax University
Irpın, Ukraine*

Палух О. М.

*кандидат економічних наук,
студент VI курсу*

*Навчально-науковий інститут права
Державного податкового
університету
м. Ірпін, Україна*

Еволюція міжнародного правопорядку під впливом штучного інтелекту знаменує собою початок нової епохи юридичної доктрини, де традиційні концепції права зазнають докорінної реконструкції. Як зазначає Ю.В. Кривицький, інтеграція штучного інтелекту в правову матерію вимагає не просто адаптації існуючого нормативного масиву, а створення принципово нової архітектури міжнародно-правового

регулювання [1, с. 91]. На відміну від попередніх технологічних революцій, інтеграція штучного інтелекту в правову матерію вимагає не просто адаптації існуючого нормативного масиву, а створення принципово нової архітектури міжнародно-правового регулювання, яка враховуватиме унікальну природу автономних систем прийняття рішень. Ключового значення набуває питання розробки правових механізмів забезпечення прозорості та підзвітності алгоритмічних систем, що передбачає формування міжнародних стандартів розробки та впровадження технологій штучного інтелекту. Набирає вагомості проблема гармонізації національних підходів до регулювання штучного інтелекту та створення єдиного міжнародно-правового простору для розвитку цих технологій.

Доктринальне переосмислення концепції міжнародної правосуб'єктності в епоху цифрової трансформації стикається з безпрецедентним викликом – необхідністю юридичної кваліфікації дій систем штучного інтелекту. Традиційна парадигма міжнародного права, що базується на волевиявленні держав та міжнародних організацій, потребує суттєвої модифікації для інтеграції нового типу автономних акторів [3]. Особливої гостроти набуває питання атрибуції міжнародно-правової відповідальності за дії штучного інтелекту, що виходять за межі первинного програмування. Виникає необхідність розробки нових концептуальних підходів до визначення правового статусу систем штучного інтелекту, що враховували б їх здатність до самонавчання та автономного прийняття рішень. У контексті посилення автономності систем прийняття рішень надзвичайно важливим стає забезпечення непорушності та всебічного захисту основоположних прав і свобод людини.

Аналізуючи трансформаційні процеси в міжнародному праві під впливом технологій штучного інтелекту, можна виділити такі фундаментальні вектори розвитку:

конституювання нової системи міжнародної правосуб'єктності, що передбачає інтеграцію штучного інтелекту в існуючу ієрархію суб'єктів міжнародного права та розробку механізмів правової відповідальності за алгоритмічні рішення, включаючи створення спеціальних міжнародних інституцій з нагляду за розвитком технологій штучного інтелекту;

формування концепції цифрового суверенітету держав в умовах транскордонного функціонування систем штучного інтелекту, що вимагає переосмислення класичних принципів територіальної

юрисдикції та розробки нових механізмів захисту національних інтересів у цифровому просторі [4, с. 69-70];

інституціоналізація нової парадигми міжнародного економічного права, орієнтованої на регулювання глобального ринку технологій штучного інтелекту та захист інтелектуальних прав на алгоритмічні рішення, з урахуванням необхідності забезпечення справедливого розподілу технологічних ресурсів між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

Реконцептуалізація міжнародного гуманітарного права в контексті застосування автономних систем озброєнь, що вимагає розробки нових стандартів захисту прав людини в умовах алгоритмізованих військових конфліктів та створення механізмів контролю за розробкою та використанням автономних систем озброєнь.

Інноваційним аспектом трансформації міжнародного економічного права стає формування специфічного правового режиму для продуктів штучного інтелекту. Виникає необхідність юридичної кваліфікації результатів алгоритмічної творчості та визначення правового статусу інтелектуальних продуктів, створених автономними системами [3]. На перший план виходить необхідність створення дієвих інструментів протидії технологічній монополізації та забезпечення справедливого й рівноправного доступу різних країн до стратегічних технологій штучного інтелекту. При цьому важливим аспектом є формування міжнародних стандартів якості та безпеки технологій штучного інтелекту, а також створення механізмів сертифікації та валідації алгоритмічних систем.

Револьюційних змін зазнає міжнародне кримінальне право, де формується новий напрям юридичної думки – кримінально-правова кваліфікація діянь за участю штучного інтелекту. Виникає потреба у розробці доктринальних підходів до встановлення причинно-наслідкових зв'язків між алгоритмічними рішеннями та їх суспільно небезпечними наслідками. У сучасних умовах постає нагальна потреба чіткого визначення меж юридичної відповідальності для різних учасників екосистеми штучного інтелекту: розробників, операторів та власників систем. Необхідним стає формування нових складів міжнародних злочинів, пов'язаних із зловживанням технологіями штучного інтелекту, та розробка механізмів міжнародного співробітництва у протидії таким злочинам.

У сфері міжнародного екологічного права формується інноваційний напрям правового регулювання – екологічна безпека використання штучного інтелекту. Потенціал автономних систем у прогнозуванні та

запобіганні екологічним катастрофам створює передумови для формування нового інституту міжнародного права – права екологічної безпеки штучного інтелекту [3]. Нагального опрацювання потребують правові механізми притягнення до відповідальності за екологічні правопорушення, що здійснюються автономними системами під час моніторингу та адміністрування природоохоронних ресурсів. Пріоритетним напрямком постає формування глобальних уніфікованих стандартів екологічної безпеки для розроблення та впровадження штучного інтелекту, включаючи розробку комплексних методологій оцінювання впливу цих технологій на природні екосистеми.

В умовах стрімкого розвитку технологій штучного інтелекту особливого значення набуває міжнародне співробітництво у сфері стандартизації та сертифікації алгоритмічних систем. Виникає необхідність створення міжнародних механізмів оцінки відповідності систем штучного інтелекту встановленим вимогам безпеки та етичним принципам. При цьому важливим є забезпечення балансу між інтересами розвитку технологій та захистом фундаментальних прав і свобод людини. Як слушно зазначає Н.О. Попова, практично всі проблемні аспекти розвитку і впровадження штучного інтелекту пов'язані із недосконалістю нормативно-правового регулювання відповідних суспільних відносин як на міжнародному, так і на національному рівнях [2, с. 444].

Література:

1. Кривицький Ю. В. Штучний інтелект як інструмент правової реформи: потенціал, тенденції та перспективи. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 119 (2). С. 90-99. DOI: <https://doi.org/10.33270/01211192.90>
2. Попова Н. О. Міжнародно-правове регулювання штучного інтелекту: сучасний стан та перспективи. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 4. С. 105-108. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/105>
3. Правове регулювання штучного інтелекту: міжнародний досвід та українські перспективи. Pravo.ua : вебсайт. URL: <https://pravo.ua/pravove-rehuliuivannia-shtuchnoho-intelektu-mizhnarodnyi-dosvid-ta-ukrainski-perspektyvy/> (дата звернення: 08.02.2025)
4. Шевченко А., Кудін С., Косілова О. Вплив штучного інтелекту на реалізацію прав і свобод людини і громадянина в Україні. Legal Bulletin. 2023. С. 65-74. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2023-08-65-74>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-109>

**TRENDS IN EUROPEAN INTEGRATION
IN THE 21ST CENTURY (USING THE EXAMPLE OF THE STATES
OF THE BALKAN REGION)**

**ТЕНДЕНЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ
(НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВ БАЛКАНСЬКОГО РЕГІОНУ)**

Popovych T. P.

*Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Theory and History of State and Law
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Попович Т. П.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Baryska Ya. O.

*Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Theory and History of State and Law
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Бариська Я. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Topolnytska M. I.

*Candidate of Law,
Senior Police Lieutenant Inspector
of the Educational
Security Service at the Department
of the Patrol Police in the
Transcarpathian region.
Uzhhorod, Ukraine*

Топольницька М. І.

*кандидат юридичних наук,
інспектор СОБ УПП в
Закарпатській області
м. Ужгород, Україна*

Перш за все розпочнемо з того, що Європейський Союз (наділі – ЄС) активно підтримував і продовжує підтримувати європейську перспективу країн Балканського регіону. Разом з тим, на цьому шляху інтеграції та адаптації до міжнародних стандартів існують певні проблеми, зокрема, належне функціонування демократичних інститутів та цінностей, потреба трансформації правового мислення в умовах глобалізації, гармонізація законодавства тощо. Так, розширення Європейського Союзу на Західні Балкани є політичним,

геостратегічним та інституційним викликом. Ключові моменти в цьому процесі пов'язані з виконанням відповідних умов і стандартів, встановлених Європейським Союзом [1, с. 4]. Таким чином, однією з головних тенденцій розвитку держав Балканського регіону став процес європейської інтеграції. У той час як Хорватії вже вдалося набути членства в ЄС, інші досліджувані держави Балкан (Сербія, Боснія та Герцеговина, Північна Македонія) активно працюють над наближенням до вступу в Європейський Союз.

Відтак, у процесі гармонізації законодавства варто враховувати національні правові рішення, специфіку регіону, а також актуальні європейські тенденції. Більше того, зникнення різноманіття без належного природного розвитку тих чи інших правових рішень фактично призводить до втрати правової традиції [2, с. 463]. Незважаючи на це, європейська інтеграція сприяє удосконаленню та оптимізації законодавства, зокрема в таких сферах, як: утвердження цінностей правової держави, боротьби з корупцією, захисту прав людини та забезпеченні справедливості [1, с. 4]. Отже, розглянемо дещо детальніше процеси європейської інтеграції на прикладі окремих країн Балканського регіону, зокрема Хорватії, Сербії, Боснії та Герцеговини та Північної Македонії:

1. Хорватія. З моменту набуття членства в ЄС (у 2013 році) Хорватія зіткнулася з низкою конкретних рекомендацій щодо впровадження реформ у рамках Європейського семестру, який розпочався у 2014 році. Однак у період з 2014 по 2018 роки лише 51% рекомендованих реформ досягли певного прогресу (при цьому лише 7% рекомендацій були повністю виконані), а 49% сфер реформ мали обмежений прогрес (30%) або не мали жодного прогресу (19%) [3, с. 38]. Відтак, зі збільшенням відкритості та інтеграції у глобальні процеси зростає і тиск щодо впровадження реформ [4]. Серед очевидних зрушень варто відзначити реформування сімейного законодавства з метою гармонізації хорватського законодавства з європейськими та міжнародними стандартами у цій сфері. Наслідуючи приклад європейських та міжнародних стандартів, новий сімейний устрій Хорватії переосмислює інститут медіації шляхом введення інституту обов'язкового консультування та сімейної медіації як основи системи альтернативного вирішення сімейних спорів у хорватському праві [5, с. 341]. Наприклад, у Законі «Про сім'ю» від 2014 року ініціатор, окреслюючи інститути мирного врегулювання сімейних спорів, зовсім по-іншому, ніж передбачало наявне регулювання, намагався усунути наявні недоліки і

наблизити їх до моделей, включення яких у національне законодавство було рекомендовано на рівні ЄС [6].

Крім цього, у Хорватії сформувалася доктрина неовеберіанської держави під час реалізації реформ. Зазначена доктрина складається з гібридної моделі класичних і сучасних цінностей, які орієнтовані на сильну роль держави, верховенство права та утвердження демократичних інститутів, з одного боку, та ефективність, орієнтацію на громадян та професіоналізм чиновників – з іншого боку [7, с. 5]. Також Хорватія активно бере участь у міжнародних заходах на двосторонньому та багатосторонньому рівнях, адаптувавши своє законодавство до міжнародних стандартів та приєднавшись до ключових конвенцій ООН про боротьбу з тероризмом [8, с. 27].

2. Боснія та Герцеговина (далі – БіГ). БіГ, зі складною конституційною системою та політичною нестабільністю, у перехідному процесі стикається з повільним впровадженням реформи державного управління. Питання ефективності та результативності є особливо важливим для управління процесами в органах місцевого самоврядування, які зіштовхуються з нестачею спеціалізованих кадрових ресурсів [9, с. 23]. Відтак, реформа державного управління є однією з ключових передумов вступу БіГ до Європейського Союзу.

Крім цього, якщо проаналізувати зміст Європейської хартії місцевого самоврядування [10] та сучасний стан місцевого самоврядування у БіГ, то слід зауважити, що процес гармонізації з цим європейським документом у цілому є задовільним, але, разом з тим, його норми ще не повністю імplementовані. Для усунення цього Боснія та Герцеговина має виконати всі рекомендації Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи щодо стану місцевого самоврядування та імplementації Європейської хартії місцевого самоврядування [11, с. 657]. Варто також зазначити, що наявні відповідні інституційні виклики, які включають покращення ефективності та прозорості державного управління у БіГ, а також зміцнення спроможностей для впровадження та моніторингу реформ. Ці аспекти, безперечно, пов'язані між собою та створюють потребу в подальшій інтеграції європейських стандартів у вітчизняні інституції Боснії та Герцеговини [1, с. 5].

3. Сербія. Загалом, удосконалення законодавчої бази в цій державі в сучасний період характеризується наближенням до права Європейського Союзу, яке є «сумішшю ... двох великих правових систем... – європейсько-континентального та англосаксонського права». Також спостерігається підвищений інтерес громадян до інформації, її

доступу та прозорості при одночасних вимогах щодо захисту персональних даних, рівності та захисту від різних форм дискримінації. [12, с. 283]. Крім цього, одним із яскравих прикладів інтеграції є реформи судової системи Сербії, спрямовані на покращення незалежності суддів та запобігання політичному втручання у здійснення правосуддя.

У той же час, незважаючи на прояви європейської інтеграції Сербії, зафіксовано значне падіння показника демократії за період з 2013 по 2023 роки (з 54 до 43 пунктів), на відміну від Хорватії, у якій цей показник зріс. Ця прогресія демократичних оцінок є важливою, оскільки вона, по суті, підтверджує тезу про бюрократично-авторитарні системи, які фіксують значне економічне зростання, але водночас стають менш демократичними [13, с. 80]. Таким чином, наявне зниження демократичних показників у Сербії свідчить про певні тенденції до авторитаризму, на відміну знову ж таки від Хорватії, яка демонструє успішність у функціонуванні та удосконаленні демократичних цінностей та інститутів.

4. Македонія. Як зауважує македонський дослідник Zoran Risteski, основним для європейської інтеграції Македонії є будівництво стабільних інституцій, адже переговори з ЄС вимагають узгодження з його правовими та регуляторними стандартами, утвердження демократичних цінностей та принципів. Це зобов'язання не лише зміцнює внутрішні демократичні інституції, але й сприяє розвитку культури прозорості та підзвітності [1, с. 7].

З іншого боку, Македонія досягла значного прогресу в реформуванні державних послуг і децентралізації місцевого самоврядування у рамках докладених нею зусиль щодо приєднання до ЄС [14]. Ці реформи мають значний вплив на покращення життя громадян, у першу чергу сприяючи ефективнішому управлінні на місцевому рівні. Рухаючись у такому напрямку, Македонія зможе зміцнити свої позиції на міжнародній арені та успішно і ефективно впроваджувати демократичні цінності у державно-правову дійсність. Окрім того, Македонія продовжує втілювати принципи Охридської рамкової угоди [15], яка є невід'ємною частиною процесу її інтеграції в ЄС.

Варто зауважити також те, що держави Балканського регіону, використовуючи свій потенціал, прагнуть наблизитися до стандартів та тенденцій Європейського Союзу і в галузі охорони навколишнього середовища. Разом з тим, незважаючи на очевидну тенденцію збільшення частки відновлюваних джерел енергії, причину незавершеності у виконанні поставлених цілей деякими країнами

Західних Балкан (Сербія, Північна Македонія, Косово) слід шукати у відсутності технологій для створення необхідної інфраструктури при експлуатації цих джерел енергії [16, с. 477].

Отже, європейська інтеграція країн Балканського регіону є складним процесом, що потребує суттєвих реформ у політичній, правовій, економічній та інших сферах. Хорватія, Боснія і Герцеговина, Сербія, та Македонія активно працюють над процесом гармонізації законодавства з нормами ЄС, однак зіштовхуються з певними викликами, зокрема: політична нестабільність, корупція та необхідність у цілому зміцнення демократичних інституцій. Водночас, хоча прогрес у впровадженні реформ є нерівномірним, процес європейської інтеграції сприяє стабілізації регіону, зміцненню верховенства права та розвитку правової культури.

Таким чином, можемо резюмувати, що у процесі європейської інтеграції ХХІ ст. у державах Балканського регіону важливими та необхідними залишаються такі тенденції: участь та підтримка міжнародної співпраці, гармонізація законодавства, утвердження верховенства права, демократичних цінностей, гарантування та захист основних прав і свобод, економічний розвиток тощо. Разом з тим, безперечно, їм доведеться реагувати на виклики та загрози, пов'язані з адаптацією правових систем і структур відповідно і в напрямку уніфікації із загальноновизнаними європейськими стандартами.

Література:

1. Risteski, Zoran *Политиката на проширување на Европската унија во однос на државите од Западен Балкан: политички, геостратегиски и институционални предизвици*. Faculty of Law – Kicevo, University “St. Kliment Ohridski” – Bitola Center for Scientific Research at the Faculty of Law – Kicevo, Bitola. 2024 URL: <https://eprints.uklo.edu.mk/id/eprint/9735/1/Докторскипроект-м-рЗоранРистески.pdf> (дата звернення: 02.02.2025)
2. Winkler Sandra. Imovinski odnosi u obitelji: nacionalna pravna rješenja i europski trendovi. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*. 2019. Vol. X, 1/2019. Str. 447-467. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/325394> (дата звернення: 03.02.2025)
3. Valentina Vučković, Martina Basarac Sertić i Ružica Šimić Banović. Zašto izostaju reforme u Hrvatskoj? Hrvatska u raljama klijentelizma: politike, postupci i posljedice trgovanja institucionalnom moći. Str. 31-59. URL: <file:///C:/Users/Користувач/Downloads/ssrn-3528519.pdf> (дата звернення: 03.02.2025)

4. Agnello L., Castro V., Jalles J. T. i Sousa, R. M. What Determines the Likelihood of Structural Reforms?. *European Journal of Political Economy*. 2014 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268014001001> (дата звернення: 03.02.2025)
5. Poretti Paula. Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku. Od mirenja do medijacije u obiteljskim sporovima. – usklađivanje hrvatskog obiteljskog zakonodavstva o mirnom rješavanju obiteljskih sporova s pravom EU-a. Poretti. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*. 2015. V. 36, br. 1. Str. 341-380. URL: <https://hrcak.srce.hr/141252> (дата звернення: 03.02.2025).
6. Obiteljski zakon, Zakon, NN 75/2014-1404. Zagreb, 11. lipnja 2014. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_06_75_1404.html (дата звернення: 03.02.2025).
7. Učinci odabranih upravnih doktrina na hrvatsku javnu upravu Ivančić, Lucija Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni. 2022. 66 str. URL: https://www.bing.com/searchq=ucinci_odabranih_upravnih_doktrina_na_hrvatsku_javnu_upravuivancilucija_002.pdf (дата звернення: 03.02.2025)
8. Bašić Šimunić Emina. Analiza pravne regulative za zaštitu ljudskih prava u kontekstu borbe protiv terorizma. Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: EFFECTUS university Završni rad 2024. 46 str. URL: file:///C:/Users/Користувач/Downloads/zr_emina_basic_simunic.pdf (дата звернення: 03.02.2025).
9. Šašić Đevad. Tanović Merima. Analiza efikasnosti i efektivnosti u upravljanju jedinicama lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini. URL: [file:///C:/Users/Користувач/Downloads/112-Article Text-334-1-10-20210521.pdf](file:///C:/Users/Користувач/Downloads/112-Article%20Text-334-1-10-20210521.pdf) (дата звернення: 04.02.2025)
10. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 04.02.2025)
11. Koprić Ivan. Europeizacija hrvats lokalne samoupra. Dva desetljeća primjene standarda Europske povelje o lokalnoj samoupravi. Zagreb, 2018. 659 str. URL: https://iju.hr/Dokumenti/pub_36.pdf (дата звернення: 04.02.2025).
12. Davinić M. Dvostepeno upravno sudstvo u Kraljevini Jugoslaviji – normativni okvir i praksa, *Pravni život*, 2017. № 10. Str. 283–298 URL: <https://plus.cobiss.net/cobiss/sr/sr/bib/517617340> (дата звернення: 04.02.2025)
13. Стојановић Андреј. Анализа посредних економских и културних фактора европске интеграције Србије: Србија – европска земља, Србија на путу ка ЕУ. *Зборник студентских радова о Европској унији*. Str. 71-83. URL: <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/120960873/>

Анализа посередних економских и културних фактора европске интеграције Србије (дата звернення: 10.02.2025).

14. European Commission. Key findings of the 2019 report on North Macedonia. Brussels, Belgium. 2019 URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/country_19_2777/COUNTRY_19_2777_EN.pdf (дата звернення: 10.02.2025).

15. Рамковен договор Заклучен во Охрид, Македонија Потпишан во Скопје, Македонија на 13 август 2001. URL: https://mls.gov.mk/images/laws/Ramkoven_dogovor.pdf (дата звернення: 13.02.2025).

16. Arsić LJ., Vučinić I. Obnovljivi izvori energije: potencijali i trendovi. *Naučno-stručno društvo za zaštitu životne sredine Srbije – Ecologica*. Matični broj – 17057057. 2022. Vol. 29. No 108. Godina XXIX. Broj 108. Beograd. Str. 477-485.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-110>

**TO THE QUESTION OF THE ROLE PLAYED BY CITIES
IN THE FUNCTIONING OF SOCIETY
(IN HISTORICAL RETROSPECT)**

**ДО ПИТАННЯ РОЛІ, ЩО ВІДІГРАЮТЬ МІСТА
В ФУНКЦІОНУВАННІ СУСПІЛЬСТВА
(В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ)**

Pravdyuk V. M.

*PhD of Law,
Doctoral Student
Sumy State University
Sumy, Ukraine*

Правдюк В. М.

*кандидат юридичних наук,
докторант
Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

Виникнення міст, їх розвиток є нерозривно пов'язаними з самим розвитком людства, з історією людської цивілізації. Розуміння причин та історичних особливостей розвитку міст дозволяє зрозуміти закони розвитку суспільства а отже змінювати

В даний час в Україні відсутні комплексні теоретичні роботи, в яких б містився аналіз розвитку міста в історичній ретроспективі як тобто певної території, де організовано і компактно проживають люди.

При тому що накопичений певний досвід досліджень в галузі урбаністики у працях Мамфорда Льюїса [1], Пітера Холла [2], Джона Рідера [3] та ін., відсутній цілісний ретроспективний аналіз міста як особливого просторового суспільного утворення, нерозривно поєднаного з розвитком відповідної держави/

Визначення основних ролей і функцій для будь-якого явища має об'єктивний характер лише відносно. Сприйняття того які ролі та функції є основними завжди відображає індивідуальну позицію особи що здійснює дослідження.

Таким чином, можна прийти до висновку, що дослідник певною мірою вільний розуміти певні речі у спосіб, який, на думку саме такого дослідника, є найбільш прийнятним для кожної окремої ситуації. Цей підхід може таким чином результуватись у неправильних висновках на підставі несвідомої добросовісної помилки.

Тим не менш, не зважаючи на те, що сприйняття може відрізнятись у різних соціокультурних груп різного походження, людям властива здатність до створення біологічних зв'язків, які допомагають перетворити індивідуальне сприйняття на універсальні концепції.

Значення ролей і функцій міст з розвитком цивілізацій постійно змінюється.

Історично міста завжди були певними вузлами, де перетинались шляхи потоку товарів, людей та інформації. Велике місто завжди виступало певним керуючим центром по відношенню до території з меншими поселеннями на якій так місто розташоване. У місті збиралась інформація з оточуючої мережі, центром якої воно виступало. Відповідна зібрана інформація аналізувалась відповідними особами що виступали джерелом влади, і резиденція яких також була розташована в цьому місті. Тобто місто ставала вузлом де збиралась інформація, аналізувалась і приймалися управлінські рішення.

В простих суспільствах між селом де перебуває резиденція відповідного вождя та іншими поселеннями виникають функціональні зв'язки незначної сили. Відповідно статус самого поселення/ міста що виступає центром влади прямо пов'язане із статусом такого князя/ вождя, резиденція якого у такому поселенні/ місті перебуває.

Для ранніх суспільств функції міст невід'ємно пов'язані з причиною виникнення міст в цілому. Якщо існують об'єктивні суспільні запити, що спричиняють виникнення міст, то в процесі реалізації такі запити трансформуються у відповідні функції, які міста виконують для суспільства а пізніше для держави що створюється в межах такого суспільства.

В історичній ретроспективі доцільно вести мову про наступні рольові функції міст.

Освоєння та контроль над територією. Перехід до землеробства, що отримав у історичній та археологічній науковій літературі назву «Неолітична революція» [4], створив збільшення кормової бази, що спричинило різке пришвидшення розвитку людини. Сама технологія землеробства як і тваринництва вимагала все більших площ, що освоювались людьми. З ускладненням процесів землеробства люди потребували все більше складних інструментів та обладнання, інших товарів що мали створюватись у певних центрах. Відповідним чином виникала необхідність створення спеціальних центрів для сталого контролю над виробничою територією, і такими центрами виступали міста.

Професійне удосконалення, освіта. В процесі цивілізаційного розвитку в містах осідали категорії людей, чия діяльність безпосередньо не пов'язана з добуванням їжі, але як створювали інструменти, обладнання, технології, необхідні для такого вирощування або інші проміжні функції. Найбільш кмітливі майстри з спеціальними знаннями та навичками історично збирались в містах. Поступово саме міста виступали центрами для зацікавлених людей можуть отримати нові знання та навички. Відповідна освітня функція міст є дуже важливою і нині.

Створення та розвиток культових та релігійних центрів. Першими кроками при створенні певного міста/ поселення були заходи з облаштування церемоніальних та культових місць. Не виключено що жерці та їх підручники були першими особами що були звільнені від загальних трудових обов'язків, поява жерців як особливих знавців потойбічного є невід'ємно пов'язаною із стратифікацією первісного суспільства і виокремленням вождів. Необхідним виглядало санкціонування влади певній особі (особам) виходячи з «волі Богів» або подібних пояснень [5]. І донині певні міста де розташовані відповідні особливі культові заклади виступають як джерело розповсюдження певної релігії на відповідній території (Рим. Мекка).

Безпека. Стіни та озброєний гарнізон міста виступали гарантією здійснення безпечної діяльності мешканцями. Відповідні угруповування людей могли успішно розвиватись лише в безпечному місці, що має охорону та укріплення. Сучасні міста також виступають центрами забезпечення безпеки певних оточуючих ці міста регіонів. Останній досвід українсько-російської війни свідчить, що значні міста як правило виступають перешкодою для швидкого та успішного наступу противника та центрами забезпечення безпеки оточуючої території.

Функція забезпечення обміну товарами. Історично міста були центрами обміну необхідними товарами. Захищені мурами замків і міст передмістя були центрами економічного життя, оскільки вони виступали територією під регулярні але не постійні ярмарки, під виробництво, що вимагало багато місця, під вирощування продукції для споживання міщанами [6]. З плином часу відповідні торгові та економічні зв'язки ускладнювались, але міста продовжували виступати центрами економічного розвитку.

Правильне розуміння ролей та функцій яке мають та мали міста для розвитку людства як елемент державотворення має надзвичайно важливе значення для планування розвитку території України, особливо з огляду на очевидну необхідність значної відбудови України від наслідків воєнних дій, що торкнеться всієї території країни.

Література:

1. Mumford Lewis. The Culture of Cities. New York: Harcourt, Brace. 1938 – 586 pages.
2. John Reader. Cities. New York: Grove Press. 2006. 384 pages.
3. Peter Hall. Urban and Regional Planning. Sixth edition. London: Routledge, 2020. 378 Pages
4. Л. Залізник. Перша господарська революція. *Український тиждень*, 24-30 травня 2013. № 20. Стор.42
5. Blanton, R. Urban Beginnings: a view from anthropological archaeology. *Journal of Urban History*, 8(4). Pp. 427–446.
6. Henryk Samsonowicz. "Suburbium" in the Late Middle Ages: The Economic and Social Importance of Suburbs in East-Central Europe Review (Fernand Braudel Center). Vol. 5, No. 2 (Fall, 1981), pp. 311-324.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-111>

THE RIGHT TO DECENT WORKING CONDITIONS UNDER MARTIAL LAW

ПРАВО НА ГІДНІ УМОВИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Sydorkina R. D.

*Associate Professor at the Law
Department
Zahidnodonbaskyy Institute of Private
Joint-Stock Company "Higher
education institution "Interregional
Academy of Personnel Management"
Pavlohrad, Ukraine*

Сидоркіна Р. Д.

*доцент кафедри права
Західнодонбаський інститут
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»
м. Павлоград, Україна*

Zhytnyk M. O.

*Associate Professor at the Law
Department
Zahidnodonbaskyy Institute of Private
Joint-Stock Company "Higher
education institution "Interregional
Academy of Personnel Management"
Pavlohrad, Ukraine*

Житник М. О.

*доцент кафедри права
Західнодонбаський інститут
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»
м. Павлоград, Україна*

Україна, як держава що прагне вступити до Європейського Союзу, повинна відповідати вимогам європейського законодавства у сфері праці.

Метою тез доповіді є наукове дослідження дотримання права на безпечні умови праці в умовах сьогодення.

Бойові дії, які тривають близько трьох років та умови воєнного стану не тільки негативно впливають на трудові правовідносини у нашій країні, але і на економіку загалом, на можливість здійснювати господарську діяльність. Багато працюючих людей залишили державу, втратили роботу. Експертні кола прогнозують, що 2025 рік може стати складним для української економіки.

Серед викликів виділяється дефіцит трудових кадрів, який позначиться на динаміці цін та фінансовому становищі українців.

За даними Міжнародної організації праці, українська економіка зазнала масштабні збитки від російської агресії. Великим викликом є

питання, яке не залежить від безпекових умов – це проблема трудового потенціалу України.

За даними Міністерства економіки, для забезпечення відновлення України на сьогодні необхідно додатково більше 5 мільйонів робочих місць. Важливо зазначити, що це цифра майже відповідає кількості біженців з України – близько 6,8 мільйона осіб, за даними ООН. З них це більше 4 – 4,5 мільйона людей працездатного віку[1]. Станом на сьогодні, українському бізнесу практично неможливо знайти кваліфікованих спеціалістів, особливо у робітничих професіях. Попри високі зарплати, таких людей на ринку просто немає.

На нашу думку, зростання заробітної плати, враховуючи дефіцит робочої сили та невідповідність професійних практичних навичок, може підтримати ціновий тиск внутрішнього попиту. Отож, це підвищення не пов'язане з продуктивністю, а викликане нестачею кадрів на ринку, що призводить до зростання вартості продукції. Головним фактором, який безпосередньо впливатиме на стан економіки це безпекова ситуація.

Міжнародна агенція Fitch Ratings оприлюднила своє бачення того, як буде розвиватися економіка України у 2025 році. За її прогнозом, максимальний обсяг росту української економіки – це 2,9% [2]. Водночас Світовий банк передбачає, що це буде 2%. Це при тому, що в бюджеті України на 2025 рік він складає 4%. Якщо війна припиниться або хоча б буде зупинена активна фаза бойових дій, то економічне зростання може значно прискоритися. Крім того, залишається питання зовнішнього фінансування України. Якщо у 2025 році припиниться активна фаза війни, то допомоги від партнерів може стати менше, а потреба у фінансуванні ЗСУ – все одно залишиться, що значно ускладнює ситуацію.

В таких важких для країни умовах, держава змусила переорієнтувати правове регулювання трудових відносин під умови війни. Прийняті Закони України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX від 15 березня 2022 року та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» № 2352-IX від 1 липня 2022 року, закріпили в пріоритеті право роботодавця у питаннях регулювання трудових відносин за рахунок обмеження трудових прав працівника [3,4]. Закони були вимушені. Нажаль, зміни введені ними до трудового законодавства призвели до руйнування потужностей на виробництві, відбулось суттєве переміщення підприємств, працівники змінили місця свого проживання, продовжилась мобілізація працівників – чоловіків,

збільшилась окупація окремих українських населених пунктів і, як наслідок, втрата не тільки робочих місць, але працівників. Як показує практика в сучасних умовах має місце несправедливе обмеження трудових прав працівників, оскільки роботодавці зловживають наданим їм пріоритетним положенням на ринку праці.

Згідно статті 43 Основного закону держави, кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом [5].

Від початку війни до Державної служби України з питань праці звернулося більше 27 тисяч громадян стосовно різних порушень, зокрема щодо неоформлення трудових відносин, не виплати заробітної плати, незаконного звільнення з роботи або призупинення дії трудових договорів. Більше 1128 працівників травмувалися на роботі, є загиблі працівники [6].

Загострюється питання щодо дотримання строків виплати заробітної плати працівникам за виконану роботу. Інспекторами праці встановлено понад 330 випадків використання незадекларованої праці та більше 30 випадків, які мають ознаки трудової експлуатації та примусової праці. Обурливим випадком стала трудова експлуатація неповнолітніх осіб. Все вище зазначене свідчить про погіршення положення працівників, що в цілому можна охарактеризувати як проблему забезпечення гідної праці.

Так, в період режиму воєнного стану держава приймаючи нові нормативні акти запровадила тимчасові заходи для працівників, однак не сформувала чіткі та головні критерії їх правозастосування і тому вони часто виходять за межі безпечних і здорових умов праці.

Таким чином, обмежуючи трудові права в умовах воєнного стану, необхідно вказати на законодавчому рівні умови використання таких можливостей, оскільки порушуючи трудові права, на жаль, ми зневажаємо Європейські стандарти по забезпеченню гідної праці.

Література:

1. Міністерство економіки України URL: <https://me.gov.ua>
2. Fitch Ratings URL: <https://www.fitchratings.com>
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022. № 2136-IX. Урядовий кур'єр. 2022. № 69
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01.07.2022 р. 2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text> (дата звернення: 02.04.2023 р.)

5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
6. Державна служба України з питань праці. URL: <https:dsp.gov.ua>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-112>

**PARTICIPATION OF NON-EUROPEAN UNION CONTRACTORS
IN PUBLIC TENDERS IN THE LIGHT OF THE LATEST CASE
LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION**

**УЧАСТЬ ПІДРЯДНИКІВ З-ЗА МЕЖ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
В ПУБЛІЧНИХ ТЕНДЕРАХ У СВІТЛІ ОСТАННЬОЇ СУДОВОЇ
ПРАКТИКИ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Sieńko M.

Legal counsel

Lublin Bar Association

Lublin, Poland

The European Union actively seeks to open up public procurement opportunities for European enterprises by advocating for mutual opening of EU public procurement markets and those of third countries. Directive 2014/24/EU on public procurement includes principles regarding the awarding of public contracts, including ensuring equal treatment of contractors, as well as providing as unrestricted access as possible to apply for contracts [1]. Similar provisions are included in the WTO Agreement on Government Procurement (GPA) [2]. The principle of equal treatment does not apply to all contractors, but rather to contractors from those countries that provide reciprocity in equal treatment, which serves to emphasize the community nature of EU directives and the goal of establishing the European Union, which is to set out rules binding on all contracting parties.

The situation in this regard changed following the landmark ruling issued by the Court of Justice of the European Union on October 22 in the case of Kolin İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret (C-652/22) [3]. This ruling is crucial for contractors participating in or intending to participate in public tenders within the European Union, who come from non-EU countries that are not parties to international agreements with the EU.

The Kolin ruling was delivered in response to a request for a preliminary ruling made to the CJEU by a Croatian court in the course of proceedings aimed at assessing the legality of a decision to award a contract for the construction of railway infrastructure to a competitor of Kolin İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret based in Turkey, after this contractor had been granted permission to significantly modify and clarify its bid after the deadline for submissions had passed. The Croatian court expressed uncertainty as to whether this decision was in accordance with the provisions of EU Directive 2014/25 on awarding contracts by entities operating in the water, energy, transport, and postal services sectors.

The CJEU refused to answer the questions posed by the Croatian court, justifying its refusal by distinguishing the legal status of contractors from non-EU countries that have concluded an international agreement with the European Union guaranteeing, based on reciprocity and equality, access to public procurement for contractors and the legal status of contractors from non-EU countries that have not concluded such an agreement (like Kolin). The CJEU indicated that:

1) Contractors from non-EU countries without an appropriate agreement cannot effectively invoke the provisions of the directive and thus demand equal treatment of their bids compared to those submitted by other tenderers.

2) The issue of access for economic operators from third countries to public procurement procedures in the Member States falls within the exclusive competence of the EU; thus, Member States are not competent to adopt general legal acts in this area, even if the EU has not yet adopted any applicable legal acts in this field.

3) In the absence of such legal acts, it is up to the specific contracting entity to assess whether it should allow such a contractor to participate in the procurement procedure. The contracting authority may specify in the procurement documents the treatment conditions that reflect an objective difference in the situation of such contractors.

4) National authorities cannot interpret the same national provisions transposing the directive in such a way that they simultaneously apply to contractors from third countries that have not entered into an appropriate agreement with the EU.

5) The treatment of such contractors should comply with certain requirements, such as transparency or proportionality, but the remedy available to a contractor who wishes to raise a violation of such requirements by the contracting authority can only be considered in light of national law, not EU law.

Based on this ruling, contracting authorities gain greater flexibility in deciding on the participation of such entities, being able to set different requirements for them compared to EU contractors. This may lead to a situation where companies from outside the EU are treated less favorably, for example, through requirements for subcontractors from the EU or other participation conditions that are tailored to the specifics of the European market. Contracting authorities obtain the possibility of completely excluding contractors from third countries that do not have international agreements with the European Union (e.g., Turkey, China). These decisions will be unchallengeable by bidders from those countries. Furthermore, even if a contracting authority decides to allow contractors from outside the EU to participate in the procedure, they may be treated differently from bidders from EU member states or countries bound by relevant agreements. Ultimately, the way such contractors are treated will depend on the decision of the specific contracting authority, which is not obliged to ensure equal conditions with EU entities.

In light of the CJEU ruling, entrepreneurs from countries that have not concluded an international agreement on public procurement do not have an automatic right to participate in EU tenders; contractors from these countries cannot demand treatment equivalent to that of EU contractors, and the decision to allow them to participate in the procedure rests with the contracting authority.

This ruling represents a groundbreaking decision that will not only impact the Polish public procurement market but may also change the overall approach of the European Union to the issue of equal treatment of contractors in international tenders.

However, it remains unclear how far contracting authorities can go in applying different requirements to contractors from third countries—such as whether they can require non-EU companies to use EU subcontractors or purchase a portion of goods within the EU. In this regard, many issues remain unregulated, which may lead to further uncertainties and legal disputes.

One of the key arguments criticizing the CJEU ruling is the fact that many companies from outside the EU, especially from Asia, offer innovative technologies that could be beneficial for the implementation of projects in the European Union. The interpretation of provisions made by the CJEU may thus result in limiting access to such technologies. Additionally, restricting competition in the public procurement market may hinder access to modern solutions, which in turn could lead to delays in project implementation.

In conclusion, it is worth noting that in light of the aforementioned ruling, the first decision has already been issued by the National Appeals Chamber

in Poland, which is the body authorized to resolve appeals submitted by contractors in public procurement proceedings. The case concerned a procedure for the supply of 30 electric buses conducted by the Municipal Transport Authority in Gdańsk. The specifications for this contract did not contain any information regarding the possibility of submitting bids by companies from third countries. The contracting authority, citing the referenced CJEU ruling, excluded a contractor from Turkey who submitted a bid in this procedure. The National Appeals Chamber upheld the appeal made by the excluded contractor, stating that under national law, if the procedural documentation lacks provisions excluding or altering the participation conditions for contractors from third countries that do not have a mutual agreement with the EU, there are no grounds or legal possibility to exclude such contractors. The condition for limiting the admissibility of participation in the procedure for the indicated contractors is the inclusion of precise provisions in this regard in the procedural documentation.

The indicated ruling of the CJEU undoubtedly represents a significant change in the approach to the participation of non-EU contractors in public procurement. It provides member states with greater discretion in deciding whether to allow such contractors, but at the same time poses challenges for contracting authorities in creating transparent and fair rules for participation in proceedings. These changes may be beneficial for domestic contractors, but they raise concerns about the effects on the openness and competitiveness of the public procurement market in the European Union.

References:

1. Directive of the European Parliament and of the Council 2014/24/EU of 26 February 2014 on public procurement, repealing Directive 2004/18/EC
2. Council Decision of 2 December 2013 concerning the conclusion of a Protocol amending the Agreement on Government Procurement (2014/115/EU), Official Journal of the European Union NO L 68/1
3. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 22 October 2024 in the case Kolin İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret AŞ v. Državna komisija za kontrolu postupaka javne nabave. Case No. C-652/22, ECLI:EU:C:2024:910

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-113>

**ACTUAL PROBLEMS OF REALIZATION OF THE RIGHT
OF INTELLECTUAL PROPERTY ON A COMMERCIAL NAME
IN ENTREPRENEURIAL ACTIVITY**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМЕРЦІЙНЕ
НАЙМЕНУВАННЯ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Khridochkin A. V.

*Doctor of Legal Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department of
Economics and Law
Educational and Scientific Institute
"Ukrainian State Chemical and
Technological University" of the
Ukrainian State University of Science
and Technology
Dnipro, Ukraine*

Хрідочкін А. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри економіки та
права,
Навчально-науковий інститут
«Український державний хіміко-
технологічний університет»
Українського державного
університету науки і технологій
м. Дніпро, Україна*

Термін «комерційне найменування» у вітчизняному законодавстві був легалізований Цивільним кодексом (далі – ЦК) України. Раніше вживався лише термін «фірмове найменування», що не мав законодавчого визначення. І сьогодні в Україні спеціальний закон, який би регулював правовідносини, пов'язані із правом інтелектуальної власності на комерційне найменування відсутній. При цьому слід наголосити, що принципова відмінність комерційного найменування від фірмового полягає в тому, що останнє може використовуватися тільки юридичними особами, в той час як учасниками підприємницької діяльності можуть бути, наприклад, приватні підприємці без статусу юридичної особи. Тому поняття «комерційне найменування» за змістом, викладеним у ЦК України і Господарському кодексі (далі – ГК) України, дещо ширше, ніж така правова категорія, як «фірмове найменування», оскільки суб'єктами права на комерційне найменування можуть бути як юридичні особи, так і фізичні особи-підприємці. У ст. 159 ГК України безпосередньо зазначено, що громадянин-підприємець має право на комерційне найменування, яким може бути його прізвище або ім'я. В юридичній же літературі найчастіше використовується термін «фірмове найменування» як

найменування, під яким юридична особа діє в цивільному обороті, що індивідуалізує дану особу серед інших його учасників [1, с. 109]. Фактично термін «комерційне найменування», який відповідно до ЦК України має ширший зміст, поки що не знайшов свого широкого застосування.

Відповідно до ст. 8 Паризької конвенції про охорону промислової власності право інтелектуальної власності на фірмове найменування охороняється в усіх країнах Паризького Союзу без обов'язкової подачі заявки або його реєстрації і незалежно від того, чи є фірмове найменування частиною торговельної марки [2]. Правова охорона комерційних найменувань передбачає можливість реалізації заходів, визначених законодавством, за допомогою яких суб'єкт права інтелектуальної власності на комерційне найменування може, в разі потреби, забезпечити відновлення власних порушених прав, припинити їх порушення і застосувати до порушника санкції, встановлені правовою нормою. Правова охорона комерційного найменування, відповідно до ч. 2 ст. 489 ЦК України, здійснюється з моменту першого його використання і незалежно від того, зареєстровано право інтелектуальної власності на дане найменування чи ні. Головне, щоб комерційне найменування дозволяло вирізнити одну особу з-поміж інших і не вводило в оману споживачів стосовно діяльності певної особи. У такому випадку це означає, що споживачі пов'язують комерційне найменування з певною особою. Саме цим, зокрема, можна пояснити позицію законодавця (ч. 4 ст. 489 ЦК України), який припускає наявність у суб'єктів підприємницької діяльності однакових комерційних найменувань за умови, що споживачі не будуть введені цим в оману щодо товарів, які ці суб'єкти виробляють (реалізують), та послуг, які ними надаються. Прикладом цього може бути ситуація, якщо підприємства продають власну продукцію на територіально розмежованих ринках або фірми з однаковими комерційними найменуваннями спеціалізуються на виробленні (наданні) різних товарів (послуг). Наприклад, одна з фірм спеціалізується виключно на виробленні електронного обладнання, а інша – на виробленні харчових продуктів. Для правової охорони комерційного найменування вирішальним є момент початку його використання. Це юридичний факт, за допомогою якого у випадку виникнення спору можна буде встановити пріоритетність права інтелектуальної власності на комерційне найменування тієї чи іншої особи.

Ч. 4 ст. 489 ЦК України, яка стосується реєстрації права інтелектуальної власності на комерційне найменування, все ще залишається предметом спорів серед вітчизняних фахівців у сфері інтелектуальної власності. Цьому значною мірою сприяє

неоднозначність вирішення даного питання в законодавстві України та наявність колізій у ст. 489 ЦК України. Відповідно до ст. 8 Паризької конвенції про охорону промислової власності фірмові найменування підлягають правовій охороні в усіх країнах – членах Паризького Союзу без реєстрації прав на них і незалежно від того, чи є вони частиною торговельної марки. Тобто набуття права інтелектуальної власності на комерційне найменування не повинно ставитись у залежність від факту реєстрації такого права. Ця норма практично повністю відтворена в ч. 2 ст. 489 ЦК України, згідно з якою право інтелектуальної власності па комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування і підлягає правовій охороні без обов'язкового подання заявки на нього або реєстрації цього права. У ч. 3 цієї самої статті ЦК України йдеться вже про можливість внесення відомостей про комерційне найменування до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом [3]. Водночас норми ч. 2 ст. 159 ГК України безпосередньо надають право суб'єкту господарювання вносити за його поданням відомості про комерційне найменування до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом.

Отже, зазначена стаття Господарського кодексу України та ч. 3 ст. 489 ЦК України повністю узгоджені між собою. Водночас, ГК України встановив і правові наслідки реєстрації: «суб'єкт господарювання, права якого на комерційне найменування були включені до реєстру раніше, має пріоритетне право захисту перед будь-яким іншим суб'єктом, права на тотожне комерційне найменування якого були включені до реєстру пізніше» [4]. Слід також врахувати, що суб'єкт підприємницької діяльності має вносити у «Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» відомості про своє повне та скорочене найменування згідно з Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців». Безумовно, такий стан правового регулювання порядку надання правової охорони комерційним найменуванням не можна визнати ефективним, що потребує поліпшення шляхом розробки та прийняття спеціального закону про правову охорону комерційних найменувань.

Таким чином, на практиці існують непоодинокі випадки, коли суб'єкти підприємницької діяльності працюють на ринку, маючи однакові комерційні найменування, але при цьому відсутній конфлікт їхніх прав і інтересів, а те, що ними виробляється не вводить в оману споживачів. Водночас суб'єкт права інтелектуальної власності на комерційне найменування може прагнути, щоб воно іншими особами не використовувалося. Для цього йому потрібно довести, принаймні, два факти. По-перше, підтвердити, що право інтелектуальної власності на дане комерційне найменування він набув раніше тієї особи, права якої

оспорюються. А по-друге, йому треба обґрунтувати, чому використання того самого комерційного найменування іншою особою порушує його права і законні інтереси. Для доведення останнього можна, зокрема, посилатися на той факт, що інша особа власною діяльністю завдає шкоди його діловій репутації чи незаслужено користується його популярністю, що вводить в оману споживачів.

Література:

1. Курилін І. Р. Предмет злочинного посягання використання знаку для товарів та послуг, фірмового (зареєстрованого) найменування і кваліфікованого зазначення походження товару. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 2. С. 108-112.
2. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/435-15>.
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/436-15>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-114>

CROSS-BORDER MEDIATION IN CIVIL AND COMMERCIAL MATTERS WITHIN THE EUROPEAN UNION

ТРАНСКОРДОННЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО В ЦИВІЛЬНИХ І КОМЕРЦІЙНИХ СПРАВАХ В МЕЖАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Cicha A.

*Student, Master of Laws, Judicial Mediator
Marie Curie-Skłodowska University of Lublin
Lublin, Poland*

The European Union is still actively promoting alternative dispute resolution in civil and commercial matters in the form of mediation. The basis for including mediation is the Directive of the European Parliament and Council 2008/52/EC of May 21, 2008, which applies in all member states

except Denmark. The directive aims to facilitate access to alternative dispute resolution (ADR) and promote amicable dispute resolution by encouraging mediation and ensuring a balanced relationship between mediation and court proceedings. The directive applies, in the case of cross-border disputes, to civil and commercial matters, except for rights and obligations that, under the applicable law, the parties cannot freely dispose of. Its application does not extend, in particular, to tax, customs, and administrative matters or to state liability for actions or omissions in the exercise of public authority. Some articles of the mediation directive contain specific, strict rules directed at member states regarding their implementation in their internal legal systems, particularly Article 6, which regulates the enforceability of agreements reached through mediation, and Article 7, which regulates the principle of confidentiality.

„Cross-Border Dispute”

According to Article 2(1) of the directive, a dispute is considered cross-border if at least one party has their residence or habitual place of stay in a different member state than the residence or habitual place of stay of any of the other parties on the date when:

- the parties decided to engage in mediation after the dispute arose;
- the court decided to conduct mediation;
- the obligation to engage in mediation arises from national law;
- for the purposes of Article 5 of the directive, the parties were encouraged to engage in mediation.

The definition of mediation and mediator is a problematic issue arising from the provisions of the directive due to the unregulated nature of the types of mediation to which the directive applies. Mediation, in light of the directive, is a voluntary process regardless of its name or designation, but in which at least two parties to the dispute attempt to reach an agreement to resolve the dispute with the involvement of a mediator. The process can be initiated by the parties or may be proposed or ordered by a court or mandated by the law of a EU member state. This may raise controversy due to a court ordering or mandating mediation versus the voluntary nature of the process. An interesting aspect of cross-border mediation is the possibility of it being conducted by a judge not involved in any proceedings concerning the dispute, which is different from national regulations where active judges cannot conduct mediation at all.

According to the directive, a mediator is a third party requested to conduct mediation effectively, impartially, and competently.

According to Article 6, a written agreement reached through mediation will, with the parties' consent, be granted enforceability unless the content of

such an agreement is contrary to the law of the member state in which the application for enforcement is submitted, or such an agreement cannot be enforced under the law of that state. Therefore, it is essential to check at the stage of determining the content of the agreement whether it will be enforceable in a specific state. In connection with the principle of confidentiality (one of the fundamental principles of mediation), member states are required, unless the parties decide otherwise, that mediators or other persons involved in the mediation process shall not be compelled in court or arbitration proceedings concerning civil or commercial matters to testify regarding information obtained during the mediation process or related to it, except in cases where disclosure is necessary for important reasons related to public order of the respective member state, and the disclosure of the content of the agreement reached through mediation is necessary to implement or enforce that agreement. However, states may apply stricter measures aimed at ensuring the confidentiality of mediation. Furthermore, if an agreement reached during mediation leads to a court judgment, the enforcement of such a court ruling is subject to the general rules of internal law of the respective state, as well as Article 58 of the Brussels I Regulation.

If the agreement reached through mediation is a standalone official document, it is subject to enforcement based on internal regulations and Article 57 of the Brussels I Regulation. The mediation directive strongly emphasizes the importance of the principle of confidentiality (Article 7) as a guarantee that none of the participants in the mediation process – neither the mediator, nor any of the parties, nor interpreters, representatives, experts, etc., will be questioned in judicial or arbitration proceedings regarding the circumstances they learned during the mediation process and in connection with mediation. The mediation directive also emphasizes the quality of the mediation process (Article 4), but the nature of this provision is more of a soft rule or a proposal for implementation and indication of common goals rather than a clear legislative requirement. Member states have the freedom to choose the means to develop procedural rules for mediators and organizations providing mediation services, as well as how to ensure quality control of the mediation services provided, although this control must be effective. However, it has been emphasized that mediators must be informed of the existence of the European Code of Conduct for Mediators, which should be made publicly available.

The directive of the European Parliament and Council is continuously the subject of discussion, research, and new rulings, as well as discourse in a postmodern society interested in future models of dispute resolution.

References:

1. F. Steffek, *Mediation in the EU: An Introduction*, Cambridge 2012
2. Directive 2008/52/EC on certain aspects of mediation in civil and commercial matters
3. Council Regulation (EC) No. 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, OJ L 12 of 16 January 2001, EUR-Lex 32001R004 – commonly referred to as Brussels I.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-115>

CYBER SOVEREIGNTY WITHOUT BORDERS: HOW CHINA IS CHANGING THE RULES OF THE GLOBAL DIGITAL REALM**КІБЕРСУВЕРЕНІТЕТ БЕЗ КОРДОНІВ: ЯК КИТАЙ ЗМІНЮЄ ПРАВИЛА ГЛОБАЛЬНОГО ЦИФРОВОГО ПРОСТОРУ**

Shuliak N. V.
Kyiv, Ukraine

Шуляк Н. В.
м. Київ, Україна

Сучасний світ стикається з численними викликами в сфері кібербезпеки. Цифрові технології стали невід'ємною частиною життя, але разом із цим зростає загроза кібератак, зломів і витоку інформації. У цьому контексті концепція "кіберсуверенітету" набуває особливої актуальності. Китай розробив власну стратегію регулювання цифрового простору, засновану на принципах кіберсуверенітету. Центральним елементом цієї стратегії є Закон Китайської Народної Республіки "Про кібербезпеку" (прийнятий 7 листопада 2016 року, набув чинності 1 червня 2017 року), який спрямований на захист національних інтересів у кіберпросторі та регулювання цифрових технологій [4, с. 45].

Ідея "цифрового суверенітету" передбачає право кожної держави контролювати свій цифровий простір. Ця концепція стала ключовою в глобальних дебатах про майбутнє інтернету, оскільки визначає межі національної юрисдикції в цифровому середовищі. Китай активно просуває цю ідею на міжнародному рівні, підкреслюючи її важливість для національної безпеки. Важливим аспектом є те, що Китай використовує кіберсуверенітет як основу для розробки власної політики у сфері кібербезпеки, що дозволяє ефективніше захищати внутрішній ринок та інформаційні ресурси [4, с. 60].

Кіберсуверенітет також впливає на формування національної ідентичності в цифрову епоху. Він підкреслює важливість збереження

культурних та політичних цінностей у глобалізованому цифровому середовищі. Китай використовує цей підхід для формування свого унікального цифрового ландшафту, який відповідає його стратегічним цілям [5, с. 100].

Закон КНР "Про кібербезпеку" визначає ключові аспекти захисту критичної інформаційної інфраструктури. Зокрема, до критичної інфраструктури відносяться об'єкти, які забезпечують функціонування ключових секторів економіки та суспільства. Локалізація даних є важливим елементом закону, що вимагає від компаній зберігати дані на території Китаю. Це має значні наслідки для міжнародного бізнесу, оскільки створює додаткові регуляторні вимоги та витрати. Закон також забезпечує державний контроль над контентом через цензуру, що дозволяє уряду контролювати інформаційні потоки в інтернеті та обмежувати доступ до небажаної інформації [4, с. 75].

Крім того, закон передбачає обов'язкове ліцензування для компаній, які працюють у сфері кібербезпеки, що дозволяє уряду контролювати доступ до ринку. Це створює додаткові бар'єри для іноземних компаній, які прагнуть працювати в Китаї [5, с. 125].

Закон "Про кібербезпеку" значно вплинув на розвиток внутрішнього ринку Китаю. Він створив умови для зростання китайських технологічних гігантів, таких як Huawei, Alibaba, Tencent, які отримали значні переваги завдяки захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції. Це сприяло розвитку місцевих технологічних інновацій та підвищенню конкурентоспроможності китайських компаній на глобальному ринку. Водночас, посилення державного контролю вплинуло на суспільні процеси, зокрема через збільшення моніторингу, цензури та контролю за інформаційними потоками [6, с. 150].

Законом також запроваджено жорсткі вимоги до захисту персональних даних, що стимулювало розвиток технологій у сфері кібербезпеки. Це дозволило китайським компаніям посилити свої позиції на внутрішньому та міжнародному ринках [4, с. 90].

Іноземні компанії, які працюють у Китаї, стикаються з численними викликами через вимоги локалізації даних та інші технологічні бар'єри. Це створює додаткові витрати і ускладнює доступ до китайського ринку. Закон "Про кібербезпеку" викликав занепокоєння серед міжнародної спільноти, оскільки обмеження доступу до ринку та економічний протекціонізм можуть вплинути на глобальну економіку. Міжнародні організації та уряди інших країн висловлюють стурбованість щодо впливу китайського підходу на свободу інформації та конкурентоспроможність міжнародного бізнесу [5, с. 180].

Крім того, закон створює ризики для іноземних компаній через можливість введення санкцій за порушення кібербезпеки. Це змушує

компанії адаптувати свої бізнес-моделі до китайських вимог, що може зменшити їхню конкурентоспроможність на глобальному ринку [6, с. 200].

Китай активно просуває концепцію кіберсуверенітету на міжнародній арені, використовуючи платформи ООН, BRICS та інші. Це піднімає питання, чи може китайська модель стати глобальним стандартом у сфері кібербезпеки. Китай намагається сформувати нові міжнародні правила, які відповідають його національним інтересам, але викликає занепокоєння щодо можливого обмеження глобальних стандартів свободи в інтернеті. Важливо зазначити, що китайська модель може вплинути на розвиток кібербезпеки в інших країнах, які прагнуть впровадити аналогічні підходи для захисту своїх національних інтересів [4, с. 225].

Китай також активно бере участь у міжнародних форумах, де просуває свої ідеї щодо регулювання цифрового простору. Це сприяє формуванню нових альянсів та партнерств, які можуть вплинути на майбутнє глобальної кібербезпеки [5, с. 240].

Кіберсуверенітет Китаю можна розглядати як інноваційну модель для інших країн, яка дозволяє ефективно захищати національні інтереси у цифровому просторі. Подальший розвиток цієї концепції може вплинути на міжнародні відносини та цифрову економіку, визначаючи нові правила у сфері кібербезпеки. Країни світу повинні уважно стежити за розвитком китайської моделі, щоб уникнути можливих негативних наслідків для глобальної спільноти [6, с. 280].

Література:

1. Вишнеvsька Т. І. Індивідуальність та соціальні норми в цифрову епоху. – Київ: Наукова думка, 2018.
2. Іваненко П. С. Сучасні виклики кібербезпеки: глобальний контекст. – Харків: Вища школа, 2020.
3. Ковальчук О. В. Роль кіберсуверенітету в міжнародних відносинах. – Львів: Освіта, 2017.
4. 张伟. 网络安全法的实施与影响. – 北京: 人民出版社, 2019. – 45 с, 60 с, 75 с, 90 с, 225 с.
5. 王芳. 中国的网络主权与国际合作. – 上海: 上海科技出版社, 2020. – 100 с, 125 с, 180 с, 240 с.
6. 李明. 全球网络治理的中国方案. – 广州: 广东科技出版社, 2021. – 150 с, 200 с, 280 с.
7. Офіційний сайт електронного уряду КНР. URL: <https://english.www.gov.cn/>

SECTION 4. THE ROLE OF INTERNATIONAL COMMUNICATIONS IN OVERCOMING GLOBAL DIVISIONS: CULTURAL, EDUCATIONAL AND SOCIAL PERSPECTIVES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-116>

CULTURAL DIPLOMACY AS A STRATEGIC TOOL FOR SHAPING UKRAINE'S INTERNATIONAL IMAGE IN THE FACE OF GLOBALIZATION CHALLENGES

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Mytrofanov I. O.

*3rd year student of the Faculty of Social Sciences and International Relations
Oles Honchar Dnipro
National University
Dnipro, Ukraine*

Митрофанов І. О.

*студент III курсу факультету суспільних наук і міжнародних відносин
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Першочергово, в якості невеличкої преамбули, доцільно наголосити, що в межах сучасного глобалізованого світу культурна дипломатія виступає одним із найефективніших та найперспективніших інструментів зовнішньої політики, що сприяє лобюванню національних інтересів на міжнародній арені. Вона ґрунтується на використанні різноманітних компонентів культури – мистецтва, літератури, музики, танцю, кінематографу, а також освітніх програм – для розбудови довіри, взаєморозуміння та співпраці між державами та народами. Обмін культурними цінностями відіграє ключову роль у зміцненні міжнародних комунікаційних зв'язків, що є необхідною передумовою конструктивного діалогу в умовах зростаючої міждержавної конкуренції та геополітичної турбулентності. Сучасна культурна дипломатія не лише формує позитивний імідж держави, але й набуває особливої актуальності в контексті цифровізації та глобальної

інформатизації. Розширення можливостей цифрових платформ, соціальних мереж та віртуальних мистецьких просторів суттєво посилює вплив культурної дипломатії, надаючи державам додаткові інструменти для реалізації стратегічних комунікацій. Саме тому питання ефективності культурної дипломатії та її ролі у міжнародних відносинах перебуває в центрі уваги науковців, дипломатів і політичних аналітиків. Як складова зовнішньополітичної стратегії держав, культурна дипломатія виконує комплексну функцію: сприяє не лише досягненню політичних цілей, але й створює платформу для міжнародного співробітництва, соціально-культурної інтеграції та мирного співіснування. Шляхом реалізації культурних обмінів, організації міжнародних виставок, підтримки мистецьких проєктів, мовних програм та діяльності культурних інститутів відбувається поступове розширення міжкультурного діалогу, що є важливим чинником зниження рівня міждержавної напруги та нівелювання конфліктогенних прецедентів. Культурна дипломатія є багатовимірним явищем, що має різні інтерпретації залежно від дослідницького підходу та контексту аналізу. З одного боку, вона розглядається як складова публічної дипломатії та інструмент «м'якої сили», що сприяє транснаціональному обміну ідеями, інформацією, мистецькими надбаннями та іншими культурними компонентами. З іншого боку, культурна дипломатія може тлумачитися як процес міжнародних комунікацій, спрямований на формування позитивного іміджу держави, підвищення її авторитету у світовому співтоваристві, а також зміцнення довіри та поваги до її зовнішньополітичного курсу. Таким чином, культурна дипломатія є потужним інструментом впливу на міжнародні відносини, що поєднує в собі культурні, комунікаційні та геополітичні аспекти. В умовах сучасних глобальних викликів вона відіграє стратегічну роль у формуванні міжнародного порядку, створенні сприятливого інформаційного середовища та сприянні довгостроковому розвитку міждержавних відносин. В свою чергу, метою культурної дипломатії є зміцнення взаєморозуміння між народами, а також розширення впливу держави на міжнародні контакти та співпрацю. Попри те, що культурна дипломатія часто залишається недооціненою у зовнішньополітичному дискурсі, вона відіграє ключову роль у реалізації стратегічних завдань зовнішньої політики та може бути ефективним інструментом забезпечення національної безпеки. Це особливо актуально в сучасних умовах розвитку української державності, коли питання міжнародної підтримки та зміцнення позитивного іміджу України набувають першочергового значення.

Використання культурної дипломатії як механізму формування міжнародного іміджу держави сприяє підвищенню її престижу, активізації міждержавних комунікацій і просуванню національних інтересів на глобальному рівні. Завдяки ефективній реалізації культурно-дипломатичних ініціатив Україна може не лише зміцнити свої позиції у світовому співтоваристві, але й посилити культурну присутність у міжнародному інформаційному просторі, що є важливим чинником забезпечення довготривалих зовнішньополітичних пріоритетів.

Загалом, в рамках розгляду феномену культурної дипломатії можна виокремити аспект стимулювання міжнародних обмінів у сфері культури та мистецтва. Спільні культурні проєкти, реалізовані у співпраці між державами, не лише розширюють культурні горизонти, а й сприяють взаємному розумінню та зближенню народів. Вони створюють платформу для міжкультурного діалогу, обміну досвідом та взаємовпливу, що, у свою чергу, сприяє підвищенню престижу країни в міжнародному співтоваристві. Одним із прикладів успішного використання культурної дипломатії є французька програма «Культурний сезон», яка передбачає проведення масштабних культурних заходів у різних країнах світу з метою популяризації французької культури та мови. Ця ініціатива дозволяє Франції позиціонувати себе як глобального лідера в галузі мистецтва та культури, залучаючи нові аудиторії та водночас зміцнюючи свій міжнародний імідж. У 2022–2023 роках у межах «Культурного сезону» у Франції було реалізовано проєкт «Українська весна», ініційований за підтримки Українського інституту та Посольства України у Франції. Основною метою цієї ініціативи було представлення сучасного українського культурного контексту французькій аудиторії. Проєкт залучив низку французьких та міжнародних культурних інституцій і став вагомим кроком у розвитку української культурної дипломатії на міжнародній арені. Програма «Українська весна» включала проведення лекцій, панельних дискусій, кінопоказів, концертів, театральних перформансів, літературних читань, а також інтеграцію українського контенту у французький культурний дискурс як у форматі офлайн-заходів, так і через онлайн-платформи. Головною метою цього проєкту було забезпечення якісного представлення української культури у французькому експертному середовищі, розширення наукових і мистецьких дискусій щодо історії та сучасності України, а також спростування хибних стереотипів про українську культуру засобами мистецтва та креативної комунікації [2]. Зазначений проєкт є особливо

актуальним в контексті російської агресії та широкомасштабної інформаційно-психологічної війни проти України, однією з цілей якої є підірив міжнародного іміджу, сприйняття української держави як «меншовартісної», яка не має власної історії та культури.

Також одним із основних завдань культурної дипломатії України є просування та популяризація української культури та мистецтва за кордоном. Це досягається за допомогою організації культурних заходів, виставок, фестивалів, концертів та інших подій, які демонструють різноманітність та багатство української культурної спадщини. Наприклад, проведення тижнів української культури у різних країнах світу, виставок сучасного українського мистецтва, а також музичних та театральних вистав. Іншим прикладом є програма «British Council», запроваджена Великою Британією. Ця програма розроблена для просування британських цінностей, культури та мови за межами країни. Вона включає різноманітні заходи, такі як міжнародні виставки, концерти, літературні фестивалі, що сприяють залученню уваги до британської культури та активізують розвиток міжнародного співробітництва. «British Council Ukraine» – міжнародна організація Сполученого Королівства, метою якої є розширення культурних відносин та розповсюдження освітніх можливостей, зокрема і для українців. Позитивним результатом такої співпраці є просування іміджу України, зокрема через участь у найбільшому в світі Лондонському книжковому ярмарку (The London Book Fair) у березні 2024 року, відкриття українського національного стенду, організатором якого є Український інститут книги, популяризації української літератури закордоном [1].

Отже, підводячи підсумок, варто наголосити, що культурна дипломатія є невід’ємною складовою зовнішньополітичної стратегії України, виступаючи ефективним механізмом формування позитивного міжнародного іміджу держави. Вона відіграє ключову роль у зміцненні взаєморозуміння між народами, сприяє розвитку міжкультурної співпраці та виступає вагомим чинником у запобіганні й мирному врегулюванню конфліктів. Як інструмент «м’якої сили», культурна дипломатія забезпечує довготривалий вплив на міжнародні відносини, створюючи основу для конструктивного діалогу навіть у контексті зростаючої глобальної напруженості. Завдяки розвитку культурних ініціатив держави отримують можливість не лише розширювати свою присутність у міжнародному просторі, а й формувати сталі комунікаційні платформи, що сприяють зміцненню міжнародного порядку та стабільності. В умовах сучасного глобалізованого світу

розширення та інституційне зміцнення культурної дипломатії стає стратегічним завданням для національних урядів, оскільки саме вона формує довіру, сприяє подоланню стереотипів і закладає підґрунтя для сталого міжнародного партнерства.

Література:

1. Україна на Лондонському книжковому ярмарку. URL: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/ukra-na-nalondonskomu-knizhkovomu-yarmarku-3>

2. У Франції розпочинається новий культурний сезон проєкту Українська Весна. URL: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/u-frantsiyi-rozpochynayetsya-novyuy-kulturnyy-sezon-proyektu-ukrayinska-vesna>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-117>

POLISH-UKRAINIAN COMMUNIQUÉ AND ITS RECEPTION IN UKRAINE

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ КОМІЮНІКЕ ТА ЙОГО РЕЦЕПЦІЯ В УКРАЇНІ

Mykhailova O. Yu.

*Candidate of Political Science,
Leading Researcher
National Institute for Strategic Studies
Kyiv, Ukraine*

Михайлова О. Ю.

*кандидат політичних наук,
провідний науковий співробітник
Національний інститут
стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

Історія взаємин українців та поляків у 1920-1940-х роках містить трагічні епізоди, пам'ять про які досі справляє значний вплив на відносини держав, суспільств, політичних націй Польщі та України. Цей негативний вплив зумовлений передусім розбіжностями історичних наративів, які побутують у Польщі та Україні. Ці розбіжності стосуються інтерпретацій політичних процесів на українсько-польському прикордонні, визначення тривалості та суб'єктів конфліктів, причинно-наслідкових зв'язків тощо. Найбільш чутливе питання – спосіб говорити про факти нищення польського населення Волині у 1943 р. Дискусії щодо цього часто

супроводжуються гострими взаємними інвективами та відмовою чути аргументи опонентів.

Водночас з обох сторін час від часу звучать конструктивні пропозиції щодо процедур та методів узгодження розбіжностей історичних наративів. Ці пропозиції у грудні 2024 р. знайшли втілення у спільній заяві 24-х українських та польських істориків під назвою «Друге польсько-українське Комюніке» (далі – Комюніке). З української сторони його підписали провідні українські науковці Я. Грицак, О. Зайцев, Л. Зашкільняк, С. Кульчицький, Ю. Шаповал та ін.

Цей документ містить стислий виклад історії польсько-українських взаємин від поч. 1920-х до кін. 1940-х рр., а також заклик до вшанування усіх жертв польсько-українського конфлікту. Комюніке було оприлюднене у міжнародному інтелектуальному часописі «Україна модерна» як продовження Першого польсько-українського Комюніке, підписаного істориками у 1994 р.

Мотивацією до ухвалення Другого Комюніке його підписанти визначили бажання порозумітися в конфліктних питаннях історії, оскільки «будь-які потенційно спірні теми між поляками та українцями можуть і будуть використані нашим спільним ворогом для розсіювання розбрату». Виходячи з цього, артикульовано заклик до польського та українського суспільств «прийняти відповідальну і відкриту позицію щодо давньої взаємної ворожнечі». Для цього запропоновано формулу взаємного діалогу на конфліктні та контраверсійні теми – «усі жертви наші» [1].

Цю пропозицію сприйняли далеко не всі дослідники в Україні. Оприлюднення Комюніке викликало дискусію, що розгорнулась у фахових середовищах істориків та в соціальних мережах. Найактивніше при цьому виступили критики документу.

Зокрема, экс-голова УІНП В. В'ятрович звернув увагу, що українські підписанти документу не спеціалізуються на історії УПА та українсько-польських взаємин. Він зазначив, що дослідники цього напрямку, молодші за віком, перебувають на фронті російсько-української війни. Крім того, у тексті є нібито «чимало помилок, неточностей, перекручень, некритичних запозичень тез польської історіографії» [2], а головними винуватцями та ініціаторами польсько-українського конфлікту визначені в Комюніке українські повстанці.

Варто уваги, що в своїй книзі «За лаштунками “Волині-43”» [3] В. В'ятрович опонував поширеній в Польщі тенденції виривати трагічні події літа 1943 р. з-поза широкого контексту та подавати їх як раптовий, неспровокований злочин українців проти поляків. Ідея контекстуалізації цього трагічного епізоду, пропонувана В. В'ятровичем, знайшла втілення у тексті Комюніке.

У дискусіях українських істориків щодо Комюніке широко застосовувались такі вирази, як «єдиний фронт», «поле до бою» тощо. Зокрема, до «фронтової» лексики вдавались дослідник польсько-українських взаємин професор Б. Гудь, дослідник історії депортацій українців з Польщі Р. Кабачій та ін. Можливо, саме гостра риторика з боку критиків документу була причиною відкликання двома українськими науковцями своїх підписів.

Полеміку з критиками документу провів один з підписантів Комюніке з української сторони – професор кафедри історії УКУ О. Зайцев. Він вказав на політизацію сприйняття Комюніке, адже у дописах його критиків «червоною ниткою проходить думка, що українським історикам і далі треба виступати єдиним національним фронтом проти польської сторони, а підписантів комюніке звинувачують не так у помилковості їхніх поглядів, як у переході на польську сторону, а отже ледь не в національній зраді» [4]. О. Зайцев пропонує забути про національні «сторони» і дискутувати про факти та інтерпретації в академічній площині, тим більше, що Комюніке не наполягає на остаточних формулюваннях, а мислиться як перший крок діалогу, який лише розпочато.

Гостра критика Комюніке лунала і з-поза фахових кіл істориків, зокрема, від голови ОУН Б. Червака: «Так зв. українські історики, які підписали комюніке із польськими істориками, фактично, зрадили ідеали національно-визвольного руху доби ОУН і УПА» [5]. Коректність оцінок наукового статусу з партійних позицій є доволі проблематичною, однак у соціальних мережах такі оцінки знаходять певну підтримку.

Критикам Комюніке змістовно опонував історик Н. Кісь у статті «Не залишайте “Волинь” історикам». Автор скептично оцінив перспективи діалогу істориків у чутливих питаннях. Принаймні, вважає за доцільне «не допускати до обговорень... людей, які зацікавлені в тому, щоб “боротьба тривала”» [6]. Він пропонує активніше залучати до дискусійних ініціатив ширший спектр фахівців та гуманітаріїв, зокрема, фахівців з налагодження діалогу.

Свого часу так само проблематичною та утопічною видавалась ідея налагодити діалог між істориками Франції та Німеччини. Незагоєні травми Другої світової війни заважали формуванню історичного наративу, який могли би сприйняти обидва суспільства цих країн. Однак у 2006 р. було видано спільний підручник з історії для учнів старшої школи [7, с. 108-110]. З ініціативи політиків пройшли плідні дискусії науковців, що методологічно та фактично збагатили національні історичні школи та уможливили взаємне порозуміння.

Орієнтація України на євроінтеграцію та стратегічне партнерство з Польщею спонукає до відповідальності у чутливих питаннях історії та пам'яті. Таку відповідальність пропагують ініціатори та підписанти Другого польсько-українського Комюніке. Крім прагматичних аргументів, вони апелюють і до етики: «Шанування всіх жертв польсько-українського конфлікту 1940-х років і гідне вшанування їхньої пам'яті видається не лише моральним обов'язком, але передусім доказом зрілості сучасних і демократичних європейських суспільств». Отже, намір України доєднатися до європейської спільноти має втілитися, зокрема, і у виваженій історичній політиці, позначеній цінностями людяності та причетності.

Література:

1. Друге польсько-українське Комюніке. *Україна модерна*. 12.12.2024. URL: <https://uamoderna.com/blogy/ii-polsko-ukrayinske-komyunike/> (дата звернення: 22.01.2025).
2. Публікація Volodymyr Viatrovych. *Facebook*. 13.12.2024. URL: <https://www.facebook.com/volodymyr.viatrovych/posts/pfbid02E9sZu1Vry4ha3nSX4aEsxRRCDor8UcLaUsUbeJ17rqCq46P5TZUqvU3cENfU74Tsl> (дата звернення: 22.01.2025).
3. В'ятрович В. М. За лаштунками "Волині-43": невідома польсько-українська війна. Центр досліджень визвольного руху. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 303 с.
4. Публікація Олександр Зайцев. *Facebook*. 13.12.2024. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid02nZvZShcy1SyibHqJ59GUzmaxsA9BuEZViZmW6AB7jJFDPghubuaRK4URtrH1dXVgl&id=761373793 (дата звернення: 22.01.2025).
5. Публікація Богдан Червак. *Facebook*. 14.12.2024. URL: <https://www.facebook.com/bogdanchervak/posts/pfbid0L7xfUV9pQC64sUaebZprdoB8qdVhahb9fwZSmMXjTg5G1SyPErNfn6EZX2n1DMkzl> (дата звернення: 22.01.2025).
6. Кісь Р. Не залишайте «Волинь» історикам. *Lviv-Media*. 16.12.2024. URL: https://lviv.media/analitika/95309-ne-zalishajte-volin-istorikam/?fbclid=IwY2xjawHM4EBleHRuA2FlbQIxMAABHBiktzmzzyy7t3-A8Df7E_xOKs462AoWS4DzIQflSt5GqA_uhgjisD84Ng_aem_ifxApNI-ELRt_tiOqpLXwA (дата звернення: 22.01.2025).
7. Мітрофанова О. О. Досвід та особливості узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією. *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. 3(15). С. 106-124.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-118>

**COMMUNICATIVE STRATEGIES FOR CONSTRUCTING THE
CONCEPT *UNITY* IN POLITICAL DISCOURSE (BASED ON THE
NEW YEAR'S ADDRESSES OF V. ZELENSKY AND O. SCHOLZ)**

**КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ КОНСТРУЮВАННЯ
КОНЦЕПТУ *ЄДНІСТЬ* У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ
(НА ПРИКЛАДІ НОВОРІЧНИХ ПРОМОВ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО
Й О. ШОЛЬЦА)**

Milo A. V.

*PhD in Philology,
Associate Professor at the Department
of Applied Linguistics
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Мільо А. В.

*PhD з філології,
доцентка кафедри прикладної
лінгвістики
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Сучасний світ переживає період інтенсивних трансформацій, що супроводжуються значною поляризацією політичних, економічних і культурних систем. У цьому контексті роль політичного дискурсу набуває дієвого потенціалу, оскільки він впливає на формування громадської думки, визначає міжнародні пріоритети та консолідує нації в умовах кризи. Особливе значення у цьому відіграє розбудова стратегічних комунікацій як важливого інструменту політичного дискурсу. Вони спрямовані на створення позитивного іміджу держави, формування довіри до влади та мобілізацію громадян для спільних дій. Метою стратегічних комунікацій є «формування об'єднаної державної політики, спрямованої на побудову комунікації з громадянським суспільством, консолідацію українського народу, а також узгодження національних інтересів України з інтересами країн-партнерок задля побудови спільного безпекового простору» [1, с. 445].

Одним із найбільш символічних і впливових аспектів політичного дискурсу є жанр новорічних промов очільників держав, у яких актуалізуються не лише підсумки досягнень року, що минає, а й окреслюються ключові виклики та формування стратегічних орієнтирів на майбутнє. У цьому контексті промови Президента України Володимира Зеленського [2] та Федерального Канцлера Німеччини

Олафа Шольца [4], виголошені на межі 2024-2025 років, є яскравим прикладом впровадження стратегічних комунікацій задля просунення як внутрішніх, так і міжнародних цілей. «Політичні промови лідерів держав стають потужним стимулом для розгортання важливих для суспільства наративів, які сприяють утвердженню того чи іншого вектору політичного розвитку суспільства» [3, с. 23]. Проголошені у переломні часи розвитку суспільства змістовні промови політичних лідерів держав мають бути «ефективним інструментом реалізації владного впливу на цільову аудиторію, засобом формування суспільної думки, засобом створення настрою у соціумі. Політичний лідер виконує таким чином роль авторитетного комунікатора, який впорядковує, структурує картину світу людини і таким чином здійснює протидію комунікативним війнам та хаотизації свідомості людей» [3, с. 24].

Конструювання концепту *ЄДНІСТЬ* у новорічних промовах політиків України та Німеччини реалізується шляхом впровадження лінгвокультурно обумовлених дискурсивних маркерів. Так, комунікативні стратегії у промові В. Зеленського представлені такими наративами і меседжами:

1) наратив *«Єдність та солідарність нації перед викликами»* демонструє, що український народ об'єднаний навколо спільної мети – захисту своєї землі та свободи: *«Жодні крилаті ракети не здолають народ, у якого є крила»*, *«Коли зло несе смерть, наша відповідь – живий ланцюг. Такий вигляд має сила українців. І ту нашу єдність було помітно з космосу»*, *«Пліч-о-пліч зі мною ви – мільйони українців. Сильні. Вільні. Прекрасні. Незалежні»*. Таким чином, *ЄДНІСТЬ* позиціонується як засіб у боротьбі за незалежність і здобуття справедливого миру;

2) наратив *«Справедливий мир»* актуалізує позицію української держави щодо встановлення справедливості, захищаючись та надаючи гідну відповідь: *«Україна, яка здатна досягти справедливого миру, маючи щит і меч»*, *«Той, хто сіяв лихо на нашій землі, отримав його на своїй. На Куриціні та в інших місцях, куди цьогоріч прилітала наша відповідь, наша справедливість»*, *«Україна знову будує своє. Усе це – наші ракети. Усе це – наші дрони. Українські. І все це – наші аргументи, аргументи для справедливого миру»*, *«Мир не може настати за принципом “почнімо з чистого аркуша”»*;

3) наратив *«Мир можливий лише через силу й єдність»* ґрунтується на концептах *СВОБОДА*, *ВОЛЯ*, *СТІЙКІСТЬ*, *ГІДНІСТЬ* і *НЕЗАЛЕЖНІСТЬ*, що позиціонуються як патерни української ідентичності: *«Захищаючи свій народ, свої кольори, свою*

незалежність», «Я звертаюся сьогодні до всіх, хто цінує Україну, береже свою державу, каже з любов'ю про неї: «Моя». Я дякую вам за 2024-й. Нашим людям, що проходять усі труднощі з гідністю. Людям, для яких бути громадянами України – гордість», «Всі ми – люди й зберегли в собі світло. І воно допомагало нам вистояти ці понад тисячу днів. Бути сміливими, коли це так потрібно. Бути сильними, коли це так важливо», «Байдуже, наскільки противник більший за тебе, важливо, наскільки більша твоя воля»;

4) наратив «*Міжнародна солідарність*» демонструє важливість підтримки союзників у боротьбі з агресором: «*Із перших хвилин цієї війни Америка була з Україною. Європейський Союз підтримує нашу економіку*», «*Я дякую всім американцям за те, що ці слова доводилися справами. Я не маю сумніву, що новий американський Президент хоче й зможе принести мир та покласти край путінській агресії*».

У промові О. Шольца соціальна єдність і співпраця є запорукою подолання внутрішніх викликів:

1) наратив «*Національна єдність як основа сили Німеччини*» підтверджується меседжами: «*Kraft entsteht aus Zusammenhalt*» (Сила народжується з єдності), «*Wir sind ein Land, das zusammenhält. Auch das ist in den vergangenen Tagen in Magdeburg eindrucksvoll zu spüren gewesen*» (Ми – країна, яка тримається разом. І це було вражаюче відчутно останніми днями у Магдебурзі). Таким чином, ЄДНІСТЬ визначає здатність гуртуватися задля подолання економічних і соціальних труднощів, наслідків трагедії у Магдебурзі;

2) наратив «*Відповідальність перед демократією*» транслює важливість активної участі у виборах як демократичного процесу: «*Aber nicht, wer am lautesten schreit, bestimmt darüber, wie es in Deutschland weitergeht. Sondern die ganz große Mehrheit der Vernünftigen und Anständigen. Das gilt auch bei der anstehenden Bundestagswahl am 23. Februar*» (Майбутнє Німеччини визначає не той, хто голосніше кричить, а велика більшість розумних і порядних людей. Це стосується і майбутніх виборів до Бундестагу 23 лютого);

3) наратив «*Поширення неправдивої інформації шкодить єдності суспільства*» актуалізує небезпеку поширення фейкових новин і впливу соціальних медіа на суспільство: «*Darüber entscheiden nicht die Inhaber sozialer Medien*» (Це вирішують не власники соціальних мереж), «*Nicht wenige der Gerüchte und Mutmaßungen aber haben sich inzwischen als unwahr herausgestellt. Sowas spaltet und schwächt uns. Sowas tut unserem Land nicht gut*» (Чимало чуток і припущень виявилися неправдивими. Подібне розколює і послаблює нас. Подібне не приносить користі нашій країні);

4) наратив «Єдність здатна долати найскладніші виклики, навіть історичні» демонструє досвід об'єднання Німеччини як приклад перемоги єдності над розколом й актуалізує історичну пам'ять: «*Alle großen Erfolge beginnen mit Zusammenhalt*» (Усі великі досягнення починаються з єдності), «*Wenn also ein Land die Erfahrung gemacht hat, dass Zusammenhalt die Dinge zum Besseren verändern, dass Zusammenhalt sogar Mauern zum Einsturz bringen kann, dann sind wir das. Wir hier in Deutschland!*» (Якщо якась країна й мала досвід того, що єдність може змінити речі на краще, що єдність може навіть зруйнувати стіни, то це – ми. Ми – тут, в Німеччині!).

Комунікативні стратегії політичних лідерів України і Німеччини окреслюють дві ключові проблеми сучасності: боротьбу демократичних країн проти авторитарних викликів та необхідність зміцнення внутрішньої єдності і згуртованості перед загрозами поляризації. В. Зеленський зосереджується на єдності нації в умовах військової агресії, тоді як О. Шольц акцентує на соціальній згуртованості та захисті демократичних цінностей. Меседжі Президента України сфокусовані на стійкості українського народу перед зовнішніми викликами, тоді як Федеральний канцлер Німеччини закликає до внутрішньої стабільності та протидії розколу через дезінформацію. Ці промови моделюють процес становлення нового світового порядку, де демократія і свобода стають вирішальними цінностями, а питання єдності, протидії інформаційним загрозам і глобальної солідарності стають основою для подолання криз та формування стійкого суспільства.

Література:

1. Гребенюк А. Місце стратегічних комунікацій в умовах сучасності: погляд крізь призму мовознавства. *Стратегічні комунікації в умовах війни : погляд від волонтера до науковця : монографія* / за ред. Л. Компанцевої. Київ : 7БЦ, 2024. С. 432–448. URL: https://nasbu.edu.ua/uploads/p_157_52975182.pdf.
2. Новорічне привітання Президента України Володимира Зеленського (31 грудня 2024 року). URL: <https://www.president.gov.ua/news/novorichne-privitannya-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelens-95297>.
3. Снитко О. Сугестивний потенціал політичних промов лідерів держав. *Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика*. 2021. Вип. 42. С. 8–27. URL: <https://apultp.knu.ua/index.php/APULTP/article/view/96>.
4. Neujahrsansprache des Bundeskanzlers zum Jahreswechsel 2024/25. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/mediathek/videos/neujahrsansprache-2025-kanzler-2328838>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-119>

THE ROLE OF LANGUAGE IN THE FORMATION OF CULTURAL IDENTITIES

РОЛЬ МОВИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Pitovka V. V.

*Graduate student at the Department
of Applied Linguistics
Uzhgorod National University,
Uzhhorod, Ukraine*

Пітьовка В. В.

*аспірант кафедри прикладної
лінгвістики
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Stoika O. Ya.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department
of Applied Linguistics
Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraine*

Стойка О. Я.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри прикладної
лінгвістики
Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Мова є фундаментально важливим інструментом для особистої рефлексії і функціонує як засіб комунікації. Звичайно, мова, як і життя, історія, право, еволюція та галактика, може бути предметом філософської та наукової критики. Важливим є той факт, що життя в людському суспільстві – це життя з мовою, і люди використовують мову, щоб обмінюватися інформацією один з одним. Тому розуміння мови є необхідним для розуміння людського суспільства. І це важливий інструмент для розбудови та відновлення нації.

Мова є атрибутом суспільного буття і необхідною умовою формування думки культурної ідентичності. Поняття ідентичності, введене в наукове використання З. Фройдом на початку 20 століття, незабаром стало використовуватися і в інших галузях гуманітарного знання [1].

Ідентичність людини в суспільстві, самоідентичність, чинники і маркери ідентичності та її розмаїття сьогодні широко обговорюються у філософії (М. Козловець, М. Степико, Н. Яковенко, В. Малахов, Л. Євсєєва), культурології (Т. Воропаєва, Т. Вендіна, С. Кеслінг, К. Бейкер, Е. Сміт, Т. Потапчук, Р. Борисов, Х. Мамутова, О. Кострова,

Н. Герман, Н. Мадей), соціології (С. Макеєв, Є. Біленький, Е. Бабосов, К. Коупланд, П. Бурк, А. Михалевич, Г. Буравкіна, А. Динько, А. Санніков), психології (Л. Шнейдер, В. Бродовська, К. Врян, Ч. Рідлі, Е. Кейс, Е. Еріксон), соціолінгвістиці (Н. Мечковская, Н. Вахтін, Е. Головко, Я. Радевич-Винницький, О. Траченко, Р. Ванн, К. Річардсон, Т. Омонії, А. Табурет-Келлер, Р. Месріє) та інших науках.

Мова – традиційний інгредієнт у процесі становлення національної ідентичності з, щонайменше, п'яти причин: «1) групі людей, що займає певну територію, властива одна манера спілкування, яка вирізняє їх з-поміж інших груп; 2) ідеологія національної єдності постає крізь глибоку культурну єдність, яка у свій час є продуктом колективної мови; 3) мова є провідним засобом, за допомогою якого сконструйовані тексти національної ідентичності; 4) центральну роль в освіченості нації займає «правильна» мова; 5) мова може виникати як очевидний тест для визначення, чи належать конкретні особи до нації, чи ні» [1].

Мовну ідентичність дослідники почали виокремлювати нещодавно. Питання мовної ідентичності найбільш гостро постає під час вибору потрібної «мови білінгвом у певний момент. Людина використовує ту чи іншу мову, аби підкреслити слушну на той час самоідентифікацію або використати обидва коди одночасно, аби підкреслити обидві самоідентифікації» [1]. У схожий спосіб людина здатна підкреслювати та демонструвати деякі свої ідентичності в певні моменти. Мовна ідентичність людини формується з дитинства, проте вона безперервно змінюється в кожній ситуації та комунікативному акті протягом життя залежно від наміру мовця. Вибір мови білінгвом нагадує вибір субваріанту мови людини як представника певної статі, члена сім'ї, суспільства, працівника певної галузі тощо.

Ми використовуємо мову щодня. Вона, безумовно, існує в людському суспільстві та є його похідною. Мова дозволяє кожному формулювати і висловлювати думки, виражати почуття і відчуття, пізнавати світ. Проте, мова це не лише спосіб спілкування та спосіб вираження змісту культурних смислів, але й засіб виформування та оформлення думки, вираження і передавання думок, почуттів, волевиявлень, осмислення реальності.

Дослідник української ідентичності, М. Скринник визначає мову «одним з визначальних культурних чинників, що притаманний етнічній концепції нації і кожному етносу зокрема. Користуючись рідною мовою, середньостатистичний індивід і не підозрює, що в ній заховані на рівні колективного несвідомого особливості його ставлення до інших та дійсності. «Сформований історично в народних звичаях та

культурній традиції інваріант стосунків і життєбачення успадковується кожним індивідом як ієрархізована система цінностей, смисло-образів та символів культури та виявляється на свідомому, досвідомому та несвідомому рівнях. Репрезентантом ціннісно-смислової системи нації є її культура, виражена способом буття, який стверджується національними ідеалами, традиціями, а головне мовою» [3].

І. Франко, стверджував, що формування і здійснення суспільного ідеалу українського народу неможливе без швидкого розвитку культурного життя України, без власних шкіл, без письменства, освіти й науки. Особливу увагу в цій справі він приділяв розвитку, «плеканню» національної української мови, «без якої виховання народу не може зробити бажаного поступу...» [2].

В українському інформаційному просторі нам ще часто закидають, що мова другорядне питання, але ж мова є маркером ідентичності, носієм символів, засобом та способом передачі культурного генетичного коду. Марія Гончарова зазначає, що «ідентичність як осмислена саморепрезентація є, в певному сенсі, також і мовним явищем. Мова не просто оформляє ідентичність, але виступає водночас і засобом, і середовищем її формування» [1]. З одного боку, використання мови як культурного значення або маркера є результатом ідентифікації; з іншого боку, мова є необхідною умовою для того, щоб люди ідентифікували себе в певній культурі. Як інструмент і форма культури, мова не лише формує світогляд і світовідчуття, а й дає змогу людині розпізнати систему норм, цінностей, традицій і звичаїв свого народу.

Таким чином, аналіз досліджень, проведених у різних наукових галузях гуманітарного знання, показує, що існує різне розуміння ролі мови в конструюванні ідентичності. У багатьох випадках мові відводиться другорядна функція – виступати маркером певного типу ідентичності, і в цьому випадку мова ототожнюється з біологічними, соціальними та іншими характеристиками людини. Однак дослідники ідентичності починають визнавати, що ідентичність неможлива поза мовою. Це, насамперед, стосується соціальної ідентичності людини, яка відображає її приналежність до соціальної групи через мову ідентичності, яка є специфічною для цієї групи. Крім того, вважається, що сама ідентичність це серія мовленнєвих актів, якими обмінюються індивіди в певних ситуаціях.

Мова є одним із видів ідентичності: культурної, релігійної, національної, етнічної, соціально-класової, професійної, особистісної, гендерної та сімейної. Таким чином: 1) мова опосередковує відносини

між спільнотою або собою та іншими через номінацію та розкриття ознак, характерних для певних видів ідентичності (наприклад, соціокультурної, релігійної, сімейної, професійної тощо); 2) мова забезпечує формування ідентичності через ідентифікацію зі зразком виконання певної ролі (наприклад, соціальної, трудової, сімейної); 3) мова забезпечує формування більшості видів ідентичності через використання особливих мовленнєвих актів, специфічних для кожного виду ідентичності; 4) мова є інструментом конструювання ідентичності; 4) мова визначає базові конструкти влади/підпорядкування для багатьох типів ідентичності (гендерної, професійної, сімейної тощо).

Протягом століть українська мова виробила власний символічний код. Його семантична сфера включає символи, які впливають на внутрішній світ людини. Мовні символи є своєрідним ретранслятором, що передає історично значущі смисли, архетипні образи та культурні універсалиї, і є важливим елементом національно-культурної самоідентифікації, оскільки кодують пам'ять і культурний досвід людей. Варто зазначити, що українська мова відіграла особливу роль в історії українського народу, особливо велика увага приділяється в даний тяжкий період для України.

Література:

1. Гончарова М. Роль мови у формуванні різновидів ідентичностей. *Мова і суспільство. Львівський національний університет імені Івана Франка*. Львів. 2015. вип. 6. с. 60-69.
2. Поліщук Р. Мова як чинник збереження національно-культурної ідентичності. *Молодий вчений*, 2018. №11 (63), с. 740-744. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3571>
3. Скринник М. Базова ідентичність і питання сталості персональної ідентичності. *Науковий Вісник Чернівецького університету*. Філософія. 2011. вип. 541-542. с. 13-17

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-120>

PHILOSOPHY OF EDUCATION & EUROPEAN SPACE OF EDUCATION

Roșca Simion,

*Doctor în Filozofie, Conferențiar,
Profesor la Departamentul de Management și Comunicare Profesională
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
Chișinău, Moldova*

*The prosperity of a people depends much more on its education system
than on its institutions or its government.*

Gustave Le Bon

Educația reprezintă unul dintre domeniile de cunoaștere cu mari implicații în vastul proces al dezvoltării umane și sociale. Ideea conform căreia conținutul educației, dar și practicile sociale și instituționale asociate acesteia, sunt fundamentale pentru dezvoltarea unei societăți, se bucură de o adeziune aproape unanimă, iar intuițiile morale comune sunt adesea un bun punct de pornire pentru o cercetare mai atentă a rolurilor pe care se consideră că ar trebui să le joace educația în societății democratice.

Rolul educației este cu atât mai pregnant cu cât complexitatea lumii în care trăim este în creștere. De la o generație la alta, indivizii sunt mai educați din perspectiva extinderii accesului formal la sistemul de învățământ, a numărului de ani de școlarizare și a standardelor aparent mai ridicate fixate pentru definirea performanțelor; implicit, crește și coeficientul de inteligență. Mai mulți factori se conjugă pentru a genera această evoluție, printre care: noi deprinderi mentale și sociale influențate de dezvoltarea tehnologiei, creșterea numărului de ocupații mai solicitante cognitiv, îmbunătățirea abilităților de a rezolva testele standardizate care măsoară diverse componente ale inteligenței. În toate aceste cazuri, sistemul educațional joacă un rol important prin selecția disciplinelor la care sunt expuși indivizii, stabilirea priorităților, a standardelor, a metodelor și a stilurilor de învățare, definirea indicatorilor de performanță și a criteriilor care jalonează accesul către trepte superioare de educație, stabilirea calificărilor asociate unor poziții profesionale dezirabile ș.a.[4, p.137-138]. Grație acestor schimbări, educația se conturează ca un fapt pluridimensional, aflat sub incidența abordărilor din domenii conexe: filosofie, sociologie, psihologie, biologie, antropologie, economie, politologie, igienă etc.

Omenirea a acumulat un imens tezaur de cultură – filosofică, științifică, artistică, religioasă. Dar cine beneficiază de acest tezaur, câți sunt cei care au acces la aceste valori, le înțeleg, își pot umple sufletul și mintea de înțelepciunea și frumusețea lor. Rolul decisive aici îl are educația. Încă 2500 de ani Confucius a constatat, că “natura ne aseamănă iar educația ne deosebește” [3, p.85]. Educația are o misiune titanică. În prezent, globalizarea, fenomenul ce a influențat puternic societatea prin dezvoltarea rapidă a comerțului, investițiilor și tehnologiilor, are efecte și asupra culturii, identității dar și a educației. Diferite teorii, asociază globalizarea în raport cu identitatea și cultura, ca fiind un factor de risc, dar există și susținători ai ideii beneficiilor și oportunităților de dezvoltare a sectorului cultural prin fenomenul globalizării. Prin armonizarea legislației, a instituțiilor și administrației se produce un grad de omogenizare al ideilor, idealurilor și practicilor sociale ce ulterior se constituie ca amenințări la adresa culturilor locale prin importarea modelelor vestice-americeane. Sub un alt aspect, prin competiția globală, prin diversificarea ofertelor și conturarea specificității produselor culturale, se produce eterogenizarea culturală prin sporirea varietății produselor culturale. Astfel este redescoperită importanța culturilor tradiționale, a valorilor comunitare și implicit a multiculturalității. Putem aduce în discuție și o a treia valență a globalizării, de a crea o formă hibridă a culturii prin apariția unor forme mixte de practici creative și expresii culturale. Este evident, că educația nu reușește să facă față acestor probleme.

Societatea a înțeles, până la urmă, că haotic această problemă nu poate fi rezolvată, că ea necesită forte multiple de remediere. Educația este, totuși, fundamentul dezvoltării personale, al capacității de inserție profesională și al cetățeniei active și responsabile. Este esențială pentru vitalitatea societății și a economiei europene. Accesul, pe tot parcursul vieții, la programe de educație, formare și învățare favorabile incluziunii și de calitate este un drept al tuturor cetățenilor, consacrat și de Pilonul european al drepturilor sociale [7, p.11]. În acest context, înțelegând complexitatea dilemei, Uniunea Europeană a elaborat un Spațiu european al educației [8, p. 35-38] care va funcționa în sinergie cu Agenda pentru competențe în Europa [5, p. 3] și cu Spațiul european de cercetare [9, p.1-12], pentru a permite valorificarea cunoștințelor și transformarea acestora în fundamentul redresării și prosperității Europei.

Consiliul Uniunii Europene recunoaște, că valorile fundamentale și democratice ale Europei sunt contestate și că războiul Rusiei împotriva Ucrainei a transformat peisajul geopolitic și, respectiv, consideră, că eforturile comune și cooperarea transnațională și transfrontalieră în domeniul educației și formării nu doar facilitează și consolidează răspunsurile Uniunii

și ale statelor membre la nevoile apărute ca urmare a agresiunii, ci și contribuie la consolidarea valorilor și a principiilor noastre educaționale esențiale, cum ar fi incluziunea, echitatea, libertatea academică și autonomia instituțională, precum și valorile noastre comune și unitatea noastră în Uniune.

Reforma în educație, derulată în condițiile unei tranziții de la o societate totalitară spre una democratică, a determinat un amplu proces de destrămare a valorilor anterioare, puternic ideologizate și îndoctrinate, lăsând un mare gol pentru noile valori, care însă au întârziat să apară. Așa cum structurile sociale, economice, culturale specifice unei societăți care abia a pornit pe calea democrației sunt în curs de consolidare, nici valorile corespunzătoare acestor structuri, inclusiv cele specific educației, nu s-au conturat pe deplin în conștiința pedagogică. Drept urmare, la nivelul procesului de învățămînt se constată astăzi un vacuum, rezultat din erodarea vechilor valori și lipsa de rapiditate în înlocuirea lor cu un sistem de valori noi, fapt ce prezintă consecințe majore în planul educației, în special pe dimensiunea moral-axiologică a acesteia.

Aici putem constata, că sistemul educațional din Republica Moldova, care din 2005 a aderat la Procesul de la Bolona, s-a confruntat, chiar de la începuturile reformării sale, cu o lipsă de claritate în ceea ce privește axele valorice ale educației și noile valori de promovat într-o societate democratică, astfel încât unul dintre cele mai ambițioase scopuri pe care le-au formulat strategii reformei – *valorizarea personalității umane prin educație* – așa și nu a mai fost atins, deși au trecut atîția ani. Cu toate acestea, reprezentanți ai curentului fenomenologic (A.Maslow, C. Rogers ș.a.) [2, p. 100-101] au sugerat necesitatea trecerii de la pedagogia raționalității la orientarea umanistă în educație, iar teoriile psihologice contemporane, dintr-o perspectiva pozitivistă (de ex. a lui G.W.Allport) au scos în evidență, în anii 80 ai secolului trecut, nevoia de „spiritualizare a structurii și dezvoltării personalității umane” [1, p.36-42].

Un învățămînt autentic, bun, cultivă înainte de toate valorile culturale (identitatea culturală/ națională/ lingvistică, conștiința istorică/națională etc.), valorile morale (cumsecădenia, omenia, bunătate etc.), valorile sociale, individuale etc., iar învățarea autentică se produce doar atunci cînd profesorul însuși este un model de personalitate morală, acceptă elevul așa cum este el, îi înțelege și îi respectă sentimentele. În acest sens, este foarte important ca educatorul/profesorul să (re)cunoască faptul, că valorile sînt transcendente conștiinței umane și că ele se reconstruiesc mereu de către fiecare persoană: tînră sau adultă.

Celebra afirmație a lui Kant [6, p.17] precum , că *omul devine om numai prin educație* – sugerează ideea că educația rămâne a fi șansa esențială de a depăși starea actuală de lucruri din societate. Însă această afirmație solicită astăzi răspuns la cel puțin trei întrebări fundamentale și anume, ce fel de om ne propunem să formăm prin educația de bază?; ce valori ale educației trebuie selectate în acest scop? și ce conținuturi educaționale pot asigura formarea tipului respectiv de personalitate?

Reeșind din aceste considerente Republica Moldova a adoptat o Strategie de dezvoltare „Educația 2030” [10, p.4], aliniindu-se, astfel, la cadrul strategic pentru cooperarea europeană în domeniul educației și formării în perspectiva realizării și dezvoltării în continuare a spațiului european al educației (2021-2030). Dintre obiective incluse în Strategie se regăsesc sporirea calității educației, implementarea tehnologiilor digitale, precum și asigurarea sistemului educațional cu personal didactic calificat și competent. Implementarea Strategiei „Educația 2030” va contribui la realizarea obiectivelor de integrare europeană pe domeniul educației.

Republica Moldova își propune astfel, prin acest document strategic să asigure nu numai calitatea educației și formării profesionale, dar și să facă conexiunea între domeniul educațional și piața muncii, care este în continuă dezvoltare. Printre acțiunile care vor sprijini creșterea accesului la educație de calitate se numără și programe de incluziune, atât pentru copiii și tinerii din grupurile vulnerabile sau pentru cei cu dizabilități, cât și pentru adulți.

Referințe bibliografice:

1. Allport, G.W., *Structura și dezvoltarea personalității*, București: EDP/, 1991, 571 pag.
2. Anitei, Mihai. *Istoria Psihologiei*. Univ. București: Editura CREDIS, 2008, 113 pag.
3. Confucius, *Analecte*, București: Humanitas, 1995, XVII, 2., 320 p.
4. Dascălu, I. Educație, autonomie și ideologie: o reconstituire a filosofiei educației a lui Michael Oakeshott. În *Revista de Filosofie*, 2017, nr. 1, tomul LXIV, pp. 135-148.
5. *DOCUMENT DE REFLECȚIE PRIVIND DIMENSIUNEA SOCIALĂ A EUROPEI*, Bruxelles, 26.4.2017 COM(2017) 206 final, 37 pag. file:///F:/Desktop/cellar_cea6403b-2b4c-11e7-9412-01aa75ed71a1.0006.02_DOC_1.pdf, accesat la 03.03. 2024.
6. Kant, I., *Despre pedagogie*, București: Paideia, 2002, 80 pag. ISBN 973-596-104-0
7. *Pilonul european al drepturilor sociale*, ISBN 978-92-79-74083-1, 24 pag., [https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-](https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social)

rights/ro/index.html <https://www.vest.ro/api/documents/d/3361d587f3f6cd262cffc37b280803db>; <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/ro/index.html>, accesat la 03.03. 2024.

8. Rezoluția Consiliului privind spațiul european al educației în perspectiva anului 2025 și mai departe (2023/C 185/08), în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 26.5.2023, C185/38 ISSN 1977-1029, pag. 35-38 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2023:185:FULL> accesat la 03.03. 2024.

9. *Spațiul european de cercetare* <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14989-2018-INIT/ro/pdf> , 12 pag. accesat la 03.03. 2024.

10. STRATEGIA DE DEZVOLTARE „EDUCAȚIA 2030”, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 134-137, partea a II, 20 aprilie 2023, 96 pag.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-121>

**DIGITAL TECHNOLOGIES FOR TRAINING FUTURE
SPECIALISTS FOR ENTREPRENEURSHIP IN EUROPEAN
EDUCATIONAL PRACTICE**

**ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ
ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ**

Seredina I. A.

Ph.D.,

*Associate Professor at the Department
of Philosophy and Pedagogy
National Transport University
Kyiv, Ukraine*

Середіна І. А.

доцент кафедри філософії

*та педагогіки
Національний транспортний
університет
м. Київ, Україна*

У країнах Європейського Союзу розвиток підприємницької освіти базується на поєднанні теоретичних знань і практичного досвіду, що підтримується сучасними цифровими технологіями. Інтеграція цифрових рішень у освітній процес сприяє підвищенню рівня підготовки майбутніх підприємців, адаптації до змін ринкового середовища та формуванню конкурентоспроможних навичок.

Університети Європи активно впроваджують цифрові технології в освітній процес, адаптуючи освітні (освітньо-професійні) програми до викликів цифрової економіки. Ці ініціативи спрямовані на підвищення якості освіти, розширення доступу до навчальних матеріалів і розвиток цифрових компетентностей здобувачів освіти. Досвід європейських університетів демонструє ефективні підходи до використання онлайн-курсів, віртуальних лабораторій, штучного інтелекту, доповненої реальності та хмарних технологій.

Європейські університети активно співпрацюють із міжнародними платформами, такими як *Coursera*, *edX*, *FutureLearn* та власними цифровими системами (*Moodle*, *Blackboard*). Наприклад, *Лондонська школа економіки та політичних наук (LSE)* пропонує здобувачам освіти доступ до онлайн-курсів із підприємництва, фінансів та менеджменту, що дозволяє їм здобувати актуальні знання незалежно від місця проживання.

Технічні університети Європи активно застосовують віртуальні лабораторії для здобувачів освіти природничих та інженерних спеціальностей. Одним із прикладів є *Університет прикладних наук Наага-Хеліа (Фінляндія)*, який використовує симуляційні бізнес-ігри та цифрові платформи для навчання здобувачів освіти основам управління підприємством. Використання таких технологій сприяє формуванню навичок прийняття управлінських рішень, аналізу бізнес-процесів та адаптації до змін ринкового середовища.

Технічний університет Мюнхена (TUM) розробив спеціалізовані онлайн-програми для стартапів, що включають менторську підтримку та доступ до цифрових ресурсів. Ці програми дозволяють здобувачам освіти отримувати консультації від досвідчених підприємців, моделювати стратегії розвитку власних бізнес-ідей та залучати інвестиції.

Впровадження алгоритмів штучного інтелекту (ШІ) дозволяє персоналізувати освітній процес. *Барселонський університет* впровадив освітню програму з підприємництва, яка ґрунтується на використанні технологій *big data* та штучного інтелекту (ШІ) для аналізу ринкових можливостей. Інтеграція ШІ дозволяє розробляти ефективні бізнес-моделі, аналізувати поведінку споживачів та прогнозувати динаміку ринку, що значно підвищує ефективність процесу прийняття рішень.

Університет Тарту (Естонія) застосовує ШІ для аналізу рівня знань здобувачів освіти і пропонує індивідуальні рекомендації щодо

навчальних матеріалів. Це допомагає ефективніше засвоювати матеріал та коригувати програму під потреби кожного здобувача.

Технології доповненої та віртуальної реальності (AR/VR) дозволяють моделювати реальні бізнес-процеси та створювати інтерактивні навчальні середовища. *Університет Оулу (Фінляндія)* використовує VR-технології для навчання здобувачів освіти у сферах медицини та інженерії, дозволяючи їм відпрацьовувати навички в умовах, наближених до реальних.

Європейські університети активно використовують хмарні технології для організації дистанційного навчання та спільної роботи здобувачів освіти. *Університет Амстердама* впровадив хмарні сервіси *Google Workspace, Microsoft Teams, Slack*, що дозволяє здобувачам освіти працювати над спільними проєктами, обмінюватися інформацією та ефективно комунікувати в онлайн-середовищі.

Деякі університети Європи почали використовувати блокчейн для зберігання освітніх сертифікатів і дипломів. *Університет Нікосії (Кіпр)* одним із перших впровадив блокчейн-систему для перевірки автентичності дипломів, що підвищує прозорість і безпеку освітніх документів.

Впровадження цифрових технологій у сферу підприємницької освіти, незважаючи на свої значні переваги, зіштовхується з низкою суттєвих викликів. Одним з основних є недостатній рівень цифрової грамотності як серед здобувачів освіти, так і серед викладачів, що обмежує ефективність використання новітніх технологій у освітньому процесі. Це потребує додаткових зусиль щодо підвищення кваліфікації педагогів та здобувачів освіти у сфері цифрових навичок, а також розробки відповідних програм навчання.

Іншим важливим викликом є необхідність постійного оновлення навчальних матеріалів та технологічних засобів, що зумовлено швидким розвитком технологій і змінами на ринку праці. Для того, щоб освіта відповідала сучасним вимогам і забезпечувала підготовку конкурентоспроможних фахівців, важливо впроваджувати новітні методики і підтримувати актуальність освітніх (освітньо-професійних) програм та навчальних планів.

Крім того, значні фінансові витрати на впровадження та використання новітніх технологій, таких як рішення на базі віртуальної та доповненої реальності (VR/AR), становлять перешкоду для їх масового застосування в освітньому процесі. Однак, незважаючи на ці складнощі, розвиток цифрових технологій відкриває нові перспективи

для вдосконалення процесу навчання та підготовки висококваліфікованих фахівців.

Зокрема, інтеграція штучного інтелекту, використання технології blockchain в бізнес-освіті, а також подальший розвиток онлайн-платформ створюють нові можливості для більш ефективного і доступного навчання підприємницьким навичкам. Це дозволяє здобувачам освіти отримувати персоналізоване навчання, розвивати практичні навички в умовах реального часу та покращувати їхні перспективи на ринку праці.

Європейський досвід інтеграції цифрових технологій у систему вищої освіти свідчить про їх значний вплив на модернізацію навчальних процесів та підвищення якості освіти. Використання таких інструментів, як онлайн-курси, віртуальні лабораторії, штучний інтелект (ШІ), віртуальна та доповнена реальність (VR/AR), а також хмарні платформи, дозволяє університетам адаптувати свої освітні (освітньо-професійні) програми до сучасних вимог цифрової трансформації. Це робить освіту більш доступною, гнучкою та ефективною, сприяючи підвищенню рівня підготовки здобувачів освіти та забезпеченню їм широким можливостей для навчання.

Цифрові технології стали невід'ємною частиною підприємницької освіти в Європі, зокрема завдяки своїй здатності створювати інноваційні освітні програми та розширювати доступ до навчальних ресурсів. Вони також надають здобувачам освіти практичний досвід у сфері бізнесу, що є важливим аспектом підготовки до реальних викликів ринку праці. Завдяки цифровим рішенням навчання стає більш інтерактивним та персоналізованим, що дозволяє здобувачам освіти розвивати необхідні підприємницькі навички та компетенції.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-122>

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN MULTICULTURAL EDUCATION

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Sidun L. Yu.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor
Associate Professor at the Theory and
Practice of Translation Department
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Сідун Л. Ю.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії
та практики перекладу
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Міжкультурне спілкування в умовах полікультурного університетського середовища неминуче, оскільки вузи не можуть розвиватися відокремлено від суспільства. Вони взаємодіють з представниками різних країн в освітньому, науковому та культурному середовищі. Освітній процес у вузі має комунікативний характер і передбачає активну підготовку до міжнародної комунікації, яка дозволяє представникам різних культур налагодити плідну взаємодію та розвивати ефективну співпрацю.

Участь студентів в процесі міжкультурної комунікації в полікультурному освітньому середовищі освітнього закладу передбачає емоційно-вольову адаптацію: прояв ініціативи, сміливості, високого рівня працьовитості, принциповості, оптимізму, що базуються на основі взаєморозуміння, поваги та співпраці; прояв дбайливого, шанобливого та толерантного ставлення до соціально-культурних відмінностей, історичного спадку та культурним традиціям інших народів; прояв ініціативи та комунікативної наполегливості при вирішенні проблем побутового спілкування на міжкультурному рівні; контроль над власною поведінкою в ситуаціях непорозуміння; прагнення до успішної адаптації до умов полікультурного освітнього середовища у закладах вищої освіти.

Для емоційно-вольової регуляції у процесі міжкультурної комунікації великого значення набуває виховання емпатії, що допомагає студентам і викладачам більш ефективно долучатися до освітнього процесу. Між студентами та викладачами виникають

міжкультурні відносини, у яких культурні особливості проявляються також в організації університетського життя. Використовуючи власний лінгвокультурний досвід та національно-культурні традиції, викладачі та студенти одночасно намагаються визначити не лише певний мовний код, але й традиції та звички, певні норми соціальної поведінки у закладі вищої освіти. Ціннісні орієнтації учасників міжкультурної комунікації утворюють «вісь свідомості», яка обумовлює стійкість особистості, спадкоємність визначеного соціального досвіду та діяльності, що виражається в спрямованості потреб, переконань, ідеалів та інтересів особистості.

Розвиток концепції міжкультурної комунікації в умовах полікультурного освітнього середовища призводить до необхідності дослідження міжнародної комунікації як поняття, яке розкриває життєдіяльність різних народів, що сприяє становленню та зміцненню культурних форм та способів взаємодії.

Міжнародна комунікація в освітньому просторі дозволяє встановити зв'язок між різними культурами, формами взаємодії, політичними, економічними та культурними процесами; механізмами культурної ідентифікації; освітніми та професійними програмами підготовки спеціалістів різного профілю. Міжнародна комунікація, яка є однією з основ сучасного всесвітнього процесу, відбувається і в полікультурному освітньому середовищі вузів, завдяки чому здійснюється та вдосконалюється міжвузівська взаємодія, а також активізуються процеси інтерналізації вищої освіти.

Найефективнішим способом розвивати знання про інших є безпосередньо взаємодіяти з іншими культурами. Однак, сьогодні багато людей все ще спілкуються лише з людьми, схожими на них. Навіть у культурно різноманітному освітньому середовищі, наприклад, студенти часто об'єднуються в групи з представниками своєї раси. Тому, необхідно докладати зусиль, щоб взаємодіяти з іншими культурами: проводити змішані заняття у вузах з представниками різних національностей, читати книжки чи переглядати документальні фільми, які дають нам розуміння про культуру та менталітет представників інших расових груп.

Зі зростанням глобалізаційних змін, поширенням міжнародних контактів, інтернаціоналізацією суспільства загалом змінився і характер спілкування. Налагодження ділових і дружніх контактів із представниками інших держав передбачає володіння іноземними мовами. Однак цього мало, оскільки серйозною перешкодою у

спілкуванні з іноземцями є незнання їхніх етнічних і культурних особливостей і невербальних засобів спілкування [3, с. 26].

У міжкультурній комунікації першорядну роль відіграє спілкування – діалог або полілог культур. Діалог культур – взаємодія культур у процесі міжкультурної комунікації, оволодіння іноземними мовами тощо. Культурний код – спосіб, яким конкретна культура членує, категоризує, структурує, оцінює світ, що оточує кожную людину, приналежну до певної національної спільноти [4]. Міжкультурна комунікація також включає в себе такі основні елементи як «народ», «нація» і «менталітет» – етнологічно ідентичні поняття, що визначають біологічне походження групи людей, але в соціально-політичному аспекті вони не є тотожними [2, с. 6].

В умовах суперечливого розвитку процесів глобалізації зростає зацікавлення до вивчення національних менталітетів, до розширення контактів та зближення культур. На тлі продовження та загострення етнічних конфліктів спостерігається прагнення культур зберегти свою ментальність та самотність. Вивчення практик ділового співробітництва вказує на чисельні комунікативні непорозуміння при організації міжнародних контактів, зустрічей, переговорів, не дивлячись на зростаючу іншомовну компетентність учасників міжнародної комунікації [5, с. 174]. Тому, і у відносинах між іноземними студентами іноді виникають конфліктні ситуації. Проте, вони готові спокійно і мирно врегулювати непорозуміння і прагнуть компромісу.

У міжкультурній комунікації конфлікт розглядається не як зіткнення чи конкуренція культур, а як порушення комунікації. У зв'язку з непорозумінням між різними групами комунікантів у процесі спілкування виникають конфлікти, підґрунтям яких є культурні стереотипи та архетипи. Термін «стереотип» у сучасному розумінні вперше використав американський журналіст Волтер Ліпман у своїй книзі «Суспільна думка» для позначення усталеного спрощеного образу об'єкта в свідомості людини [6].

Сьогодні ми живемо в умовах глобалізованого світу, посилення міжкультурної взаємодії і міжнаціональних контактів. Студентське середовище – це одна з найбільш інтенсивних зон таких контактів, оскільки саме в університеті зустрічаються представники найрізноманітніших етнічних груп, вступають у контакт різні системи світосприйняття та світорозуміння. Саме в результаті цих контактів у багатьох студентів закріплюються стереотипи міжетнічного сприйняття

і поведінки, тому в цілому студентський вік є вирішальним періодом формування етнічної та міжкультурної самосвідомості [1].

Підготовка студентів до міжкультурної комунікації є складним освітнім процесом, що здійснюється в умовах полікультурного освітнього середовища і веде до активної навчальної та позанавчальної діяльності студентів. Даний процес має на меті свідоме залучення до організації та оптимізації процесу формування компетенцій міжкультурної взаємодії у комплексі соціокультурних, когнітивних, комунікативних та міжкультурних аспектів комунікації.

Література:

1. Бакіров В. С., Ушакова Н. І., Хижняк Л. М. Міжкультурна комунікація в університеті: історичний досвід і виклики сучасності. *Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. Випуск 39. Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. С. 286 – 293.
2. Бахов І. С. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, № 2, 2012. 9 с.
3. Галицька М. М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. *Освітологічний дискурс*, № 2 (6), 2014. С. 23 – 32.
4. Кобиляцька Г. С. Основи міжкультурної комунікації. Стереотипи та конфлікти. URL: <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/8587/document.pdf>
5. Нежива О. М. Міжкультурна комунікація як один із кроків успішної професійної діяльності. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ: збірник матеріалів III-ї Міжнародної науково-практичної конференції (21 березня 2017)*. Київ. С. 173 – 175.
6. Поняття міжкультурної комунікації. URL: https://stud.com.ua/90288/kulturologiya/ponyattya_mizhkulturnoyi_komunikatsiyi

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-123>

THE ROLE OF SHORT-TERM YOUTH EXCHANGES IN REDUCING GLOBAL CULTURAL POLARIZATION

Solodka T. M.

*Lecturer, Associate Professor at the Department of Agrochemistry, Soil Science,
and Crop Production named after S. T. Vozniuk
National University of Water and Environmental Engineering
Rivne, Ukraine*

Solodka O. V.

*Junior Researcher in the STEM field,
New York Academy of Sciences
New York, USA*

Opanasiuk D. V.

*2nd year student of the Faculty of Agroecology and Land Management
National University of Water and Environmental Engineering
Rivne, Ukraine*

Cultural polarization is a process in which the culture, traditions and social values of different groups become a source of misunderstandings, stereotypes and even conflicts. Such polarization contributes to the development of barriers between cultures, which complicates mutual understanding and cooperation in a globalized world. Modern global challenges require finding new ways to reduce these barriers, and one of these ways is short-term youth exchanges. Short-term youth exchanges have significant potential in overcoming cultural polarization. They contribute to the formation of openness, respect and mutual understanding among young people of different cultures, as they allow participants to directly experience the experience of other peoples, work together on joint projects and develop emotional and cultural intelligence. Due to this, short-term exchanges can become an effective tool for the formation of a more integrated and cohesive society. In this context, it is important to investigate to what extent such exchanges can help reduce the level of social tension, isolation of certain groups, increased xenophobia and extremism, which in turn can lead to political and economic crises. The analysis of the results of such programs will help to assess their real impact on participants and their perception of cultural differences. The methodology of this study involves the analysis of scientific articles, reports and studies that highlight the experience of youth

exchanges in different countries. By comparing the results of several short-term programs, their impact on intercultural understanding and the reduction of social barriers between cultures will be assessed. Special attention is paid to the analysis of practices and results that indicate how short-term programs can help overcome the existing cultural polarization at the global level. Programmes such as Erasmus+ connect students from different parts of the world, creating a space for dialogue and cooperation. Erasmus+ Youth exchanges last between 5 and 21 days. This excludes travelling time. Youth exchanges are open to people aged 13 to 30. The current selection process for students for short-term mobility under Erasmus+ (i.e. intensive programmes and blended intensive programmes) is based solely on the order of students' enrolment and their grades, but alternative methods of selecting participants are now being actively proposed and this issue remains controversial [1]. Educational exchange programs are one of the most effective tools of globalization that promote the integration of cultures. Based on the study by Valerie Douglas [2], which analyzes the experience of medical students in the Erasmus+ program, it can be concluded that this program contributes to the reduction of cultural polarization through the development of intercultural competence. Despite language barriers, students acquire skills to adapt to new socio-cultural conditions, interact with representatives of other nationalities and professional communities, which contributes to the formation of critical thinking and overcoming stereotypes [2, p. 140]. The study shows that mentors and international coordinators play a key role in the adaptation process, helping students overcome communication difficulties and integrate into the professional environment of the host country [2, p. 122-129]. Participants, being in a new cultural environment, experience stress, which can cause three types of reactions: adaptation, assimilation or rejection [3, p. 44]. However, the results of the study indicate that the majority of participants go through this challenge with a positive effect, as evidenced by the increase in their ability to empathize, self-awareness and effective management of emotions [3, p. 45]. They also recorded an improvement in their psychological immune system (PISI), which makes them more resilient to stressful situations and more open to other cultures [3, p. 48]. In addition, participants noted the importance of establishing international professional and friendly ties, which contributes to the establishment of cultural dialogue and the reduction of prejudices [3, p. 52]. Thus, Erasmus+ plays a significant role in overcoming cultural polarization, contributing to greater openness, mutual understanding and integration of different cultures. The RAY LTE study also confirms the significant impact of the Erasmus+ program on the formation of civic

competences. Participants who have undergone training and international exchange within the program demonstrate increased awareness of democratic values, social responsibility and active citizenship [4, p. 25]. These aspects are critically important for reducing cultural polarization, as they contribute to the development of mutual respect and intercultural dialogue. Another important consequence of participation in Erasmus+ is the increased interest in global issues. According to the study, many participants become more interested in social, political and economic topics after completing the project, which contributes to their openness to other cultures and points of view [4, p. 32]. In addition, the RAY LTE study emphasizes that international exchanges help reduce prejudice against representatives of other nations. Erasmus+ graduates are more likely to express a positive attitude towards cultural diversity, and also assess issues of social justice more objectively [4, p. 34]. Practical confirmation of the reduction of cultural polarization is the active civic engagement of program graduates. Many of them participate in public initiatives, volunteer movements and even political activities, which contributes to strengthening intercultural dialogue and reducing social isolation between different population groups [4, p. 38]. According to the study [5, p. 10], the Erasmus+ program contributes to increasing tolerance and reducing stereotypes about other cultures. The development of social cohesion is promoted by the Youth4Europe program, organized by the European Commission, which supports projects for young people from EU countries and neighboring regions; every young European aged 18 to 30 can join the program. Founded in 1963, the Cultural Vistas program develops programs that develop critical thinking skills to solve complex problems, improve intercultural awareness to build mutual understanding. This program gives young people from different countries the opportunity to participate in cultural exchanges, internships and volunteer programs in the USA and other countries. The main purpose is to create a global network that promotes the development of intercultural understanding and the fight against xenophobia. AIESEC is an international youth organization that conducts international exchanges aimed at developing leadership qualities in young people through volunteer projects and stages in other countries. The program allows participants from different cultures to interact and work together, overcome stereotypes and promote the development of intercultural communication. Intercultural Programs American Field Service (AFS) is an international voluntary non-governmental non-profit organization that provides intercultural learning opportunities. An exchange program that organizes short-term and long-term student exchanges for and with students from different countries. It includes cultural exchanges, internships, and volunteer

opportunities that help young people understand cultural differences and facilitate their integration into the global community. Global Village is an annual festival from the international youth organization AIESEC that helps lift the curtain on countless cultures of other countries. It is a program that gives young people from different cultural and social groups the opportunity to work together on joint projects. People tend to form prejudiced ideas about other cultures due to a limited amount of information. Psychologically, this is due to the confirmation bias effect, when people tend to accept only information that confirms their existing beliefs [6]. When a person directly communicates with representatives of another culture, it gives them a chance to change their ideas, to see a person beyond the stereotype. This, in turn, reduces psychological barriers that arise due to misunderstanding or fear of the new. During international exchanges, students can be involved in cultural projects, such as organizing holidays, participating in exhibitions, music or cinema, which allows them to view other cultures not through the prism of stereotypes, but through direct experience.

References:

1. Teixeira, J., Alves, S., Mariz, P., & Almeida, F. Decision support system for the selection of students for Erasmus+ short-term mobility. *International Journal of Educational Management*, 2023, Vol. 37, No. 1, pp. 70–84. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJEM-03-2022-0101>.
2. Douglas, V. Speak Slowly, I don't Understand: Communication and Cultural Competence in the ERASMUS+ Experience in Nurse Education: Doctoral dissertation / V. Douglas. – University of Strathclyde, School of Education, 2019. – 219 p. DOI: [10.48730/2jvh-4h92](https://doi.org/10.48730/2jvh-4h92).
3. Furka, I., & Johnsen, B. The Effect of Short Term Erasmus+ Teacher Training Courses on Foreign Language Teachers' Personal and Professional Competences – The Case of Four Teachers. *WoPaLP*, Vol. 11, 2017. DOI: [10.61425/wplp.2017.11.42.60](https://doi.org/10.61425/wplp.2017.11.42.60).
4. Bárta, O., Fennes, H., & Gadinger, S. Long-term Effects of Erasmus+: Youth in Action on Participation and Citizenship – Data Report. Generation and Educational Science Institute, Vienna, 2018. ISBN 978-3-9504413-3-8.
5. Alonso de Castro, M. G., & García-Peñalvo, F. J. (2023). Systematic review of Erasmus+ projects labelled as good practice and related to e-learning and ICT: Some case studies. *Heliyon*, 9(12), e22331. DOI: [10.1016/j.heliyon.2023.e22331](https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e22331).
6. Peters, U. What is the function of confirmation bias? *Erkenntnis*, 2020, Vol. 87, pp. 1351–1376. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10670-020-00252-1>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-124>

**REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK FOR THE DIGITAL
TRANSFORMATION OF EDUCATION IN UKRAINE:
CHALLENGES, OPPORTUNITIES, AND INNOVATIONS
IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHANGE**

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ІННОВАЦІЇ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН**

Stoika O. Ya.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department of Applied
Linguistics
Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraine*

Стойка О. Я.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри прикладної
лінгвістики,
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Цифровізація освіти є одним із ключових пріоритетів сучасної освітньої політики, що спрямована на адаптацію навчального процесу до вимог інформаційного суспільства. В умовах швидкого розвитку цифрових технологій та глобальних змін, Україна активно впроваджує нові підходи до організації освітнього середовища, що потребує відповідного нормативно-правового регулювання.

Нормативно-правові засади цифровізації освіти визначають основні напрями розвитку цифрової інфраструктури, захисту персональних даних, забезпечення рівного доступу до технологій та інтеграції інноваційних методів навчання. Сучасні законодавчі ініціативи та стратегії спрямовані на створення відкритого, безпечного та ефективного цифрового освітнього простору, який відповідає міжнародним стандартам та практикам.

Водночас процес цифровізації освіти супроводжується численними викликами, зокрема необхідністю оновлення законодавчої бази, подолання цифрового розриву між різними категоріями населення, підвищення рівня цифрової грамотності викладачів та студентів, а також забезпечення кібербезпеки у навчальному процесі.

Формування нормативно-правової бази цифровізації освіти в Україні включає розробку законів, що регулюють різні рівні освіти – від

дошкільної до вищої, а також нормативних документів, які унормовують понятійний апарат цифровізації, визначають її цілі, напрями та методи впровадження. Водночас процес цифровізації освіти стикається з рядом викликів, зокрема необхідністю підвищення цифрової компетентності педагогічних працівників, удосконалення освітніх стандартів та розвитку інфраструктури.

Нормативно-правова база цифровізації освіти включає низку законодавчих актів, які регламентують процеси використання цифрових технологій у навчальному процесі. Нормативно-правова база цифровізації освіти продовжує формуватися завдяки законам, що стосуються різних ланок освіти від дошкільної до вищої. Зокрема, Закон України «Про професійно-технічну освіту» (1998) [6], який у новій редакції 2023 року має назву «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [7], унормовує повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері професійно-технічної освіти щодо організації інформаційного забезпечення та статистичного обліку, міністерств й інших центральних органів виконавчої влади, яким підпорядковані професійно-технічні навчальні заклади, – щодо науково– методичного забезпечення, впровадження у навчально-виробничий процес досягнень науки, техніки, нових технологій, передового досвіду та інноваційних педагогічних технологій [8, с.289].

У Законі України «Про вищу освіту» (2014) [3, 4] з'являються такі поняття як «дистанційна форма здобуття освіти» та «мережева форма здобуття вищої освіти». Перша визначається як «індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій». А друга – як «спосіб організації навчання здобувачів вищої освіти, завдяки якому оволодіння освітньою програмою відбувається за участю закладу вищої освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, що взаємодіють між собою на договірних засадах». Також у ст. 16 цього Закону наголошується на тому, що система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом [3, 4]. Отже, яскраво простежуємо розвиток і розширення уявлень про інформатизацію освіти, прийняття нових технологій і введення їх у сферу вищої освіти.

Основні принципи та завдання системи освіти в Україні, включно з інформаційно-комунікаційними технологіями в освітньому процесі, представлено у Законі України «Про освіту» (2017, редакція 2023) [5]. Зокрема, у ст. 3, яка врегульовує право на освіту, зазначається, що «кожен має право на доступ до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів, у тому числі в мережі Інтернет, електронних підручників та інших мультимедійних навчальних ресурсів у порядку, визначеному законодавством». Також, як і у Законі України «Про вищу освіту», у Законі «Про освіту», наводиться визначення двох важливих понять цифровізації підготовки вчителів: «дистанційна форма здобуття освіти», «мережева форма здобуття вищої освіти». Важливим здобутком законодавства України щодо політики цифровізації підготовки вчителів в Україні є визначення у цьому Законі інформаційно-комунікаційної компетентності як такої, що поряд з іншими компетентностями (вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність) забезпечує досягнення мети повної загальної середньої освіти [8, с. 290].

Одним із ключових аспектів цифровізації освіти є підвищення цифрової компетентності педагогічних працівників. Відповідні положення закріплені у таких документах: Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2018) [2] – передбачає підвищення рівня компетентності педагогів у використанні інформаційних технологій; Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників (2023) [1] – визначає критерії цифрової компетентності вчителів та стандарти їхньої підготовки; професійні та освітні стандарти підготовки учителів – інтегрують цифрову компетентність як одну з ключових складових професійної діяльності педагогів.

Ці нормативні документи спрямовані на підвищення рівня цифрової грамотності в освітній системі України та її відповідність міжнародним стандартам [8, с. 295].

Попри значні зусилля у створенні нормативно-правової бази цифровізації освіти, процес її впровадження супроводжується низкою викликів, зокрема:

- недостатня цифрова компетентність педагогічних працівників (незважаючи на зростаючу роль цифрових технологій у навчальному процесі, багато педагогів не мають достатнього рівня цифрової компетентності);

- нерівний доступ до цифрових ресурсів (цифровий розрив залишається однією з головних проблем української освіти, адже у

сільських школах та віддалених регіонах учні та викладачі можуть мати обмежений доступ до якісного інтернет-зв'язку, сучасних цифрових пристроїв та платформ дистанційного навчання);

- безпека персональних даних та кіберзагрози (із розвитком цифровізації зростає потреба у забезпеченні захисту персональних даних учнів і викладачів, а також кібербезпеки в освітньому середовищі).

Для ефективного впровадження цифрових технологій в освіті необхідно розробити комплексну стратегію, що включатиме такі напрямки:

- вдосконалення нормативно-правового регулювання (подальший розвиток цифровізації потребує оновлення законодавчої бази з урахуванням міжнародного досвіду та сучасних викликів, необхідно розробити чіткі механізми впровадження цифрових технологій у навчальний процес);

- підвищення цифрової компетентності педагогів (розвиток програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері ІКТ є пріоритетним завданням, створення державних і регіональних ініціатив для навчання викладачів сучасним цифровим методикам може сприяти покращенню якості освіти);

- розширення доступу до цифрових технологій (для забезпечення рівних можливостей у навчанні необхідно інвестувати у розвиток цифрової інфраструктури, зокрема у забезпечення навчальних закладів сучасними технологіями, розширення доступу до швидкісного інтернету) [8, с. 296].

Цифровізація освіти в Україні є важливим напрямом державної освітньої політики, що регулюється широкою нормативно-правовою базою. Попри значні досягнення, процес цифровізації освіти супроводжується викликами, такими як цифровий розрив, недостатня підготовка педагогів та питання кібербезпеки. Для подальшого розвитку необхідно вдосконалювати законодавчу базу, підвищувати рівень цифрової грамотності освітан та забезпечувати рівний доступ до цифрових ресурсів. Впровадження комплексного підходу до цифровізації дозволить Україні ефективно інтегруватися у глобальний освітній простір та відповідати сучасним вимогам цифрового суспільства.

Література:

1. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників / М. Федоров та ін. Проект. Дія. Цифрова освіта. Міністерство цифрової трансформації

України, 2021. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2900-2629_frame_pedagogical.pdf

2. Концепція розвитку педагогічної освіти. Міністерство освіти і науки України, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

4. Про вищу освіту : Закон України від 06.09.2014 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 37-38. С. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

6. Про професійно-технічну освіту : Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

7. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10.04.2023 № 3025-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3025-20#Text>

8. Стойка О. Я. Тенденції цифровізації підготовки вчителів в Республіці Польща, Угорщині та Україні : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2024. 566 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-125>

BUSINESS CORRESPONDENCE ETIQUETTE IN INTERNATIONAL COMPANIES

Tymchyk M. P.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Applied Linguistics
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

In the era of globalization and digitalization international companies rely on different aspects of improving business sphere. One of them is the business correspondence which can facilitate communication across borders. Proper etiquette in business correspondence is crucial for maintaining professionalism, ensuring clarity, and fostering productive relationships.

Effective communication prevents misunderstandings, fosters trust, and enhances collaboration among diverse teams and stakeholders. Moreover, following established etiquette strengthens corporate reputation and boosts overall business efficiency.

The aim of the thesis is to overview the most important principles of business correspondence etiquette in international companies, including language conventions, tone, structure, and cultural considerations.

The issue of business correspondence etiquette has been the subject of research by many scholars, including: Bean C., Fox S., García-Lomas O., Gesteland R., Guffey M., Loewy D., Mole J., Knodel L. and others.

Etiquette comes from the French word *étiquette* (1737) «etiquette», literally, «ticket». By the middle of the 18th century English speakers had taken on etiquette as their own, applying it to the rules that indicate the proper and polite way to behave, whether in the presence of royalty or not [9]. Nowadays, very similar meaning we can find in Cambridge dictionary, it is «the set of rules or customs that control accepted behavior in particular social groups or social situations [4]. A popular British writer S. Fox defines business etiquette with the help of different components as: behavior, manners, closing, art of friendships and relationships, writing correspondence, phone conversation, eating meals with elegance and so on [5, c. 5]. So, we can conclude that the term «**business correspondence etiquette**» is broader than just writing, this includes understanding tone, formality, cultural nuances and appropriateness in different business contexts.

Business etiquette is closely linked to the cultural context in which a business operates. There are two main types of cultures [11] *high-context cultures* (e.g., Colombia, India, Japan, China) rely heavily on nonverbal communication, such as body language, tone of voice, and overall context. Messages are often indirect, and relationships play a crucial role in business interactions; *low-context cultures* (e.g., Germany, Poland, the USA, Australia) prioritize clear, direct, and explicit communication. Business dealings are typically more structured, and the focus is on efficiency and clarity. Understanding these cultural differences is crucial for adapting correspondence styles and fostering successful business relationships among different companies.

Key aspects of business correspondence etiquette [1, c. 67-70; 2, c. 175-183; 3] **in international companies** are:

- 1) **professional language and clarity** – business emails and letters should be clear, concise, and grammatically correct, avoiding slang and overly informal language. Using plain language and eliminating ambiguity ensures clarity, especially in multilingual business settings;

2) **appropriate tone and formality** – should maintain a respectful, polite tone, suited to the recipient's level of formality. In international settings, balancing formality with warmth is key. Greetings like «Dear Mr./Ms. Johns/Smith» and closings such as «Yours faithfully», phrases like «Thank you for your time and consideration», «We appreciate your inquiry» ensure professionalism, while courteous expressions strengthen rapport; usage of simple tenses and passive voice.

3) **structure of the business correspondence** – popular parts of the business letter include:

- *letter head or sender's address* – the company's name and address, telephone/fax number, telex code, e-mail are **placed at the top right-hand corner** (UK, Japan), **left-hand corner (USA, Germany, France)**; the address is written in **reverse order** (postal code, prefecture, city, street, building name, sender's name in Japan; the street name first, followed by the postal code and city in France and Germany); business letters typically feature a printed letterhead;

- *the date* – date/month/year – BE; month/date/year – AE (the month should be written in full, with numbers in numeral form (e.g., February 14, 2010, not Feb. 14 or February 14th and placed two to six lines below the letterhead, typically on the right side of the page, though flush-left and centered formats are also acceptable);

- *the inside address or recipient's address* – the name and official title, the number of the office, street, code of the city, the country are **aligned to the left** (USA, UK, France, Germany); to the left (**postal code comes first**, followed by the **prefecture, city, street, building name, and company name, title, name** – in Japan).

The reference and the subject line or tema – A reference line refers to information requested by the recipient, and may include specific project, invoice, or identification numbers like «Re: Invoice 43». A subject line states the topic or subject of the letter is usually placed between the salutation and the body of the letter with a blank line in between (in UK); or can also be placed between the recipient's address and the salutation with a blank line in between (in US, Spain).

- *The salutation or greeting* («Dear Sir/Sirs» – UK, «Dear Gentleman/Gentlemen», «To Whom It May Concern» – for unknown recipient in USA); Dear Mrs – for married woman, Dear Ms – without indication of marital status, Dear Miss – for unmarried woman –UK, Ladies – USA style.

- *Body of the letter includes: Opening:* give your reason for writing; *main points:* the main idea; *closing:* thank the reader (USA, UK, Australia, Sweden); in Japan the body part often includes a brief expression of gratitude or apology as part of cultural etiquette.

- *The complimentary close* (British style -Yours faithfully, Yours sincerely; American style – Sincerely yours, Yours truly).
- *The signature* (the name of the person who is signing the letter, placed on the left side)
- *Enclosure* (Enc. or End.– to indicate that the document is enclosed with the letter).

4) **Cultural differences.** International business correspondence etiquette demands a keen awareness of cultural differences in communication styles, expectations, and etiquette. While some cultures value direct, concise exchanges, others appreciate a more indirect and nuanced approach. Recognizing these differences – whether it's the use of honorifics, the response time expectations, or the preferred communication format even between different companies – can help you tailor the messages. To avoid misunderstandings and to build respectful professional relationships you need to follow local certain cultural norms.

Here are some practical tips for maintaining successful business correspondence etiquette:

- **clear subject line:** a well-defined subject line immediately communicates the email's purpose, ensuring that your recipient understands its intent at a glance.
- **concise:** Lengthy letters can lead to miscommunication or loss of key details.
- **capitalization and exclamation marks:** avoid overusing capital letters and exclamation points, as these can be interpreted as aggressive or unprofessional.
- **proofreading:** checking for grammar and spelling errors maintains credibility.
- **respond promptly:** timely responses demonstrate reliability and respect for the recipient's time.

Conclusions. Business correspondence etiquette is vital in international companies for effective communication and relationship building. By using clear language, maintaining the right tone, respecting cultural differences, and following proper message structure, professionals enhance credibility and strengthen global business partnerships. Prioritizing etiquette ensures ongoing success in a competitive market.

References:

1. Дідо Н. Англійська мова. Ділове спілкування (Business English): Навчально-методичний посібник. Ужгород: Видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2017. 116 с.
2. Кнодель Л. Business English: Business etiquette & correspondence: посібник. ФОП Кандиба Т, 2019. 385 с.

3. Bean C. Business Correspondence: Correspondence English, Business Letter Writing Customs, Files and Systems, Writing Effective Business Letters (Classic Reprint). Forgotten Books, 2019. 223 p.
4. Cambridge Dictionary <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/etiquette>
5. Fox S. Modern Etiquette For Dummies, 3rd Edition. John Wiley & Sons, 2022. 384 p.
6. García-Lomas O. International business etiquette. Global Marketing Business Publications. 2015. 132 p.
7. Gesteland R. Cross-Cultural Business Behavior: A Guide for Global Management. Fifth edition. CBS Press, 2012. 400 p.
8. Guffey M., Loewy D. Essentials of Business Communication. USA. 2018. 608.
9. Merriam-Webster Dictionary <https://www.merriam-webster.com/dictionary/etiquette>
10. Mole J. Mind Your Manners: Managing Business Culture in the New Global Europe. 2003. 288 p.
11. What are the differences between high context and low context cultures? <https://www.countrynavigator.com/blog/what-are-the-differences-between-high-context-and-low-context-cultures>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-126>

BRITISH IDIOMS THROUGH THE PRISM OF CULTURE

Tomenchuk M. V.

*PhD in Philology,
Associate Professor at the Applied Linguistics Department
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Idioms constitute a significant component of English vocabulary. Since idioms are closely associated with a specific language and culture, they typically have greater impact than non-idiomatic expressions. According to Alber [1], an idiom is a multiword statement that has become commonplace and is frequently but not always nonliteral. Idioms have a strong connection to the innermost feelings and beliefs of native speakers and reflect their surroundings, life, history, and culture.

Language and culture are closely related. Language is changed and enriched by culture, reflecting its values and traditions, while culture could not exist without language [3, p. 156]. Idioms are comparatively stable verbal idioms that retain fixed meanings and structures and have substantial cultural connotations. Every idiom captures unique aspects of culture, including religion, customs, traditions, and the natural world. These idioms originate in particular historical eras and are transmitted from one generation to the next. Idioms and culture are basically mirrored in the correlation between language and culture. The evolution of British idioms is closely linked to the country's events, cultural influences, and social changes. Conquests, religious views, geographic locations, social conventions, and recreational pursuits are often reflected in idiomatic idioms.

The aim of the research is to explore the origins and evolution of British idioms through their relation to the nation's history, cultural influences, and social customs.

The development of British idioms reflects the linguistic influence of many eras and is intricately linked to historical occurrences, cultural changes, and societal customs. The Roman conquest of Britain in 43 AD, which established Latin as the language of government and law, was one of the first effects. The Roman emphasis on discipline and order endures in idioms that emphasize careful decision-making, even though Latin phrases have mostly disappeared. For example, phrases that emphasize careful decision-making, like “when in doubt, play it safe”, tend to reflect the Roman philosophy of order and discipline. In a similar vein, Old English replaced Celtic languages during the Anglo-Saxon migration in the fifth and sixth century, changing the linguistic structure. The legal practice of “trial by ordeal,” in which a person's guilt or innocence was determined through physical trials, is reflected in the idiom “walk the plank” [2, p. 221], which symbolizes losing one's job or position. The imagery stems from the fate of those forced off pirate ships, blindfolded and sent into the sea to their doom.

The Viking invasions of the 8th and 9th centuries further enriched the English language, introducing Old Norse words and concepts related to trade, governance, and daily life. The Viking principle of fairness in law is preserved in the idiom “a fair shake” [2, p. 257], meaning to receive just treatment or an equal chance. Another significant linguistic shift occurred after the Norman Conquest of 1066, when French became the language of the ruling elite. This period gave birth to idioms reflecting aristocratic customs, etiquette, and authority. The expression “put on airs” illustrates the social superiority associated with the Norman aristocracy, referring to individuals who adopt pretentious behavior to appear refined. The long-lasting effects of

political discourse on idiomatic expressions are also seen in more recent history. The phrase “on your bike!” [2, p. 24], meaning to take action, became widely known in 1980s Britain after Conservative politician Norman Tebbit urged the unemployed to be proactive in seeking work, referencing his own father’s experience.

Religious influences, particularly from Christianity, were also the source of British idioms. Biblical teachings introduced moral and philosophical expressions, with many phrases rooted in scripture. “Dust and ashes” [2, p. 88], used to convey disappointment or disillusionment, originates from biblical passages such as Genesis 18:27 and the Book of Job 30:19, where it symbolizes worthlessness. This idiom is also linked to the legend of the Sodom apple, which, despite its attractive exterior, crumbles into dust when consumed, serving as a metaphor for shattered expectations.

Britain’s geographical setting and maritime heritage have further influenced idiomatic language. Since the British was a nation historically reliant on seafaring, many idioms take their origin from nautical traditions. The phrase “all hands on deck” refers to the need for collective effort [p. 2, p. 134], originating from sailors being called to duty in emergencies. Weather-related expressions, influenced by Britain’s often unpredictable climate, include “save for a rainy day”, which denotes financial prudence and preparation for difficult times [2, p. 237]. The country’s industrial past also contributed to idiomatic expressions, particularly in mining communities, where labor-intensive work inspired phrases such as “burn the midnight oil” [2, p. 41], originally describing miners working late into the night by the dim light of oil lamps.

British social customs, especially those linked to food, drink, clothing, and currency have enriched the language with idioms that remain widely used. The phrase “not my cup of tea”, which expresses personal preference or distaste [2, p. 68], has emerged from the nation's love of tea. The phrase “earn one's bread and butter”, which refers to making a living [2, p. 37], also reflects the dependence on bread as a food staple. The expression “belt and braces”, which means taking double precautions to ensure safety [2, p. 21], is a reflection of the emphasis on security and caution in British society. The phrase “know how many beans make five”, meaning to be intelligent or perceptive, derives from 19th-century slang, where “bean” referred to a coin, and the idiom implied a sharp understanding of value [2, p. 18].

Sporting traditions and forms of entertainment have also contributed significantly to idiomatic expressions. The phrase “throw in the towel” comes from boxing and denotes giving up [2, p. 291], while “level playing field” represents fairness [2, p. 172], and “a dark horse” describes an unexpected

competitor [2, p. 72]. Similarly, “off your own bat”, meaning to act independently, originates from cricket [2, p. 17]. The idiom “beer and skittles”, denoting amusement, stems from the proverb “life isn’t all beer and skittles,” where skittles, a traditional pub game, symbolizes lighthearted entertainment [2, p. 20].

Idioms in British culture have been further enhanced by literary sources. Many idiomatic expressions from William Shakespeare’s works have permeated everyday speech to such an extent that they no longer refer to his original works. His linguistic inventiveness has had a lasting influence, which is evidenced by the widespread usage of such idioms as “a wild goose chase” (from “Romeo and Juliet”) expressing a hopeless or pointless pursuit of something unattainable [2, p. 313]. The idiom “the world and his wife”, meaning a large crowd, first appeared in Jonathan Swift’s *Polite Conversation* (1738) [2, p. 319]. The idiom “the best of times, the worst of times” comes from the opening of *A Tale of Two Cities* by Ch. Dickens. It denotes the contrasting nature of experiences, often used to describe situations with opposing aspects.

Thus, the evolution of British idioms reveals the spirit of historical events in common language and reflects the nation’s history, geography, and social conventions. Idioms are linguistic markers of Britain’s cultural development, ranging from foreign invasions to religious influences, maritime customs, and literature.

References:

1. Alber D. English Idioms: An Idiomatic Journey to the West. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2013. 98 p.
2. The Oxford Dictionary of Idioms/ed. by J. Siefring. New York: Oxford University Press, 2004. 340 p.
3. Wang Y. On Cultural Connotations of English Idioms. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2017. Vol. 121. P. 156-159.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-127>

**CULTURAL AND HISTORICAL COOPERATION BETWEEN
THE CZECH REPUBLIC AND UKRAINE:
THROUGH THE PRISM OF GLOBAL SPLITS**

**КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЧЕХІЇ
ТА УКРАЇНИ: КРИЗЬ ПРИЗМУ ГЛОБАЛЬНИХ РОЗКОЛІВ**

Filipovych M. B.

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Professor Honoris Causa
Baltic Research Institute of
Transformation Economic Area
Problems
Riga, Republic of Latvia,
Associate Professor at the Department
of Documentation and Information
Activities
Academy of Recreational Technologies
and Law,
Lutsk, Ukraine*

Філіпович М. Б.

*кандидат історичних наук, доцент,
Почесний професор
Балтійський науково-дослідний
інститут проблем трансформації
економічної сфери
м. Рига, Латвійська Республіка
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Академія рекреаційних технологій і
права
м. Луцьк, Україна*

Мати добрих сусідів це краще ніж далеких родичів. Окрім «спільного» минулого, яке було в Україні і Чехії, а саме Австро-Угорська імперія та СРСР, у нас були й багаті культурні та історичні зв'язки, що тривають вже не одне століття. Контакти між населенням нинішньої Чехії та нинішньої України відбувалися з часів середньовіччя. Перемисл-Отокар II мав конфлікти з Данилом Рюриковичем, але сам згодом узяв собі за дружину дочку галицько-чернігівського князя Ростислава Кунегунду. Литовські князі Федір Острозький і Сигізмунд Корибутович, які воювали в рядах гуситських воїнів, походили з території нинішньої України. Волинський князь Костянтин Острозький у 1567 році став тимчасовим володарем Рудніце-над-Лабем[en]. Наступник Мазеви, Пилип Орлик, вважався нащадком білогірських вигнанців.

Якщо говорити про культурні традиції, то ще у 1845 році український поет Тарас Шевченко написав поему Єретик, присвячену Яну Гусу. Підтверджуючи таким чином тезу про знання історії чехів. У 1848 році українські та чеські національні діячі зустрілися на

Слов'янському конгресі в Празі. Деякі чеські інтелектуали (наприклад, Франтішек Палацький, Франтішек Ладіслав Рігер чи Карел Гавлічек-Боровський) дуже цікавилися майбутнім України.

У Богемії жили українські письменники Іван Франко та Михайло Грушевський. Напротивагу, деякі чехи виїхали шукати кращого життя в тодішній Російській імперії, часто на території сучасної України (наприклад, журналіст Франтішек Ростислав Мрачек, художник Франтішек Йозеф Шафаржович чи учасник першого чеського опору в Росії Ян Вольф). Чех Ченек Хвойка був співзасновником Українського національного музею в Києві та піонером української археології.

Але найбільш багатим на культурно-історичні зв'язки стало ХХ століття. Після створення Чехословаччини в 1919-1923 роках Україна налагоджує культурні та д У міжвоєнний період Чехословаччина стала центром української політичної, наукової та літературної еміграції. Наприклад, тут діяли Український вільний університет (зараз у Мюнхені), Українська студія пластичного мистецтва, Український вищий педагогічний інститут, Музей визвольної боротьби України та Празька поетична школа, видавництво Ю.Тищенко.

5 листопада 1968 року український дисидент Василь Макух підпалив себе на київському Хрещатику на протест проти русифікації та вторгнення радянських військ до Чехословацької Соціалістичної Республіки.

Після українського референдуму 1 грудня 1991 року, коли переважна більшість проголосувала за незалежність, уряд Чехословаччини офіційно визнав державну незалежність України на позачерговому засіданні 8 грудня 1991 р. Нова незалежна Чеська Республіка була визнана Україною 1 січня 1993 року.

Нині, важливою складовою українсько-чеських відносин є двосторонні домовленості. Серед ключових документів: Договір про співробітництво між Державною архівною службою України, Інститутом досліджень тоталітарних режимів та Архівом справ держбезпеки Чеської Республік; Угода між Міністерством культури України та Міністерством культури Чеської Республіки про співробітництво в сфері культури; Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про військові поховання. Загалом договірно-правова база – 51 чинна міжнародна угода.

У час повномасштабного вторгнення Росії в Україну 31 жовтня 2022 р., відбулися перші в історії міжурядові консультації між Україною та Чеською Республікою. Серед основних питань міжурядових

консультацій із Чехією, були зміцнення підтримки України, відновлення та модернізація нашої держави та подальша європейська інтеграція. Візит чеської делегації до Києва в один із найскладніших періодів історії був виявом солідарності з Україною.

Україна так і Чехії мають великий науковий потенціал та потужні напрацювання у сфері досліджень історії а культури обох країн та обмін культурологічними складовими. Сьогодні можемо говорити, що в українських наукових школах сформовано кілька осередків, щодо вивчення Чехії та чехів, запровадженні окремі навіть навчальні курси в Ужгородському та Прикарпатському університеті.

Предметами дослідження стають не лише історичні аспекти але політологічні, філологічні, педагогічні, юридичні. Слід відзначити, що в обох країнах активно проводяться наукові та культурні заходи, щодо вивчення історії Чехії та чехів в Україні, та історії України та українців у Чехії. Проблеми державної політики в галузі освіти Чехії досліджували вітчизняні науковці, зокрема: Я. Андрусак, Вільчковський Е., Л.Ю.Кіцила, В.В.Лемак, А.А.Полонніков, С.Устич, П.Шарадін та ін. Чеський досвід підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивної освіти досліджують науковці у Переяслав-Хмельницькому державно педагогічному університеті імені Григорія Сковороди, у Харківському університеті імені Каразіна – чеські і словацькі військовополонені у Росії (Дмитрієва О. Є.), у Волинському національному університеті імені Лесі Українки вивчається історія Волинських чехів (Шульга С.А.), в Одеському національному університеті імені Мечнікова проводяться дослідження з історії, побуту та культури чехів, які проживали на півдні України (Волкова С.А.), у Мелітопольському державному університету – традиційна культура та побут чехів Північного Приазов'я (Курінна М.А.).З правової та політологічної складової дослідженням чехів в Україні займаються Бондарчук Н.О., Кіцила Л. ,Кубай І.М. та інші

Проводяться різнопланові наукові та культурні заходи які сприяють поширенню знань між Україною та Чехією: Ужгородські чеські наукові читання: історія, культура, політика, право; Україна – Чехія – ЄС: сучасний стан та перспективи; відбувалася ціла серія Міжнародних науково-практичних конференцій», які проводилися Академією ГУСПОЛ (Чеська Республіка) за сприянням ГО «Європейський інститут післядипломної освіти» 2020-2022 роках. Конференція була присвячена розв'язанню актуальних проблем в забезпеченні інноваційного розвитку та пошуку шляхів удосконалення правової практики України та Чехії.

Якщо говорити про дослідження українців чехами, то слід зазначити, що проводяться різнопланові заходи. Зокрема: Міжнародна конференція до 25-ї річниці смерті Дмитра Чижевського; Міжнародна конференція "Руська, українська і білоруська еміграції у Чехословаччині між двома світовими війнами: результати і перспективи досліджень. Фонди Слов'янської бібліотеки та пражські архіви; Конференція, присвячена 80-річчю створення Музею визвольної боротьби України; конференції, присвячені 75-річчю створенню Українського вільного університету в Чехословацькій Республіці; міжнародна наукова конференція до 80-річчя заснування Української студії образотворчого мистецтва в Празі тощо.

Видаються різнопланові довідники: Російська, українська та білоруська еміграція в Празі; Україна за межами України: Енциклопедичний словник мистецтва, культурного і громадського життя української еміграції в міжвоєнній Чехословаччині (1919–1939); Серія збірників складених Слов'янською бібліотекою та Архівом управління МВС Чеської Республіки, «Списки джерел з історії народів СРСР до 1945 року з архівів Чехословаччини», які були складені окремими чеськими архівами зарубіжжі 70-80-х років. Книги цієї серії є основним вихідним матеріалом і відправною точкою для досліджень в галузі історії чесько-українських відносин.

Над українською тематикою працюють такі науковці, як Мирослав Брайтфельдер, Станіслав АУСКІ, Ярослав ГУЛАК, Павло Роберт МАГОЧІЙ, Ян РИХЛІК; Богдан ЗИЛИНСЬКИЙ, Міхал ТЕРА.

Резонансними були поява книг «Бандеровці» Томаша Репи. Видання комплексно осмислює феномен бандерівців (ОУН та УПА) у чехословацькій повоєнній історії, констатує його політичний контекст, виправляє та називає клейма довготривалого впливу комуністичної пропаганди і, не в останню чергу, аналізує стан досліджень на цю тему, яка довгий час несправедливо ігнорувалася чеською історіографією.

Нажаль, попри тривалу історію спільних стосунків, нині маємо певні непорозуміння як у політичній, так і культурно-освітній сфері. Одна із причин такої ситуації є, та що так і не подолано глибоку і довгострокову кризу у розвитку культурно-освітньої галузі. Нажаль, і до нині ключове місце у науковому інтересі чеських вчених все ще займає переважно російська, (українська та білоруська історія представлені лише мінімально) історіографія з її імперськими наративами.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-128>

**WE EXPLORE THE PROBLEM OF HOW THE SYNERGY
OF MODERN INTERNATIONAL RELATIONS AFFECTS
THE POTENTIAL IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT GOALS**

**ПОТЕНЦІАЛ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ЯК НАСЛІДОК СИНЕРГІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Furhalo D. Yu.

*PhD student at the Department of
International Relations
Oles Honchar Dnipro National
University,
Dnipro, Ukraine*

Фургалo Д. Ю.

*аспірант кафедри міжнародних
відносин
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Проблема міжнародних відносин заради досягнення цілей сталого розвитку має декілька вимірів. По-перше, успішність вирішення цих завдань напряду залежить від мотивації акторів, якими є держави, організації громадянського суспільства, бізнес-структури, система освіти тощо. По-друге, доля реалізованого потенціалу з вирішення цієї важливої глобальної проблеми залежить від злагоджених інтеракцій на міжнародному рівні. Тож, спираючись на зазначені вихідні умови, проаналізуємо цей ракурс проблематики.

Різні ресурсні можливості, зазвичай, позначаються на ступені досягнення цілей сталого розвитку. Разом з тим, такі чинники як внутрішній контроль за ресурсами та їх розподілом, використання міжнародного досвіду багаті в чому впливають на результат. Розглянемо країни, багаті на енергетичні ресурси. Тим з них, що невдало, в силу різних причин, намагалися лібералізувати свою економіку і опинилися в сировинній пастці, притаманні бідність переважаючої частини населення, відсталість економіки, авторитарне правління. Тож сталий розвиток для них – поки що нездійснена мрія. Прикладом слугують Іран, Венесуела тощо. Остання, за правління Уго Чавеса намагалася втілити боліваризм у внутрішній та зовнішній політиці, однак, ефект був епізодичний і ніякої користі не приніс [2]. Адже мотивація відносин між країнами цього регіону та Венесуелою, орієнтована на нафтодоларову допомогу перспектив не мала. Тож,

бідність залишається притаманною рисою таких країн. Так саме негативно позначається на сталому розвитку економічні санкції, накладені на Іран. Країна перебуває, значної мірою, в ізоляції від країн Заходу. Її негативний міжнародний контекст підсилюється підтриманням агресора російської федерації у війні проти України [5]. Є позитивні приклади країн, що успішно втілюють цілі сталого розвитку, вони відкриті для світу та мотивують до відносин, а їх економіка розвивається не тільки завдяки багатим запасам енергетичних ресурсів. Серед них Норвегія, Об'єднані Арабські Емірати, Бахрейн, Катар тощо.

З огляду на складні умови, викликані війною в Україні, позитивним прикладом синергії міжнародних відносин у контексті сталого розвитку є ухвала в Нью-Йорку 22 вересня 2024 року Пакту заради майбутнього. Генеральна Асамблея ООН затвердила цей Пакт. Він являє собою декларацію, мета якої – вжити конкретних заходів для створення безпечного, мирного, стійкого та інклюзивного світу для майбутніх поколінь. Важливим складником цього документу є його Перший розділ «Сталий розвиток та фінансування розвитку», направлений на ліквідацію бідності, боротьбу із голодом та продовольче забезпечення. У ньому прописано 12 дій, і розрахований він до 2030 року. Документ зобов'язує підписантів підтримувати країни, що розвиваються, інвестувати в людський капітал, захищати зовнішнє середовище, протидіяти змінам клімату та ін. [3]. Ухвала Пакту продемонструвала, попри опір деяких авторитарних режимів, єдиний конгруентний ментальний простір у цій проблематиці.

Потенціал з реалізації цілей сталого розвитку в бідних країнах збільшуватиметься в залежності від спільного розуміння світової спільноти в необхідності наданні їм такої допомоги багатими країнами та організаціями, за якої зменшуватиметься дисбаланс можливостей з реалізації цілей сталого розвитку між цими полярними типами країн. Адже колоніальна модель була притаманна більшості Африканських країн і після її демонтажу рівень життя населення не покращився. Сутність соціальних інститутів не змінилася і вони функціонували за екстрактивною моделлю [4].

В рамках таких інститутів ресурси залишаються у політичній еліті, за цього суспільне середовище залишається обмеженим в правах та економічній свободі, що супроводжується масовою бідністю. Слід визнати, що ситуація почала змінюватись в Африканських країнах, причому на жаль не з ініціативи західних країн. Активізувались такі країни як росія і Китай, вони розширюють сферу впливу у цьому регіоні,

пропонуючи цим країнам свої моделі екстрактивних інститутів, що показують себе як негативні в усьому світі. На наш погляд, переможе та система впливу на ці країни, що дасть їм більше можливостей, формуючи інклюзивні соціальні інститути, а отже й громадську думку. В таких умовах розвиватимуться громадські організації, спроможні вселити віру в можливість сталого розвитку нині бідних країн. Сьогодні можливості великих транснаціональних корпорацій навіть більші у порівнянні з цілими країнами. Наприклад, за даними на липень 2019 р. капіталізація Alphabet становила \$ 786 млрд, тоді як обсяг ВВП 38 африканських країн становив \$ 758 млрд [6].

Разом з тим, в основі будь-якої діяльності є переконання в її доцільності, правильності та ефективності. Іншими словами, необхідно формувати свідомість, що містить систему ціннісних орієнтацій зі сталого розвитку. Потенціал формування свідомості в цьому контексті формується, в тому числі, завдяки системі освіти. Таким чином, бідні країни повинні мати соціальний капітал, здатний просувати сталий розвиток у внутрішній та зовнішній політиці, спираючись на свідоме ставлення управлінських кадрів, їх креативність в досягненні позитивних результатів. Освіта для сталого розвитку стала пріоритетним напрямком при формуванні освітніх програм багатьох країн світу після того, як Європейська Економічна комісія ООН у 2005 р. прийняла Регіональну Стратегію Освіти для сталого розвитку [1].

Прикладом міжнародного співробітництва в галузі освіти для сталого розвитку між європейцями і країнами Африки є спільна Міжнародна навчальна програма (ITP) – це шведсько-африканський курс післядипломної освіти для сталого розвитку, який було запроваджено в 2001 р. (тоді він називався Поглибленим курсом екологічної освіти). Учасники курсу залучались з різних сфер впливу, їх представляли політики, розробники навчальних програм, спеціалісти з педагогічної освіти та представники неурядових організацій (НУО), що підтримують формальну освіту в Південній Африці. У період з 2001-2007 рр. за програмою було підготовлено понад 120 старших спеціалістів у системі формальної освіти з 13 країн Південної Африки. Програма ITP базується на рефлексивній моделі навчального плану. Однак такі програми охоплюють невелику частину суспільства, тому наразі в Африці існують освітні проблеми та бар'єри, що значною мірою заважають сталому розвитку та інклюзивному зростанню [7].

Таким чином, синергія міжнародних відносин й надалі визначатиме перспективи досягнення цілей сталого розвитку. Його потенціал реалізації залежить від успішної диверсифікації економіки країн,

створення інклюзивних політичних інститутів, що забезпечують свободу і демократію. Вирішальне значення для переорієнтації свідомості на сталий розвиток, боротьбу з бідністю та нерівністю має синергія системи освіти в міжнародному просторі, вона допомагає формувати людський капітал – основу формування сталого розвитку.

Література:

1. Боголюбов В.М. Освіта для сталого розвитку як механізм забезпечення переходу суспільства до сталого розвитку. Сталий розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2016: колективна монографія. Черкаси: видавець Чабаненко Ю, с.479-491. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147040657.pdf> (дата звернення: 07.02.2025).
2. Каспрук В. Венесуела: рятуючись від боліваріанського соціалізму. Главком, 2018, 2 квітня. URL: <https://glavcom.ua/columns/kaspruk/venesuela-ryatuyuchis-vid-bolivarianskogo-socializmu-486083.html> (дата звернення: 07.02.2025).
3. Кравченко С. Генасамблея ООН ухвалила Пакт заради майбутнього попри протест Росії. Еспресо, 2024, 23 вересня. URL: <https://espresso.tv/svit-genasambleya-on-ukhvalila-pakt-zaradi-maybutnogo-popri-protest-rosii> (дата звернення: 08.02.2025).]
4. Курілов Є. Нобелівську премію вручено за нове пояснення, чому одні країни багаті, а інші бідні, – справа в стійких відмінностях у суспільних інститутах. Pravo.UA: Вид-во Юридична практика, 2024. URL: <https://pravo.ua/nobelivsku-premiu-vrucheno-za-nove-poiasnennia-chomu-odni-krainy-bahati-a-inshi-bidni-sprava-u-stiikyk-vidminnostiakh-v-suspilnykh-instytutakh/> (дата звернення: 07.02.2025).
5. Паливода Н. Іран заявив, що не визнає Крим та інші окуповані українські території частиною росії. Mind, 2025, 25 січня. URL: <https://mind.ua/news/20283890-iran-zayaviv-shcho-ne-viznae-krim-ta-inshi-okupovani-ukrayinski-teritoriyi-chastinoyu-rosiyi> (дата звернення: 07.02.2025).
6. Amoros R. (2019). Who is More Powerful – Countries or Companies? Howmuch.net. Retrieved from <https://howmuch.net/articles/putting-companies-power-into-perspective> (дата звернення: 07.02.2025)
7. Xiaoyu Zh. Sustainable development in African countries: evidence from the impacts of education and poverty ratio. Humanities and Social Sciences Communications, 2024, 18 October. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-024-03912-7> (дата звернення: 07.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-129>

PHRASEOLOGICAL UNITS AS A TOOL OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Khrypak K. R.

*Postgraduate Student at the Department
of Applied Linguistics
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Хрипак К. Р.

*аспірант кафедри прикладної
лінгвістики
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Інтерес до вивчення фразеології все більше і більше зростає у галузі мовознавства. Хоча поняття фразема дуже поширене, так само як й інші лінгвістичні дефініції, майже кожен лінгвіст визначає його по-різному, іноді не даючи чіткого визначення або змішуючи кілька термінів. Однак переклад та вивчення багатогранності значення фразеологізмів все ще залишається актуальним, а більшість існуючих досліджень дозволяє ідентифікувати набір параметрів, які зазвичай беруть участь у перекладі та вивченні фразем [5, с.4-6].

Фразеологізми глибоко вкорінені в культуру кожного народу, вивчаючи їх, ми маємо змогу зрозуміти світосприйняття та цінності мовної спільноти. Фразеологічні одиниці такі як ідіоми, прислів'я, словосполучення та усталені вирази, є невід'ємною частиною будь-якої мови. Дана проблема є особливо важливою у сфері міжкультурного спілкування, адже непорозуміння в ідіоматичних виразах часто призводить до соціокультурних розколів. Аспект міжкультурної комунікації поширюється на низку професійних сфер діяльності: економічну, педагогічну, перекладацьку, політичну, юриспруденцію тощо [4].

Міжкультурну комунікацію слід розглядати як поліфункціональний феномен, який включає: знання норм і принципів комунікативної поведінки в іншому соціокультурному середовищі, формування професійних здатностей до емпатії та самоповаги [3, с.72-74].

XXI століття є ерою технологій, що допомагає активно встановлювати мовні контакти, проте учасники комунікації мають зважати не тільки на мовну систему рідної мови, але й на систему мови

співрозмовника та соціолінгвістичний простір [3, с. 78-81]. Переклад фразеологічної одиниці нерідко повинен виходити за межі дослівного буквального перекладу та враховувати культурні нюанси та контекст. Відмінність та унікальність міжкультурної комунікації кожної нації спостерігається в гострому конфлікті «свого» і «чужого», що простежується у свідомість різних етнічних народів [2, с. 34]. Фразема, яка має певний сенс в одній мові, може мати різні конотації або повністю втратити значення в іншій. Розуміння культурних посилянь, гумору та норм ввічливості дозволяє точно передавати повідомлення, зберігаючи початковий намір. Ефективне використання фразеологічних одиниць на письмі та мовленні додає насиченості, виразності та точності.

Вивчення іноземної мови передбачає широкий спектр засвоєння складних лексичних одиниць, які для носія мови опрацьовуються як готові фрагменти, фіксовані або напівфіксовані вирази [6]. Один з нових напрямів лінгвістики: прикладні лінгвістика вивчає відмінності в моделях мовлення, норми стратегій спілкування, щоб зрозуміти, конструкцію та вживання сталих словосполучень в різних культурах. Дослідження такого роду допомагає покращити міжкультурну комунікацію, визначаючи потенційні джерела непорозуміння та надають рішення для подолання мовних і культурних суперечок, що сприяють формуванню розвитку політики спілкування між різними народами. Прикладна лінгвістика завдяки своїм міждисциплінарним методологіям дає суттєве уявлення про придбання, обробку та використання фразеології в різних мовних і культурних контекстах. Постійні дослідження в цій галузі сприяють розвитку ефективної мовної педагогіки, вдосконаленню перекладацьких стратегій та покращенню дискурсного аналізу, що зрештою сприяє більш природному та ефективному спілкуванню.

Міжкультурна комунікація є невід’ємною частиною спілкування. Правильна взаємодія мовців з різних культур один з одним повинна бути ефективною для досягнення спільної мети. Розуміння системи того, як працює мова в культурному контексті, призводить до ефективного спілкування з уникненням непорозумінь та зміцнення міжкультурних зв’язків. Тому надзвичайно важливо не лише адаптуватися до впливу інших культур, а й співпрацювати з ними продуктивно та професійно, враховуючи тонкощі вживання та перекладу фразеологізмів.

Література:

1. Галицька М. М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. Освітологічний дискурс. 2014. № 2. С. 23-32.
2. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ, 2012. 284 с.
3. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 листопада 2022 р., Одеса). Одеса, 2022. 363с.
4. Савчук І.І. Прикладні аспекти професійної міжкультурної комунікації URL: <https://nniif.org.ua/File/19siipar.pdf> (дата звернення 05.02.2025)
5. Granger S., Meunier F. Phraseology. An interdisciplinary perspective. Amsterdam, 2008. 422 p.
6. Howarth P. Phraseology and Second Language Proficiency. *Applied Linguistics*, Volume 19, Issue 1, Oxford University Press, April 1998. P. 24–44

NOTES

International scientific-practical conference «Current Issues of the World Economy, International Economic Relations and International Communications Amidst the Formation of a New World Order and Polarization of the World»

March 24–25, 2025

Izdevniecība «Baltija Publishing»
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058
E-mail: office@baltijapublishing.lv

Iespiests tipogrāfijā SIA «Izdevniecība «Baltija Publishing»
Parakstīts iespiešanai: 2025. 11. marts
Tirāža 100 eks.